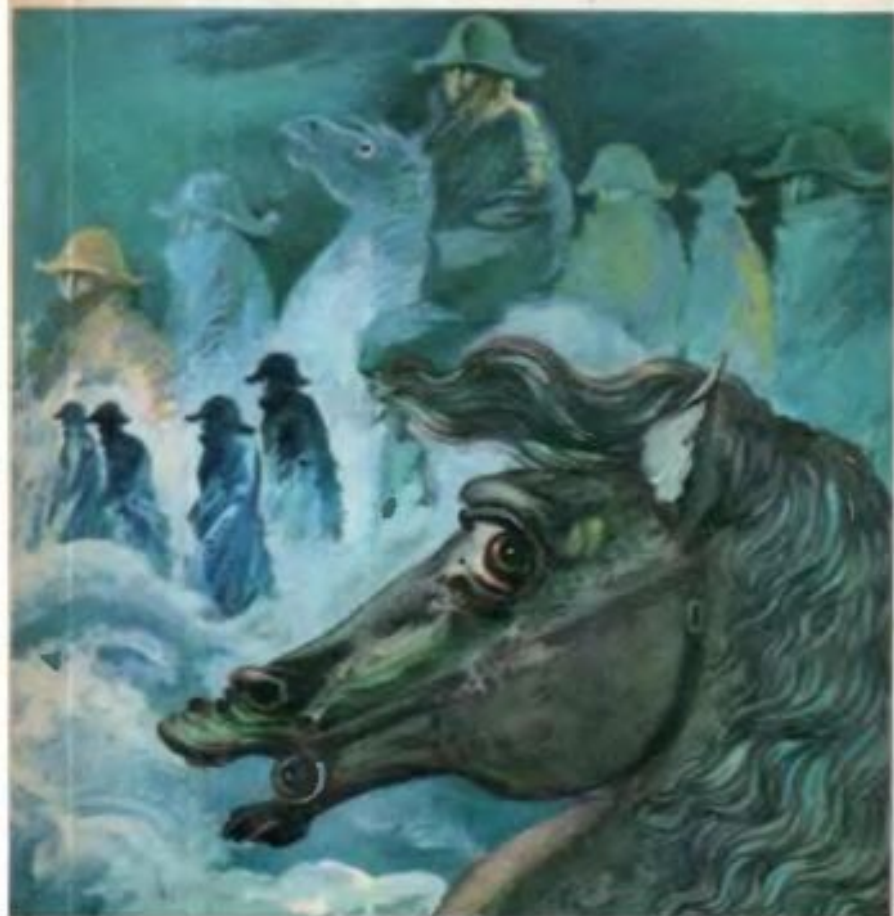

COLECȚIA ROMANULUI ISTORIC

Jacques
Chabannes

În raniță, bastonul de mareșal

COLECȚIA ROMANULUI ISTORIC

JACQUES CHABANNES

ÎN RANIȚĂ, BASTONUL DE MAREȘAL

Realizată după volumul apărut la Editura Univers, București,
1977

Titlul lucrării în original: Jacques Chabannes – *LE BÂTON DANS
LA GIBERNE*, © Editions Fleuve Noir, Paris, 1969

Traducere: Andriana Fianu
Desenul copertei: Vasile Olah

Partea întâi
REPUBLICA SCOASĂ LA MEZAT (1796-1799)

Capitolul I **ÎN CARE DIRECTORATUL CAUTĂ O DIRECȚIE**

E ora cinci după-amiază. Se lasă întunericul. Cetățeană Amélie Guérard e obosită. Deși poate nu s-ar zice, a trecut de șaizeci de ani. Stă toată ziua în picioare pentru a-și vinde marfa unor flecare neroade.

Magazinul său, atât de mic încât poți trece pe lângă vitrină fără s-o observi, se află pe strada Faubourg-Honoré, aproape în fața palatului Elysée. Cetățeană Amélie are o prăvălie cu articole de podoabă. Nu mai e ca pe vremea Teroarei, când vindea bijuterii minuscule în formă de ghilotină. După ce Thérésia Tallien a lansat moda, s-a specializat în peruci.

A izbutit deci să străbată anii crânceni. În fiecare dimineață când se piaptănă în fața oglinzii se felicită că e singura supraviețuitoare din familie, – sau aproape singura – căci, dacă stă să se gândească bine, parcă i-ar mai fi rămas câțiva veri în emigrație.

Amélie Guérard este o doamnă în vârstă, ofilită, dar ochii săi cenușii au o strălucire vie. Măruntă, zveltă, nu-și pierde nici cu un deget subțirimea taliei, iar gura-i cărnosă schițează un surâs de o surprinzătoare tinerețe.

Câteva cochete, purtând rochii străvezii cu cordon lat și pălării cu bride, umplu prăvălia strâmtă, flecărind întruna.

Doamna Amélie bate din palme:

— Cetățenelor, e ora închiderii!

Apoi, adresându-se vânzătoarei, bruneta Margot:

— Te-așteaptă iubitul, drăguța mea. Nu-l lăsa să-ți ducă dorul.

Ultimele cochete pleacă, urmate, după o clipă, de Margot.

Afacerile mergând bine, Amélie a putut să închirieze un mic apartament în apropierea prăvăliei, camera pe care o ocupa din 1791, la primul etaj, fiind într-adevăr neconfortabilă.

Odată magazinul închis, va ieși pe ușa încăperii din spate, va da într-o grădiniță, apoi într-o fundătură. Mai întâi va trebui să-și facă socotelile. Cum asiguatele¹ nu mai au niciun fel de valoare, cetățeană Amélie a hotărât să nu primească decât ludovici de aur. Este, desigur, o încălcare a legii. Dar când s-a depus o plângere împotriva ei la comisariatul din Roule, a reușit să se descurce de minune, simulând ignoranța și uitând, la plecare, pe

¹ Bancnote emise de Revoluție și devalorizate în scurt timp.

masa comisarului câțiva ludovici: dacă o țară s-a lăsat pradă corupției, este mai bine să fii de partea corupătorilor decât de cea a corupților.

Clientele bogate, neveste de traficanți și de speculanți de tot felul, cam strâmbă din nas când le cere să-și ia înapoi bancnotele și să vină cu ludovici. Perucile, șalurile, brățările, pieptenii de бага oferă însă destule ispite pentru a convinge clientele.

În odăița din spatele dughenei, Amélie Guérard numără ludovicii așezându-i în fișicuri de câte zece pe micul birou stil Ludovic al XV-lea, care îi slujește drept casă de bani. După ce termină această operație, împinge piesele de aur, plăcut zornăitoare, într-o pungă de piele strânsă cu un șnur.

E gata de plecare, când cineva ciocănește în fereastra prăvăliei. Nu va deschide acestei cliente întârziate. E nerăbdătoare să ajungă acasă, să-și încălzească cina și să se culce. Se uită, totuși, spre stradă; o siluetă se profilează pe geam. Amélie face câțiva pași în magazinul îngust și strigă:

— E prea târziu! S-a închis! Reveniți mâine.

A început să cadă o ploaie mărunță, amestecată cu mazărice. La licărirea unui felinar care luminează trotuarul drept în față, ghicește o tânără în căutare de lucru. Colindase probabil toate magazinele de pe stradă înainte de-a ajunge la al său.

Răsucescheia în broască, deschide ușa.

— Ești learcă, sărmană copilă! exclamă ea. N-ai cum să te încălzești, căci am lăsat focul să se stingă. Mă pregăteam să plec.

Tânăra fată, cu părul lipit de ploaie, clănțane din dinți.

— O, Doamne! suspină cetățeană Amélie lăsând-o să intre. Ai măcar ce să mănânci și unde să dormi în noaptea asta?

Cu toate că sfeșnicul rămăsese pe biroul din odăița din spate, doamna Amélie remarcă frumusețea vizitatoarei în clipa când închide ușa prin care răbufnește vântul aducând picuri de ploaie. Tânăra își șterge fața cu mâinile șoptind:

— Sunteți marchiza de Curzon, nu-i așa?

Cetățeană Amélie tresare. Evident, teroarea din Thermidor a trecut de un an și jumătate. Cei care n-au apucat să emigreze nu mai sunt vânați, totuși... încearcă să râdă.

— Ce idee! Cine ți-a spus una ca asta?

— Sunteți ultima mea speranță, răspunse tânăra clătinându-se și sprijinindu-se de tejghea.

După ce a răsucit cheia în broască, doamna Amélie o duce pe fată în odăița din spate, o ajută să se așeze, apoi o cercetează din nou, la lumina lumânării.

— Cine ești dumneata? o întreabă. De unde vii? Cine te-a trimis aici?

— Vin din Poitou unde m-am născut. Toți ai mei au fost ghilotinați. Sunt singură pe lume. Zilele trecute am aflat că ultimul supraviețuitor din familie a murit la Coblenz. Sunteți unica mea salvare.

— Eu? se miră Amélie care, de altfel, trecuse prin atâtea. De ce tocmai eu?

Pe jumătate bănuitoare, pe jumătate înduioșată, se aplecă s-o privească mai atent pe această vizitatoare care o îngrijorează.

— Un gentilom mi-a spus că vă este prieten foarte bun și că v-a rămas îndatorat: baronul de Batz.

— Batz! exclamă Amélie cu o strâmbătură. Numai de-astea se ține! Așadar e în Franța?

— A venit la noi deunăzi, sperând să-l întâlnească pe tatăl meu. Domeniul nostru a fost vândut ca bun național. Arendașii care m-au găzduit mă foloseau la munci grele. Domnul de Batz m-a sfătuit să vă rog să mă ajutați să-l găsesc pe Ludovic de Florensac, o rudă a mea. A făcut parte din Convenție, iar acum, după cât se pare, este deputat în Adunarea celor Cinci Sute.

— Florensac? Ești rudă cu Florensac? Cum te numești?

— Agnès de Vaudreuil.

Brusc, Amélie cuprinde mâinile tinerei într-ale sale.

— Sărmană copilă! Am cunoscut cândva un Vaudreuil, un tânăr canadian, care era îndrăgostit nebunește de mine. Eram tânără și frumoasă, ușuratică și cochetă. Mi-e teamă că l-am făcut să sufere mult. În Canada, vărul meu Florensac s-a căsătorit cu sora acestuia înainte de-a veni să ațâțe, cu ideile sale republicane, focul în Franța. E un mizerabil, dar are suflet mare. Mi-e foarte drag.

Tânăra fată e străbătută de un fior. Cetățeană Amélie o ajută să se ridice.

— Să mergem, se hotărăște ea. Ai să mănânci și ai să dormi la mine. Mâine te voi instala aici. E o cameră la primul etaj.

— Sunteți bună, doamnă, bâiguie Agnès.

— Am devenit, răspunde bătrâna doamnă înfășurându-se într-o largă manta îmblănită. De fapt, nu te-am întrebat dacă Alain al meu ți-e rudă apropiată.

— E tatăl meu, răspunde Agnès.

Sfeșnicul tremură puțin în mâinile Améliei care, după ce a deschis ușa, stinge lumânarea, dă din cap și se oprește în prag.

— Deci dumneata ești moștenitoarea domeniului din Quebec pe care vărul meu Florensac l-a apărat de englezi? Fii atentă, acolo e o treaptă.

— După ce tatăl meu a revenit, împreună cu Bougainville, din războiul american, n-a mai vrut să se întoarcă acolo, spune fata. Asta, fiindcă în timpul absenței sale – în 1780 – m-am născut eu, iar mama a murit la naștere. Până în ziua când sanchiloții l-au prins, n-a mai părăsit castelul nostru din Poitou. Spunea că nu are de ce se teme de revoluție, că a fost republican înaintea lor, că a eliberat, împreună cu Washington, America.

— Băiatul ăsta și-a făcut totdeauna iluzii, suspină Amélie. Dar, sărmană copilă, cred că nu vei putea să-ți recapeți prea curând moștenirea din Canada din cauza blocadei!

Închide cu grijă ușa în urma ei și, luând-o de braț pe Agnès, traversează repede grădinița.

*

„Mă întreb dacă nu e același poștalion în care m-am suit la Tours, când calul meu șchiopăta, acum exact patruzeci și șase de ani, în 1750. În afară de vizitiu și de cai nimic nu s-a schimbat. În fața mea, acest tânăr de optsprezece ani visează că va cucerii Parisul. Probabil că are în buzunar o scrisoare de recomandare către unul dintre membrii Directoratului, așa cum aveam și eu o scrisoare pentru doamna de Pompadour care îl prețuia pe tatăl meu. Tata a fost un mare soldat.

Va fi din nou o seară de răzmeriță când vom ajunge la bariera d'Enfer. Tânărul mă privește cu același amestec de respect și teamă cu care îl priveam și eu pe domnul în vârstă așezat în fața mea. După cât îmi amintesc, acel domn în vârstă avea ambele brațe și fața nu-i era împărțită în două de o cicatrice căpătată în bătălia de la Quebec, pe care o scot în evidență ridurile ce se adâncesc an de an.

M-am dus să-mi văd alegătorii girondini pentru a le cere iertare că le sunt din nou, fără voia mea și fără voia lor,

reprezentant în Adunarea celor Cinci Sute. În ciuda protestelor mele, colegii mei din Convenție, aflată în agonie, au decretat (într-o minoritate preferențială) că două treimi din membrii Convenției, cărora le expiră mandatul, vor deveni, automat, deputați în Adunarea celor Cinci Sute. Iată adevărata democrație la care eu nu mă pricep defel. Oare ca să-mi facă o farsă, au hotărât că voi fi printre deputați? Domeniul Florensac ar avea totuși nevoie de stăpân. Dar Barras s-a străduit să mă convingă că prezența mea este încă necesară la Paris, iar eu am acceptat.

N-am văzut oare destule? Curtea lui Ludovic al XV-lea, războiul din Canada, ocupația engleză, domeniul de la Rivière-du-Loup și biata mea Isabelle; războiul american de Independență (pe care l-am făcut alături de Washington, după ce l-am combătut violent), brațul pierdut în bătălia de la Yorktown (acest braț absent care mă mănâncă în zilele de furtună sau de umezeală), întoarcerea mea în Franța, lupta împotriva puterii regale, captivitatea la Bastilia, evadarea la 13 iulie 1789, plimbarea triumfală de la Versailles la Paris alături de rege... Bietul Ludovic al XVI-lea! Pe măsură ce trece vremea, cum îl mai compătimeasc. Nu era făcut nici pentru coroana regală, nici pentru cea de martir.

A doua călătorie în Canada, întoarcerea împreună cu fiul meu, micul piele-roșie, Atala. Deputat iacobin în Convenție, iată-mă în luptă împotriva Teroarei, înscris pe listă de către Saint-Just și Couthon, dar Robespierre mă salvează băgându-mă în temniță. Gilbert Lecourt, deputat girondin, soțul nepotei mele Isabelle, este ghilotinat. Frumos sfârșit pentru un ins mediocru. Isabelle se căsătorește atunci cu fiul meu natural, Atala. Și iată-mă la șaizeci și trei de ani în același poștalion ca în 1750. Dacă nu-i același, e frate bun cu celălalt.

Dacă alegătorii mei ar fi putut vota, fără îndoială că n-ar fi reales un iacobin din Convenție (cu toate că eu n-am votat moartea regelui). Totuși, m-au întâmpinat fără răceală. Unii mi-au spus „domnule conte”, alții „cetățene-colonel”. Foarte puțini m-au tutuit.

Mă întreb cum se descurcă scumpul Barras. Desigur că nu mai intenționează să-și umple buzunarele cu bancnote, de când știe că nu fac doi bani.

Biata Franță! Au fost omorâți cei mai buni și cei mai puțin răi. N-a scăpat bineînțeles nici Robespierre, care ghilotina, de fapt, numai din slăbiciune. Ghilotina n-a convins niciodată pe nimeni. Numai de n-ar începe s-o folosească Barras! E un mijloc atât de comod de a-ți asigura provizoriu puterea.

Încă nu s-a sfârșit totul. Nimic nu se sfârșește niciodată.

Fiul meu Atala se luptă pe Rin. De data asta nu pentru a „apăra Republica”, ci pentru a jefui vecinii prosperi. De nu l-ar omorî! Când Atala s-a întors din războiul din Vendeea, am făcut totul ca să-l conving să rămână la Florensac, împreună cu Isabelle. Ar fi redat domeniului meu trăinicia de care are nevoie. Dar nu e nimic de făcut cu acest afurisit de piele-roșie. (E adevărat că-i fiul meu și nepotul tatălui meu.)

Caldarâmurile astea, care-mi fac zob rinichii și măruntaiele, vestesc apropierea Capitalei. Chiar mâine la Adunarea celor Cinci Sute voi lansa un strigăt de alarmă. Voi fi ascultat; dar urmat? Mă îndoiesc. Ce greutate are Directoratul? Carnot și prietenul său Letourneur sunt oameni liniștiți și inteligenți. Reubell e o lichea. La Revellière înfulecă preoți, ca pe vremuri. S-ar părea că, după exemplul lui Robespierre, vrea să întemeieze o nouă religie! Cel mai bun mijloc pentru a reuși ar fi să se lase păgubaș. Mă îndoiesc că are un asemenea gând.

Ce voi face în acest iad, la vârsta mea, după ce am scăpat cu viață? Sunt, fără îndoială, incorigibil. Poate că la bariera d'Enfer găsesc o birjă care să-mi ia bagajul și să mă ducă până acasă.

Va ploua. Mâna pe care n-o mai am mă mănâncă.”

Poștalionul se oprește la bariera d'Enfer unde coboară fostul colonel-conte Ludovic de Florensac, erou al războiului din Canada, al războiului american de Independență, fost deputat al iacobinilor, deputat în Adunarea celor Cinci Sute. Își poartă sprinten cei șaiszeci și trei de ani. Statura sa înaltă nu s-a înclinat deloc.

Se urcă în prima birjă din stație. Cine ar îndrăzni să i-o ia înainte?

— Încarcă-mi bagajul, cetățene vizitiu, și du-mă iute acasă, pe strada Vieux-Colombier.

*

— Bani, bani! Știm bine unde se găsesc bani: în Piemont, în Lombardia, nu în Renania!

Barras oftează. Stă în capul mesei, iar ceilalți membri ai Directoratului - câte doi la dreapta și la stânga lui. Lazare Carnot, care se află la dreapta sa, îl întrerupe brusc:

— Armatele noastre trebuie să aducă libertatea în lume, nu să prade provinciile ocupate!

Reubell râde eu poftă.

— Mă amuzi, Carnot! Îți închipui că noi putem întreține armate în timp ce poporul moare de foame? Barras a primit ieri o scrisoare de la Schérer. Comandantul armatei din Italia cere bani. Bani!

— I-ai și răspuns? întreabă Letourneur, un om scund cu păr ondulat și privire ageră.

— Prin curier, spune Barras. Dacă nu are bani, să se lipsească de ei sau să-i ia de unde există.

— Zău! e de părere Reubell. Abundența e în spatele unei porți care trebuie forțată, asta-i tot.

De mai bine de o oră, cei cinci membri ai Directoratului reuniți în consiliu, în pavilionul Marsan, unde până mai ieri își avusese sediul Comitetul Salvării Publice (în ciuda voinței lui Barras, nu îndrăzniseră să se instaleze la Tuileries), discută despre buget sau mai degrabă despre lipsa lui.

— Îți dai seama, insistă Reubell, că la frontiera cu Italia avem o armată capabilă să-i facă să tremure pe despoții încoronați? Piemontul și Lombardia sunt pline de aur, iar Schérer este incapabil să pătrundă acolo. Bate pasul pe loc.

— Nu există alt mijloc de a pune ordine în finanțele publice decât jaful? întreabă cu naivitate Letourneur, care de la începutul discuției nu-și pierduse calmul.

— Nu cunoști starea armatei noastre? intervine sec Carnot. Niște zdrențăroși fără soldă, înfomețați, purtând încălțări din paie împletite! Iată oamenii cu care vrei să învingi Austria.

— Și apoi, intervine La Revellière, oricare ar fi rezultatele campaniei voastre, ele n-ar însemna decât o picătură într-un ocean.

— Găsește altă soluție! se înfurie Barras. Bunurile naționale nu mai aduc venituri. Domeniile emigraților și ale clerului s-au vândut demult. Dacă a rămas aur în Franța, numai un ins tare dibaci îl va putea scoate din ascunzătoare!

Barras i-a lăsat pe ceilalți patru membri ai Directoratului să-și constată neputința. Deschide un dosar.

— Cu câteva săptămâni înaintea zilelor lui Vendemiar², generalul Doulcet, pe atunci ministru de război în ultimul Comitet al Salvării Publice...

— Un imbecil desăvârșit, observă Carnot.

— ...A primit un raport al generalului Buonaparte referitor la un eventual război în Italia.

— Într-adevăr, încuviințează Letourneur. Îmi amintesc foarte bine. Au fost chiar întreprinse studii la biroul topografic.

Barras surâde.

— Ai de gând să-i dai acestui mic corsican comanda armatei din Italia? întreabă Carnot bănuitor.

— Faptul că astăzi suntem aici, toți cinci, răspunde cu bunătațe prefăcută Barras, se datorează și acestui mic corsican.

— Protejatul tău comandă armata din interior, continuă Carnot. Mi-e teamă că într-o zi vom mai avea nevoie de el. De data asta nu împotriva formațiilor regaliste, ci împotriva foștilor iacobini pe care îi stârnește domnul Babeuf.

— Liniștește-te, Carnot, răspunde Barras. Pentru a pune lucrurile la punct nu vom avea nevoie de armată.

— Ne vom mulțumi să reînființăm ghilotina, propune La Revellière; evident, dacă va fi nevoie.

— Cetățeni, conchide Barras, Buonaparte e în mâna mea. Dacă îi încredințăm armata din Italia, va ști ce așteptăm de la el.

— Ai într-adevăr de gând, strecoară mios Reubell, frecându-și ușor ceafa cu mâna stângă, să-ți însori protejatul cu cetățeană văduvă Beauharnais?

— Dacă mă gândesc bine, îl întrerupe Letourneur, mă alătur și eu alegerii tale. Nu cred că Buonaparte se încurcă în scrupule. E-n stare să-i facă pe toți, chiar și pe papă, să scoată banii.

— E un general iacobin, insistă Barras, să nu uităm. Slugile împăratului și ale papei vor tremura în fața lui. Îmi dați mână liberă pentru a-l convinge să întreprindă această campanie care pentru soldați va însemna cu totul altceva decât să lânzezească la Nisa, altceva decât traiul calduț de paraziți, fără soldă, fără disciplină, fără speranță?

— Dar, obiectează Reubell, acest tânăr general de douăzeci și șase de ani va ști oare să se impună în fața lui Massena, care

² Luna cuprinsă între 22 septembrie și 22 octombrie, prima din calendarul revoluționar.

are peste patruzeci, în fața bătrânului Sérurier, a lui Augereau, fiul poporului?

— E treaba lui cum se va descurca.

Terminând ședința, membrii Directoratului se despart. Reubell îi strecoară la ureche lui La Revellière:

— Buonaparte îl va scăpa de sâcâitoarea văduvă Beauharnais. Pentru asta merită într-adevăr să fie răsplătit prin comanda unei armate.

— Un dar de nuntă care nu-l costă scump, rânjește La Revellière punându-și pălăria cu pene.

*

O zi frumoasă de februarie. Cerul e gri-albăstrui, soarele încă timid dar binefăcător și binevenit.

Isabelle intră în grădina Luxemburg, pe care Convenția a pus-o la dispoziția parizienilor. Nu i-a fost ușor să ajungă aici din strada Vieux-Colombier, deși nu-i prea departe. Se așază pe o bancă de piatră. Deodată, se simte cuprinsă de o bucurie intensă: micuțul a mișcat. Nu mai este o povară, ci o prezență vie, o ființă pe care o hrănește cu sângele ei, care va fi opera ei.

Evenimentul se va petrece în iunie. Va veni oare Atala la nașterea fiului său, căci negreșit va fi un băiat, un Florensac? Suspină, închide ochii.

În timpul celor câțiva ani ai mării ei iubiri, ar fi dorit să aibă un copil cu Gilbert. Dar lui i-a fost dat să treacă prin viață ca un meteor, fără să lase nimic în urmă. Cine își mai amintește de frumosul Gilbert Lecourt? Cu siguranță că nici grasa Contat care, în ciuda proporțiilor sale, și-a reluat locul la Comedia franceză, nici Thérésia Cabarrus, devenită doamna Tallien, amanta lui Barras și regină a Franței. Fără îndoială că din cauza ei, dacă nu din vina ei, a fost ghilotinat Gilbert. Dar ar fi putut oare avea altă soartă? E cu neputință să ți-l închipui îmbătrânind, încărunțit, zbârcit, cu burtă.

Un nou suspin al Isabellei. S-a căsătorit cu vărul ei, Atala, așa cum navigatorul se refugiază într-un port ca să scape de furtună. Și apoi nu este Atala ultimul dintre descendenții familiei Florensac, ramură incertă, zămislit de hurona³ Damagoya?

Unchiul Ludovic a refuzat să-i povestească despre viața sa în Canada, despre căsătoria cu cealaltă Isabelle, Isabelle de

³ Băștinașă, piele-roșie.

Vaudreuil, moștenitoarea domeniului Rivière-du-Loup, de pe malul fluviului Saint-Laurent.

De fiecare dată când a încercat să-l întrebe pe Florensac despre anii de lupte împotriva ocupanților englezi, acesta s-a închis în sine ca o scoică la ora fluxului. Și n-a vrut niciodată să vorbească nici despre mama lui Atala, indiana aceea, care trăiește acolo, credincioasă și muncitoare, cheazășie a domeniului.

Cât de ciudate sunt legăturile născute de războaie și revoluții! Înainte de 1789, cine și-ar fi putut-o închipui pe Isabelle de Florensac măritându-se cu Gilbert Lecourt, fiul unui proprietar viticultor? Cine și-ar fi închipuit că ultimul din familie, contele Florensac, și-a salvat descendența recunoscând, târziu, un mic bastard născut de o băștinașă pe malul fluviului Saint-Laurent? Și că ea, Isabelle, neconsolata văduvă a lui Gilbert, s-a măritat cu acest metis, vărul său, și că rodul acestei uniuni se răsucesce brusc în pântecul ei pentru a-și face simțită tulburătoarea prezență. Extraordinară forță a vieții!

Isabelle oftează din nou. Ar fi trebuit să-l însoțească pe unchiul Ludovic la Florensac. I-a propus cu jumătate de gură, iar el s-a grăbit s-o refuze: nu trebuia să expună pruncul nici unui risc. Da! Isabelle are douăzeci și nouă de ani. Vlăstarul este aproape nesperat.

I-ar plăcea să primească o scrisoare de la Atala. Trece oare prin primejdii acolo, în armata Rinului? Nu pomenește nimic despre asta în biletele lui prea scurte. De fapt, ei se aseamănă. Amândoi sunt Florensac – integri, pasionați și ascunși. Dacă se aseamănă, înseamnă că nu se completează deloc.

În realitate, îl cunoaște prea puțin pe acest văr-soț. S-a întors din războiul din Vendéea, îndrăgostit nebunește. S-au căsătorit și a plecat din nou, în armata Rinului. Fără îndoială că tot așa s-a întâmplat și pe vremuri, în Canada, cu unchiul Ludovic și cu soția sa, galeșa Isabelle, și cu mama M Atala care se numește Damagoya. Atala trebuie să-i semene – părul negru, nasul drept, privirea aproape de neînfruntat, dar și o pudoare extremă, adesea exagerată, uneori supărătoare.

Unchiul Ludovic i-a mărturisit într-o zi că Damagoya, pe când era copil, le-a salvat viața, lui și Isabellei de Vaudreuil, după teribila bătălie de la Fort Carillon.

Un nou suspin. Timpul se răcește. Se apropie ora întoarcerii acasă. Soarele nu va întârzia să apună. Suntem abia în februarie. Pardon, în primele zile din Ventôse⁴.

Isabelle se ridică. Va ajunge în strada Vieux-Colombier odată cu amurgul. O așteaptă o seară lungă, înainte de-a o cuprinde somnul.

Cum în vremuri de război și de revoluție nu e bine să-ți faci planuri de viitor, își îndreaptă gândurile spre trecut, un trecut la fel de amar, aproape insuportabil. Isabelle coboară pe strada Cassette. Alături sunt carmeliții. Se înfioară. Doamna Tallien, care i l-a răpit pe Gilbert, era acolo. Deveniseră chiar prietene! Și apoi drumul spre tribunal, adică spre moarte. Toate astea s-au petrecut aici. Nu cu multă vreme în urmă: acum doi ani! Parc-a fost ieri! Mașinal, grăbește pasul.

*

— Iată-l pe prietenul nostru Florensac! Fără îndoială că ți-ai vizitat, ca și mine de altfel, „alegătorii”?

— Evident, dragul meu episcop, răspunde vesel Florensac, dând vizitiului un teanc de bancnote.

Omul pune cufărul pe trotuar și se urcă iar pe capră.

— Pot să te ajut? îi propune monseniorul Grégoire.

Șeful Bisericii constituționale este un om scund, cu o față blândă, cu privire ascuțită.

— Te-au primit bine? îl întreabă el.

— Firește, răspunde Florensac, doar le-am fost stăpân înainte de-a le fi deputat. De bună seamă, ei nu cred că lucrurile stau cu totul altfel decât în vremea domniei lui Ludovic al XV-lea.

Grégoire clatină din cap.

— Treburile Franței merg din ce în ce mai rău, oftează el. Viitorul ne va da mult de furcă.

Se apropie de cufăr și îl apucă de unul dintre mânere. Cu unica sa mână, Florensac îl apucă de celălalt și amândoi pornesc pe culoarul îngust al clădirii, episcopul deschizând drumul, Florensac urmându-l. Urcă bagajul pe scări, până la palierul celui de-al treilea etaj.

— Excelent exercițiu, constată Grégoire gâfâind puțin, în timp ce Florensac trage de șnurul soneriei.

⁴ Timpul cuprins între 19 februarie și 20 martie, adică luna a șasea din calendarul revoluționar.

O femeie tânără deschide ușa, grăbindu-se apoi să-i ajute pe cei doi bărbați să bage cufărul în vestibul.

— Cetățeană Isabelle? întreabă Florensac.

— A ieșit, ca în fiecare după-amiază, răspunde îngrijitoarea.

— Eu mă duceam la Adunarea celor Cinci Sute, intervine Grégoire, tu nu vii?

În antreul strâmt, pe un scrin, este pusă la vedere o scrisoare. Florensac o ia.

— Pot să te rog să o deschizi? îl întreabă pe monseniorul Grégoire. Eu nu dispun, din păcate, decât de o mână.

Grégoire se grăbește să rupă plicul, Florensac citește:

— Fără ochelari! exclamă episcopul. Tu sfidezi timpul!

„Vere.

O tânără fată blondă a căzut din cer în magazinul meu. Are șaptesprezece ani. Se pare că este nepoata dumitale, fiica scumpului nostru Alain. De altfel îi seamănă. Se numește Agnès de Vaudreuil. Toți ai ei – și Alain – au trecut pe sub cuțitul mașinii lui Guillotin sau au murit în emigrație.

Am adăpostit-o, cu toate că nu îmi este rudă (decât poate prin dumneata), dar aș dori ca imediat ce te vei înapoia să ne îngrijim de viitorul ei. Faptul că este, precum cred, moștenitoarea domeniului de la Rivière-du-Loup, nu o îmbogățește pentru moment; fără îndoială că te numeri printre ultimii francezi care s-au întors înainte de blocadă.

Vino cât mai repede, prietene, ca să ne sfătuim.

Amélie.”

— Mă tem, spune monseniorul Grégoire coborând scara, că va trebui să mergem pe jos până la Tuileries.

Tăifăsuind, cei doi parlamentari coboară spre Sena prin rețeaua străduțelor din cartierul Saint-Sulpice. După numai câteva luni de putere, Directoratul a devenit nepopular. Situația financiară și economică este catastrofală.

— Bancnota de o sută de franci valorează cincisprezece centime, suspină monseniorul Grégoire. Ești la curent cu planurile membrilor Directoratului? Vor să înlocuiască bancnota, care nu mai valorează nimic, printr-un „mandat teritorial” garantat de „bunurile naționale”, care nu mai există. Aceste „mandate” vor fi schimbate în bancnote la cursul de un franc-

mandat pentru treizeci de franci-bancnote. Nu sunt expert în finanțe, dar tare mi-e teamă că poporul nu va avea mai multă încredere în noua monedă decât în cea veche.

— Bineînțeles, spune Florensac, și poate că dreptatea va fi de partea lui.

— Cum putem suporta, se indignează Grégoire, mizeria claselor populare laolaltă cu luxul etalat de traficanți și speculanți, ca și corupția generală ai cărei martori neputincioși suntem și pe care membrii Directoratului sunt incapabili să o învingă?

Schimbând aceste vorbe amare, cei doi bărbați au traversat Sena. În spatele colinei Saint-Cloud, soarele apune. Au ajuns la Tuileries pentru a afla că Adunarea celor Cinci Sute nu ține ședință în ziua aceea.

— Înțelegi ceva? protestează Grégoire mânios. Sunt atâtea de făcut pentru a scoate căruța din noroi! Comisiile se constituie greu. Starea a treia este aproape în totalitate contrarevoluționară. Noii deputați îi privesc cu dezgust pe „regicizi”. Or, toți cei cinci membri ai Directoratului sunt „regicizi”. În schimb, poporul din Paris se agită. Îl regretă pe Robespierre și ghilotina. Babeuf este din ce în ce mai mult ascultat. *Tribunalul poporului* și *Manifestul celor egali*, a cărui redactare i-a încredințat-o lui Sylvain Maréchal, sunt foarte citite. Clubul de la Panthéon regrupează pe supraviețuitorii furioși. Te poți crede la Clubul Cordelierilor, în toiul Teroarei. Bineînțeles, Hébert nu mai există, în schimb există Babeuf. Mă aștept ca mai curând sau mai târziu iacobinii noștri să recucerească puterea.

— Fără îndoială, dar nici tu, nici eu nu vom mai fi printre ei, remarcă ironic Florensac.

Se despart. Grégoire se grăbește să convoace comisia Instrucțiunii publice, al cărei președinte este, și să-l întâlnească pe cetățeanul Monge și pe cetățeanul Daunou pentru a studia planul de învățământ adoptat la trei Brumar și a urgenta deschiderea noii Școli politehnice.

Ludovic traversează cu pași mari piața Revoluției pentru a ajunge în Faubourg-Honoré.

Amélie își întâmpină cu entuziasm vizitatorul, îndreptându-se spre el și dând la o parte clientele care probează peruci în fața oglinzilor.

— Ludovic, exclamă ea. În sfârșit! Mă gândeam fără încetare la dumneata de câteva zile.

— Să știi, verișoară, răspunde cu voioșie Florensac, că prima mea vizită e aici. Spune-mi, nu-i așa că afacerile îți merg bine, în ciuda crizei?

Ea se ridică pe vârful picioarelor pentru a-i șopti la ureche:

— Toate sunt niște parvenite, neveste sau întreținute ale speculanților de bursă. Jalnic!

Izbucnește în râs și îl conduce spre odăița îngustă din dos, de unde pornește o scară.

— Găzduiești vreun conspirator, ca pe vremea Teroarei? întreabă Florensac încruntându-și sprâncenele.

— Ce idee! Știi bine că am devenit republicană în Vendemiar!

Cum una dintre cochete își alesese în sfârșit peruca, vânzătoarea o cheamă pe Amélie să facă socoteala bancnotelor. Aceasta se înfurie.

— Nici vorbă de bancnote, frumoasa mea, protestează ea. Vrei să mă ruinezi? Aici nu se plătește decât în ludovici sunători și cu greutatea cuvenită, ca pe vremea regilor noștri.

Clienta e indignată.

— Ce vrei să fac cu bancnotele dumitale? continuă Amélie. Ca să cumpăr o altă perucă mi-ar trebui mult mai mult decât mi-ai da.

— Zău, verișoară, se miră Florensac, eram sigur că dușmanii bancnotelor sunt în primejdie de moarte, iar circulația aurului – interzisă.

— Crezi că vor scoate ghilotina de la remiză pentru că vând eu peruci cu doi ludovici bucata? întreabă Amélie zeflemitoare. Nu oblig pe nimeni că mi le cumpere. Și apoi Thérésia Tallien și cetățeană Beauharnais sunt clientele mele. Barras, membru al Directoratului, m-a onorat cu vizita sa. Thérésia l-a convins că perucile mele sunt cele mai bune și cele mai frumoase de pe piață, și chiar așa este.

Lăsându-și clienta să-și ia înapoi bancnotele și nemaocupându-se de peruci, Amélie continuă:

— Nu, nu un conspirator adăpostesc în cămăruța de la primul etaj, ci pe tânăra despre care ți-am scris. Nu prea știu ce să fac cu ea. O folosesc, deocamdată, ca vânzătoare dar, bineînțeles, nu acesta este locul ei. Mi-e teamă ca cealaltă fată, Margot, care este ușuratică, să n-o ademenească pe un drum greșit. Ar fi

păcat. Micuța-i fermecătoare, și tocmai de aceea mai expusă pericolului decât dac-ar fi fost o pocitanie. Sunt cazuri în care fetele urâte au noroc.

— Unde e? întreabă Ludovic, curios.

— În fund, lângă ușă, pune o perucă blondă pe capul unei cumetre slute.

Ludovic se întoarce. I se pare că vede o nălucă a trecutului. Se vor împlini în curând treizeci de ani de când Isabelle a fost ucisă și de atunci, în fiecare seară, el, francmasonul, revoluționarul, se roagă pentru ea, care a murit salvându-i viața. Isabelle, soția sa după care a plâns atâta, sfâșiat între tristețe și remușcare, Isabelle se află aici, la câțiva pași de el, reînviată. Ea e, cu aerul acela distant, nepăsător, care îl scotea din fire altădată.

Amélie de Curzon se neliniștește:

— Nu te simți bine, Ludovic? Stai jos.

— Din cauza căldurii, îngaimă el, și a oboselii. De-abia am coborât din poștalionul de Bordeaux.

Se așază pe un taburet, cu ochii ațintiți asupra fetei sfidătoare; aceasta, după ce scosese peruca de pe capul hâd al cliente, îi potrivea, cu gesturi grațioase alta.

— Agnès! o strigă Amélie. După ce termini cu clienta, vino la mine.

Agnès ridică ochii. Privirea sa o întâlnește pe cea a lui Florensac. De la moartea Isabellei, femeile n-au jucat niciun rol în viața lui Ludovic. Ar fi fost o jignire adusă memoriei femeii iubite. Inima sa era moartă, chiar dacă el trăia. Iată, însă, că o emoție ciudată îl cuprinde. I se pune un nod în gât. Simte trezindu-se în el un gust de viață uitat. Izbucnește în râs; și-a amintit că are șaiszeci și trei de ani.

— Slavă Domnului! Acum te simți mai bine, constată Amélie. Eram îngrijorată. Arătai rău.

După ce isprăvește cu clienta, Agnès se apropie. E mai scundă decât Isabelle, mai puțin zveltă, mai puțin suplă, ochii îi sunt mai puțin limpezi.

— Iată-o, spune Amélie, pe Agnès de Vaudreuil, vara dumată.

Ea îl privește, impresionată de acest om înalt, slab, cu obrazul ca tăiat în două de o cicatrice. Acesta e, deci, Ludovic de Florensac, erou al războiului din Canada, al războiului american de Independență, despre care tatăl ei vorbea cu atâta

admirație? Chiar cu câteva zile înainte de a fi arestat, făcuse aluzie la Florensac, devenit deputat iacobin în Convenție. Iată-l aici, în fața ei, în carne și oase și foarte palid. Ce e de fapt? Un erou sau un monstru? Ori și una și alta?

— Dumnezeule! Ești deci fiica lui Alain!

— Nu știu ce să fac cu ea, mărturisește Amélie. M-am gândit că îi vei putea găsi un adăpost la Paris sau la Florensac. E singură pe lume și n-are nicio lețcaie.

— Dacă ești fata lui Alain, domeniul de la Rivière-du-Loup îți aparține, spune Ludovic. Dar blocada engleză...

— Vom vedea asta mai târziu, îl întrerupe Amélie. Mai am clienți. Cinezi cu noi în seara asta, domnule reprezentant?

— Nu, trebuie s-o întâlnesc pe nepoata și nora mea pe care n-am apucat s-o văd de când m-am întors.

— Atunci vino mâine.

— Straniu cât de bine semeni cu mătușa ta, murmură Ludovic.

Pleacă, fără a-și lua rămas bun. Doamna Amélie ridică din umeri:

— E el cam original, dar are o inimă de aur. L-am văzut pus la încercare în clipe grele. Cred că nu s-a gândit niciodată la el, în acest răstimp de peste patruzeci de ani. S-a bătut cu morile de vânt, asemeni personajului din romanul acela spaniol, Don Quijote, mi se pare. E la fel de înalt și de slab ca și acela.

Agnès privește ușa pe unde a dispărut Ludovic.

Acesta străbate cu pași mari Faubourg-Honoré, indiferent la trecătorii de care se lovește. Isabelle s-a șters puțin câte puțin din memoria lui. Se petrecuseră atâtea evenimente din ziua în care o ținuse moartă în brațe! Și iat-o reapărând într-o dugheană derizorie, alături de bătrâna aceea vorbăreață.

Merge, cu capul înfierbântat. Pe Strada Honoré, casa în care i-a făcut ultima vizită lui Robespierre. Mai departe, lângă biserică, colțul unde micul general Buonaparte își așezase tunurile pentru a prinde în bătaia lor pe rebelii din Vendemiar.

Se pierde în păienjenișul străzilor din jurul Halelor, nepăsător la fetele care încearcă să-l rețină, trăgându-l de mâneca goală. Va merge oare în pelerinaj până la ultimele vestigii ale Bastiliei, unde s-a numărat printre cei din urmă captivi?

Ridică din umeri, traversează Sena, se oprește pe pod, se reazemă în cot, privește fluviul curgând, martor impasibil al

istoriei. Iată, acolo e Luvrul; fereastra prin care regele Carol al IX-lea a tras asupra hughenoților în noaptea sfântului Bartolomeu. Își revine brusc, se scutură, își trece mâna peste fruntea jilavă. Nu trăiești de două ori. Dacă această fată este moștenitoarea familiei de Vaudreuil, va trebui să o trimită la Rivière-du-Loup.

*

Înălțându-se pe vârful picioarelor, Jeannette se agață de gâtul lui Hulin care, prinzând-o de șolduri, o face să se răsucească. Ea râde în cascade:

— O, Hulin! Hulin! Iată că te-ai întors!

El se așază, o ia pe Jeannette pe genunchi, o privește cu dragoste. Cât e de drăguță, ștregărița, și cât de mult i-a lipsit! Ce groaznică a fost campania de pe Rin! Țărăncuțe dezgolite la repezeală în clăile de fân, ce viață-i asta, când ai o soție ca Jeannette care te așteaptă la Paris, într-un pat moale?

— Ești frumos, Hulin! gângurește ea.

La douăzeci și nouă de ani e la fel de proaspătă ca pe vremea când juca la Comedia italiană și îl făcea gelos.

Jeannette acoperă fața eroului său cu mici sărutări mușcate.

— Miroși urât și te ador. Jură-mi că nu te vei reîntoarce în blestemata aia de armată a Rinului, printre nemțoaicele acelea care se culcă atunci când li se cere să se așeze.

El râde zgomotos.

— Bineînțeles că nu, puicuțo! Vom uza de relațiile noastre și vom încerca să fim numiți la Paris.

— Cum se face că Hoche, care nu se poate lipsi de tine, te-a lăsat să pleci?

— A venit să primească noi ordine de la Directorat. Am profitat de ocazie.

— Va avea o surpriză neplăcută generalul tău Hoche, izbucnește Jeannette trecându-i mâna prin păr. Iubita lui, Rose de Beauharnais, se mărită cu generalul Buonaparte. Dacă a venit anume ca s-o vadă...

Hulin o gădilă și ea râde înfundat.

— Nu, îi răspunde el, cred că e vindecăt. S-a întors la nevastă și se simte bine.

O oră mai târziu, cuibărită la pieptul uriașului Hulin, Jeannette îi murmură la ureche:

— Jură-mi că nu te vei întoarce în Alsacia!

— Mă voi duce la generalul Buonaparte și voi obține de la el să mă rețină la Paris.

Ea îl ciupește.

— Prostule! exclamă. Ți interzic să te duci la Buonaparte. A fost numit comandant al armatei din Italia. Ar fi în stare să te ia cu el.

— Buonaparte în Italia? se miră Hulin. Înseamnă că se va întâmpla ceva acolo!

— Fără tine. Te am și te păstrez.

Mai târziu, languroasă, cu ochii închiși, întreabă:

— Numai voi doi ați venit, Hoche și cu tine?

— Nu, răspunde Hulin, mângâind cu mâna lui mare corpul durduliu al Jeannettei. L-am adus și pe Atala Florensac. A fost o ocazie pentru el să-și vadă nevasta care așteaptă un mic viconte sau un mic huron, cum vrei.

Jeannette sare:

— Iată o idee! Cetățeanul Ludovic este un prieten îndatoritor. El are influență asupra Directoratului. Nu încape îndoială că va încerca să obțină ca fiul său să rămână la Paris în perioada când va naște Isabelle. Noi trebuie să procedăm în așa fel încât să fii și tu mutat! Am atâta nevoie de tine! Nu e sănătos să faci dragoste numai de două ori pe an.

— Rămâne de văzut dacă Atala va fi de acord! răspunde Hulin. Acest băiat este un excelent amestec de Florensac și de huron. Riscă tot. La atacuri mă treceau fiori pe șira spinării. Dobitocul! Cum își rotește sabia în timpul încăierărilor. Și întotdeauna scapă nevătămat.

— Tu nu te mai duci, tu nu te mai duci, scâncește Jeannette. La urma-urmei, mai ai și drepturi. Doar ai luat parte la căderea Bastiliei!

— Și avansarea mea? suspină Hulin.

— Te prefer colonel viu decât general mort, ripostează ea sărind din pat, drept care se pomenește cu o palmă răsunătoare peste fese.

*

— Sălbaticule, spune tandru Isabelle, așezată în fața toaletei, și se îndreaptă apoi spre Atala, care stă la fereastră. L-am promis Thérésiei că voi lua parte la serata ei și vom merge.

— Nu-mi place că îi frecventezi pe Tallien, Barras, Beauharnais...

— Gelos?

— De ce nu? Doar s-au întâmplat atâtea în „închisoarea” voastră, a carmelitelor, înainte de Thermidor!

— Nu fi prost, răspunde Isabelle, așezându-se din nou în fața oglinzii. Rose se căsătorește cu generalul Buonaparte. Thérésia dă o serată cu acest prilej. Ești în permisie, e cu neputință să nu mergem.

— Te vei obosi, replică Atala, și în starea ta...

— Liniștește-te. Nu se vede încă! răspunde ea izbucnind în râs.

Bate cineva la ușă. Intră Florensac.

— Te pregătești să fii regina balului? întreabă el.

— Huronul tău e îmbufnat, îi spune Isabelle.

— Trăsura așteaptă la poartă. Ești gata, draga mea noră?

Ea se ridică, schițează o reverență. Florensac își bate afectuos pe umăr fiul.

— Răbdare, o vei avea numai pentru tine la întoarcere. Vei avea partea leului.

La familia Tallien, la *Chaumière*⁵, este o zi mare. Thérésia e fericită. Căsătoria prietenei sale Rose cu micul general Buonaparte este opera ei. Era timpul ca Rose să pună punct. Thérésia s-a străduit să o convingă. Dacă Barras este de acord, înseamnă că s-a săturat de ea. Ce se va alege de ea dacă el o părăsește? Nu mai e foarte tânără. În schimb, protejat de Barras, Buonaparte are un viitor frumos. Rose a făcut tot ce a trebuit și micul general a obținut comanda armatei din Italia.

Toată lumea bună a Parisului se grăbește astă-seară să ajungă la *Chaumière*. Thérésia a arborat o rochie uluitoare. E mai frumoasă ca oricând. Buonaparte, înconjurat de multă lume, vorbește întruna, cu accentul său caraghios. Valeți în pantaloni scurți circulă oferind răcoritoare. Thérésia și Barras deschid balul.

Tallien, lângă ușă, primește oaspeții pe care îi introduce un majordom impunător.

— Cetățeanul reprezentant Florensac, maiorul Florensac, cetățeanul Florensac.

Thérésia se repede spre Isabelle:

⁵ În traducere: colibă, casă rustică.

— Draga mea! Ce bucuroasă sunt că ai venit. Ni l-ai adus și pe soțul tău? Cât e de frumos! Vino să ți-l prezint pe logodnicul lui Rose.

O ia pe Isabelle de braț, ducând-o cu ea. Peste puțin timp, Florensac și Atala le ajung din urmă.

— Cetățene Florensac, strigă Buonaparte înălțând capul, sunt fericit să te revăd. Nu ne-am mai întâlnit din Vendemiar. Acesta-i tânărul maior în permisie?

— Aș dori să nu se mai întoarcă în armata Rinului, spune Florensac.

— Bineînțeles că nu se va mai întoarce acolo, exclamă Buonaparte ciupindu-l de ureche pe Atala. Va veni cu mine în Italia. O să facem lucruri mari.

Se răsuțește pe călcâie și, luând-o pe Rose de braț, o duce spre alt grup.

— Vei pleca, într-adevăr, în Italia? bâiguie Isabelle.

Se simte cuprinsă de o ușoară tulburare. Ludovic și Atala se grăbesc să o conducă spre un divan.

Se așază, greoaie.

— Vezi bine, spune Atala, că n-ar fi trebuit să venim.

— Tată, murmură Isabelle, poți să-l convingi pe generalul Buonaparte să nu-l ia cu el pe fiul tău?

Florensac îl întreabă din ochi pe Atala. Acesta sărută mâna soției sale.

— Să vedem, să vedem! Avem tot timpul, spune el în grabă.

Florensac ia de pe un platou purtat de un lacheu o cupă de șampanie și o dă nurorii sale.

— Bea. Dacă fiul meu vrea să persevereze în cariera militară, să se alăture mai degrabă lui Buonaparte decât lui Hoche. Micul corsican are memorie bună, iar prietena ta, Rose, amintiri.

— Război, mereu război! se vaită Isabelle.

Florensac se întoarce. Urmată de Agnès, fosta marchiză de Curzon înaintează cu pași mărunți.

— Ei bine! ne-ai părăsit, vere, exclamă ea privind mulțimea tinerilor eleganți și a femeilor luxoase. Sunt ani de când n-am mai ieșit în lumea bună, dacă asta se poate numi lume bună. Frumoasa Thérésia m-a invitat. N-aș fi vrut, pentru tot aurul regimului, să pierd o ocazie atât de prielnică de a-mi distra micuța protejată... și de a vedea ce înseamnă o serată în înalta societate a Directoratului.

Se întoarce spre Agnès, făcându-i semn cu mâna:

— Vîno, copila mea, vîno. Suntem în familie.

Agnès schițează o reverență.

— Fiul meu, Atala. Isabelle, nepoata și totodată nora mea, spune Florensac. Agnès de Vaudreuil, a cărei singură rudă pare-se că sunt eu și care este moștenitoarea averii de la Rivière-du-Loup.

Atala pare izbit de frumusețea tinerei fete.

— E o proprietate minunată pe care tatăl meu a păstrat-o cu grijă, zice el. Mai există însă membri din familia de Vaudreuil în Canada. Eu însumi cunosc destui.

— Acum trei ani, în ultima mea călătorie la Quebec, niciunul nu și-a revendicat drepturile asupra domeniului Rivière-du-Loup. Toți știau că, murind biata mea Isabelle și fratele ei Patrice, Alain a rămas singurul stăpîn. Mama lui Atala, care îngrijește domeniul, îl aștepta fără încetare.

— Tatăl meu a fost ghilotinat, spune încet Agnès.

Vizibila admirație a lui Atala nu i-a scăpat Isabellei. Se ridică brusc.

— Sunt obosită. Am să-l rog pe soțul meu să mă conducă acasă.

— Nora mea e contrariată, spune Ludovic în timp ce tinerii se îndepărtează. Așteaptă un copil și generalul Buonaparte vrea să-l ia pe Atala în Italia.

— Și el e de acord? se miră Amélie.

— E soldat, răspunde Ludovic. Simte mirosul prafului de pușcă.

Amélie se așază pe canapea, pe locul lăsat liber de Isabelle.

— Blocada engleză nu ne îngăduie, pentru moment, să ne gândim la plecarea acestei copile în Canada...

Cum tocmai se apropia un tânăr muscadin, Amélie nu scăpă prilejul:

— Ar trebui să dansezi, copila mea.

— Dar nu știu!

— Știi asta din instinct când faci parte dintr-o familie aleasă. Te vei descurca foarte bine.

Apoi, adresându-se lui Florensac:

— Așază-te lângă mine, vere.

El se supune. Amélie continuă:

— N-am impresia că nora ta va primi cu bucurie s-o găzduiască pe protejata noastră.

— De îndată ce va fi posibil, răspunde Ludovic, urmărindu-i din ochi pe tineri, o voi trimite în Canada. Dacă va fi nevoie, o voi însoți chiar eu.

— Până atunci n-ai putea s-o instalezi la Florensac?

El ridică din umeri:

— S-ar plictisi acolo în tovărășia podgoreanului care are în grijă domeniul și, încă mai rău, a nobililor de țară din împrejurimi, care au supraviețuit.

— Nu-i așa că e drăguță? întreabă Amélie pe care începe să o amuze atitudinea lui Florensac.

— Seamănă leit cu biata mea Isabelle.

Capitolul II

INIMA NU ÎMBĂTRÂNEȘTE (1796-1797)

„Milano, 23 iunie 1796

Da, de la Milano îți scriu, dragă Isabelle. Ai aflat fără îndoială că la 11 noi am ocupat orașul. Alături de generalul Massena, ne-am întâmpinat comandantul la poarta Romană. Peste tot au fost plantați arbori ai Libertății. Generalul a prezidat un banchet și a promis milanezilor că vor fi liberi pentru totdeauna: «Dacă Austria vă va ataca din nou, a adăugat el, nu vă voi părăsi.»

Lupta a fost grea la Podul Lodi. Am fost ușor rănit, dar glonțul austriac a străpuns doar carnea brațului: nu l-am ținut deci prea mult timp în eșarfă.

Voi primi sarcina să aduc în Franța două milioane în aur și un tratat – pe care generalul-comandant îl negociază, chiar în răstimpul când scriu, cu reprezentanții papei. Se spune că Sfântul Părinte va avea de plătit douăzeci și unu de milioane de lire, dintre care cincisprezece milioane în monezi sau lingouri, iar cinci milioane în merinde și mărfuri necesare trupei. De îndată ce tratatul va fi semnat (desigur mâine), iar Roma va face să ajungă în mâinile generalului câteva din milioanele pretinse, voi porni negreșit spre Franța, cu o escortă puternică, pentru a-mi isprăvi convalescența alături de tine.

Credem că vă bucurați, la Paris, de victoriile noastre și că numele generalului Buonaparte este pe toate buzele. Spune-i tatălui meu că a procedat cu înțelepciune sfătuindu-mă să părăsesc armata Rinului pentru cea din Italia. Sper ca, după ce mă voi fi vindecat, să iau parte la alte lupte glorioase. Există temerea că austriecii vor reacționa cu strășnicie și că lucrurile nu s-au încheiat. În ceea ce mă privește, aș fi foarte nenorocit dacă o bătălie decisivă s-ar declanșa în absența mea.

S-ar putea ca această epistolă să ajungă numai cu câteva zile înaintea mea. Poate că Dumnezeu a voit să fiu alături de tine când îmi vei dăruia un fiu. Sper să sosesc la timp. Ce bucurie să văd venind pe lume primul nostru copil.

Atala.”

E plin de farmec acest sfârșit al după-amiezii de 30 iunie (10 Messidor) sub arborii de pe Champs-Élysées. Pe terasa uneia

dintre cafenelele care împodobesc largul bulevard, Florensac se apleacă spre Agnès de Vaudreuil.

— Ne-a scris fiul meu. Generalul Buonaparte este un mare comandant. Face minuni. A dovedit de asemenea că e un maestru în arta de a stoarce totul populației regiunilor pe care le „eliberează”.

Agnès surâde.

— Fiul dumitale, desigur, îți seamănă. Tatăl meu vorbea de dumneata cu admirație. Erai un erou pentru el.

— Cu toate astea, îi răspunde Florensac, când a venit din Canada nu mi-a dat niciun semn de viață. Am crezut că a rămas la Rivière-du-Loup. Când am obținut de la Adunarea Legislativă o misiune în Quebec, speram să-l regăsesc acolo, stăpân pe domeniul său.

— Nu a avut curajul să rămână acolo, răspunde cu glas stins Agnès. Îi era din cale-afară de greu.

— Fie, mormăie Florensac, dar putea totuși să-mi scrie. La urma urmei eram cumnați.

— Doica mea îmi spunea adesea că după ce s-a întors nu mai era același.

— A stat, așadar, închis în castelul familiei Vaudreuil din Poitou mai bine de zece ani? Un om de valoarea lui! El, care l-a însoțit pe Bougainville în înconjurul lumii!

Agnès ezită o clipă, apoi continuă:

— Îmi vorbea adesea de dumneata. Oricât de vechi mi-ar fi amintirile, dumneata ești prezent în ele. Seara, la căldura focului, îmi povestea viața voastră începând cu prima întâlnire de la Vincennes, pe când erați amândoi elevi-ofițeri și până în ziua în care te-a părăsit, pe jumătate mort, la spitalul din Yorktown.

— De necrezut! Când a început Revoluția, a rămas în mlaștinile lui să vâneze rațe și să bea coniac! Iată ceva care nu-i era în fire deloc! A lăsat Revoluția să lunece pe lângă el.

— Până în ziua când...

Fără a-și isprăvi gândul, fata lasă capul în piept. Florensac o ia de mână.

— Iartă-mă, Agnès. Te-am necăjit. Să vorbim mai bine despre dumneata. Am încercat să obțin vești de la Rivière-du-Loup. Din păcate, cu blocada engleză nu-i de glumit. Nu poți fi lăsată să te aventurezi. Corsarii englezi sunt necruțători mai ales cu

prizonierele, dacă sunt drăguțe. Cu toate astea, am încercat să fac să ajungă un mesaj președintelui Washington. Deși treburile sale cu englezii nu merg deloc strălucit, poate trimite un emisar în Canada. Dacă va primi scrisoarea mea, fără îndoială că o va face. Dar va mai dura.

— Nu sunt grăbită, răspunde Agnès ridicând ochii.

El întoarce capul.

— Te-ai instalat bine la familia Hulin? Jeannette se ocupă de dumneata așa cum mi-a promis? Măcar până când i se va întoarce soțul.

— E foarte prevenitoare, foarte veselă. Vorbește mult. E furioasă că Hulin al ei a plecat în Italia, după ce-i promisese că va solicita un comandament la Paris.

Florensac ezită o clipă, apoi întreabă:

— Ce-ai zice dacă am merge mâine la teatru?

— N-aș vrea să abuzez de dumneata. Sunt atât de proastă și de neștiutoare!

— Nimic nu-mi place mai mult decât tovărășia dumitale, protestează Ludovic.

Își duce cu neîndemânare paharul la buze, îl golește dintr-odată, tușește.

— Vom merge la *Variétés*, la domnișoara Montansier. Se joacă o comedie de mare succes. Mi-ar plăcea să te văd râzând.

Agnès roșește și bate din palme.

— Apoi vom merge să cinăm?

— Dacă vrei, la Palais-Royal.

— Ca îndrăgostiții?

Fața lui Florensac se întunecă. Cheamă chelnerul.

— Vrei să nu mai spui prostii?

Se ridică punând pe masă câteva mandate, noua monedă care înlocuiește bancnotele.

*

— Era prima oară când am fost la teatru, spune Agnès mușcând dintr-un măr. Sunt o mică țarancă, o fiică a bălții. Mă tem că i-am părut stângace.

Jeannette o urmărește, plină de curiozitate, pe Agnès. Îi amintește de sălbăticiunea care fusese ea însăși, cu doisprezece ani în urmă, când a venit la Paris să-și încerce norocul. Câte întâmplări în doisprezece ani! S-ar putea scrie un roman.

— Hulin n-a vrut să mă mai urc pe scenă niciodată, spune ea în cele din urmă. E gelos. Adesea teatrul îmi lipsește. Dar se pare că atunci când ești nevastă de colonel nu poți juca nici măcar alături de Talma.

— Mi-ar fi plăcut să te văd la teatru. Erai talentată?

— Așa se spunea. Mi se prezicea un mare viitor. Să nu mai vorbim de asta.

Curăță cu atenție un măr.

— Nevasta trebuie să stea acasă și să aștepte întoarcerea războinicului. Așa gândește Hulin. Deci nu-mi mulțumi că am acceptat propunerea domnului conte.

Își mușcă buza și se corectează:

— A cetățeanului Florensac, vreau să spun.

Se apleacă spre Agnès, ezită, apoi se hotărăște:

— Vorbește-mi despre baronul de Batz.

— L-ai cunoscut, parcă așa mi-ai spus?

— Bine. Chiar prea bine. Nu! N-a fost niciodată amantul meu. Mai rău. Prefer să nu-mi amintesc de anii aceia... dinainte de Hulin.

Clatină din cap.

— Noi femeile, continuă, nu ne prea pricepem la politică. Republica, regele, revoluția... sunt treburi de bărbat. Dar unii știu să se folosească de noi. Batz e un diavol.

— Un diavol? se miră Agnès.

Vede lacrimi în ochii Jeannettei, care rostește parcă la capătul puterilor:

— Noi femeile când iubim sau când urâm suntem în stare de orice.

Agnès îi ia mâna.

— Te necăjești și e vina mea.

Jeannette o sărută pe Agnès pe frunte și se duce să strângă masa. Tinerele femei se îndreaptă spre bucătărie, zorindu-se să spele vasele.

— Nu e un noroc că suntem femei, conchide Agnès rânduind farfuriile într-un dulăpior.

Jeannette privește pe fereastra bucătăriei:

— E frumos afară, hai să ne plimbăm pe bulevarde, hotărâște ea. Am câteva târguieli de făcut, mergi cu mine.

Tot sporovăind, trece în dormitor, unde a întins un pat de campanie pentru Agnès. Apoi se îmbracă amândouă.

— Avem aproape aceeași statură, spune Jeannette deschizând un dulap, rochia asta ți se va potrivi de minune.

— Cât e de frumoasă! se miră Agnès, nu vreau să te lipsesc de ea.

— Am prea multe rochii, protestează Jeannette, am trăit în lux. Acum nu mă mai atrage, crede-mă.

O ajută pe Agnès să îmbrace rochia, pe care i-o ajustează la iuțeală.

— S-ar spune că e făcută pe măsură, exclamă ea.

— De ce ești atât de bună cu mine? întreabă Agnès. De ce domnul de Florensac e atât de bun?

— Nu-și face decât datoria. Și apoi să ne înțelegem odată pentru totdeauna, cetățeanul Florensac e un domn în vârstă foarte bun la suflet.

— Nu-l găsesc atât de bătrân, spune Agnès privindu-se într-o oglindă mare, în timp ce-și potrivește pe cap o pălărie cu bride și boruri largi.

Jeannette înalță capul. Privirea ei se încrucișează în oglindă cu cea a Agnèsei care întoarce ochii.

— Mi-a promis, reia Agnès, că mă va duce să asist la o ședință a Adunării.

— Și eu am avut parte de ședințele Adunării, mormăie Jeannette. De cele adevărate, ale Convenției, cu ghilotina după ușă. Cere-i mai bine să te ducă la un alt teatru, unde actori adevărați joacă firesc și stârnesc râsul.

*

— Un băiat frumos, spune Florensac aplecându-se peste leagăn. Continuă, copila mea, avem nevoie de cel puțin doi.

Isabelle, întinsă pe patul ei mare, cu părul răsfirat pe umeri, îi surâde lui Atala care stă nemișcat lângă fereastră.

— Cum îl vom boteza? întreabă Florensac întorcându-se spre Isabelle. Aș înclina pentru Enguerrand, cum îl chema pe tatăl meu, unul din eroii de la Fontenoy.

— Și Ludovic, ca pe tine, tată, adaugă Atala. Te rog să-l ții tu deasupra cristelniței.

— Cu o singură mână? întreabă Florensac râzând. Fii liniștită, copila mea, nu-l voi lăsa să cadă.

Pruncul începe să țipe să se răsucească în coșuleț.

— Ce glas de comandant! constată Florensac.

— O, nu! se roagă Isabelle. Să nu-l faceți soldat. Promiteți-mi amândoi.

— Fie, fie, o liniștește Florensac schimbând o privire cu fiul său. Dar dacă la timpul potrivit ne va, sui chiar el?

— Voi face totul ca să-l abat de la gândul ăsta, răspunde ea cu hotărâre.

— Te lăsăm să te odihnești, continua Florensac scoțându-și ceasul din buzunarul de la vestă, dar nu vom întârzia.

Se apleacă peste pat, o sărută pe Isabelle pe frunte, aruncă o ultimă privire spre copilul care a adormit. Atala face și el întocmai. Ies.

— Voinicul ăsta seamănă cu mama ta, spune Florensac începând să coboare scara. Să ne grăbim. Avem întâlnire la Amélie cu Agnès de Vaudreuil, noua stăpână de la Rivière-du-Loup. Le-am invitat pe amândouă la cină.

E voios ca un licean. Cheamă o trăsură de piață și dă adresa din Faubourg-Honoré. Când ajung, Amélie tocmai închide prăvălia. Florensac nu-și poate opri o grimasă când o zărește pe Jeannette Hulin pe marginea trotuarului.

Masa începe vesel. Se bea șampanie pentru nașterea unui nou Florensac. Ludovic e neliniștit. Adineauri, tocmai în clipa când intra în restaurant, Jeannette l-a apucat de mâneca goală și i-a șoptit la ureche:

— Trebuie neapărat să-ți vorbesc.

Nu poate fi vorba decât de Agnès. Bucuria i se spulberă. I-a răspuns:

— Vino mâine, la orele două, la Adunare.

Ar vrea să știe însă mai repede despre ce e vorba. La desert, Atala pleacă, Florensac îl șoptește Jeannettei:

— După ce ajungeți acasă, găsește un pretext să cobori din nou. Te aștept în trăsură, la colțul străzii.

A mai simțit și altădată această greutate în piept. În ziua când a aflat că femeia pe care o iubea fusese aleasă de Ludovic al XV-lea pentru a locui câțva timp la Parc-aux-Cerfs.

Faptul acesta l-a hotărât să plece în Canada. Încercând să ghicească în întuneric figura Agnèsei, așezată în fața lui, în trăsură de piață, se simte la fel de nenorocit ca în acea zi îndepărtată, de acum mai bine de patruzeci de ani.

Când vizitiul oprește calul, Ludovic coboară primul, ajutându-l apoi pe cele două tinere femei să se dea jos.

— Îmi face totdeauna plăcere să te revăd, spune el luând mâna Jeannettei. Când îi vei scrie scumpului Hulin, nu uita să adaugi complimentele mele.

— Am primit o scrisoare de la el, răspunde. Jeannette. Se plictisește. Războiul lânțezește. Generalul Buonaparte crede că Directoratul nu are încredere în el. Spune că vrea să ceară un concediu.

— Ar fi absurd, exclamă Ludovic. De altfel, Clarke, pe care membrii Directoratului l-au trimis în Italia pentru a examina situația, s-a și întors convins că Buonaparte este omul Republicii.

Înainte de a dispărea, Jeannette îi face un semn cu mâna.

El se urcă din nou în trăsură, spune vizitiului să mâne câțiva pași, nu are răbdare, coboară și începe să se plimbe în sus și în jos pe trotuar. În sfârșit, o zărește pe Jeannette care aleargă spre el.

— Ei bine, întreabă neliniștit, ce s-a întâmplat?

— El e la Paris, spune Jeannette cu răsuflarea tăiată, și știi că ea l-a văzut.

— Deci tânăra persoană are un iubit? întreabă Ludovic făcând pe indiferentul. În definitiv, are optsprezece ani, așa e la vârsta asta.

— Vei vedea despre ce fel de iubit e vorba! îl întrerupe Jeannette. Agnès ți-a spus că „el” este cel care a sfătuit-o să te caute? Mă întreb acum dacă nu el a trimis-o pe Agnès la Paris pentru a se servi de ea așa cum a făcut altădată cu mine. Mititica a fost crescută în Vendée. Toți ai ei au murit sub ghilotină. Ce instrument admirabil în mâinile marchizului!

— Batz? întreabă Ludovic. Nu! Cu neputință! Dacă ar fi amestecată în vreo conspirație ar fi venit să ne caute în numele lui?

— Așa mi-am spus și eu la început...

— Vezi bine!

— Cunosk însă căile întortocheate pe care le folosește. Aproape în fiecare noapte îl visez pe Fabre d'Eglantine ținându-și capul în mâini. Eu l-am trimis la eșafod. Nu eram decât o unealtă, la ordinele lui Batz.

Înalță capul, ușurat.

— Ai fi preferat o poveste de dragoste? întreabă el.

— Dumneata nu?

S-au oprit sub un felinar.

— Totul începe iar, mormăie el. Arestându-l pe Babeuf și pe răzvrătiți, membrii Directoratului nostru au deschis drum regaliștilor.

— Încerc adesea să-i vorbesc despre politică, dar pare indiferentă. Prea indiferentă pentru o fiică de ghilotinat. Am vrut să te pun în gardă împotriva...

— Împotriva mea însumi, o întrerupe Florensac.

Se apleacă, o sărută pe obraji.

— Mulțumesc, Jeannette. Hai, fugi. Nu trebuie ca ea să bănuiască ceva.

— Batz n-a venit la Paris degeaba, insistă Jeannette. La primăvară vor avea loc alegeri.

Pleacă în fugă. Florensac plătește birjarului și-și continuă drumul pe jos. Să-l fi indus în eroare această puștoaică, simulând că îi cere protecția? S-o fi îndreptat Batz spre Marie-Amélie anume ca să se folosească de el, cu ajutorul ochilor ei inocenți și chipului Isabellei? Dacă Agnès și-a dat seama că Florensac, un nebun bătrân, s-a îndrăgostit de ea? Sunt lucruri asupra cărora fetele rareori se înșală.

Mergând cu pași mari prin Parisul pustiu, Ludovic constată că e mai puțin neliniștit de ideea că Agnès participă la un complot regalist decât ar fi fost dacă Jeannette descoperea cine știe ce intrigă amoroasă. Sărman bătrân prost!

„Ancona, 25 februarie 1797

Când îți va sosi această scrisoare, dragă Isabelle, fără îndoială că vei fi primit vestea victoriei. Victorie la care eu nu am participat deloc. O sută de mii de austrieci bătuți de patruzeci de mii de francezi. Am sosit prea târziu ca să contribui la acest triumf. L-am ajuns din urmă pe generalul Massena la Bologna. Am pornit la drum spre Adriatica. Am ocupat Rimini și Ancona. Generalul Buonaparte dictează azi trimișilor papei noile sale condiții de pace.

Se pune problema marșului spre Viena. Când vă voi revedea, pe tine și pe băiețelul nostru? Se pare că nouă campanie va fi grea și lungă. Va trebui, deci, să ai răbdare. Sărută-l pentru mine pe fiul nostru. Sărută-l, te rog, și pe tata. Te iubesc din toată inima.

Atala”

Isabelle a isprăvit lectura. Înaltă capul auzind zgomotul unei uși care se închide. Intră Florensac.

— O scrisoare de la Atala, spune Isabelle întinzându-i hârtia. Regretă că a ajuns prea târziu ca să mai ia parte la luptă.

Ludovic citește repede biletul și i-l înapoiază nurorii sale.

— Îl voi părăsi pe Barras, spune el. Regaliștii prind curaj. Pe generalul Buonaparte îl numesc „bastard”, prezicând că va fi împușcat în piața Revoluției.

— Ce importanță are, de vreme ce poporul îl adoră pe Buonaparte? obiectează Isabelle.

Florensac cade greoi într-un fotoliu.

— Mi-e teamă și că ar putea face din el un idol. Nimic mai demn de ură și mai primejdios.

Isabelle recitește scrisoarea de la Atala.

— Peste câteva săptămâni, în Germinal, continuă Florensac preocupat, alegătorii unei treimi dintre deputați riscă să ne dea o Cameră de nestăpânit. În toate astea, clubul regalist de la Clichy a jucat un rol nefast.

Oftează adânc și adaugă:

— Iar în spatele acestor manevre, acum am dovada, se află Batz.

— Nu-i așa că e frumos? exclamă Paulina Buonaparte. Seamănă cu unul din zeii pe care îi vedem în frescele antice.

Paulina are șaptesprezece ani, părul buclat, dinți ascuțiți, foarte albi, ochi negri. Fratele ei, Ludovic, morocănos, posomorât, e cam gelos pe entuziasmul Paulinei pentru ofițerii chipeși.

— De cine vorbești? Întreabă el malițios. De viteazul Junot?

E o zi frumoasă de primăvară. În depărtare, dincolo de lacul Como, munții încă aureolați de zăpadă își leapădă pâcla matinală. Ușa mare a salonului se deschide spre un parc cu alei întortocheate. Generalul Buonaparte a ales castelul Montebello pentru a-și instala cartierul general, în scurtul armistițiu acordat austriecilor.

Paulina schițează o mică strâmbătură.

— La Tempête? Se învârtește în jurul meu ca un cățel. Face sluj când îi dau zahăr. Dar câtă vulgaritate!

— Fii atentă, micuțo, o amenință Ludovic cu degetul ridicat. Napoleone se prefacă că nu vede nimic, dar observă totul și manevrele tale cu ofițerii îl irită. L-am auzit aseară vorbind cu mama.

Paulina se înfurie.

— De ce se amestecă generalul-comandant? Ar face mai bine să se ocupe de armată... și de nevastă-sa.

Ludovic se apropie repede, lovind aerul cu mâna dreaptă.

— Taci odată, afurisito!

— Mama noastră, continuă Paulina, a judecat-o foarte bine pe Beauharnais pe care el a botezat-o Joséphine pentru că dezonora numele de Rose. Napoleone, marele om, extaziat în fața ei. Ce jalnic!

Ludovic apucă brațul surorii sale și îl strânge cu violență.

— Ai să taci odată? Vrei cu orice preț să ne faci neplăceri!

— Ei bine! se încăpățânează Paulina, l-a vrăjit, e clar! L-a învățat să facă dragoste.

— Nu știi ce spui, strigă Ludovic îndreptându-se către ușa dinspre terasă.

Paulina izbucnește în râs:

— Bine, bine, domnule aghiotant! Nu voi mai scoate o vorbă.

El se oprește în prag:

— Fii atentă, surioară! Napoleone nu te va lăsa să te căsătorești cu oricine, ca Elisa. Cu tine are ambiții.

— Când te-ai însurat cu o Beauharnais, nu mai poți fi cusurgiu cu ceilalți.

— Nu încetezi? strigă Ludovic în culmea furiei.

Vine spre el, oprindu-l.

— Suntem singuri, nătăflețule. Eu cred că Elisa are noroc. Și-a găsit un bărbat care o iubește pentru ea însăși și care, pe deasupra, se trage dintr-o familie la fel de bună ca a noastră.

De data asta, s-a umplut paharul.

— Pretinzi, se indignează Ludovic, că familia Baccionchi e la fel de bună ca familia Buonaparte?

Pare atât de supărat încât Paulina se amuză.

— De fapt, continuă Ludovic, bărbatul acela atât de frumos n-o fi chiar colonelul nostru Leclerc?

Ea își scutură buclele negre:

— Ce vrei să afli, frățioare?

— Nu e și el îndrăgostit de tine?

— Ba da, recunoaște Paulina, trecându-și brațele în jurul gâtului fratelui ei și sărutându-l pe obraz. De ce n-ar fi? N-am niciun merit în asta! Fete drăguțe nu prea sunt la curtea fratelui nostru.

— Curtea! tresare Ludovic.

— Cam așa ceva, nu? spune în ironie Paulina ieșind pe terasă urmată de Ludovic care mormăie:

— Ești insuportabilă.

Ea coboară treptele largi de marmură. Ludovic o urmează.

— Fii atentă cum vorbești, păcătoaso!

Paulina izbucnește într-un râs cristalin:

— Cât de tare te temi de micul om mare care ne e frate!

Sigur fiind că nicio ureche indiscretă nu aude vorbele lor, Ludovic o ia pe Paulina de braț și îi spune:

— Surioară, ți-am vorbit de Leclerc fiindcă știu eu ce știu, Napoleone crede în viitorul lui. Îl va numi general, făcându-l adjunctul său la statul major. Se bucură de o cinste atât de mare, încât Berthier și Augereau îl privesc cu răceală.

— Și ce-i cu asta? întreabă ea strivind între dinți un fir de iarbă.

— Te-ai putea trezi măritată cu el fără să fi avut nici măcar răgazul să-ți dai seama.

Paulina se oprește, sufocată.

— Napoleone vrea să mă mărite cu Leclerc? De unde știi asta? Ideea nu-i cumva rodul imaginației tale infame? Colonelul tău e cum nu se poate mai insipid. N-aș fi niciodată în stare să mă îndrăgostesc el. Și apoi, cred totuși că Napoleone mi-ar fi vorbit mie mai întâi despre asta, nu?

Ludovic se scarpină la ureche.

— Nu sunt atât de sigur ca tine.

Paulina se înfurie:

— Fiindcă a câștigat câteva bătălii, cinează singur ca Ludovic al XIV-lea și dispune de viețile noastre? Să fie atent! Mi-a șoptit Clarke - care de asemeni îmi face curte - că membrii Directoratului sunt îngrijorați din pricina lui. Clarke este omul Directoratului. De ce Napoleone nu i-ar propune mâna mea ca să calmeze lucrurile?

De data asta Ludovic nu-și mai poate stăpâni râsul.

— Fiindcă e căsătorit, draga mea, altfel generalul-comandant s-ar fi gândit la asta înaintea ta. De fapt, cum se numește frumosul tău ofițer?

Paulina își lasă privirea să rătăcească peste câmpia toscană ivită la cotul unei alei.

— Florensac, cred, murmură ea abia șoptit.

— Piele roșie? se indignează Ludovic îndepărtându-și de pe frunte o meșă zbârlită de vânt - fiul natural al fostului colonel-conte Ludovic de Florensac și al unei băștinașe? Dar, micuț, indianul este și el căsătorit.

— Păcat, suspină Paulina, ăsta mi-ar fi plăcut.

*

Îl privește galeș, surâde, ținându-și capul ușor înclinat, și punându-și voalul pe umerii goi:

— Vorbește-mi de Paris. Aici sunt în exil. Dacă ai ști cât mă plictisesc în mijlocul acestor ofițeri care discută numai despre război!

Serată la castelul Montebello. Generalul-comandant a invitat miniștrii toscani, soțiile lor și societatea milaneză pentru a sărbători „independența”. Buonaparte a întins masă mare. A venit o orchestră de la Milano pentru a însufleți dansul. Vinul de chianti curge în valuri. Ofițerii francezi au îmbrăcat uniforme cele mai puțin zdrențuite.

Buonaparte, radios, nu o pierde din ochi pe Joséphine care primește oaspeții cu o grație studiată.

— Privește-l pe fratele meu, șoptește Paulina la urechea lui Atala. Cum poate fi cineva atât de îndrăgostit?

Spre necazul ofițerilor din statul major, ea l-a luat de braț pe Atala, conducându-l către o fereastră deschisă. Paulina își sprijină coatele de pervaz, suspinând.

— Dacă n-o punem la socoteală pe Beauharnais, căreia nu-i pasă de el, Napoleone se poartă ca un tiran. M-a luat de la Paris fiindcă îmi făcea curte Fréron. Napoleone se temea să nu mă mărit cu el. Îți poți închipui așa ceva? Are patruzeci și doi de ani. Într-adevăr, eram nebună după el. Anul trecut, Napoleone era foarte încântat că datorită lui Barras și Fréron poate fi invitat la seratele Thérésiei Tallien. Acolo, din nenorocire pentru el, a întâlnit-o pe cumnata mea. Privește-l! Pe drept cuvânt se spune că dragostea e oarbă.

Când Atala a intrat în marele salon al castelului îmbrăcat în uniformă sa strălucitoare, adusă de la Paris, privirile tuturor femeilor s-au ațintit asupra lui. Evadând din cercul ofițerilor care o înconjurau, Paulina a pus imediat mâna pe el.

— Fratele meu Ludovic mi-a spus că te-ai născut în Canada. Se pare că e o țară minunată. Cât aș vrea să văd America!

Au dansat, au băut chianti în cupe aduse de Junot de la Veneția. Paulina se distrează. Acest indian îi place. Simte de altfel o plăcere răutăcioasă să-i înfurie pe ceilalți, mai ales pe Leclerc, de care generalul-comandant i-a spus să se „ocupe” în mod special.

Făcându-se târziu, trăsurile se aliniază în fața porții castelului. Într-un ungher retras al balconului, Paulina și Atala sporovăiesc. Lui i se pare că sunt foarte departe de lume. Se înșală, Paulinei nu-i scapă nimic. Îi lovește ușor mâna cu evantaiul:

— Cred, murmură ea, că va trebui să ne despărțim. Fratele meu ne privește de-o bună bucată de vreme.

Buonaparte îl conduce pe contele Melzi. Atala și Paulina se află acum în preajma lor. Îl aud pe generalul-comandant spunându-i ministrului italian:

— O republică, dragul meu conte, este o himeră, un simbol util pentru a galvaniza mulțimile care nu înțeleg o iotă din ea, un fel de jucărie care le încântă. Cu ajutorul ei, se vor lăsa păcălite

dacă, bineînțeles, li se ascunde cu îndemânare ținta spre care sunt împinse.

Râde, se întoarce, încruntă sprâncenele și spune sec:

— Bună seara, ofițere Florensac! Paulina, ar trebui să te afli lângă generalul Leclerc, logodnicul tău.

Uluită, ea deschide gura, dar nu scoate niciun sunet. Buonaparte se întoarce pe călcâie și îl conduce pe contele Melzi până la poarta castelului.

— Mi-e teamă că v-am compromis, îngaimă Atala.

Paulina, care a roșit, pare furioasă.

— Mi-o va plăti, bombăne, ea gâfâind. Păcat că ești însurat! Măine m-aș fi măritat cu tine.

Îi strânge în grabă mâna și se îndepărtează. Trec valeți ducând cupe pe tăvi. Atala ia una, o golește dintr-o sorbitură, revine la fereastră. Se întreabă dacă nu a fost toată seara jucăria unei cochete!

Generalul-comandant, mereu pe urmele Joséphinei, o ia de braț privind-o cu dragoste. Atala pleacă nu fără a observa că, lângă bufet, Paulina Buonaparte stă de vorbă cu generalul Leclerc.

*

Merge grăbită, dă colțul străzii și iat-o pomenindu-se nas, în nas cu Florensac. Tresare, face un pas îndărăt, apoi surâde.

— E un noroc pentru dușmanii noștri că dispun de mesageri atât de încântători, spune Florensac.

Aceste cuvinte pline de ironie contrastează cu expresia lui dură, cu privirea-i înghețată.

— Ce vrei să spui? bâlbâie Agnès.

— Nimic altceva decât ce-am spus, răspunde Florensac luând-o de braț și ducând-o cu el. Ți-ai cam bătut joc de mine, de prietenia mea pentru tatăl tău, de suferința mea fără leac de când am pierdut-o pe Isabelle. Dacă nu i-ai semăna atât, m-aș fi putut îndoi că ești într-adevăr o Vaudreuil.

Agnès se clatină, se oprește, se reazemă de perete.

— Îți cer iertare, îngaimă ea.

— Dacă nu te-aș fi încredințat Jeannettei Hulin, care a fost înaintea noastră victima acestui monstru – fiindcă îmi place să cred că ești o victimă – fără îndoială că nu aș fi știut niciodată adevăratele motive ale venirii tale la Paris.

Îi strânge brațul atât de tare, încât fata nu-și poate stăpâni o strâmbătură de durere.

— Unde mă duci? suspină ea.

— La poliție, răspunde Florensac grăbind pasul. Republica este în pericol atât în Parlament cât și pe stradă. Vei spune tot ce știi, oricât de greu ți-ar veni. Oricum, riști mai puțin decât mine.

Fata încearcă să scape, dar el o reține cu o putere de fier. Nu-l poate urma decât alergând, împiedicându-se de caldarâm.

— Mă predai poliției? Ce vor face cu mine?

— Vom trece mai întâi pe la familia Hulin, spune Florensac, ca să-ți iei câteva haine de schimb și săpun, pentru perioada detenției.

— Mă predai? Nu-i cu puțință!

— Mărturisirile tale vor fi prețioase.

— Sunt gata să-ți spun tot ce știu, îngaimă ea, deși nu știu mare lucru.

— Thermidor e o lună periculoasă, continuă Florensac. Vom intra în ea peste câteva zile.

Au ajuns în fața casei Jeannettei. Tremurând, Agnès nu izbutește să bage cheia în broască. Ludovic o împinge înăuntru. Ea se poticnește gata-gata să se întindă pe covor. O sprijină, conducând-o spre salon unde îi arată un scaun.

Lacrimi mari se scurg pe obrajii lui Agnès. Florensac se așază la un birou, ia o foaie de hârtie și o pană pe care o înmoaie în cerneală.

— Dictează-mi numele și toate adresele pe care le știi.

Ea se supune, înăbușindu-și suspinele.

— Tuturor acestora le-ai adus scrisori? o întreabă el fără să-și ridice ochii.

— Adesea își scriau unii altora prin intermediul meu.

Florensac se încruntă.

— Și Batz?

— Nu l-am mai văzut.

— Păcat, spune Florensac, lăsând pana.

Se ridică, vine spre ea care i se aruncă în brațe plângând, își pune capul pe umărul lui. Simte obrazul lui Agnès lipit de al său, îi respiră parfumul.

— Generăleasa Hulin te va ține aici până când toți complotiștii vor fi descoperiți, hotărăște el.

— Nu merit să mă salvezi.

Încearcă s-o îndepărteze, dar ea îi înlănțuie gâtul cu brațele. Buzele li se ating ușor. Ludovic o respinge atât de brusc încât ea cade pe un fotoliu. Speriat, o întreabă:

— Agnès! Ai pățit ceva?

Fețele lor se ating din nou.

— Nu merit să mă iubești, murmură ea.

— Să te iubesc? Ești nebună! strigă Ludovic.

Ea plânge.

— Demult am remușcări. Azi mă simt despovărată. Pentru nimic în lume n-aș fi vrut să-ți fac vreun rău. Ești eroul viselor mele din copilărie.

— Să mergem, mormăie el îndepărtându-se. Azi ți-ai bătut îndeajuns joc de mine.

Ea sare, agățându-i-se de gât. Buzele lor se unesc, de astădată într-un sărut adevărat.

— Spune-mi că mă ierți, șoptește ea. Nu știi cât îmi e de rușine că te-am necăjit.

Îl privește neliniștită, cu ochii Isabellei.

— Mă voi duce, hotărăște el, să-i fac o vizită ministrului de interne. Îi voi înmâna această listă. Fii liniștită, nu te voi amesteca în afacerea asta. Iar la cele întâmplare e preferabil să nu ne mai gândim niciodată, nici tu, nici eu.

Agnès scoate un geamăt prăbușindu-se pe un fotoliu. Ludovic regretă că a intrat într-un joc care, desigur, nu e decât o comedie odioasă.

— Nu poate fi vorba de nimic între tine și mine. Sunt un om în vârstă, aproape bătrân. Tu ești tânără, aproape un copil. Viața mea aparține trecutului. A ta - viitorului! M-ai mințit destul.

— Nu te-am mințit niciodată, protestează Agnès. Nu ți-am spus totul. Atât. Dar acum mă simt ușurată. De multă vreme nu mi găseam somnul din cauza lucrurilor pe care ți le ascundeam.

Se ridică din nou, apucă mâna lui Ludovic și-l trage spre ea.

— Și acum, dacă te-aș iubi și mai mult tocmai fiindcă m-am purtat urât cu dumneata? întreabă ea cu glas scăzut.

— E absurd.

El nu mai știe unde se află. O dorință vagă îl învăluie. Ochii Isabellei și, adineauri, această gură lipită de a sa, caldă, fremătătoare! Face un efort disperat să se smulgă, în zadar. Sărutul lui Agnès e timid, stângaci, într-un fel liniștitor.

Un zgomot îi face să tresară. Pași pe scară. E Jeannette.

Agnès, ghemuită în fotoliu, își ascunde capul în îndoitura brațului. Ludovic se îndreaptă spre ușă, o deschide. Intră Jeannette.

— Te rog, spune el cu o voce care încearcă să fie hotărâtă, să veghezi asupra acestei fete, să n-o lași să iasă. A făcut o mare prostie pe care voi încerca s-o repar.

Jeannette e surprinsă văzându-l astfel, aprins la față, cu părul zbârlit, cu privirea răătăcită. Se dă la o parte, lăsându-l să treacă. El coboară în fugă scara.

*

— Te ții de șotii, cetățene Florensac, doar tu nu ești un regicid. Ai avut norocul să nu fii în Franța în timpul procesului lui Capet. Nu trebuie să-ți pui lacăt la gură.

Barras își șterge sudoarea care îi curge pe frunte. Această zi de august e toridă. Prin fereastra deschisă spre grădinile Tuileries nu intră nicio boare de aer.

— Datorită ție, spune Reubell, am descoperit o mână de conspiratori regaliști. În schimb, alegerile din Germinal ne-au fost potrivnice.

— Nu e de-ajuns să atingi cocoașa lui La Revellière pentru a avea noroc, exclamă Barras agitând nervos coupe-papier-ul. Știm de ce e în stare Pichegru, acum când a fost ales președintele Adunării celor Cinci Sute. Înlocuirea lui Letourneur prin Barthélemy nu e decât prima etapă. Vremea când clubul de la Clichy va lua puterea e aproape, dacă nu vom pune lucrurile la punct.

Sunt trei inși în cabinetul lui Barras: acesta din urmă, care stă la biroul său Ludovic al XV-lea, Florensac – în fața sa într-un fotoliu, și Reubell, pe un scaun, încrucișându-și și desfăcându-și picioarele, ridicându-se apoi pentru a se duce la fereastră în nădejdea unui pic de aer și revenind fără a-l fi găsit.

— Ei bine, spune Ludovic scărpinându-și bărbia, nu va fi întâia oară când ne vom lupta pentru a apăra Republica împotriva dușmanilor săi și uneori chiar împotriva sa. Dar nu sunt lămurit cum pot s-o slujesc eu în această împrejurare.

Barras tușește ușor.

— Deocamdată, ne vom mulțumi să trecem în revistă republicanii siguri care rămân în Adunare. Tu, Florensac, ești unul dintre aceștia, ai dovedit-o. Îți cerem sfatul.

Ia o foaie de hârtie de pe birou, apoi, aranjându-și ochelarii, începe să citească.

„Nu mai există în Franța republicani? După ce am învins Europa vom fi obligați să căutăm un colț de lume unde să ne sfârșim zilele triste? Puteți salva Republica dintr-o singură lovitură. Arestați emigranții, distrugeți influența străină. Dacă aveți nevoie de forță, folosiți armatele.”

Florensac surâde.

— Generalul Buonaparte? întreabă el. Ce i-ați răspuns?

— Să revină, răspunde Barras în timp ce Reubell se ridică din nou îndreptându-se spre fereastră.

— La naiba! exclamă Florensac, doar nu mai suntem în Vendemiar. Generalul Buonaparte nu mai este omul tău, ca acum trei ani. Micului corsican i-au crescut dinții. E foarte popular, victorios pe toată linia.

— Constituția, obiectează Barras, nu permite să-l numim membru al Directoratului chiar dacă unul dintre noi s-ar resemna să-i cedeze locul. Nu are vârsta legală.

— Nu mai spune! Constituțiile se modifică.

— Pe scurt, continuă Barras, îi răspund că avem nevoie de armată pentru a apăra Republica, amenințată chiar în sânul Directoratului de Barthélemy, provenit din regalitate.

— Și de Carnot, adaugă Reubell.

— Carnot? se miră Florensac. Organizatorul Victoriei? Salvatorul Republicii? Regicidul? Imposibil! Carnot este republican.

— Oamenii se schimbă, suspină Reubell. Numai noi am rămas la fel de buni republicani ca și acum șapte ani.

— Vrei să spui acum douăzeci de ani, când mă luptam pentru a elibera America! protestează Ludovic. Dar oare Lazare Carnot nu și-a pierdut speranța în Republică tocmai pentru că republica voastră îi inspiră o neîncredere uneori justificată?

Se ridică.

— În definitiv, Buonaparte este încă destul de tânăr, putea, deci, rămâne republican, încheie el.

Ușa se deschide brusc. Un muscadin se năpustește cu sufletul la gură:

— Cetățene membru al Directoratului, a sosit generalul Augereau.

În spatele său, o siluetă înaltă apare în cadrul ușii. Cu uniforma acoperită de praf, cu fața mânjită de dăre negricioase, Augereau îl dă la o parte, cu un singur gest, pe sfrijit.

— Cetățene Director, am venit în goană, de două zile n-am pus capul jos. Generalul m-a trimis în ajutor. Mă prezint: Augereau. Am venit să-i nimicesc pe regaliști. După cât se pare, mai sunt încă, nu?

— Fii binevenit, generale, spune politico Barras ridicându-se.

— Generalul-comandant, continuă Augereau, m-a ales fiindcă sunt parizian și iacobin. Va fi nevoie să curățăm de rugină ghilotina.

— Trebuie să recunosc, cetățene general, intervine Reubell făcând un pas spre el, că Adunarea celor Cinci Sute ne dă de furcă. Ești singur?

— Nu, răspunde Augereau, am adus o mică divizie, dar cred că la ora asta de-abia a trecut frontiera.

— Înțelept ar fi să nu depășească limitele constituționale, intervine Barras. O vom chema în ajutor doar în caz de nevoie.

— Într-adevăr, puțină odihnă nu le-ar strica oamenilor mei, fu de părere Augereau. S-au luptat mult, în ultimul timp, în Italia.

— Directoratul, hotărăște Barras, te va numi mâine general-comandant al armatei din Paris. Rămâne să te încredințezi personal de loialitatea ofițerilor și de republicanismul soldaților dumitale.

— Îmi va face plăcere să-i lichidez pe muscadini, dacă există în regimentele mele. Contați pe mine, cetățeni membri ai Directoratului, exclamă Augereau.

— Încetinel, obiectează Barras. Să nu ne grăbim. Nu e vorba, momentan, de o insurecție, ci numai de amenințarea cu o lovitură de stat. Noi trebuie să fim gata pentru a acționa.

— Așa? se miră Augereau. Deci, dacă înțeleg bine, nu ne vom bate imediat? Vom pierde un timp prețios ca totdeauna în această țară afurisită. Generalul-comandant procedează cu totul altfel...

— Începe, generale, intervine Reubell, prin a te asigura de fidelitatea armatei. Trimite-i la Sambre-et-Meuse pe ofițerii care ți se vor părea dubioși. Trebuie ca la momentul oportun armata dumitale să meargă ca un singur om.

— Mă jignești, cetățene Director. Cunososc armata Parisului ca pe propriul meu buzunar. Am făcut parte din garda franceză în '89. Am luat palatul Tuileries în '92.

Îndreaptă o mână lată spre Barras și spune:

— Vezi, cetățene Director, toate astea nu s-ar fi întâmplat dacă nu l-ați fi ucis pe Robespierre.

Barras tresare, Florensac surâde interesat.

— Eu nu mă amestec în politică, continuă Augereau, eu sunt soldat al Republicii. Dar mi s-a părut totdeauna o lipsă de bun-simț să înjunghii Revoluția ca pe un porc bătrân.

Dă din umerii săi puternici.

— În sfârșit, ce-a fost a fost. Când îmi vei da numirea de comandant?

Florensac urmărește scena din ce în ce mai amuzat. Augereau i se adresează:

— Mâneca ta goală și creștătura de pe obraz îmi dovedesc că ești un soldat vechi. Trebuie să mă înțelegi. Într-o bătălie e necesar să-ți mobilizezi oamenii atât cât trebuie, nu mai mult, și în nici un caz excesiv. Același lucru se întâmplă și în revoluții: trebuie să omori în cunoștință de cauză.

— Generale, ți-l prezint pe cetățeanul colonel Florensac, deputat în Adunarea celor Cinci Sute, iacobin ca noi toți.

Fața lui Augereau se luminează.

— Florensac? Tatăl micului meu Atala? Mi-a vorbit adesea de tine, în bivuac. Te venerează. E un luptător aprig. Îl vei revedea. Comandă un regiment în divizia mea. Un mănunchi de republicani de nădejde; să nu iei în considerație ordinul de încartiruire pe care i l-am dat.

Îi strânge cu vigoare mâna lui Florensac.

— Un viteaz de temut, voinicul tău, continuă Augereau jovial. Știi că nu voia să vină!? S-a îndrăgostit de sora generalului-comandant. O fată frumoasă, într-adevăr. Toți generalii erau în jurul, ei asemeni câinilor în călduri. Ea l-a preferat pe fiul tău, maiorul. Atunci, generalul-comandant a căsătorit-o pe Paulina cu Leclerc. E băiat de treabă, Leclerc, dar va fi încornorat. Nu e făcut să dreseze o mână pur-sânge ca asta. Pe scurt, generalul-comandant ți-l trimite pe Atala pentru ca Leclerc să nu poarte coarne chiar de pe-acuma.

Cei doi membri ai Directoratului încep să râdă.

— Draga de Paulina! exclamă Barras, o credeam îndrăgostită de Fréron. Buonaparte a făcut-o să vină în Italia numai ca să împiedice această căsătorie.

— Ca să vezi! exclamă Augereau, generalul-comandant mai are încă de furcă cu familia sa.

— Vei avea numirea mâine, generale, hotărăște Barras pentru a o tăia scurt. Curăță-ți armele cu discreție și fii gata să acționezi la momentul potrivit.

— Iată că întinerim, intervine Florensac. Îți amintești, Barras, ziua în care l-am adus pe Buonaparte la Convenție, imediat după Vendemiar?

— M-am gândit întotdeauna că acest mic ofițer va face carieră.

— În privința asta, încheie Augereau, ai avut fler. Are cap, nu glumă, generalul-comandant!

*

Plecând de la Tuileries, Florensac se întreabă ce are mai urgent de făcut. A amânat, zi după zi, să o viziteze pe Agnès la Jeannette Hulin. Astăzi vânătoarea regaliștilor va fi necruțătoare. Membrii Directoratului sunt înfricoșați, vor fi cruzi. Plasa se va strânge: poate că Agnès va fi prinsă-n ea.

Cât despre nerodul ăsta de Atala, e oare într-adevăr atât de îndrăgostit de Paulina Buonaparte încât Napoleone s-a crezut obligat să-l îndepărteze? Ce se va întâmpla cu biata Isabelle și cu băiatul?

Pașii săi se îndreaptă totuși mecanic nu spre strada Vieux-Colombier, ci spre cartierul Marais, unde locuiește Jeannette Hulin.

În fața casei ezită. Se decide totuși, urcă repede scara, bate la ușă, când deodată aude vocea unui bărbat care cântă fals. Hulin deschide și exclamă vesel:

— Cetățene reprezentant, sunt fericit să te revăd! Jeannette se plângea că nu are vești de la tine.

Se dă la o parte pentru a-l lăsa pe Florensac să intre. Jeannette se ridică surâzătoare. El o sărută pe frunte, privește în jur, căutând-o pe Agnès.

— Generalul Augereau mi-a schimbat ruta, strigă vesel Hulin. Doar am comandat odată Garda Parisului! N-a uitat. Jeannette

era furioasă că sunt în Italia, iar pe mine mă rodea gelozia. Ce vrei, asta-i situația!

Ea se agață de gâtul lui și îl sărută.

— Nu ai dreptate, Hulin!

— Fiul tău va veni și el peste câteva zile, continuă Hulin, de îndată ce bivuacurile vor fi instalate în Bourgogne.

Râde cu poftă.

— Aș adăuga că e momentul să-și vadă nevasta și băiatul.

Fruntea lui Florensac se întunecă.

— L-am întâlnit pe generalul Augereau la Barras. Nu mi-a ascuns că Atala pare a-și fi pierdut capul.

Un nou hohot al lui Hulin.

— Fiul tău e tânăr. Important e ca apropierea generălesei Leclerc să nu-i dăuneze.

— la loc, îl invită Jeannette, împingând un fotoliu spre Florensac care o refuză cu un gest al mâinii.

— Vrei să bei un pahar de asti? îl îmbie Hulin. Am adus câteva sticle în cufăr.

Un nou refuz al lui Florensac care în cele din urmă întreabă:

— Și tânăra noastră?

— A dispărut, a zburat, răspunde Jeannette. Coliviile fără gratii nu sunt bune pentru asemenea păsări. A stat câteva zile aici, așezată de dimineața până seara lângă fereastră și apoi, într-o bună zi, și-a luat tălpășița.

— Jeannette m-a pus la curent, vociferează Hulin. Un agent al lui Batz la mine... Recunoaște că e culmea!

— Femeile pot fi cu ușurință, rând pe rând, republicane, regaliste și din nou republicane, intervine Jeannette. Eu sunt o dovadă! Deși am complotat cu Batz, sunt acum nevasta ta. Pentru noi femeile, politica înseamnă sentiment.

— Dacă Jeannette a rămas republicană până-n măduva oaselor, o tachinează Hulin, înseamnă că în absența mea niciun chipeș muscadin n-a sedus-o, nu?

Jeannette râde și Florensac reușește să zâmbească.

— Dacă ai fi cu treizeci de ani mai tânăr, continuă Hulin, ai fi făcut poate din ea o iacobină!

Cu câteva zile înainte, aici, a ținut-o pe Agnès în brațe. Simte cu violență gustul sărutului ei, parfumul ei. Ochii Isabellei. O insuportabilă greutate în piept îl împiedică să respire.

— Ce palid ești! se miră Jeannette. Te doare ceva?

— Nu-i nimic. Puțină oboseală, bâiguie Florensac și își ia rămas-bun. Sper că Atala se va dezmetici și totul va reintra în normal.

După ce ușa s-a închis, Hulin o prinde pe Jeannette de subsuori, ridicând-o spre el ca s-o sărute, apoi o lasă jos. Exclamă:

— Nimeni n-o să-mi scoată din cap ideea că bătlanul ăsta bătrân s-a îndrăgostit de puștancă și a rămas dezamăgit negăsind-o în cuib.

— Spui prostii, protestează Jeannette. El are peste șaizeci de ani iar ea n-are încă douăzeci.

Hulin clatină din cap:

— Neplăcut e, pare-se, faptul că inima nu îmbătrânește, precum celelalte organe. Când i se împlinește sorocul, se sfarmă.

Capitolul III

O ȘTRENGĂRIȚĂ CARE PROMITE (1797)

Așezată pe o bancă de lemn, piesă nepotrivită în somptuosul decor al pavilionului Marsan, Agnès privește forfota solicitorilor. Cum e drăguță și sfioasă, a fost lăsată să ajungă fără nicio dificultate până la sfântul sfinților. Prezența ei în anticameră nu pare să intrige pe nimeni. Trei membri ai Adunării celor Cinci Sute, îmbrăcați în togele lor romane și purtând pălării cu pene, au venit în delegație. Lui Agnès i s-au părut caraghioși. Era cât pe-acți să izbucnească în râs.

De când se afla la Paris nu se mai plictisea. Era luată în serios: conspira. Nu că ar fi fost interesată de întoarcerea Bourbonilor. Dar a juca un rol politic la șaptesprezece ani e amețitor! Și apoi, privirile bărbaților, vorbele bărbaților. Când i se adresau, vocea li se voala. Pe urmă a fost povestea cu Florensac. Batz i-a cerut neapărat să-l „prindă în mrejele ei”. Pesemne că ea s-a pripit sau a mers prea departe. Ludovic s-a aprins ca un morman de vreascuri uscate! Era vrednic de milă bietul om! În definitiv, n-a fost prea neplăcut să se lase sărutată de acest bătrân. Numai că el, după ce a plecat cu lista, n-a mai dat pe la Hulin.

După fuga lui Batz, Fauche-Borel are puteri depline din partea celor de la Coblenz. E un bărbat frumos, de treizeci și cinci de ani, de statură mijlocie, distins, elegant, întotdeauna sobru, care nu-și pironeste privirile asupra ei, ca alții. Cu toate că e un burghez elvețian, Fauche-Borel este un gentilom.

A invitat-o pe Agnès să cineze într-un separeu, căci Batz îi recomandase să se ocupe de ea. Dar nu au fost singuri. Mai erau acolo cetățeanul Pichegru, președintele Adunării celor Cinci Sute, și generalul Moreau.

Fauche-Borel a prezentat-o pe Agnès drept secretara sa. Moreau a părut contrariat. Cu capul vârat între umeri, avea înfățișarea unui taur, fața grosolană și roșie, fruntea îngustă, maxilarul inferior proeminent, umerii largi. Îi vorbea cu respect lui Pichegru, fostul său șef. Pe timpul lui Robespierre, amândoi cuceriseră Olanda. Dar în vremea Teroarei căzuse capul tatălui generalului Moreau.

Moreau făcuse cunoștință cu Fauche-Borel prin Pichegru în vremea când Directoratul îi încredințase lui Fauche-Borel comanda armatei Rinului, înainte ca acesta, suspectat de

„simpatie” față de regaliști, să fie demis, apoi ales deputat în Adunarea celor Cinci Sute, iar acum președinte.

Cu toate ca Fauche-Borel garantase pentru Agnès, Moreau n-a scos o vorbă cât a durat masa. În schimb, Pichegru s-a văitat de incapacitatea Directoratului, de delapidările comise de către membrii acestuia, de mizeria poporului și a încheiat că nu există altă soluție decât readucerea unui rege. Moreau, care nu-și găsea cu niciun chip locul, se mulțumea să dea din cap când și când.

Către sfârșitul mesei (pe care Agnès a socotit-o excelentă, dar sinistră), Pichegru declară:

— În Adunarea celor Cinci Sute putem câștiga partida. Ultimii iacobini tremură. Nu ne va fi greu să-i aducem la ordine, acum când Babeuf a fost ghilotinat. Altfel stau lucrurile cu membrii Directoratului – în afară de Barthélemy, care e de-ai noștri, și Carnot care, fiind înțelept, și-a dat seama că Revoluția a pierdut partida.

— Faptul că a votat moartea regelui nu-i un risc pentru el? Întrebă Fauche-Borel.

— Patriotismul lui e mai presus de acest fapt, răspunse Pichegru. Pentru el, viitorul Franței e mai important decât viitorul Republicii. Membrii Directoratului, regicizi și delapidatori cum sunt, n-au decât să-și plângă soarta. Programul pe care l-am întocmit – temperare religioasă, redresare financiară, încetarea războaielor din exterior – îi înspăimântă pe Reubell și pe La Revellière. În sfârșit, mai e și Barras poreclit „Coruptibilul”, în amintirea lui Robespierre. Dacă prin propuneri ispititoare am reuși să-l facem să-și schimbe părerile, partida e câștigată.

— Pentru asta, l-a întrerupt Fauche-Borel, va fi de ajuns să am o întâlnire cu el. Îi voi oferi argumente zornăitoare și cu zimți. Aș putea chiar să-l asigur că voi uita totul. După toate cele acest viconte mai e și gentilom.

Agnès s-a oferit, atunci, să încerce organizarea unei întrevederi. Ea îl cunoștea puțin pe Barras.

Moreau, care urma să se întoarcă a doua zi la trupele de pe Rin, făcu un gest de parcă, în ceea ce-l privește, se spală pe mâini.

— O fată frumoasă, a observat Pichegru, are mai mulți sorți de izbândă. Barras o va asculta cu siguranță.

Iată de ce stătea ea acum pe bancă, pândind momentul favorabil.

În sfârșit, Barras apare, purtând o pălărie în etaje, o centură lată, roșie, care-i strânge redingota albastră. Trebuie să-i fi fost foarte cald cu atâtea zorzoane în luna august. Agnès se ridică, îndreptându-se surâzătoare spre el:

— Cetățene-Director, sunt Agnès de Vaudreuil. Ne-am întâlnit la Thérésia Tallien.

— Cine te-ar putea uita? o întreabă reprezentantul Directoratului, luându-i mâna. Pe mine mă așteptați? Nu îndrăznesc să sper.

Scoate din buzunar un ceas mare de aur pe care îl consultă.

— Din păcate, trebuie să mă duc la Adunarea celor Cinci Sute. Deputații ne fac griji!

O ia pe Agnès de braț, conducând-o spre scara de marmură.

— Dar ne vom revedea, nu-i așa? Îmi vei povesti ce anume te frământă. Ești fermecătoare. Locuiești la Paris?

— Deocamdată, răspunde ea. Sunt orfană. În Canada, unde am o moșie, aș fi bogată. Aici, însă...

El se oprește pe o treaptă și o ia de bărbie.

— Biata copilă! Sunt hotărât să mă ocup de soarta dumitale.

— Ai alte griji, răspunde ea privindu-l în ochi.

— Mi-e teamă într-adevăr că vreo două-trei zile voi fi ocupat, până scăpăm de pleava regalistă.

Continuă să coboare; Agnès îl urmează neliniștită.

— Pleava?

— Însoțește-mă până la Adunare, îi propune el oferindu-i brațul.

Ea se preface încurcată:

— N-aș îndrăzni niciodată.

— Greșești. Nu avem de ce să ne temem. Cel puțin aici.

— Și ce te-ar putea face să te temi? întreabă Agnès simulând naivitatea.

— Pichegru este sufletul unui complot regalist, răspunde Barras conducând-o spre terasa de la Tuileries.

— Crezi că ar putea reuși?

El râde, se oprește, o privește cu atenție.

— Ești prea frumoasă ca să-ți pese de politică! Deși doamna Tallien, înaintea ta... Dar să lăsăm asta. N-au putut face nimic fără mine. Nu pot întreprinde nimic împotriva mea.

Pornește din nou.

— Să revenim la dumneata, adorabilă solicitantă. Ești de acord să cinăm împreună peste două zile? Caută-mă la biroul meu. Îmi vei spune cu ce te pot ajuta.

Îi ia mâna.

— Nu există nimic imposibil pentru cine are asemenea ochi, rostește el, scoțându-și pălăria.

Apoi se întoarce și pătrunde în Manej.

E momentul ca Agnès să-l sfătuiască pe Fauche-Borel (pe care-l iubește fiindcă nu încearcă să se culce cu ea) să părăsească Parisul.

*

Lazare Carnot își mușcă buzele, care sunt foarte subțiri. Cu un gest mecanic, își trage câteva șuvițe pe frunte, îl privește pe Florensac, aflat în picioare în fața biroului său și oftează:

— Nu mai înțeleg nimic! Nu a doua zi după Thermidor, cetățeanul Barras a fost acela care a încercat să mă proscrie ca terorist? Tu îmi spui că azi mă acuză de regalism!

— Nu înțelegi fiindcă ești un pur, cetățene Carnot, răspunde Florensac. Trăim în vremea unei politici bizantine.

— Dacă există cumva un complot regalist, exclamă Carnot, guvernul este destul de puternic ca să-l reprime.

— Nu asta este și părerea celor trei membri ai Directoratului proveniți din Convenție, opinează Florensac.

— Eu nu provin tot de acolo? Nu sunt atât de naiv încât să-i readuc la putere pe Bourboni, care m-ar trimite la eșafod sau la Cayenne! Am votat moartea regelui. Crezi că în calitate de membru al acestui guvern l-aș trăda?

— Eu nu, replică Florensac, desigur că nu. Mă număr printre aceia care știu ce-ți datorează Franța, cum ai creat armatele Republicii, cum le-ai insuflat sentimentul forței, al măreției! Pentru mine vei fi întotdeauna Organizatorul Victoriei. Iată de ce am venit să te previn.

Carnot se ridică, îi întinde mâna lui Florensac.

— Mă sfătuești să fug? întreabă el.

— Fără nicio îndoială, răspunde Ludovic. Lui Barras îi e frică, iar noi știm de ce e în stare când îi e frică.

Carnot are o tresărire de indignare:

— Să trec în ochii francezilor drept un trădător! Fiindcă a fugi înseamnă a recunoaște!

Își acoperă ochii cu palma. Florensac ghicește că e gata-gata să plângă.

— Știu că există un complot al cărui suflet e Pichegru. Tu n-ai niciun amestec, dar ei au găsit prilejul să te piardă. Ești prea pur pentru ei. Și apoi, după ce ai avut unele ezitări, îl acoperi pe Buonaparte pe care ei îl urăsc. Buonaparte și cu tine sunteți prea mari pentru ei.

Carnot se prăbușește în fotoliu, cu capul în mâini, descumpănit.

— E cu puțință să recurg la fugă?

Florensac bate cu pumnul în masă.

— Trebuie! Te vei apăra mai bine din străinătate decât în fața unui tribunal părtinitor, sau la Cayenne, unde te vor trimite.

Lazare Carnot îndreaptă spre Florensac o privire rătăcită.

— Generalul Buonaparte este prietenul meu. El l-a delegat pe generalul Augereau să apere Parisul împotriva oricărei tentative de lovitură de stat...

— Momentan, Buonaparte este mai degrabă prietenul lui Barras decât al tău, răspunde fără menajamente Florensac. Crede-mă, Lazare, n-ai niciun minut de pierdut dacă vrei să preîntâmpinăm un rău cu mult mai mare.

— Și unde să mă duc, Dumnezeuule?

— În Elveția. Ai o zi sau două înaintea ta. Am aranjat totul în vederea călătoriei. Ai timp să treci pe-acasă să-ți faci bagajul.

Cei doi bărbați se privesc ochi în ochi.

— Un savant matematician poate fi un bun călăreț? întreabă Ludovic. Mi se pare mai prudent să pleci călare. Evident, nu în acest costum de membru al Directoratului! De asemeni, ar fi prudent ca, înainte de a părăsi acest birou, să emiți două ordine de misiune, în numele Directoratului, pentru tine pe un nume fictiv, iar pentru mine pe numele meu adevărat.

— Mă însoțești? se miră Carnot.

— Îți pot oferi trei popasuri. Prilej pentru mine de a-mi vizita prietenii.

Carnot îl cunoaște pe Florensac de pe vremea când amândoi erau deputați în Adunarea Legislativă, dar n-au avut niciodată legături prietenești.

— De ce faci asta? întreabă el. Dacă mă vor socoti vinovat, vei fi complicele meu.

— Să presupunem că doresc să fiu departe de Paris câteva zile, răspunde Florensac, privindu-l pe Carnot cum scrie ordinele de misiune cerute. Ar fi trebuit să le semnezi „Reubell” sau „Barras”. Ar fi fost valabile mai mult timp.

Carnot se ridică:

— Nu mi-ai răspuns, insistă el cu o licărire de neliniște în privire. Te stimez prea mult ca să mă îndoiesc de tine, dar recunoaște că aș avea motive.

Ludovic ia cele două ordine de misiune de pe masă, le face sul:

— Din întâmplare am putut furniza membrilor Directoratului câteva nume care i-au pus pe urmele unei chestiuni mult mai importante decât crezusem. Totuși, nu mi-ar plăcea nicidecum să depun mărturie. Cred că mi-am făcut datoria de republican, dar polițist nu sunt. Prefer să plec. Și apoi simt nevoia să mă vântur.

Ajunge la ușă urmat de Carnot.

— Să nădărdum că nu te vor recunoaște pe drum. Caii ne așteaptă.

*

— Lucrurile par a se fi petrecut ca la zaruri unde, dintr-o singură lovitură norocoasă, poți lua mizele tuturor, exclamă vesel Barras.

Și întorcându-se spre Augereau și Hulin, continuă:

— Vă felicit! Aveți un exemplu ilustru: Cromwell a curățat în același fel Parlamentul englez.

— Totul s-a petrecut cum nu se putea mai bine, spune Augereau. Am încercuit Manejul și palatul Tuileries și i-am lăsat pe deputați și senatori să intre în ședință, după ce i-am arestat în mod discret pe comandantul Ramel și pe generalul Pichegru. Pe ceilalți n-am făcut decât să-i pândim la ieșire.

Sunt în biroul lui Barras, unde cei trei membri ai Directoratului și-au petrecut noaptea.

— Potrivit instrucțiunilor pe care mi le-ai dat, continuă Augereau, parlamentarii arestați au fost trimiși la Temple.

— Parisul e liniștit, intervine Hulin. Câteva zeci de ofițeri au fost suficienți pentru percheziții. Păsările au fost prinse în cuib.

Îl întinde o listă lui Barras. Acesta o parcurge, apoi i-o dă lui Reubell.

— E necesar, intervine La Revellière, să facem cunoscut în țară că Republica era amenințată, că președinții Senatului și ai Adunării celor Cinci Sute făceau parte din complot. Te întrebi pe drept cuvânt la ce servește poliția când constăți că La Trémouille, Bourmont, Polignac trăiau liniștiți la Paris, că tinerii regaliști contaminau garda națională, că emigranții reveneau prin toate frontierele, că Parisul era dus de nas de șuani⁶, că ziua în amiaza mare clubul de la Clichy pregătea lovitura de stat pe care am evitat-o. Tu l-ai prins pe Barthélemy? îl întreabă La Revellière pe Hulin.

— Nu, răspunde acesta, Santerre a fost însărcinat cu Luxembourgul.

— Cum de-a scăpat Carnot? se miră Barras. Oare cine l-a putut preveni?

Se uită la ceas.

— Am convocat Senatul la Facultatea de medicină și Adunarea celor Cinci Sute la Odéon. Putem conta pe deputații fricoși, pe „mlaștină”. Arestarea lui Barthélemy, Pichegru, Aubry, Bourdon, Delarue, Ramel și Barbé-Marbois le-a dat probabil destul de gândit, ca să fie gata să voteze tot ce vom dori. Partida e aproape câștigată. Parisul e plin de proclamații.

— Lumea se înghesuie să le citească, constată Hulin. Dar mi se pare că reacționează slab.

— Înseamnă, spune în zeflema Reubell, că regaliștii nu sunt populari deloc, dar nici noi!

Augereau și Hulin odată plecați, Barras se adresează celor doi membri ai Directoratului afundați în fotolii, cu fețele trase de nesomn.

— Ei bine! exclamă el vesel, n-a fost atât de cumplit ca în Thermidor. E mai ușor să păstrezi puterea decât s-o cucerești. Dacă Robespierre ar mai fi pe lume, ar fi avut de învățat ceva.

Gluma, de un gust îndoielnic, smulge o strâmbătură lui La Revellière. Reubell rămâne impasibil.

— Mă voi duce la Adunarea celor Cinci Sute, hotărăște Barras, iar tu, Reubell, la Senat. Voi dispune imediat să fie numită acea comisie compusă din cinci membri care va propune următoarele măsuri: anularea operațiilor electorale în patruzeci și opt de

⁶ Insurgenți regaliști din Vendeea care luptau împotriva Revoluției.

departamente, interzicerea drepturilor electorale pentru toate rudele și prietenii emigraților; deportarea lui Pichegru, Barthélemy, și a unora dintre conjurați. Aplicarea legilor Convenției, expulzarea Bourbonilor rămași în Franța, suprimarea ziarelor ilegaliste care infestază opinia publică.

— Mergem? propune La Revellière. N-ar fi prudent ca suspiecții rămași nearestați să se consfătuiască prea mult timp înaintea sosirii noastre.

Îl bate pe umăr pe Reubell.

— Se pare că am salvat încă o dată Republica.

— Apropo, își amintește Barras deschizând ușa, un raport mă înștiințează că generalul Moreau a venit la Paris fără să se prezinte la Minister. În schimb, a cinat într-un restaurant de la Palais Royal împreună cu Pichegru și cu un cetățean elvețian pe nume Borel, care se află la Paris de câteva săptămâni! Din păcate, a părăsit hotelul din strada Provence, unde locuia.

Toți trei se urcă într-o trăsură care aștepta în fața ușii pavilionului. Barras îi poruncește vizitiului:

— Îl lăsăm pe membrul Directoratului Reubell la Facultatea de medicină și apoi ne ducem la Odéon.

În trăsură, Barras continuă:

— Am primit vizita unuia din foștii noștri colegi pe care alegerile l-au neliniștit: cetățeanul Fouché.

Cei doi membri ai Directoratului tresar.

— O adevărată canalie, e de părere La Revellière.

— Cu toate acestea, ne-a fost foarte util în vremea Thermidorului, protestează Barras.

— Și ce-ai de gând cu el? întreabă Reubell.

— Îi folosesc, răspunde Barras. El mi-a spus că Borel acesta este cu siguranță omul Bourbonilor.

Reubell se încruntă. Apoi întreabă:

— Ce hotărâm cu Moreau?

— Să-l destituim din funcția de comandant, să-l punem sub supraveghere, să-l anchetăm. Trebuie să știe multe despre Pichegru.

Trăsura se oprește în fața Facultății de medicină, Reubell coboară, își pune enorma sa pălărie cu pene.

— În viteză, în viteză, strigă Barras în timp ce trăsura pornește.

Barras îl întreabă pe La Revellière:

— Ce crezi, Agnès este un nume foarte răspândit de la Molière încoace?

— Drept să-ți spun, răspunde La Revellière surprins, habar n-am.

Barras își ciupește nasul în timp ce trăsura trage în fața teatrului Odéon, devenit sală de bal, în care dispusese să fie convocați cei lăsați liberi din Adunarea celor Cinci Sute.

— Raportul poliției afirmă că la cina de care vorbeam a fost și o fată foarte drăguță, pe nume Agnès.

Un gardian deschide portiera.

— Parcă ai căuta acul în carul cu fân, spune La Revellière coborând.

— Mi-a venit o idee în această chestiune, răspunde Barras, urmându-l.

*

— M-ai dus într-o goană nebună! exclamă Carnot, frecându-și șalele, înainte de-a se așeza în fața lui Florensac, în mica încăpere a hanului din Champagnole. Eu nu sunt, ca tine, un vechi călăreț.

— Ai în schimb cu douăzeci de ani mai puțin decât mine! De la patruzeci la șaiszeci, contează, cetățene...

Coboară vocea, face cu ochiul și șoptește:

— Trebuia, dă-ți seama. Nu pe tine, un mare conducător, trebuie să te învăț că promptitudinea unei decizii este condiția victoriei.

— Sunt mai bine de zece ani de când n-am mai încălecat un cal, bombăne Carnot. Puteam înnopta la Nolay unde se află nevastă-mea cu copiii. Am fi băut câteva sticle de Bourgogne. Numai câteva leghe ne despărțeau.

— Vrei să mă opresc acolo la întoarcere, ca s-o liniștesc pe cetățeană Carnot?

O hangiță durdulie aduce un castron uriaș. Cu ajutorul unui polonic, toarnă ciorba în farfuriile călătorilor.

— Atunci de ce n-ai vrui să ne petrecem noaptea acolo?

— Pentru că, de vor căuta pe cineva acolo, ripostează Florensac, tu vei fi acela, nu eu.

Uruitul unei trăsuri îi face să tresară. Florensac se ridică, se duce la fereastră, ridică perdeaua. O trăsură oprește în fața hanului. Din ea coboară un bărbat.

— Nicio teamă, spune Ludovic lăsând să cadă perdeaua, un bărbat singur. Polițiștii nu călătoresc decât câte doi.

Pași, zgomot de voci.

— Atenție! Nu uita că nu te mai numești Lazare și că nu mai ești membru al Directoratului.

Ușa se deschide. Intră un călător. E un bărbat de patruzeci de ani, distins. Salută, ia loc la o masă, poruncește hangiței:

— Ocupă-te de vizitiul meu și de cal. Pornim din nou mâine dimineată, în zori.

Zărindu-l pe Carnot, se încruntă imperceptibil. Hangița se îndepărtează. Călătorul se ridică, se apropie.

— Mi se pare, cetățeni, că suntem singuri astă-seară în acest han.

Carnot își duce mâna la frunte pentru a-și ascunde fața.

— Într-adevăr, într-adevăr, mormăie Florensac, deloc dispus să înceapă o discuție.

Dar inoportunul insistă:

— Mă prezint: Ludovic Fauche-Borel, din Neuchâtel. Dacă dormiți aici în noaptea asta înseamnă că mergeți în Elveția sau că vă întoarceți de acolo.

— Într-adevăr, mormăie Florensac.

— Dacă vă întoarceți, fără îndoială că nu știți ce se petrece la Paris.

— Ce se petrece? întreabă Florensac, prefăcându-se mirat.

— Cred că revoluția regalistă prevăzută pentru mâine a fost descoperită. Nu vă pot spune mai mult, fiindcă am fost nevoit să părăsesc Parisul în grabă... treburile mele mă cheamă în Elveția.

— O lovitură de stat? întreabă Florensac.

— Am auzit că Directoratul era la capătul puterilor, că majoritatea din cele două Adunări ar fi riscat să-l recheme pe rege, dar că proiectul a eșuat *in extremis*. Fiind cetățean elvețian, nu-mi place să mă aflu în străinătate în vremuri tulburi. Capitala, nădăjduiesc, n-a trecut prin foc și sabie.

Hangița i-a adus ciorba și omul se așază la masa lui, în timp ce Carnot și Ludovic înfulecă o omletă.

După ce termină de mâncat ciorba, călătorul revine la ei și le șoptește:

— Oricare ar fi învingătorul, nu era potrivit pentru dumneata să rămâi la Paris, cetățene Lazare. Dacă Barras câștigă, te va sacrifica. Dacă vor câștiga regaliștii, nu vor uita că ești regicid.

Ai făcut deci foarte bine plecând. Desigur că amicii mei se vor bucura de ceea ce vor numi „dezertarea” învingătorului de la Wattignies, dar...

— Cetățene, îngaimă Carnot, te înșeli.

— Voi adăuga, continuă Fauche-Borel, clătinând din cap, că dacă din Franța se iese deocamdată destul de ușor, în Elveția se pătrunde mai greu. Aș fi fericit să-ți pot fi de folos acolo.

Cei doi bărbați nerăspunzând nimic, continuă:

— Nu cred că sunteți de-ai noștri. Dar nu mai sunteți nici de-ai celorlalți. Asta înseamnă foarte mult în ochii mei.

Cum hangița a reapărut, călătorul își reia locul și cinează cu poftă.

— Iată-te în mâini bune, mormăie Florensac printre dinți, un elvețian regalist! Pot pleca liniștit.

*

— Mă întreb dacă ești atât de naivă pe cât vrei să pari, o chestionează Barras luându-și lornionul de pe masă și privind-o pe Agnès, care se află în fața lui într-un fotoliu.

În drum spre această întâlnire, i s-a făcut foarte frică. Se întreba dacă poliția Directoratului este bine organizată și dacă numele ei nu figurează cumva prin cine știe ce dosar. Dar nu-i mai rămăsese nici o altă soluție.

Numai printr-o minune a scăpat când s-a făcut percheziția în strada Poissonnière unde Fauche-Borel o instalase într-o mansardă. Polițiștilor nu le-a păsat de mansarde, după ce-au arestat un domn în vârstă care nu era pe lista lui Florensac. Ea a stat ore în șir încuiată, tremurând la cel mai mic zgomot.

E încredințată că lista a jucat un rol însemnat. Dar ar fi putut oare să procedeze altfel, de vreme ce Jeannette Hulin o spionase și-o denunțase? Regaliștii au pierdut partida. Toți sunt arestați sau în drum spre graniță. De mâine vor începe procesele. Membrii Directoratului vor fi cu atât mai necruțători, cu cât le va fi fost mai mare frica.

Abia stăpânindu-și emoția, Agnès a intrat, la ora fixată, în pavilionul Flore.

Barras a ieșit din cabinetul său aurit pentru a o întâmpina în prag.

Agnès îl găsește seducător pe acest don Juan cu tâmplele argintii. Nu pare să aibă patruzeci și doi de ani. Îi ascultă cu

răbdare mărturisirile. Ea îi vorbește de domeniul de la Rivière-de-Loup.

— Vai! copila mea, suntem în război cu Anglia. Ba chiar îți pot mărturisi că plănuim o debarcare. Pentru a ajunge în Canada trebuie să treci prin Antile și de acolo să ajungi în Statele Unite. Iată o călătorie de neconceput pentru o fată de optsprezece ani.

— Ce se va întâmpla cu mine, cetățene membru al Directoratului?

El ridică din sprâncene.

— Ce părere are cetățeanul Florensac? Întreabă.

Agnès roșește. Barras deschide un dosar subțire pe care îl are în față.

— Ești nepoata lui prin alianță, nu? De fapt, ce știi despre el? O fi bolnav? Spre surprinderea mea, nu l-am văzut la Adunare în ultimele zile.

Agnès lasă capul în jos, apoi, îmbujorându-se, adaugă:

— Trebuie să vă fac o mărturisire. Domnul de Florensac s-a îndrăgostit de mine.

Sprâncenele lui Barras se ridică și mai sus.

— Și încă într-un asemenea mod, continuă Agnès, încât n-am mai îndrăznit să mă duc la el.

Sprâncenele lui Barras revin la poziția normală. Își ciupește nasul. Bineînțeles că nu crede o vorbă, dar această ștrengăriță îl amuză.

— Hm! nimic mai lesne de înțeles, spune el. Cinezi cu mine astă-seară?

— Mulțumesc, răspunde ea roșind din nou. Am mâncat foarte puțin în ultimele zile.

Putea roși la comandă. Iată o fată care are stofă. N-o descumpănești ușor.

— Cum? exclamă Barras indignat, dumneata, o copilă atât de fermecătoare? N-ai mai mâncat ca lumea de la cina din seara trecută, de la Palais Royal?

A aruncat o minge de încercare. Agnès scoate un țipăt. E palidă și are lacrimi în ochi. Barras se consideră în fața unui spectacol ales.

— Ei, da! continuă el mios. Serviciile poliției noastre l-au supravegheat pe Pichegru, un mare soldat, dar un foarte slab politician. Ne mai interesează un alt conviv de la acea masă, în

afară de dumneata, bineînțeles. Nu e vorba de Moreau, ci de elvețian. A dispărut.

Dezorientată, Agnès trece la mărturisiri. Povestirea ei îl amuză pe Barras, care ba își freacă mâinile, ba își ciupește nasul, ascultând-o.

— Din tot ce spui reiese, conchide el, că Florensac este un bun republican, dar că a greșit când ne-a tăinuit sursele sale.

Se joacă neglijent cu un creion și continuă:

— Trebuie să înțelegi, copila mea, că nu aveam de gând să-i dăm de bănuț lui Pichegru. Sau, cum ar spune polițiștii „să slăbim nodurile funiei”. Un imbecil însă l-a lăsat pe elvețian să-i scape.

Sună dintr-un clopoțel. Apare un ușier.

— Trimite-mi-l pe cetățeanul Fouché.

Apoi, după ce ușa s-a închis:

— Vezi bine, copila mea, noi ți-am putea face necazuri. Dar nu asta-i intenția noastră.

Fouché, înalt, slab, intră fără să facă zgomot.

— Această copilă, spune Barras, este o iscoadă dibace, dar eu nu mă las păcălit. Din păcate, nu știe ce s-a întâmplat cu cetățeanul...

Consultă dosarul:

— Fauche-Borel.

— Și Carnot? întreabă mios Fouché.

— Nu-l cunosc pe membrul Directoratului Carnot, protestează Agnès!

— Nu, nu-l cunoaște, întărește Barras. Tânăra cetățeană Vaudreuil îți va face o vizită. O vei înscrie pe listele tale. Dacă mișcarea monarhistă ar renaște din propria-i cenușă, e posibil ca ea să fie în măsură să ne prevină.

— Vrei să ne lași singuri?

Fouché a dispărut pe nesimțite, cum a și venit. Barras se ridică, face înconjurul mesei, se apropie de Agnès, îi ia mâna.

— Dacă ți-e foame, e tocmai timpul să mergem la cină.

*

Prăvălită într-un fotoliu, Isabelle plânge înăbușit. Florensac măsoară cu pași mari odaia. Îi ajung doi-trei pentru a o străbate.

— Colonelul Hulin mi-a spus că Atala nu va întârzia. Alaltăieri a venit Jeannette, suspină Isabelle printre lacrimi. A rămas fără

grai când a aflat că el n-a pus încă piciorul aici. A încercat să-l scuze. Pesemne că n-a putut să se învoiască. I s-a dat o misiune grea, să asigure ordinea la Adunarea celor Cinci Sute de la Odéon. Dar aseară totul s-a terminat și el n-a apărut. Sunt înnebunită de îngrijorare.

— Nimic nu ne-ndreptățește să credem că i s-ar fi întâmplat ceva, răspunde Florensac, îngrijat totuși.

Se așază în fața ei pe un taburet rotund, capitonat.

— Biata mea copilă, militarii sunt soți răi. Ori sunt la război, și voi tremurați pentru ei, ori nu sunt la război, și atunci încep să se plictisească.

— N-au fost încăierări în timpul represiunii?

— Vin de pe drum. Nu cunosc amănunte. Cred însă că nu. Au fost împușcați vreo sută de fanatici pe câmpia de la Grenelle. Bărbatul tău știe însă de partea cui să fie. Mă duc să-l caut și să-l aduc de urechi.

Isabelle se ridică, încordată:

— Nu te duce. Nu trebuie să știe că sunt la curent.

— N-ar strica, la urma urmei, să-i faci o primire așa cum se cuvine!

— Uitasem, adineauri ți s-a adus un plic.

Ia de pe cămin o scrisoare pe care i-o întinde lui Florensac. Acesta rupe plicul și citește:

„20 Fructidor:

Cetățene Florensac, ne-ai lipsit mult. Ce ți s-a întâmplat? Aș vrea să te văd.

Barras”

Florensac surâde:

— S-o luăm în ordine, mai întâi bărbatu-tău, apoi Barras.

*

Când Florensac ajunge la Odéon, cei care mai rămăseseră din Adunarea celor Cinci Sute (un deputat din patru era ori închis, ori fugit) se aflau în ședință. Florensac se gândește la membrii Convenției, decimați rând pe rând. Progresul e evident. De data asta, opoziția n-a fost trecută prin ghilotină. Începe să-și caute fiul. Ofițerii supraveghetori sunt instalați în dependențele

Luxembourgului. Florensac îl găsește în cele din urmă pe Atala într-o mansardă, unde dormea îmbrăcat pe un pat de campanie.

Zgomotul ușii îl face să tresară pe tânăr, care se întoarce pe partea cealaltă, mormăind. Ludovic se apropie și îl zgâlțâie. Zăpăcit, Atala se așază în capul oaselor, frecându-se la ochi.

— Tată! exclamă el. Te-am căutat la Adunarea celor Cinci Sute, dar nu te-am găsit.

— Mie nu mi-a fost greu să te descopăr, răspunde cu asprime Florensac. Hai, sus! Îmbracă-te, pieptănă-le. Mergem acasă unde soția și fiul tău te așteaptă. Ce rost are să fii viteaz în război dacă ești laș în viață? S-ar zice că faci parte din tagma afemeiaților. Acum trei ani erai nebun după Isabelle. Acum ți-ai pierdut capul după alta, mâine urmează o a treia. Nepoata mea n-are noroc!

Atala începe să se îmbrace.

— După câte știu, nu eu te-am silit să te însori cu Isabelle, bombăne Ludovic. Te-ai căsătorit cu vara ta împotriva voinței mele. Și într-un fel chiar împotriva voinței sale. Ai amețit-o cu dragostea ta. Acum, la drum! Isabelle te așteaptă ca Penelopa, iar copilul seamănă din ce în ce mai mult cu mama ta, Damagoya.

Părăsindu-l pe Atala în strada Vieux-Colombier, Florensac se întoarce la Luxembourg unde poruncește să fie anunțat la Barras. Acesta îl primește imediat, cordial, încântat, cu mâinile întinse.

— Sunt fericit să te revăd, Florensac! Ne-ai lipsit în ultimele zile. Nu eram prea mulți republicani.

Îi arată un fotoliu în care Florensac se așază.

— Unde ai fost?

— L-am condus pe Lazaro Carnot până la frontiera elvețiană, răspunde Ludovic impasibil. Te-am scutit de rușinea de a-l învinovăți și, cine știe? de a-l trimite la ocnă. Istoria nu ți-ar fi iertat-o niciodată.

Barras face un gest evaziv.

— Oh! Istoria, știi...

— Vei fi consemnat în ea, răspunde Florensac. Cu sau fără voia ta, figurezi de pe-acum în istorie. Dacă știi cum să procedezi, istoricii te vor felicita că ai închis ochii asupra fugii Organizatorului Victoriei, omul căruia Franța îi datorează salvarea frontierelor sale și care n-a participat la niciun complot.

Barras înalță capul.

— Reubell e de vină, mărturisește el. După părerea lui, Carnot e o sperietoare. Îl acuză că ar fi subestimat pericolul regalist, că ar fi pus piedici acțiunii noastre represive.

— Îl acuză, mai ales, de a fi Carnot, răspunde sec Florensac.

— Apropo, am făcut cunoștință cu nepoata ta. O fată fermecătoare. Era băgată în complot până în gât, nu-i așa? Până la urmă mi-a mărturisit că ea ți-a dat lista care ne-a fost atât de folositoare.

Încurcătura lui Ludovic nu-i scapă lui Barras.

— Agnès, spune cu vădit efort Florensac, seamănă în mod ciudat cu nevasta mea pe care am pierdut-o demult, în Canada. Aceea era un înger. Mă tem ca asta să nu fie un demon.

— Reversul medaliei? ricanează Barras. Dacă vrei s-o vezi, îmi va face plăcere să vă înlesnesc o întâlnire.

Florensac se ridică.

— Fă ce vrei cu ea, strigă el, dar ai grijă să nu te joci cu focul.

Pe deasupra biroului, Barras îi întinde mâna lui Florensac.

— Cred, spune domol acesta, că nu mă voi prezenta la alegeri.

— Să nu faci una ca asta! protestează Barras. În alegerile de anul trecut au câștigat cei de dreapta, la anul vor învinge cei de stânga. Crede-mă! Vom revedea în noua Adunare vechi membri ai Convenției, ca tine.

— Am îmbătrânit. Toate astea nu mă mai amuză. Mă întreb, de altfel, dacă mă mai interesează ceva.

Barras se ciupește de nas.

— Împotrivește-te, cetățene! E semn rău. Fii atent, îmbătrânești!

*

După plecarea lui Florensac, Barras agită clopoțelul. Apare un ușier.

— Cetățeanul Vaudreuil a sosit?

— Așteaptă în salonul mic.

— Poftește-o.

Agnès intră. Barras se grăbește s-o întâmpine, îi ia mâinile amândouă și i le sărută pe rând.

— O zi fără tine e o veșnicie, spune el.

Ea surâde. O conduce spre o canapea, o aşază, ia loc lângă ea, o cuprinde în braţe.

— Am primit o vizită care te va amuza.

Agnès tresare:

— Florensac?

— Ai ghicit!

Se apleacă spre Agnès, o sărută pe buze. Ea se fereşte. Cum Barras se apleacă din nou, se ridică.

— Ei bine! domnule membru al Directoratului, nu vă mai gândiţi la asta.

— Nu mă gândesc decât la asta, mărturiseşte Barras.

Când era mică, visa că va veni s-o ia un cavaler frumos pe un cal de paradă. Că o va duce cu el într-un castel cu o sută de turnuri, unde i se va dăruia într-o îmbrăţişare eternă. Îi cunoştea fiecare trăsătură a feţei, chiar şi timbrul vocii. Iar acum, Barras! Deosebirea e mare, aşa că e silită să întreprindă ceva. Dacă va şti cum să-l ia, va obţine multe de la el.

— L-am văzut pe Fouché. Nu se îndoieşte de nimic.

— Să nu-mi spui că... mormăie Barras sufocat...

— Oh! nicidecum, răspunde ea râzând. Dar regaliştii odată decimaţi, începe să-i fie frică de iacobini. Aş dori să-l revăd pe Florensac şi pe fiul său, maiorul Atala. Mi-a vorbit de monseniorul Grégoire şi de noul membru al Directoratului, Merlin, care l-a înlocuit pe Barthélemy.

— E nebun! se înfurie Barras.

Îi ia din nou mâinile. Vrea s-o cuprindă în braţe. Agnès se desprinde, se îndreaptă spre fereastră, aranjându-şi o şuviţă.

Hotărât lucru, Barras e un bărbat care trebuie lăsat să tânjească vreme-ndelungată după ceea ce jindueşte. De altfel, cu toţi bărbaţii i s-a spus că e bine să procedeze aşa.

Acceptă să cineze cu Barras, dar nu la el şi nici într-un separeu. Trăsura părăseşte Luxembourgul şi o ia pe strada Vaugirard. Când ajung în faţa Odéonului, Florensac tocmai trece strada cu paşi mari. Face un salt spre a ocoli caii. Privirea i se încrucişează cu cea a lui Agnès, care stă în fundul trăsurii, alături de Barras.

Acesta nu a observat nimic, fiind ocupat cu o nouă şi zadarnică tentativă de apropiere. Ea, însă, l-a văzut pe Florensac. Ar dori ca el să n-o fi recunoscut, dar e sigură de contrariu.

După intrarea lui Florensac, Amélie Guérard închide ușa magazinului și se întoarce spre vânzătoare:

— Margot, lasă-ne singuri! Treburile noastre nu te privesc.

Apoi, arătând prăvălia goală:

— Afacerile merg prost, nu mai sunt bani. Milioanele aduse de Buonaparte din Italia au fost repede cheltuite. E adevărat ce se spune, că Directoratul vrea să-l trimită în India în căutare de aur, ca în vremurile bune ale Companiei?

Florensac se așază pe un scaun. Amélie continuă:

— Nu arăți bine, prietene. Închipuie-ți că am primit vizita cetățeanului Fouché în persoană, cel care i-a masacrat pe lyonezi, asasinul lui Robespierre. Ce cinste! Și știi de ce? Mă prind că nu ghicești! Ca să ia informații despre Agnès!

— Fouché nu te va mai plictisi, răspunde Ludovic respirând cu greu. Directoratul îl trimite ca ministru la Milano.

— Barras se teme probabil că Fouché știe prea multe despre el? spune Amélie, întotdeauna gata să replice. E dat naibii. M-a întrebat despre Batz și despre tine. Din fericire, îmi mai rămăsese niște smirnă într-un săculeț. Am ars-o după plecarea lui ca să dezinfectez aerul. Da' ce ai, Ludovic? Parcă nu ești în apele tale.

Trecând în spatele tejghelei, se apucă să strângă șaluri, dantele, batiste, pe care le rânduiește în sertare.

— Ca să vinzi un fleac de câțiva bani, trebuie să te chinuiești ca un câine. Până ne-o sosi aurul din India o să curgă multă apă sub podurile Senei.

— Indiile sunt colonii engleze, replică Florensac ridicând din umeri. Toate astea-s palavre. Iar eu n-am vrut cu niciun preț să plec din Paris fără să-mi iau rămas bun de la tine. Nu mă voi prezenta la alegerile anului VI.

— Te lași de politică?

— Când nu mă plictisește mă dezgustă.

Câte un sărut răsună pe fiecare din obrajii bătrânei doamne, foarte emoționată.

— Te întorci la Florensac?

— Da, împreună cu Isabelle și cu nepotu-meu.

— E preferabil să faci vin bun decât politică proastă. Ei, dacă aş mai avea o moşioară şi dacă nerodul de frate-meu n-ar fi emigrat şi nu ne-ar fi dus la ruină...

— Vino cu mine! Închide prăvălia!

Ea râde trist.

— În curând mă vei cere în căsătorie. Ții minte că într-o seară m-ai dus la balul de la Operă? Eu îmi amintesc de parcă ar fi fost ieri. Era în 1750! În seara aceea, dacă ai fi vrut... M-ai condus până la palatul Curzon şi ai plecat. Nu, prietene, n-aş părăsi Parisul nici pentru un imperiu. Mi-e groază să trăiesc la ţară. Cred că m-aş plictisi de moarte, chiar şi alături de tine.

În clipa când el pleca, Amélie îl întreabă:

— De fapt, ce-i cu fiul tău?

— Este la Boulogne cu Hulin, unde se pregăteşte invadarea Angliei.

— Nici un alt mic Florensac nu e pe drum?

— Mă tem că va trebui să renunţăm, suspină Ludovic punând mâna pe clanţa uşii.

Ea îl urmăreşte cu privirea, apoi intră în magazin.

— Margot, mătură, dacă vrei! În loc de bani, astea au cărat aici tot noroiul din cartier.

— Vasăzică ai cinat cu Bourrienne? întreabă Barras luându-i mâna lui Agnès și bătând-o ușor cu palma. Sper că n-a fost prea îndrăzneț.

— Mi-a dăruit un briant.

Barras își ciupește nasul.

— Fără să ceară nimic în schimb?

— Nu sunt de vânzare, ripostează Agnès.

Stau alături pe canapeaua din biroul lui.

— Numai că, spune ea în continuare, nu mi-ai ușurat deloc misiunea propunându-i lui Buonaparte să organizeze debarcarea în Anglia! Nu se poate lipsi de Bourrienne. L-a luat cu el. De când s-a întors, am întâmpinat toate piedicile din lume până când am izbutit să-l întâlnesc. Pot să te informez că Buonaparte nu crede posibilă expediția în Anglia. I-a declarat lui Bourrienne că încercarea ar fi prea riscantă. Dar, cum mi-a spus, aveți un alt proiect?

— Într-adevăr, răspunde Barras cu nemulțumire. Un proiect atât de nesăbuit încât mă întreb ce ascunde.

— Bourrienne crede că generalul este nefericit în căsnicie. Ducându-și nevasta departe, speră să o smulgă amantilor ei.

— Își închipuie că îl va urma?

Barras se ridică.

— Așteaptă-mă alături. Trebuie să sosească Reubell și La Revellière.

Agnès depune un sărut ușor pe buzele lui Barras și dispare. După câteva clipe, ușierul îi introduce pe cei doi membri ai Directoratului. Aceștia atacă imediat subiectul pentru care se află aici:

— Am citit raportul generalului Buonaparte, spune La Revellière. Are dreptate. Trebuie să ocupăm Egiptul. Nu aparține nimănui. Turcii nu mai au nicio putere acolo. Dacă nu ne ducem noi, englezii vor pune stăpânire pe el.

— Drace! Treizeci de mii de oameni, o expediție care să traverseze Mediterana, cu riscul de a întâlni o escadră engleză și de a fi scufundați? obiectează Barras așezându-se la birou.

— Cât despre mine, își dă cu părerea Reubell, sunt pentru trimiterea acestui general la naiba. Să plece în Egipt ca să fie ucis sau să devină pașă. Să scăpăm odată de el!

Cu Iornionul la ochi, Barras citește cu voce tare:

„Pentru a distruge Anglia trebuie să punem stăpânire pe Egipt. Imperiul otoman dispare văzând cu ochii. Avem obligația de a lua măsurile necesare continuării comerțului nostru în Levant. Ar fi nevoie de douăzeci și cinci de mii de oameni escortați de opt sau zece bastimente.”

— Să-l trimitem pe Buonaparte în _Egipt! strigă La Revellière. Altminteri, ce vom face cu el?

Barras își ciupește nasul, pune lornionul pe masă.

— Francezii se plictisesc, recunoaște el. Au nevoie de miraje ca să uite de foame. Vor fi gata să creadă că nisipurile deșertului sunt de aur. Buonaparte își poate face acolo un imperiu. Dacă noi trei cădem de acord, nu va fi greu să-i convingem pe ceilalți doi.

Le strânge mâna, îi conduce. Agnès îl așteaptă. O amantă tânără și plină de farmec care, spre marea lui uimire, i s-a dăruit fecioară.

*

„Colonelul Hulin, avansat general, este adjunctul comandantului armatei din Paris. Maiorul Florensac, avansat colonel, este numit șeful statului major.”

Huliri nu a așteptat să i se spună de două ori. Era pe punctul de a o aduce pe Jeannette la Boulogne, unde ea ar fi murit de plictiseală privind marea cenușie pe-ntinsul căreia nu se întâmplă nimic.

— Murat, Berthier, Davout, Lannes, Marmont, Duroc, Kléber, Desaix și, bineînțeles, Junot în Egipt! Ar fi de mirare să se întoarcă toți! râde Hulin.

Trăsura gonește. Atala privește distrat prin fereastra portierei, fără să răspundă.

— Nu pari încântat că ești colonel și că te întorci la Paris.

— Aș fi voit ca Buonaparte să mă ia cu el în Egipt. Cred însă că mă detestă.

— Nu și-a luat nici măcar cumnatul, pe Leclerc, la care ține. L-a lăsat în Italia, cu Paulina!

Hulin îl bate ușor pe genunchi.

— Fii vesel! Ești tânăr, frumos și colonel la treizeci de ani!

După o clipă de tăcere, Hulin reia:

— Se spune că Buonaparte a întreprins această expediție ca să o despartă pe generăleasă de amanții săi. Dar în momentul imbarcării, ea nu s-a ținut de cuvânt. Suferă de rău de mare.

Când ajung la Paris se lasă noaptea. Trecând prin cartierele mărginașe, cei doi ofițeri observă grupuri de oameni în piețe. Nici n-apucă să depășească la Vilette, că trăsura lor se încrucișează cu patrula înarmată.

— Parc-ar fi încăierări! se miră Hulin aplecându-se peste portieră. În ce dată suntem?

— 10 Floréal, cred, răspunde Atala. Altfel spus, 1 mai.

— Alegerile au avut loc alaltăieri. Vom avea oare de furcă iarăși cu regaliștii, ca anul trecut în Fructidor?

— Numai de n-ar fi o mulțime de iacobini, ca acum doi ani în Prairial! Nu știu ce crezi tu, generale, dar mie nu-mi place să mă bat împotriva francezilor.

Trăsura se oprește în fața casei lui Hulin. La etaj - nicio lumină.

— S-a și culcat sau e plecată? se miră Hulin. Așteaptă-mă.

După o clipă revine neliștit.

— Jeannette nu e acasă. Unde ar putea fi, netrebnica?

Se hotărăște să-l întovărească pe Atala până în strada Vieux-Colombier. Și aici găsesc ușa închisă. În cele din urmă trezesc portarul, ciufulit și furios:

— Reprezentantul Florensac nu mai locuiește aici, cetățeni ofițeri. A făcut lichidarea acum vreo lună și a părăsit Parisul împreună cu tânăra doamnă și copilul.

Se reîntorc în Marais. Jeannette a venit. Hulin e gelos. Ea îl pune la punct și totul se termină cu o îmbrățișare. Apoi își spun veștile. Jeannette le povestește că de două zile membrii Directoratului sunt înnebuniți: peste tot iacobinii prind curaj. Au fost aleși în masă. Membrii Directoratului au hotărât, imediat, să anuleze din nou alegerile.

Se pare că iacobinul Augereau e furios. Vrea să demisioneze. După toate aparențele, parizienilor nu le pasă de politică. Cu sau fără Augereau, Directoratul e stăpân pe situația internă. Dar Buonaparte și cu cei mai buni generali ai săi fiind plecați, aliații cred că ora revanșei a sunat. Ne temem să nu reînceapă curând războiul.

Atala întreabă, în sfârșit:

— Și tatăl meu?

— Nu s-a prezentat la alegeri. S-a întors la Florensac cu Isabelle și cu micuțul.

Atala nu reacționează.

— Îți voi da o permisie, spune vesel Hulin. N-ai decât să te duci în Gironda ca să-ți sărbătorești numirea.

Jeannette aplaudă:

— Colonel? Bravo.

Sare de gâtul lui Atala și-l sărută pe amândoi obraji. Apoi spune cu tristețe:

— Sărmanul meu prieten, tare mi-e teamă că va fi greu s-o recâștigi. Am văzut-o înainte de plecarea lor. Nu vrea să mai audă de tine.

*

Arborii din grădina Luxembourg sunt în floare. Soarele în asfințit aurește biroul lui Barras. Așezat la masa de lucru, acesta semnează corespondența. După fiecare iscălitură, un secretar îndemânatec usucă cerneala cu ajutorul unei cutii cu nisip.

— Mă întreb uneori, oftează Barras, de ce mă încăpățânez să guvernez Franța! Am primit de la Haga un raport neliniștitor din partea lui Fouché. Se pregătește o nouă coalțiție împotriva noastră. Nu avem nici bani, nici soldați. Va trebui să ne mărginim la recrutare. Dar dacă vor fi nevoiți să pornească la război, vor ști copilandrii ăștia să lupte?

Așezată pe divan, Agnès îi surâde lui Barras, care a ridicat capul.

— Ah! Biata mea copilă, nu vei putea pleca prea curând spre Canada.

— Nu sunt deloc grăbită, răspunde veselă Agnès.

Secretarul pleacă.

— Va trebui să mă hotărâsc să-l rechem pe Fouché, reia Barras. Oriunde îl trimit, la Milano, la Haga, îmi semnaleză imediat comploturi. Dobitocul! E la curent cu absolut totul. Aici mi-ar aduce cele mai mari servicii.

Se ridică, se îndreaptă spre ea, o îmbrățișează, apoi spune:

— I-am împiedicat pe iacobini să intre în masă în Adunarea celor Cinci Sute. Mă vor urî de-acum încolo, ca și regaliștii. Puterea în mâna iacobinilor ar însemna ruina, împrumutul obligatoriu, impozitul pe bunuri. Te poți aștepta la orice de la acești anarhiști. I-am cunoscut pe pielea mea.

Îi mângâie drăgăstos mâna.

— Să fie oare un vis libertatea fără anarhie?

Se uita la ceas

— Îl aștept pe vărul tău. Vrei să-l vezi?

— Vărul meu? se miră ea.

— Colonelul Atala Florensac nu este vărul tău prin alianță?

— Îl cunosc foarte puțin, răspunde ea.

Cum un ușier intră anunțându-l pe colonelul Florensac, Barras reia ironic:

— Iată prilejul de-al cunoaște mai bine.

Este introdus Atala. Prezența Agnèsei în biroul membrului Directoratului îl surprinde.

În timp ce el se înclină în fața ei, Agnès îl întreabă:

— Ai vești din Canada, vere?

— Din păcate, nu!

— De multă vreme, nu-i așa? oftează ea, fără a-l pierde din ochi. Dar din Gironda ți s-a scris?

— Nu, răspunde Atala întorcând capul. Tatăl meu nu știe că am fost rechemat la Paris.

Barras revine la birou și deschide un dosar.

— Am primit o scrisoare care te privește, colonele. Am crezut că e bine să te convoc pentru răspuns.

Atala e mirat. Ușierul re apare.

— Doamna general Leclerc a sosit.

Atala tresare, Agnès vrea să se ridice.

— Rămâi, nu ne stingherești deloc, copilă dragă, protestează Barras.

Intră Paulina. Privirea ei trece de la Atala la Agnès, apoi la Barras, care surâde.

— Sunt foarte onorat de această vizită, doamnă general, spune el sărutându-i mâna. Cred că îl cunoașteți pe colonelul...

Ezită un moment, apoi:

— ...de Florensac, domnișoara de Vaudreuil.

Paulina schițează un zâmbet larg.

— Văd că au mai rămas aristocrați la Paris, în ciuda evenimentelor din Fructidor, spune ea în glumă.

Îi întinde mâna lui Atala.

— Nu ne-am mai văzut de la Milano. E adevărat că în tot acest timp am fost în Italia. Tare m-am mai plictisit! Soțul meu nu voia să mă lase să plec. Închipuiți-vă, e gelos!

Privirea ei se plimbă de la Atala la Agnès, în timp ce Barras, amuzat, o îndeamnă să ia loc într-un fotoliu.

— Iată, în curând se împlinește un an de când fratele meu a plecat în această magnifică expediție, reia Paulina. Mama a și primit câteva scrisori de la Eugène. Napoleone i-a scris lui Joseph. Dar...

— După ultimele vești, răspunde Barras, generalul Buonaparte s-a hotărât s-o ia înaintea armatelor turce și să străbată Siria. Visează, probabil, să cucerească Constantinopolul?

— Cu el nu se știe niciodată, suspină Paulina.

Pune un plic pe masă.

— Pot să vă rog să faceți în așa fel încât acest plic să ajungă la el? Dacă vă stă în putință, desigur.

Privirea Paulinei se plimbă, din nou, de la Atala la Agnès, apoi revine asupra tânărului.

— Te credeam la Boulogne. Ești în permisie? îl întreabă în sfârșit.

— Nu, doamnă general, răspunde Atala. M-am întors la Paris.

— Am intenția să rămân aici câțva timp, spune Paulina. Dacă îi voi lipsi prea mult, Victor-Emmanuel va veni să mă caute. Ne vom revedea, deci colonele? Vom evoca amintirile de la Montebello. Sunt într-adevăr foarte distrată. Nici măcar nu ți-am cerut vești despre soția și băiețelul dumitale.

— Sunt la tatăl meu, în Gironde.

— Trebuie să aibă cineva mare încredere în dumneata, ca să te lase, așa, singur-singurel, la Paris.

Paulina o privește din nou pe Agnès.

— N-aș vrea să fiu nepoliticos, intervine Barras, dar trebuie să trec pe la biroul colegului meu La Revellière, apoi am invitat-o la cină pe domnișoara de Vaudreuil.

— Vă las, se hotărăște Paulina, vizibil ușurată, întinzându-i mâna lui Barras. Colonele, mă însoțești până la trăsură?

Atala o urmează. Când ușa s-a închis în urma lor, Barras izbucnește în râs.

— Mi-a scris ca să-și anunțe vizita și mi-a cerut vești despre frumosul Florensac. A precizat că nu era vorba de tată.

— Frumoasă ocupație ți-ai ales, constată Agnès, trecându-și brațele în junii gâtului lui Barras. Să mergem să cinăm, mor de foame.

Capitolul IV

BONAPARTE SE AFIRMĂ CA NAPOLEON (1798)

Două bătaii în ușa o fac să tresară. Începuse să se dezbrace, mulțumită că se culcă devreme. Ezită o clipă, apoi își îmbracă halatul.

A închiriat, de câteva săptămâni, un apartament pe strada Antin. E un cartier unde mișună fetele de la Operă. Străzile sunt însă curate și bine luminate. Și apoi Agnès de Vaudreuil e la adăpost de orice proastă reputație. Nu-i ea prietena mai-marilor zilei?

Se îndreaptă spre ușa mică, întreabă:

— Cine e?

— Dacă ești singură, aș vrea să-ți vorbesc. Dacă nu, fixează-mi o întâlnire pentru mâine.

A recunoscut vocea lui Fouché, noul ministru al poliției. Trage zăvorul și întredeschide ușa.

— Am dorit să te văd singură, explică Fouché, în timp ce ea îi face loc să intre: nu că te voi trezi din somn mi-era teamă, ci că te voi stingheri.

Ea îi face semn să se așeze, înfășurându-se zgribulită în halat. În Floreal nopțile sunt încă reci.

— Nu am obiceiul să primesc miniștri la o oră atât de târzie din noapte, spune zâmbind.

Fouché este impasibil.

— Îi vei spune lui Barras ceea ce intenționez să-ți destăinui? întreabă el.

— De ce? Aș greși dacă aș face-o?

— Poate că da, poate că nu. Trebuie să se ferească de abatele Sieyès. Alegându-l membru al Directoratului, șefii noștri au lăsat să pătrundă lupul în stână. Sieyès a constatat că întreaga Franța – nu numai drumurile ei – se află la discreția hoților. Va căuta un bărbat temerar, capabil să readucă ordinea.

— Și credeți că ar face rău? întreabă cu ironie Agnès.

— Depinde. Îl iubești pe Barras?

— Și asta depinde. În ce sens?

— Nu e încă amenințat, continuă calm Fouché dar alegerile iacobine, îndepărtarea prietenilor săi La Revellière și Merlin nu sunt semne bune pentru viitorul său politic. Totuși, își poate juca rolul. Nu va fi ușor, desigur. Vezi, draga mea, îți vorbesc deschis,

ești doar foarte inteligentă. Hulin are cu siguranță prieteni la Clubul iacobinilor, redeschis de curând. Nu?

— Sunteți pe un drum greșit, răspunde Agnès ridicând capul. Jeannette Hulin știe că am avut legături cu regaliștii... chiar dacă nu cunoaște urmarea.

— Ar trebui, totuși, răspunde Fouché, să-i controlăm pe acești scumpi iacobini dacă nu vrem să ne pomenim din nou cu montaniarzii la putere și cu ghilotina în piața Revoluției. Iar ei mă urăsc cu atât mai mult cu cât am fost dintre ai lor.

Fouché se îndreaptă spre ușă. Agnès îl urmează, fără să-și fi revenit încă din surpriză.

— I-am scris generalului Bonaparte, continuă Fouché, Dar va ajunge la el scrisoarea mea? Iar dacă o va primi, va fi convins că e momentul să se întoarcă și, dacă va fi convins, va putea oare străbate rețeaua engleză din Mediterana? Iată destule semne de întrebare, nu-i așa?

Pleacă.

Agnès se gândește că a irosit destulă vreme până acum, deși nu are decât douăzeci de ani. Barras îi asigură o viață fără griji. Tovărășia lui nu e stânjenitoare, iar în dragoste nu are pretenții mari. E mereu ocupat. Ea îi face serviciile mărunte. El îi face daruri de preț. Unde vor duce însă toate acestea?

Se așază în fața toaletei și se privește în oglindă. Nu e cumva pe cale să-și strice anii cei mai frumoși?

În ultimii doi ani, cunoscuse destui bărbați mult mai bogați decât Barras, dar evident și mult mai pretențioși.

Nu avusese decât o singură altă experiență, de altfel tot atât de neplăcută: amantul acela de-o zi avea, înainte și după ce făcuseră dragoste, aceeași expresie ca și Barras. Părea încântat. Ea încerca o senzație de vomă. Femeile se resemnează, fără îndoială. Se obișnuiesc. Agnès se teme că nu va izbuti.

Se aud din nou bătăi în ușă. Cu sfeșnicul în mână, se duce să deschidă.

— Iartă-mă, Agnès. Sunt eu, Fouché. Am uitat să-ți spun ceva.

Resemnată, deschide. Nu cumva a căzut și el în mrejele ei? Stă în fața ușii, cu o figură lugubră, cu privirea neguroasă. Lui Agnès îi vine inima la loc.

— Am uitat două lucruri. Primul e că n-aș dori să mă cauți la Ministerul poliției.

Îi întinde un petec de hârtie.

— Mă poți găsi la această adresă. Celălalt: Fauche-Borel s-a întors. M-ar interesa să afli în ce scop.

Ea se reazemă de canatul ușii:

— Am impresia că, într-adevăr, mă luați drept o profesionistă.

Buzele subțiri ale lui Fouché se alungesc într-o strâmbătură care vrea să fie un surâs.

— Ai răspuns foarte bine, recunoaște el, lăsând un plic pe o măsuță. Dispun de importante fonduri secrete. Pe curând. Gândește-te totuși la familia Hulin.

Face stânga-mprejur. Ea închide din nou ușa. Fouché are calitatea de-a te înțelege din două-trei vorbe.

*

— Ghicește pe cine am întâlnit pe stradă? Ți-am adus-o aproape cu forța.

Hulin, care a apărut în cadrul ușii, se dă la o parte. Jeannette nu-și crede ochilor! E Agnès!

— Bună ziua, Jeannette, spune ea prietenoasă. Sper că m-ai iertat pentru că am plecat fără un cuvânt anul trecut? Vărul Florensac a exagerat, recunoaște. Mă credea într-adevăr agent regalist? Sau voia să mă zăvorască pentru uzul lui personal?

Înaintează surâzătoare, întinde mâna Jeannettei care, uluită, i-o strânge.

— Din fericire, nu mi-a fost greu să mă dezvinovățesc, continuă Agnès. Dar scumpul meu unchi a suferit un eșec. Bietul om înnebunise, zău! Pretindea că semăn leit cu nevastă-sa. A trebuit să-l las să mă sărute și, dacă n-ai fi intrat, sunt convinsă că nu s-ar fi oprit aici.

Ridică din umeri.

— Nu-i port pică! Mă simt chiar măgulită.

Se așază într-un fotoliu și continuă:

— M-am supărat fiindcă n-ai crezut că spun adevărul. Numai la insistențele generalului Hulin am acceptat să pun din nou piciorul la voi. În sfârșit, să nu mai vorbim despre asta!

— Așa e, să nu mai vorbim despre asta, intervine Hulin așezându-se.

De aproape două luni Agnès încerca în zadar să-l întâlnească pe Hulin „întâmplător”. Meseria de spion cere multă răbdare.

În timp ce o nouă conversație începe, întretăiată de râsetele zgomotoase ale generalului, o altă scenă se petrece la primul etaj al unei case de pe strada Chantereine, din cartierul Antin.

Sărind din pat, Paulina se îmbracă în grabă.

— Am întârziat, bombăne ea uitându-se la pendulă! Nu te gândești decât la tine, egoistule! Nu-ți dai seama! Napoleone a debarcat în Corsica. Nu e el omul care să întârzie lângă *la madre*. Va ajunge la Paris, crede-mă, ca o ghiulea de tun. Cum s-o prevenim pe Joséphine? N-a mai pus piciorul aici de opt zile. Unde o mai fi cu Hippolyte al ei? Știe doar că Napoleone i-a spus lui Ludovic că s-a hotărât să divorțeze. Nici n-ar fi rău, de altfel. Îl face de răs.

Atala nu poate să nu se gândească la faptul că, dacă Joséphine îl înșală pe Bonaparte, nici Paulina nu-i este mai credincioasă lui Leclerc.

— Ce-ar trebui să fac? continuă Paulina, isprăvind cu îmbrăcatul. Joséphine nu-l va face niciodată fericit, dar el o iubește. Frații mei și cu mine suntem convinși că o va ierta. Dar dacă n-o va găsi acasă când sosește, se va înfuria la culme! Ar fi în stare s-o omoare.

Se întoarce spre Atala, care e tot culcat, și-l apostrofează:

— Scoală-te! Vor începe necazurile.

— Necazurile? întreabă el.

— Sunt luni de când trebuia să mă fi întors în Italia, exclamă Paulina. Pe Napoleone prezența mea aici îl va mânia tot atât de tare ca și absența Joséphinei.

— Ești sigură că fratele tău e în Corsica? întreabă Atala trăgându-și pantalonii.

Ea ridică din umeri.

— Și-a lăsat armata în Egipt? continuă Atala. Cum îl va primi Franța?

— Cu entuziasm, răspunde Paulina apropiindu-se de iubitul ei și sărutându-l. Napoleone este un om mare și Franța are nevoie de asemenea oameni.

— Acest mare om care îți este frate se întoarce după o absență îndelungată și tu părăsești Parisul fără să-l aștepți?

— Nu pricepi o iotă! Am fost la fel de nesăbuită ca Joséphine, spune Paulina ghemuindu-se la pieptul lui Atala. Înțelege-mă: trebuie să ajung la Milano înainte ca soțul meu să plece de

acolo. Or, din clipa când Napoleone va sosi în Franța, Leclerc nu va mai fi reținut în Italia.

— Într-adevăr, o ironizează Atala, Bonaparte va avea nevoie de întreaga familie pentru a-i convinge pe membrii Directoratului că în Egipt totul s-a petrecut cât se poate de bine.

— Dacă se întoarce, declară Paulina cu hotărâre, înseamnă că știe el ce are de făcut.

Din ce în ce mai agitată, adaugă:

— Repede! Trebuie să-mi fac bagajul și să găsesc o trăsură. Când mă iei în brațe, mă pierd cu totul.

El oftează:

— Nu pot trăi fără tine!

Ea surâde, îi pune un deget pe buze:

— Vei fi obligat să încerci. Mă voi întoarce! Dar va trebui să fim foarte prudenți. Nu ne vom mai întâlni aici. Aici, suntem în casa lui.

Izbucnește în râs.

— Lui Napoleone nu-i plac femeile adultere.

Din ziua când s-au întâlnit în biroul lui Barras, dragostea lor s-a desfășurat într-un ritm amețitor. Zilele, săptămânile, lunile au trecut fără ca Atala să se gândească la nimic altceva decât la Paulina.

Se îndreaptă grăbită spre pat, apoi rânduiește cearșafurile și cuverturile.

— Ajută-mă să așez cuvertura. Să nu dăm de bănuir slujnicei.

Atala e trist. I se pare că Paulina nu regretă destul despărțirea. El i-a sacrificat totul. Nici tatăl său, nici Isabelle nu-l vor ierta, niciodată.

După ce a făcut ordine cât de cât în odaie, Paulina vine spre el cu buzele întinse. Lunga sărutare, poate ultima, îi face rău lui Atala.

— Du-te și nu fi mâhnit. Știi bine că te ador.

El pleacă năucit. Pe strada Chaussée-d'Antin îl întâmpină marea animație specifică sfârșitului de zi, cu blocajele de nedescălcit ale trăsurilor. Hulin l-a invitat la cină. Atala ar fi dorit să fie singur astă-seară, să se gândească la Paulina, să fie trist. Flecărelile Jeannettei și hohotele de râs ale lui Hulin vor fi insuportabile.

Jeannette se agită. Îi așteaptă la cină pe Atala și pe generalul Rossignol, bătrânul iacobin care a fost ales în Adunarea celor

Cinci Sute. Hulin, deloc bine inspirat, a invitat-o pe Agnès să rămână. Totdeauna face așa. Acum trebuie să se schimbe ordinea așezării mesenilor și să se pună încă un tacâm. Va fi destulă mâncare pentru toată lumea? În plus, Jeannette se teme de Agnès ca de ciumă.

Reprezentantul Rossignol sosește. Hulin îl primește bătându-l pe umăr. Sunt prieteni de la căderea Bastiliei. Au luptat alături în Bretania împotriva regaliștilor, sub comanda lui Hoche.

Rossignol o un bărbat spătos, cu fața suptă, cu ochii înfundați în orbite. A jucat un rol important în Fructidor, în vânarea regaliștilor. E unul dintre cei care au jurat că vor forța mâna membrilor Directoratului pentru ca Franța să redevină iacobină.

Exultă:

— Sunt fericit că ești dintre ai noștri, Hulin! Avem nevoie de oameni ca tine pentru a curăța grajdurile lui Augias.

Instalat confortabil într-un fotoliu, bea cu înghițituri mici un pahar cu vin de Sauternes oferit de Jeannette.

— Câștigăm, Hulin, continuă el. Vechiul partid al montaniarzilor renaște din cenușă. Ieri am votat împrumutul obligatoriu. Îi vom hăitui pe ultimii regaliști care n-au fost decimați în Fructidor. Data de 30 Prairial va fi o dată istorică. Măine noi vom fi stăpâni. Crede-mă!

Agnès ascultă încordată. Ce poate aștepta Fouché de la ea când e vorba de asemenea oameni? Rossignol nici măcar n-a privit-o.

— Cu Augereau, cu Jourdan și cu tine la comanda armatei Parisului, răzvrățiții nu vor putea face nimic, continuă Rossignol primind un al doilea pahar de Sauternes.

Iată-l, în sfârșit, pe Atala, posomorât, preocupat. Rossignol își amintește că l-a cunoscut ca locotenent, în lupta de la Quiberon. Exclamă:

— Fiul iacobinului Florensac! Ce noroc să te revăd. În curând vom avea nevoie de oameni ca tine.

— Am aflat, spune Atala, o veste ciudată: generalul Bonaparte se întoarce. Se zice că ar fi debarcat în Corsica.

— Bravo! strigă Rossignol. Vom avea nevoie de el pentru a duce războiul din Germania.

Se pregătesc să se așeze la masă. Agnès se apropie de Atala:

— Sunt bucuroasă că te revăd, vere, îi spune ea încet. Când ne-am întâlnit ultima dată tocmai ți se născuse un băiețel. Ce mai face?

— E la Florensac cu soția și cu tata, răspunde Atala făcându-i loc să intre în sufragerie.

Agnès se întreabă de ce e melancolic. În ziua primei lor întâlniri, la doamna Tallien, a fost uimită de frumusețea lui. Tristețea nu-i șade rău deloc.

— Tatăl dumitale mi-a promis că mă vei duce într-o zi la Rivière-du-Loup.

— Sunt clipe, răspunde el cu voce joasă, când regret că am plecat de acolo. Acolo totul e curat, neprihănit.

Dacă Agnès ar fi fost în stare să iubească, desigur că de un asemenea bărbat s-ar fi îndrăgostit.

*

E amiază. O zi frumoasă de toamnă. Puțin câte puțin, ceața care acoperea Garonna s-a risipit și soarele a apărut.

Ținându-și nepotul de mână, Ludovic se străduiește să n-o ia înaintea puștiului, care merge vesel, cu pași repezi și mărunți. Sunt pe drumul de țară care, nu departe de creastă, desparte viile. Cât vezi cu ochii, butucii de viță își înalță spre cer vrejurile desfrunzite. Bătrânul domn și băiețelul au vizitat cramele unde, în tocitoare uriașe, mustul începe să se așeze.

Cu băiatul în cârcă, Florensac s-a urcat pe scară fiindcă puștiul a vrut să se uite „înăuntru”. Peste câteva zile, vor avea loc dificilele operații ale trasului vinului și a punerii în butoaie.

— E bun vinul? întreabă micul Ludovic. Îmi vei da voie să-l gust, bunicule?

Florensac i-a promis. Deocamdată, vor întârzia la masă, și Isabelle se va supăra. De aceea, Florensac se chinește, îl ajută pe băiețel să i se cațere pe umeri și pornește cu pași mari spre conac. Clopotul care anunță prânzul bătuse.

— Mi-e foame, spune puștiul.

Pe cât se pare, Isabelle și-a reluat obiceiurile de fată.

Biata Isabelle! N-a cunoscut din dragoste decât furtunile. Florensac e foarte supărat pe fiul său. De câte ori nu s-a blestemat că l-a adus pe huron din Canada! Sunt luni de zile de când nu le-a trimis nicio veste. Probabil că îi e rușine. Are și de ce!

Florensac își așază nepotul pe treptele intrării. Oare orgolioasa Isabelle suferă din cauza lui Atala cum a suferit din cauza lui Gilbert? Sau îi e de ajuns puștiul? Din păcate, seamănă cu tatăl său și cu bunica indiană.

Isabelle deschide ușa și apare în prag.

— Mă întrebam ce e cu voi.

— Am fost la crame. Nu ne-ai văzut pe drum?

— Sper că n-ai dus puștiul pe jos chiar tot drumul?

— Nu, mamă, bunicul m-a dus pe umeri.

— Asta nu-i prea bine, bunicul trebuie să se cruțe.

— Am dus poveri mai grele, protestează Florensac.

— Uiți mereu că nu mai ai douăzeci de ani.

Replica asta ironică îi face rău lui Florensac, căci îi amintește de Agnès. Se întreabă dacă două-trei vorbe, spuse într-o doară, nu redeșteaptă adesea și în Isabelle amintirea lui Gilbert sau a lui Atala, rănind-o la fel și pe ea.

— A venit poștașul. Am citit ziarele. Se întâmplă o sumedenie de lucruri la Paris.

Florensac constată că ceea ce se întâmplă la Paris îl lasă indiferent.

— E și o scrisoare pentru dumneata, adaugă Isabelle.

Îi cere Isabellei s-o deschidă. Bineînțeles, nu știe unde și-a pus ochelarii. Îi găsește totuși și se apucă să citească. Isabelle s-a îndepărtat, aparent nepăsătoare. Dar Florensac știe că ea recunoscuse pe plic scrisul lui Atala.

„21 Brumar, anul VIII

Tată,

Nu-ți scriu pentru a te ruga să-mi ierți îndelungata tăcere, nici pentru a-ți povesti evenimentele pe care le-am trăit. Știi că după ce la 13 octombrie a debarcat la Fréjus, generalul Bonaparte a preluat puterea în mai puțin de o lună. Sieyès și Talleyrand au condus foarte bine operația. Directoratul a fost dizolvat, deputații din Adunarea celor Cinci Sute – alungați. Se instaurează un nou regim. Prietenul tău Barras a fost tras pe sfoară ca și iacobinii care l-au ajutat. Generalii Murat și Leclerc au jucat rolurile dinainte stabilite.

Avem trei consuli: Bonaparte, Sieyes și Roger Ducos. Eu nu sunt în grațiile generalului Bonaparte. De altfel, n-am dovedit un mare zel „bonapartist” (un cuvânt nou, la modă) în zilele lui

Brumar. Iată de ce am fost mutat în armata din Italia pe care o comandă tot generalul Massena. Voi lupta din nou și sper ca măcar în această privință să mă dovedesc demn de numele pe care mi l-ai dat. La ce bun să revin asupra celor întâmplare? M-ai disprețui și mai mult dacă aș fi atât de laș încât să-mi caut o scuză. Nu meritam să-mi dai numele tău. N-am meritat-o pe Isabelle, n-am meritat ca Isabelle să-mi dăruiască un fiu. Știu însă că ea și cu tine veți face din el un om, demn de voi. Adio, tată.

Atala.”

Florensac își scoate ochelarii. O lacrimă se prelinge încet pe obrazul său brăzdat. O șterge cu dosul palmei.

— Nimic important, să mergem la masă.

*

Ministrul poliției închide dosarul pe care apoi se sprijină.

— Farsa a fost jucată. Îmi pare rău de Barras. Primul consul îl consideră suspect și vrea să-l exileze. Nu cred că îl vei întovărăși în Belgia, nu-i așa?

Ideea o amuză pe Agnès.

— Cu atât mai mult, continuă Fouché, cu cât vom avea nevoie de dumneata. A lua puterea este una, a o păstra este alta. Bonaparte se va instala la Tuileries, dar și Ludovic al XVI-lea a locuit acolo. A urmat însă 10 august. Nu e de ajuns să strigi „Trăiască Republica”. Flămândul nu se satură cu vorbe patriotice. Să ne așteptăm deci ca regaliștii să înceapă curând o campanie. Au bani de la englezi. Pe de altă parte, iacobinii nu vor întârzia să înțeleagă că au fost păcăliți. Cei mai inteligenți o și știu. Așadar, Bonaparte va avea de furcă, în același timp, cu regaliștii și cu iacobinii. Va avea nevoie de noi pentru a ieși basma curată.

Agnès se ridică.

— Hulin a fost desăvârșit, continuă Fouché. Nu mă îndoiesc că, în mare parte, grație dumitale.

Ea schițează o mică strâmbătură:

— Cu toate astea, vărul meu Florensac este transferat în armata din Italia.

— Oh! exclamă Fouché, Leclerc s-a întors și primul consul consideră că un încornorat în familie este de-ajuns.

O conduce pe Agnès.

— Te interesează acest tânăr? o întreabă el.

— În îndeletnicirea pe care îmi cereți să o am, răspunde Agnès, nu mă pot ocupa de bărbați. Mărturisesc însă că e păcat.

Pleacă. Fouché o urmărește cu privirea de-a lungul culoarului. Ciudată fată!

Partea a doua
PE TREPTELE TRONULUI (1801-1804)

Capitolul I

URZICI ÎN CALE (1801)

Primul consul deschide ușa salonului și se oprește mirat. Marea sală e plină de generali, miniștri și înalți funcționari. Toți au părăsit Opera înainte de sfârșitul spectacolului pentru a veni să-l aștepte pe Bonaparte la Tuileries.

— Succesiunea nu s-a deschis, spune el. Le-am scăpat.

Joséphine, foarte palidă, și fiica ei Hortense îl urmează. Bonaparte se întoarce, ia mâna soției sale:

— Ar trebui să te duci să te odihnești.

Apoi, privind mulțimea de curteni:

— Vă mulțumesc că ați venit. Pentru că s-a pus la cale asasinarea mea, au murit câțiva nevinovați. Trebuie să lovim acum în cei care poartă vina.

Cu câteva clipe înainte, pe când primul-consul se îndrepta spre Operă ca să-l asculte pe cântărețul Garat, o mașină infernală a explodat pe strada Saint-Nicaise. Asasinii n-au ajuns însă la timp și trăsură a scăpat. În schimb, au murit mulți dintre cei care cinau la cafeneaua Apolion, aflată la câțiva metri de locul atentatului. Dintr-un canal a fost scos corpul sfârtecat al unei fete. Unul din brațe a fost proiectat la douăzeci de metri, pe cornișa casei din față.

Primul-consul a dat ordin vizitiului să meargă mai departe, până la Operă, unde Joséphine și Hortense, care veneau în a doua trăsură, îl întâlneau.

Străbătând mulțimea curtenilor, Fouché se apropie de Bonaparte.

— Domnule ministru al poliției, spune primul-consul, acest atentat este opera iacobinilor. Trebuie să curățăm Franța de această drojdie nedemnă.

Pe măsură ce vorbește, Bonaparte simte cum îi crește furia.

— Zece morți, strigă el, numeroși răniți, pagube considerabile! Vom curăța abcesul.

— Autorii masacrului sunt, fără îndoială, șuanii, protestează Fouché.

Bonaparte, livid de furie, bate din picior:

— Vasăzică așa, șuanii? Îi cruți pe oamenii aceia mânjiți de sânge, prietenii dumitale de altădată.

Fouché rămâne impasibil. Bonaparte continuă.

— Nu, domnule ministru al poliției, de data asta nu-i vei acoperi. Eu sunt în viață. Printr-o crimă fără precedent au pus în pericol o parte din populația Parisului. Pedepsa va fi pe cât de promptă, pe atât de exemplară. Acești mizerabili trebuie împiedecați să comită noi crime!

Fouché nu se clintește. Lasă să treacă furtuna.

— Vreau arestări, ordonă Bonaparte. Vreau și ca lumea să fie încunoștințată. N-au trecut nici trei luni de când niște conjurați au mai încercat o dată să mă asasineze. Este aceeași clică! Domnule Fouché, ești mai în măsură decât oricare altul să-i recunoști. Cine are urechi de auzit să audă!

Talleyrand, ministrul relațiilor externe, se apropie șchiopătând de primul-consul și-i șoptește la ureche:

— Ar trebui să-l ghilotinați pe ministrul poliției.

Bonaparte tresare. Privirea sa ascuțită trece de la Talleyrand la Fouché. O licărire de ironie, pe care nimeni n-o observă, îi umbrește, o clipă, privirea. Își pune, după obicei, mâinile la spate pentru a se împiedeca să gesticuleze „ca un corsican”. Apoi face stânga-mprejur și pleacă, lăsându-i pe generali și pe înalții funcționari să comenteze evenimentul.

Fouché s-a lăsat insultat fără să clipească. Acum, când Bonaparte a ieșit, sângele îi revine în obraji. Talleyrand îl ia de braț, îl duce într-un colț, în timp ce salonul se golește de lume.

— Dacă am înțeles bine, spune Talleyrand, primul-consul nu vă cere să-i găsiți pe cei care au aruncat bomba, ci pe cei care ar fi fost în stare s-o amorseze. Prilejul e bun pentru a deporta câțiva indezirabili.

— Domnule ministru al relațiilor externe, răspunde Fouché calm, asta nu mă va împiedeca să-i caut pe adevărații vinovați.

În mai puțin de o oră, coborând din trăsură, bate la ușa apartamentului lui Agnès.

Trezită brusc din somn, aceasta vine să deschidă.

— La ora asta, spune ea, nu poate fi decât ministrul poliției.

Îl pofteste să intre, să se așeze, îi oferă de băut.

— Relația cu dumneata este plăcută, constată el, pentru că sunt sigur că niciodată nu te deranjez când vin noaptea.

E nepieptănată, nefardată, într-o cămașă de noapte peste care și-a pus, în grabă, un capot. Fouché o admiră ca un cunoscător.

— E adevărat, recunoaște ea. Ideea de-a petrece noaptea într-un pat în tovărășia unui bărbat mă îngrozește.

Fouché o lămurește cum a scăpat Bonaparte dintr-un atentat.

— Vrea iacobini, nerecunoscătorul! suspină Fouché. Îi vom oferi deci iacobini. Îl avem la îndemână pe prietenul dumitale Rossignol care a aderat la mișcarea Babeuf „cu condiția să cadă capetele ca grindina și măruntaiele să acopere pavajele”; pe Boniface, a cărui nevastă bea sângele ghilotinaților; pe Leroy, care a prezidat masacrul prizonierilor de la închisoarea Abbaye. Îi vom sacrifica pe cei care și-au câștigat o deplorabilă celebritate în vremurile cele mai cumplite ale Revoluției.

Agnès îl admiră, fapt care pe el îl amuză.

— Te uluiesc? o întreabă Fouché. Celor care se mai leagănă încă în speranța înșelătoare că vor vedea renăscând în Franța frumoasele zile ale Teroarei le vom mai adăuga – spre a trage mai greu la cântar – câțiva nepricepuți care inspiră teamă guvernului. Cred că îi pot furniza primului-consul o listă cam de două sute de cetățeni supărători.

— Sper, se neliniștește Agnès, că nu-l pui la socoteală și pe generalul Hulin?

— Bineînțeles că nu! Ce idee! protestează Fouché. Acela ne poate fi de folos.

Agnès nu se poate împiedica să nu caște și nici Fouché să nu regrete că această fată superbă nu este o femeie.

— Această operație politică nu mă va împiedica să-i pedepsesc pe adevărații asasini, copilă dragă. Pentru a-i acuza pe iacobini, Bonaparte își amintește că Chevalier a plănuisit să-l suprimă făcând să explodeze o mașină infernală la trecerea trăsurii sale. Dar exclusiviștii, cu Chevalier în frunte, au fost arestați înainte de-a fi acționat. După părerea mea, șuanii au cunoscut proiectul anarhiștilor și l-au aplicat. Sunt foarte curios să aflu ce legături pot exista între aceste două facțiuni adverse. Vom întreprinde o anchetă metodică. Bineînțeles că noi trebuie să ațâțăm opinia publică împotriva iacobinilor, pentru a-i face plăcere primului-consul. Iar dumneata, micuța mea, trebuie să afli ce gândesc prietenii dumitale regaliști pe care Fructidor nu i-a descurajat sau cei care de atunci s-au întors. Ar fi de necrezut ca nici unul din ei să nu fi auzit vorbindu-se de acest proiect absurd care a ucis printre alții o fetiță de doisprezece ani și un copil de țâță.

Își golește paharul, se ridică.

— Du-te să te culci și încearcă să afli dacă amicul dumitale Fauche-Borel nu este amestecat în vreun fel. Cu acest prilej, ai putea să-l întrebi unde locuiește Carnot. Primul-consul are o slăbiciune pentru savanți. Îl vrea pe Carnot. Doar Fauche-Borel ți-a spus că i-a organizat șederea în Elveția.

Pleacă. Suindu-se din nou în pat, Agnès constată că Fauche-Borel este unul din rarii bărbați care n-a încercat niciodată să se culce cu ea.

A doua zi dis-de-dimineață începe să-l caute. Fauche-Borel are prostul obicei să-și schimbe adesea locuința. Dimineața și o parte din după-amiază s-au irosit în căutări zadarnice.

E Crăciunul. De dimineață a nins, apoi timpul s-a îmblânzit și străzile Parisului s-au transformat în băltoace. Negăsind o trăsură de piață, Agnès ajunge la hotelul *Univers* istovită și plină de noroi.

Este un hotel mic, pe malul stâng, vestibulul împodobit cu plante în vase ornamentale, servește drept sală de așteptare.

Fauche-Borel pare încântat că o vede; e surprins totuși că și-a ales o zi de sărbătoare ca să-l viziteze.

— Vărul meu Florensac m-a rugat să-i furnizez o informație pe care n-am putut s-o obțin de la nimeni, spune ea așezându-se pe o canapea.

— Și te aștepți s-o afli de la mine?

— Florensac, continuă Agnès, ar fi vrut să-i scrie cetățeanului Carnot, prietenul său. I-a trimis o scrisoare în Elveția, dar a primit-o înapoi. Poate mă puteți lămurii?

Fauche-Borel dă din cap.

— Din păcate, îi răspunde el cu accentul său greoi, Carnot mi-a cerut să nu-i divulg adresa.

— Nici chiar mie, nici chiar lui Florensac?

— Tot ce pot face, draga mea copilă, este să-l rog pe cetățeanul Carnot, dacă crede de cuviință, să-i scrie unchiului dumitale Florensac.

— Asta ar cere timp, obiectează ea.

— Voi pleca mâine, răspunde el, și cetățeanul Carnot va fi anunțat în câteva zile.

— Ce credeți despre atentatul din noapte asta? întreabă ea. Bănuielile se îndreaptă spre iacobini.

Fauche-Borel pare îngrijorat.

— Mă rog cerului să fie așa. Dar vai! mă tem că trebuie pus pe seama șuanilor. Ascultă-mă, domnișoară, nu a regaliștilor, ci a șuanilor.

Și el împărtășește, așadar, părerea lui Fouché.

— Șuanii, continuă el, sunt incorigibili. N-au renunțat la modul lor necruțător de-a lupta. De altfel, lucrul acesta nu-ți este necunoscut. Rudele dumitale au fost masacrate fiindcă locuiau la frontiera cu Vandeea, unde represiunea a fost cumplită. Dar o bombă care omoară femei și copii nu poate avea nicio scuză. Am aflat că asasinii (cum altfel ar putea fi numiți?) au cumpărat serviciile unei fete, care trebuia să țină pe loc, la colțul străzii Saint-Nicaise, calul înhămat la căruța-capcană. Fata a sărit în aer odată cu mașina și cu animalul. Desigur, Bonaparte se teme acum mai mult de iacobini decât de regaliști de vreme ce îi acuză pe primii. Să-l omori pe Bonaparte? De ce nu? Dar pe el singur, cu curaj!

— Sunt fericită, spune Agnès ridicându-se, că nu ați fost amestecat în această poveste urâtă.

— Sper, răspunde el imitând-o, că unul dintre prietenii mei care se află doar de câteva săptămâni la Paris e la fel de nevinovat. Mă contrariază faptul că l-am auzit spunând că o mașină infernală va fi folosită pentru suprimarea lui Bonaparte. Am făcut totul ca să-l conving că nu e un mod aristocratic de a distruge un inamic. S-ar putea să-l calomniez însă pe Limoélan.

S-ar zice că Agnès abia dacă i-a auzit numele. Face un efort meritoriu de-a da impresia că nu l-a înregistrat. Pleacă.

— Drum bun!

În fața hotelului *Univers*, o trăsură de piață se oprește aducând un călător. Nu mai e timp de pierdut, trebuie să-l vadă pe Fouché.

În timp ce trăsura merge, hurducându-se pe caldarâm, ea repetă cu glas scăzut:

— Limoélan... Limoélan... Limoélan.

La Ministerul poliției, Fouché primește primele rapoarte. Poliștii îi vizitează pe rând pe toți geambașii din regiune cu speranța de-a descoperi pe cel care a vândut iapa neagră.

Primele arestări ale iacobinilor au și avut loc, cu mare zgomot, iar acum Fouché studiază fișele regaliștilor scăpați în Fructidor.

— Ce păcat, suspină Agnès, că n-a fost o crimă comisă de iacobini!

— Meseria noastră ne interzice preferințele, răspunde Fouché consultând o fișă: cavalerul Joseph Picot de Limoélan, născut în Bretania în 1768, a participat la insurecția bretonă, a plecat în Anglia împreună cu Cadoudal. Revenit în Bretania după alegerile din Germinal anul al V-lea, dispărut din Prairial anul al VII-lea. Nu-l credeam la Paris. Oare Fauche-Borel știe mai multe?

Agnès dă din cap.

— Nu, nu cred. Și-apoi, el, oricum, nu va vorbi.

Fouché își scarpină bărbia.

— Mă întreb de ce se amestecă acest elvețian în treburile noastre și de ce el, cetățean al unei republici, este partizanul regelui Franței?

Peste două zile, Fouché se prezintă la Tuileries. Bonaparte, de câte ori îl vede, simte o mânie surdă. L-ar deporta cu plăcere, împreună cu ceilalți septembriști⁷. Fouché pune pe masa primului-consul un dosar gros. Bonaparte nu-i face semn să se așeze și se ridică. Se plimbă nervos prin încăpere, apoi se întoarce spre Fouché.

— Consiliul de stat mi-a dat dreptate, spune el. Vom deporta două sute de ticăloși. Șuaneria și emigrația sunt boli de piele, terorismul este o boală internă. Aréna și Topino-Lebrun, care plănuiau să mă înjunghie la ieșirea din loja de la Operă, nu erau robespierristi?

Fouché îl ascultă fără a riposta.

— Septembriștii, insistă Bonaparte, ei trebuie să fie distruși.

— Ce înseamnă septembrist? întreabă calm Fouché. Ministrul dumneavoastră Roederer ar fi septembrist, mâine, pentru emigrați, dacă ajung la putere.

Cu mâinile la spate, Bonaparte străbate încăperea.

— Listele sunt gata?

— Evident. Dar oamenii ăștia erau dezarmați, la cheremul meu, în timp ce șuanii și regaliștii, dragi cetățeanului Roederer, riscau să-mi scape. Cine îi plătește? Anglia! Să nu mi se spună nu. Nu fac eu însumi la fel când vreau să omor vreun vandeian periculos și-i spun unuia din oamenii mei: „Iată două sau trei sute de ludovici, adu-mi capul acela”?

Bonaparte tresare, se oprește în fața lui, cu picioarele depărtate.

⁷ În franceză: *septembriscurs*; cei care au participat sau au simpatizat cu evenimentele (masacrele) din septembrie 1793.

— Și-atunci?

— Am arestat doi dintre asasini, unul se numește Saint-Réjant, iar celălalt e un anume Carbon. Dându-se drept preot răzvrătit, se ascundea la călugărițele de pe strada Notre-Dame-des-Champs. Aceștia doi sunt la închisoare, dar șeful ne-a scăpat. Deocamdată, cel puțin. Există un anume Limoélan, reîntors de curând din emigrație, gentilom breton, foarte demn de stima cetățeanului Roederer.

Bonaparte, literalmente, tropăie:

— Ești sigur?

— Da, spune Fouché, cu răsuflarea tăiată, au mărturisit.

— Cu atât mai rău, reia Bonaparte, începând iar să se plimbe de la un capăt la altul al spațioasei încăperi. Vreau totuși o listă a exclusiviștilor.

Fouché scoate o hârtie din buzunar, i-o întinde.

— Iat-o, domnule prim-consul. Am și făcut o sută treizeci de arestări.

Apoi continuă, oftând scurt:

— Unii dintre ei mi-erău folositori. Nu cu copii de cor se face poliția! În sfârșit! Îi aveți pe Rossignol, Boniface, Leroy, Eglator... cu toții încrâncenați, duri, tocmai buni pentru deportarea la Cayenne.

Cu un gest brusc, Bonaparte ia lista din mâinile lui Fouché.

— Pe Mehée l-am trecut pe lista asta, spune încet Fouché, doar ca să nu-l compromit. V-aș cere să-l eliberăm discret, ceva mai târziu. Este un bun spion profesionist. Ar fi o greșeală să-l lichidăm.

Bonaparte se strâmbă.

— Nu te invidiez, cetățene Fouché, pentru meseria pe care o ai. Dar, în sfârșit, e necesară... E necesară...

Se duce să se așeze la birou, lângă fereastră, privește lista pe care o are în față, apoi își ridică privirea:

— Sper că vei pune mâna pe Limoélan, că nu e o fantomă. Poți dispune.

Fouché se înclină, se întoarce și pleacă.

*

La Malmaison e sărbătoare. Odată cu revenirea timpului frumos, primul-consul își petrece zilele de la sfârșitul săptămânii în familie, spre regretul miniștrilor care învață pe dinafară

drumul spre Saint-Germain. Bonaparte își consacră diminețile treburilor publice, după-amiezile – audiențelor, serile – prietenilor.

Joséphine se simte bine în acest castel, înconjurat de un parc imens. Invitații sunt numeroși în fiecare sâmbătă, scriitori, pictori, actorul Talma, savanți ca Monge, reîntors și el din Egipt și, desigur, generalii obișnuiți ai casei: Lannes, Berthier, Augereau, Marmont.

Astăzi au venit de la Paris și ceilalți doi consuli însoțiți de câțiva miniștri. Bonaparte îi primește într-un birou tapisat cu dril vrâstat în albastru și alb, împodobit cu drapelele capturate de la dușmani.

Vremea fiind frumoasă, prânzul este servit pe terasa din fața castelului. Dejunul se prelungește. Dar Bonaparte părăsește iute masa; e ora audiențelor.

Ludovic de Florensac a sosit la Paris, în ajun, seara, cu diligența de Bordeaux. A petrecut noaptea la hotel. E prost dispus. De dimineață s-a prezentat la Tuileries unde a aflat că trebuie să facă un drum până la Malmaison pentru a-l întâlni pe Bonaparte.

A pornit-o într-un fiacru pe drumul plin de trăsurile care se încrucișează, venind sau ducându-se la Malmaison.

Când a primit, la Florensac, scrisoarea de la Bourrienne, prin care i se comunica dorința vie a primului-consul de a-l revedea, cel dintâi impuls a fost să refuze.

— Mi-am trăit traiul, i-a spus Isabellei.

Ea însă a insistat, gândindu-se la viitorul micuțului Enguerrand-Ludovic.

— N-are încă nici patru ani! a mormăit Florensac. Când va fi la vârsta alegerii unei cariere, demult nu se va mai vorbi de Bonaparte.

Însă melancolica Isabella a insistat: lui Ludovic i-ar face bine să respire aerul Parisului, să-și revadă vechii prieteni. Florensac s-a mâniat:

— La șaiszeci și opt de ani, ai dreptul să fii lăsat în pace, a protestat el.

Apoi a cedat. În trăsură care îl duce spre Malmaison se simte înciudat pe el însuși și pe Isabelle. Ei nu i-a mărturisit că, până la urmă, un singur lucru l-a hotărât: teama că Atala a mai făcut vreo nouă prostie.

Malmaisonul e plin de lume. În parc, femei drăguțe și ofițeri frumoși se plimbă flecărind. În anticamera castelului, inși grăbiți civili și ofițeri se tot duc și vin.

Ludovic e introdus într-o bibliotecă. Bonaparte își întâmpină oaspetele surâzând, cu mâinile întinse.

— Dragul meu conte! exclamă el. Începusem să-mi pierd speranța de a te revedea.

Titlul îl miră pe Florensac. Bonaparte îi arată un fotoliu și se instalează la birou.

— la loc, colonele.

O clipă de tăcere.

— Nu te-ai schimbat, constată primul-consul. Eu mă îngraș și chelesc. Igienă proastă.

Bonaparte este îmbrăcat într-o uniformă verde cu ornamente roșii. Florensac poartă o jiletcă de postav albastru, pantaloni de mătase neagră, ciorapi albi de mătase.

— Dacă ți-am cerut să vii până la mine cu prețul unei lungi călătorii, spune el, mereu surâzător, am făcut-o fiindcă am nevoie de dumneata.

— Nu m-aș fi așteptat, răspunde Ludovic. Sunt un om bătrân, am ieșit din lume. Nemaifiind deputat, nu am avut probleme de conștiință în Brumar. Așa se face că astăzi mă pricep mai bine la vinul alb decât la politică.

Primul-consul nu mai zâmbește. Schițează o strâmbătură, mișcându-și gura de la stânga la dreapta, apoi ridică ușor umărul drept. Își deschide tabachera, aspiră o priză, o închide apoi cu un pocnet scurt și o pune din nou pe masă. Fața i se asprește.

— Trebuie să aducem din nou în Franța justiția și ordinea. Nu este, crede-mă, o sarcină ușoară. Patria noastră era foarte bolnavă când am fost chemat la putere. A trebuit să punem capăt anarhiei care ajunsese să facă drumurile impracticabile, ca pe timpul *jupuitorilor*⁸. Jafurile și hoțiile se țineau lanț, atât în administrație cât și la drumul mare. S-a furat peste tot, până și în administrația celor mai sărace sate. Prefecții mei s-au înhămat la o muncă ce părea cu neputință de înfăptuit. Am restabilit, totuși, încrederea, ordinea în finanțe. Peste tot grâul crește, peste tot oamenii mănâncă. Franța începe să renască din

⁸ De la *écorceurs*, bande înarmate care jefuiau și pustiau Franța în timpul domniilor lui Carol al VI-lea și Carol al VII-lea (războiul de o sută de ani).

propriile sale ruine. Pentru a ne îndeplini misiunea până la capăt, e nevoie de pace.

Ludovic nu se poate împiedica să schițeze un surâs vag care nu-i scapă lui Bonaparte.

— Da! Da! izbucnește acesta, ridicând tonul, suntem soldați, dumneata și cu mine. Crede-mă, adesea îmi vine greu să nu lovesc cu pumnul în masă când văd manevrele Angliei. Și totuși vom negocia cu dușmanii noștri ereditari. Austria și Rusia au dus tratative cu mine, mâine Anglia le va imita. Dar ca această pace să fie fructuoasă, vreau să fie alături de mine cei mai buni cetățeni. Nu avem timp de pierdut, trebuie să redăm Franței adevărata ei înfățișare. Iată de ce îți cer să intri în Consiliul de Stat.

— Eu? exclamă Florensac. Nu știu nici măcar despre ce e vorba. Sunt un țăran de pe malurile Garonnei.

— Ei bine! răspunde Bonaparte, în Consiliu am adunat toată elita țării. Acest organism va fi inima și spiritul cârmuirii mele, inteligența și conștiința ei. Vei regăsi acolo bărbați eminenți, pe care i-ai cunoscut în anii grei ai Republicii.

Bonaparte se ridică, ocolește biroul, se apropie de Florensac care e așezat, îi pune mâna pe umăr:

— Eu personal prezidez acest consiliu. Cetățenii cei mai luminați deliberează acolo în deplină libertate. Dezbaterile lor nu se lovesc de nicio piedică. E limpede?

— Foarte limpede, răspunde Florensac revenindu-și cu greu din uimire. Dar nu văd prea bine ce-ar avea de făcut un militar bătrân și-un vechi iacobin ca mine, într-o atât de aleasă adunare?

Bonaparte își pierde răbdarea:

— Îți închipui că fac un demers fără să știu despre ce e vorba? Deci, ne-am înțeles! Decretul va apărea mâine. Pentru început, îți voi încredința o misiune.

Se întoarce, se așază privindu-l drept în ochi pe Florensac, deschide un dosar. Pe nesimțite, Florensac e captivat. Faptul îi displace. Schițează o mișcare pentru a se ridica, dar Bonaparte îi face un semn categoric să stea.

— Mai este un om pe care vreau să-l găsesc. Numai în timp de pace ai nevoie de cei mai buni miniștri de război. După, e treaba generalilor. Am aflat că ai primit recent vești de la Carnot.

Florensac își încruntă sprâncenele.

— Cum ați aflat?

Primul-consul ocolește întrebarea printr-un gest evaziv.

— N-are importanță. Dumneata îl poți convinge. Contez pe dumneata că te vei duce să mi-l cauți.

Se ridică, vine către Florensac și îl ia prietenește de braț ca să-l ajute să se scoale.

— Dacă ai venit cu trăsura de piață, fă-mi plăcerea și dă-i drumul. Te vom opri la cină, o cină în familie, împreună cu câțiva prieteni și câteva femei drăguțe. Va trebui să-i spui lui Bourienne la ce hotel ai tras pentru a ți se aduce chiar mâine hârtiile trebuincioase. Ți se va pune la dispoziție o trăsură. Va trebui să pleci la drum imediat.

Urișul Florensac îl domină cu înălțimea sa.

— Pe curând, domnule consilier de stat.

Învins, Florensac dă să plece când primul-consul îl apucă de mâneca goală, vorbindu-i familiar:

— De fapt, fiul dumitale a luptat admirabil în campania din Italia. Dacă am mai avea un nou război l-aș face general. Vreau să sper că îmi va lipsi prilejul.

— Și eu, se pomenește spunând Florensac, ceea ce aduce un surâs pe buzele primului-consul.

— Apropo, reia acesta brusc, ce știi despre o vară de-a dumitale, prin alianță cred, care ar fi ultima Vaudreuil?

Ludovic e uluit și îngaimă:

— Nimic... Decât că este fiica cumnatului meu care-mi era și cel mai bun prieten. A fost ghilotinat sub Teroare.

— Este, insistă Bonaparte, o tânără foarte neastâmpărată, foarte intrigantă și foarte drăguță. O socotesc periculoasă ca pe toate femeile cărora nu le place dragostea și tocmai de aceea se folosesc de ea.

Florensac e stupefiat.

— Am un dosar edificator asupra acestei fete, continuă primul-consul. Se pare că a complotat cu regaliștii, apoi i-a trădat în folosul lui Barras a cărui amantă a devenit.

Numele lui Barras e rostit nu fără dificultate. Primul-consul nu poate uita că Joséphine i-a fost și ea amantă, acesta fiind unul dintre motivele exilării lui Barras imediat după Brumar.

— I-a făcut apoi câteva servicii ministrului poliției. I-a urmat Thérésiei Tallien în patul lui Ouvrard, un om de care nu mă pot

lipsi. De, este bancherul meu. Îmi e necesar, nu-i așa? El și colegul său Pérégaux se înțelegea ca pungașii la bălci. Expresia nu-mi aparține. Dacă aș da crezare unor rapoarte...

— Ale ministrului de poliție?

— Bineînțeles că nu! Ale informatorilor mei particulari! Această tânără persoană a și adunat o sumă frumoasă. În clipa în care o va considera suficientă va încerca să se mărite cu unul dintre generalii sau miniștrii mei, de vreme ce Ouvrard e înșurat.

— Aduce și acum „servicii” cetățeanului Fouché?

— El spune că nu, dar nimic nu demonstrează că e adevărat. După ce mi-l vei aduce pe Carnot, aș fi fericit dacă ai întâlni-o pe această mică drăcoaică. Am zărit-o, într-o seară, la Operă. Trebuie să mărturisesc că are niște ochi care te îndeamnă la dragoste. Fouché afirmă că bravul meu Bourrienne e mort după ea, ceea ce mă neliniștește. Dar dacă mi-aș ataca frontal secretarul, mi-ar spune că nu e nimic între el și tânără persoană. Și poate că e adevărat!

— E moștenitoarea unui mare domeniu în Canada, spune Florensac. Sper că bunurile sale au fost păstrate.

Bonaparte ia o priză de tabac pe care o inspiră cu voluptate.

— Dacă vom încheia pacea cu Anglia și blocada va fi ridicată, o vom expedia pe tânără la Quebec.

— Vă neliniștește într-atât? se miră Florensac.

— O cred foarte abilă și fără scrupule. Pe femeile de felul ăsta, când le zărești de departe, e bine să treci pe partea cealaltă. Pe curând. Sper că vei întâlni lume cunoscută și că timpul nu-ți va părea prea lung până la cină.

Supărat că cedase, Ludovic rățăcește prin parcul de la Malmaison. Pe o peluză, femei tinere joacă jocuri câmpenești cu ofițerii. Ludovic se simte străin. Aceste distracții câmpenești îi amintesc de cele ale Mariei-Antoaneta de la Trianon. Să fi ajuns noua curte la aceeași nepăsare? Se simte obosit și hotărăște să se întoarcă la Paris. Intră în castel, cere unui secretar să-i aducă hârtie, un plic și o pană; scrie un cuvânt pentru Bourrienne, dându-i adresa hotelului și rugându-l să-l scuze pe lângă primul consul.

Speră, în trăsura care îl duce înapoi la Paris, că Bonaparte va fi destul de supărat pentru a renunța la proiectele sale.

— Păpușica mea de zahăr, giuvaerul meu adorat, lumina zilelor mele, viața mea!

— Bună ziua, Cresus! Presupun că iei masa cu soția ta? îi răspunde Agnès.

Bărbatul cel voinic suspină:

— Vai, da! Trebuie!

Locuința pe care i-a cumpărat-o Ouvrard, în noul cartier Chaillot, este o casă plăcută, cu un etaj, cu grajd pentru cei doi cai și deasupra, camere pentru vizitiu, bucătăreasă și jupâneasă.

Ca în fiecare dimineață, la ora șapte și jumătate, Ouvrard și-a părăsit domiciliul conjugal pentru a veni să-i dea binețe iubitei sale, înainte de-a se duce la bancă.

— După-amiază va trebui să mă duc la Malmaison. Franța nu are bani pentru scadență, ca în vremurile bune ale Directoratului.

— Vaită-te, cămătarule!

Agnès s-a sculat ca să-l primească, evitând astfel îmbrățișările neprevăzute. Cu toate că nu e cu mult trecut de treizeci de ani, Ouvrard s-a îngrășat; mâncare bună, lipsă de mișcare. Agnès l-a cunoscut prin Fouché. Acesta își plasează pionii peste tot, fără a prevedea ziua când îi va folosi: îi are pregătiți în orice clipă.

La început spionajul a distrat-o. Dar vremea aceea a trecut. Dacă îl mai ajută din când în când pe Fouché (de pildă cinând cu Bourrienne), o face fără niciun entuziasm.

Se mai distrează încă scoțându-i din minți pe bărbați. Sunt atât de caraghioși cu aerele lor de câini care se gudură, când rugători, când bosumflați, de un ridicol desăvârșit.

S-a săturat de viață. Mai bine să nu se mai gândească. Numai și numai ca să fie și ea preocupată de ceva – de bani, în lipsă de altceva mai bun – l-a acceptat pe Ouvrard. S-a amuzat să-l smulgă din brațele Thérésiei Tallien, care se îngrașă.

Urmând un ritual cunoscut, camerista a pus pe o măsuță două cești de cafea cu lapte și chifle unse cu unt. Ouvrard mănâncă o chiflă, golește o ceașcă de cafea cu lapte, se uită la ceas și se ridică.

— Trebuie să plec. Mi-e teamă că-n astă-seară voi fi reținut la Malmaison. Primul-consul l-a convocat pe Pérégaux. Va fi acolo și Gaudin. Vom discuta despre finanțe.

— Pe mâine dimineată, deci, încheie Agnès ușurată.

Ouvrard pleacă. Agnès s-a obișnuit să se trezească, în fiecare dimineată, înainte de ora opt. Pe urmă, însă, timpul trece greu.

Nu se gândește decât rareori la Canada, la Rivière-du-Loup, la himerica sa moșie. Mai ales în serile când Ouvrard îi amintește că are drepturi asupra ei, când rămâne la cină și urmează restul.

E ora unsprezece, când sună cineva la ușă. Jupâneasa se duce să deschidă și revine în baie unde stăpâna sa tocmai își sfârșea toaleta, începută de multă vreme. Ce va face după-amiază? Celelalte fete au amanți pe care-i iubesc sincer.

— A venit un domn voinic, spune subreta. Are o față ciudată brăzdată de o cicatrice. E foarte slab și foarte bătrân.

— Florensac! Poftește-l în salon și vino să mă ajuți la îmbrăcat.

Își împrăpătează machiajul, își alege o rochie, un parfum. Fără grabă. Va aștepta el. Ce vrea oare să-i spună?

Florensac stă în picioare lângă fereastră când Agnès intră cu un surâs încântător pe buze.

— Te-am făcut să aștepți? Nu mă așteptam însă la vizita dumitale.

Se uită atent la ea și se liniștește. Seamănă mai puțin cu Isabelle decât în amintirea lui. E prea machiată, prea gătită.

Îl invită să se așeze.

— Nu te știam la Paris, îi spune ea din politețe.

— Am venit fără voia mea. Primul-consul m-a așezat cu sila într-un fotoliu al Consiliului de Stat. De data asta s-ar zice că nu mai scap!

Drept ca un i, cu gestul prompt - și cu privirea care a impresionat-o la prima lor întâlnire. I-a părut rău că l-a văzut asemenea tuturor celorlalți bărbați. Altfel, poate, ar fi trimis-o la închisoare? Ideea o face să surâdă, devenind astfel și mai încântătoare.

Florensac o examinează cu atenție. Din pricina lui Bourrienne e oare atât de periculoasă încât să-l preocupe pe primul-consul?

Sub înfățișarea de păpușă de lux - machiaj savant, efluvii de parfum, surâs afectat, gesturi studiate - descoperă când un mic animal de pradă, când o fată neliniștită. Oare acestea să fie attributele unui reductibil agent secret? Agnès e, însă, și fata lui Alain. La acest gând Florensac se simte vinovat, chiar foarte vinovat.

Agnès îi ghicește descumpănirea, nu-i înțelege motivul și se amuză. Dacă ar începe comedia de acum patru ani?

— La întoarcerea dintr-o misiune care m-a purtat prin străinătăți, îi spune Florensac, am primit vești de la Rivière-du-Loup. A trecut mult timp până au ajuns la mine. Ai aflat, fără îndoială, anul trecut, de moartea președintelui Washington? Informațiile, pe care le ceruse chiar el, mi-au fost trimise de familia sa. Numai printr-un noroc au ajuns până la mine. Pirații englezi nu lasă să treacă niciun curier. Pe scurt, anul trecut totul era în ordine pe domeniul tău. Mama lui Atala îl păzește cât poate ea de bine. Ai veri la Montreal. Au intervenit de mai multe ori pe lângă guvernatorul englez pentru a evita confiscarea averii. Damagoya e fericită că a avut vești de la fiul ei. A fost, de asemenea, fericită aflând că mai trăiește un moștenitor – mai bine spus o moștenitoare – a domeniului. Verii tăi Vaudreuil sunt de acord că va trebui neapărat să întreprinzi într-o zi această călătorie, dacă nu vrei să pierzi totul.

Rivière-du-Loup, Saint-Laurent, un mare domeniu bătut de vânturi: un miraj. Oftează:

— Ar fi cu putință?

— Poate chiar destul de curând, răspunde Florensac încrucișându-și interminabilele-i picioare. Se vorbește de negocieri între Franța și Anglia. În orice caz, vei putea ajunge în Statele Unite prin Antile. Ar fi trebuit să insist mai demult pentru organizarea acestei călătorii.

Ezită, apoi adaugă:

— Fără îndoială că aș fi făcut-o, dacă n-ai fi ales... alt mod de viață.

Dacă nu e prea târziu? Dacă Barras, Ouvrard, chiar Fouché, n-ar fi decât un coșmar? Agnès murmură:

— Rivière-du-Loup!

— Damagoya te așteaptă, reia Florensac, și poate chiar vreun tânăr frumos alături de care îți vei duce viața. Vrei să mă ocup cu pregătirile de plecare?

Agnès lasă ochii în jos, fără să răspundă. Florensac se miră, privește în jur.

— Cum? Nu ai renunța cu ușurință la toate astea?

Ea ridică ochii.

— Ba da, răspunde – după o clipă de tăcere – dacă nu-i cumva prea târziu.

Capitolul II

MIRAJUL „RIVIÈRE-DU-LOUP” (1802)

Încă de dimineață, primul-consul e furios. La Tuileries toată lumea tremură. De unde a primit vești rele? I-a convocat pe Carnot, ministrul de război, și pe Chaptal, ministrul de interne. Cei doi bărbați sunt introduși împreună în marele cabinet de la parter.

Bonaparte îi dictează lui Bourrienne corespondența, iar acesta ia note cu febrilitate.

— Am aflat că Santo-Domingo s-a revoltat, strigă primul-consul, ridicând capul. Toussaint-Louverture se crede om de stat. Convenția a avut ideea stupidă de a abolii sclavajul, la instigația prietenului tău, abatele Grégoire, și iată unde am ajuns! Toussaint-Louverture ia puterea și se proclamă președinte al Republicii! Parcă n-aș avea alte griji în afara acestor negri!

— Înseamnă, obiectează Carnot, că e totdeauna periculos să iei înapoi ceea ce ai dat.

Bonaparte dă din umeri.

— Știi la fel de bine ca și mine că atunci când nu sunt sclavi, negrii refuză să lucreze. De altminteri, guvernul american ne-a atras atenția asupra acestei măsuri pe care o consideră inoportună. N-aș vrea să mă cert cu Statele Unite.

Face semn celor doi miniștri să se așeze în fața lui la masa mare, în colțul căreia stă Bourrienne.

— Ce aveți de gând să faceți? întreabă Chaptal.

— Nu știu încă pe cine anume voi trimite acolo, dar va avea instrucțiuni să nu se ducă de pomană, răspunde Bonaparte.

— Credeți, insistă Carnot, că Toussaint-Louverture ar putea într-adevăr să mobilizeze trupe?

— Dispune de mica armată pe care a comandat-o împotriva englezilor. Coloniștii vor fi cu noi. Este unul din motivele pentru care restabilesc sclavajul. Cred că serviciile dumitale, Carnot, pot analiza situația militară, iar ale dumitale, Chaptal, situația politică. Am nevoie mâine de rapoartele voastre pentru a stabili amplexarea contingentului pe care îl vom trimite acolo.

Le face semn că audiența s-a sfârșit. Cei doi miniștri se retrag.

Se ridică, face câțiva pași, apoi se oprește în fața lui Bourrienne.

— Spune-mi, Ludovic, e-adevărat că îl încornorezi pe cetățeanul Ouvrard?

Bourrienne tresare, roșește, lasă să-i cadă pana care pătează o foaie de hârtie albă.

— Cine v-a spus? bâlbâie el. Fouché?

— Nu de la tine am să învăț eu că n-am nevoie de Fouché și de informațiile sale date cu picătura. Fii liniștit, nu el s-a plâns de nefericirea prietenului său Ouvrard. Asta nu înseamnă că tu nu ești amantul Agnèsei de Vaudreuil, o aristocrată devenită femeie ușoară.

Bourrienne se ridică.

— Nu-i adevărat, domnule general. Dacă domnișoara de Vaudreuil ar fi vrut, aș fi smuls-o acestui zdrahon respingător, pe cât de vulgar pe atât de bogat, și aș fi luat-o de nevastă.

— De nevastă! se înfurie Bonaparte. Atât ar mai fi lipsit, să te însori fără să-mi ceri părerea! Fosta amantă a lui Barras! Protejata lui Fouché! Ce v-a apucat pe toți? Carolina îmi forțează mâna pentru a se căsători cu Murat, fiul unui hangiu, fost rânđaș la grajduri. Iar despre Paulina, mai bine să nu mai vorbim. Și tu, Bourrienne singurul meu prieten, visezi să te însori cu o stricată? Ei bine! Mută-ți gândul!

Bourrienne lasă nasul în jos. Ușierul îl anunță pe consilierul de stat, colonelul-conte de Florensac.

Bonaparte, sfârșind întrevederea cu Bourrienne, îl primește pe Ludovic. Prezența bătrânului gentilom iacobin îl mișcă întrucâtva. Trebuie să facă un efort asupra lui însuși, ca să-și ațâțe din nou mânia.

— Frumoase isprăvi aud! mormăie el. Fiul dumitale! În cine să mai ai încredere?

— Fiul meu? întreabă Florensac neliniștit. Ce-a făcut?

— Ce-a făcut? se înfurie Bonaparte. Dragul meu consilier de stat, a dezertat! Da, da, chiar așa, a dezertat!... În sfârșit, a părăsit comandamentul fără permisiune.

— L-au găsit? E arestat? S-a justificat?

— Bineînțeles că l-au găsit, ripostează Bonaparte din ce în ce mai furios. La Paris, în brațele surorii mele. S-au iubit în lege cât am fost în Egipt. Am scos-o pe Paulina din pat. În mod cu totul

excepțional, era singură. Închipuie-ți, vrea să divorțeze! E nebună după bastardul dumitale.

— Nu putem numi asta o dezertare. Nu vreau să micșorez vina lui Atala în privința disciplinei, dar în Italia nu e stare de război, obiectează Florensac.

— Nici în privința moralei, desigur, îl întrerupe primul-consul.

— Vă țin la dispoziție demisia mea și pe cea a fiului meu.

— Despre asta e vorba? urlă Bonaparte începând să străbată încăperea în toate direcțiile, cu mâinile la spate. Demisia! Voi aristocrații n-aveți decât acest cuvânt pe buze. Eu am altul: „A sluji”.

— Îl puteți degrada sau chiar destitui, propune Florensac.

— Să-l destitui, să-l destitui! Înțelepciunea îți lipsește cu desăvârșire.

Se oprește în fața lui Florensac, ridicând capul pentru a-i întâlni privirea.

— Trebuie să trimit o mică armată pentru a pacifica Santo-Domingo. S-au revoltat negrii. M-am gândit mai întâi la fiul dumitale, dar l-am ales pe Leclerc, scumpul meu cumnat. Leclerc are autoritate, va reuși. Asta îi va lua, însă, oarecare timp. Paulina va pleca împreună cu el, femeia trebuie să-și urmeze soțul. Va trebui să suport scrâșniri din dinți, lacrimi și scandaluri. Sunt obișnuit. Dar, ia loc!

Îi arată lui Florensac un fotoliu și se așază și el în fotoliul său la masa cea mare.

— Mama colonelului Atala de Florensac e încă în viață, mi se pare, nu-i așa? Trăiește la Quebec, pe un domeniu care aparține familiei dumitale cred?

— L-am salvat de englezi. Mama lui Atala l-a îngrijit.

— Știu. Anul trecut ai primit o scrisoare, în această problemă, care a atras atenția serviciilor mele, datorită itinerariului parcurs.

Florensac plătește:

— Vreți să spuneți, domnule prim-consul, că dumneavoastră citiți corespondența personală a cetățenilor?

Bonaparte surâde amabil.

— Nu te înfuria. Acest lucru se mai întâmplă uneori. Fii convins că nu-l facem de bună-voie, dar suntem obligați să guvernăm bine.

— Domnule prim-consul, spune Florensac, vă remit din nou demisia mea.

— Iar eu, răspunde încetișor Bonaparte, domnule consilier de stat, ți-o refuz. Să privim calm lucrurile. Te-ai întors din ultima călătorie în Canada în 1793. Iată, se împlinesc în curând opt ani de când fiul dumitale nu și-a îmbrățișat mama!

Privește o hârtie așezată în fața sa:

— Noi știm că e sănătoasă și doritoare să-l revadă la Quebec pe moștenitorul domeniului pe care-l conduce singură, ea, o biată femeie, de mai bine de douăzeci de ani.

— Într-adevăr, mormăie Florensac.

Își dă seama unde vrea să ajungă Bonaparte. I-a vorbit încă de anul trecut despre necesitatea de-a o îndepărta pe Agnès, deoarece Bourrienne o iubea sau, poate, devenise chiar amantul ei. Acum plănuiește o dublă lovitură, urmărind s-o despartă și pe Paulina de Atala.

— Văd că ai priceput, spuse Bonaparte. Adversarul nostru de moarte, Pitt, a fost răsturnat. Succesorul său, Adington, e mai înțeleghător. La Londra au început tratativele de pace. Poporul englez s-a săturat de un război fără rezultate, mai ales după ce a fost abandonat de Austria și Rusia. Nimic nu mă împiedică să-l trimit pe colonelul Florensac în misiune la Londra. Cu același prilej, ministrul poliției va găsi modalitatea de a o expedia pe Agnès de Vaudreuil în capitala britanică. Are cetățenie canadiană, nu-i așa? Deci va obține cu ușurință un pașaport englez pentru a reintra în posesia pământurilor proprii. De la Londra, îi vom da fiului dumitale o misiune în America. Evident că nu va avea drept unică însărcinare să o conducă pe tânăra Agnès până la proprietatea ei sau să-și îmbrățișeze mama, care îl așteaptă. Va lua contact cu unii cetățeni de origine franceză care joacă un rol în viața țării. După ce-și va îndeplini misiunea, se va întoarce, singur, pentru a primi stelele de general.

Adaugă, ironic:

— Nu știi, desigur, că fiul dumitale se află la Paris. A descins la hotelul *Louvre*. Cel mai bun lucru ar fi să-l convingi să accepte misiunea, pe care ministrul de externe i-o va încredința chiar mâine. În felul acesta n-ar însemna că și-a părăsit postul de la Milano, ci că a răspuns unei convocări a guvernului meu.

Copleșit încă o dată de acest bărbat scund și extraordinar, Florensac pleacă.

— Nu trebuie să fii neliniștit în privința domnișoarei de Vaudreuil, încheie Bonaparte, am argumente serioase pentru a-l neutraliza pe canalul de Ouvrard.

La mai puțin de o oră după aceea, Paulina pătrunde val-vârtej la primul-consul care îi face semn lui Bourrienne să se îndepărteze.

Paulina se prăbușește pe canapea.

— Sunt bolnavă, suspină. Foarte bolnavă! Vin de la doctorul meu, care m-a consultat. Crede că nu voi suporta călătoria.

Vestea pare să nu-l emoționeze peste măsură pe Bonaparte.

— Expediția va avea și medici. Te vor îngriji.

— N-aș fi crezut niciodată, Napoleone, că îmi dorești moartea, geme tânăra femeie. Leclerc este de părerea mea, nu se va întoarce de acolo decât cadavrul meu. Dar nici măcar leșul meu nu va fi adus, căci mă vor înmormânta acolo, dacă nu cumva mă vor arunca în mare în timpul traversării.

Izbucnește în hohote de plâns. Lacrimi adevărate brăzdează stratul de pudră de pe obraji.

Bonaparte nu s-a clintit. Spune sec:

— Bărbatul tău va avea nevoie de tine la Santo-Domingo. Unui general îi trebuie o nevastă. Și apoi, toată lumea știe că acolo e o climă excelentă. Întreab-o pe Joséphine. Ea a fost crescută în Martinica, aproape în bătaia tunurilor. O să-ți placă foarte mult. În fine, am nevoie ca tu personal să-mi scrii ce se întâmplă de fapt acolo. N-am încredere în rapoartele oficiale.

Paulina încetează să geamă și-și înalță capul.

— Dacă pricep bine, îmi dai sarcina de a-mi spiona bărbatul?

— A spiona! Ce cuvânt urât, mormăie primul-consul. Am încredere în Leclerc, dar sunt o sumedenie de lucruri pe care el nu le va ști, iar tu le vei putea afla. Hai, ia-ți medicamentele, fă-ți bagajele. Plecarea s-a fixat peste trei săptămâni. Nu mai avem timp de pierdut, trebuie să-i punem la punct pe acei netrebniți.

Se duce la ea, o sărută pe frunte, îi pune mâna pe umăr.

— Contez pe tine. Ești o Bonaparte!

Știe oare că Atala s-a grăbit să vină la Paris cu opt zile în urmă, numai pentru că aflase la Milano că primul-consul voia să-l însărcineze pe Leclerc cu o misiune în Antile?

Bonaparte se așază pe canapea, lângă Paulina. O bate ușor cu palma peste obraji.

— Hai, hai! Tot ce fac e spre binele tău.

„Napoleone, se gândește ea, guvernează cu patru sau cinci poliții, care se încrucișează și se spionează reciproc. Știe totul. Venirea lui Atala nu avea cum să-i scape. Acesta este motivul pentru care Napoleone îi impune să-l însoțească pe Leclerc în Antile. Elisa și Carolina au dreptate. Fratele lor e un monstru. Să pleci la capătul lumii, în țara șerpilor, a negrilor, a frigurilor... cu Leclerc.

leri, Atala, sărman nebun, i-a propus să fugă! Îi vorbea de Canada, de Saint-Laurent, de domeniul de la Rivière-du-Loup ca de un paradis terestru.”

Visează o clipă, apoi oftează. Rivière-du-Loup este inaccesibil. Nu e decât un miraj, ca și fericirea.

Tăcerea o surprinde pe Paulina, care își privește fratele. El îi surâde drăgăstos, îi ia mâna. Ea clatină din cap, învinsă.

*

Bricul părăsește portul Rotterdam pe o mare liniștită. Curând, vasul e învăluit într-o ceață deasă. Comandantul se duce pe punte, lângă ofițerul de cart. Trebuie să strige pentru a acoperi zgomotul goanei de ceață, în care suflă un matelot.

— Dacă ceața nu se ridică până la coastă, nu vom găsi estuarul Tamisei.

— Nu ar fi mai bine să manevrăm, propune locotenentul, până când se risipește ceața, sau să ne întoarcem în Olanda?

— O navă engleză nu face niciodată cale întoarsă, ripostează comandantul. Ai uitat, *sir*? Am stârni hohotele de râs ale acestor mizerabili *frenchies* pe care îi transportăm în cabine.

— Aveți dreptate, *sir*, răspunde locotenentul supraveghind cârmaciul care încearcă să păstreze o direcție imaginară.

— Și apoi, avem de executat ordine, continuă comandantul: să îmbarcăm călătorii la Rotterdam și să-i transportăm cât mai repede la Londra.

— *Yes, sir*, răspunde locotenentul. Dar dacă îi trimitem la fund, nu vom fi felicități.

Două ore mai târziu, ca prin minune, ceața se risipește, permițând comandantului să constate că au deviat și că vor trebui, de voie de nevoie, să aștepte zorile pentru a prinde fluxul.

Cu două zile înainte, Ouvrard fusese obligat s-o anunțe pe Agnès că primul-consul a obținut de la guvernul englez (convorbirile de pace avansând) ca domnișoara Agnès de Vaudreuil să fie autorizată a-și lua în stăpânire proprietatea tatălui ei aflată la Rivière-du-Loup, în provincia Quebec. Cum un vas urma să aducă la Rotterdam un trimis englez și să ia la bord un ofițer francez, lui Agnès nu i-ar fi fost greu să ajungă la Londra.

Jignită de resemnarea lui Ouvrard, Agnès s-a întâlnit cu Bourrienne, dar nici acesta n-a opus mai multă rezistență: „*Bonaparte a spus*”, „*Primul-consul a ordonat*”.

Agnès i-a pretins lui Ouvrard să vireze, în contul ei, la banca Angliei, o sumă în lire sterline, fapt care i-a îngăduit să constate că și în timpul blocadei relațiile bancare își urmează cursul, cu simpla deosebire că fac un mic ocol.

Peste două zile, un ofițer s-a prezentat la Chaillot, aducând un pașaport pentru Anglia, atribuit „*domnișoarei Agnès de Vaudreuil, născută în Franța, fiica lui Alain de Vaudreuil, proprietar în Canada*”.

Bourrienne a alăturat, întristat, documentului un scurt mesaj: peste cinci zile, la orele opt dimineața, o trăsură de serviciu se va prezenta la ușa ei pentru a o duce la Rotterdam de unde se va îmbarca pe o navă engleză.

Bourrienne nu manifestă nicio dorință de a o revedea, nici măcar pentru a-și lua rămas bun.

A fost furioasă pe Bourrienne și pe Ouvrard. Apoi a visat la Rivière-du-Loup, despre care tatăl ei îi vorbise cândva cu atâta pasiune. Exilul îi va da oare prilejul să-și înceapă viața din nou, să uite de anii aceștia îngrozitori? Va redeveni ceea ce se spune pe pașaport: „*Agnès de Vaudreuil, fiica lui Alain de Vaudreuil, proprietar în Canada*”.

Nu știa unde să-l găsească pe Fouché care, pierzându-și portofoliul poliției, nu mai ocupa decât un modest post de senator.

N-a fost totuși mirată văzându-l că își face apariția în ultima dimineață, când ea se grăbea să-și facă bagajele.

— N-aș fi vrut să te las să pleci fără să-mi iau rămas bun, spune el sărutându-i mâna.

— Îmi veți dezvălui, poate, pricina acestui surghiun al meu pe care Ouvrard și Bourrienne l-au acceptat cu atâta ușurință?

— Nici unul, nici celălalt nu sunt în măsură să se împotrivescă primului-consul, răspunde calm Fouché. Ceea ce mă surprinde e graba lui Bonaparte. Saint-Laurent mai este încă înghețat câtăva vreme. Nici vorbă nu poate fi să te apropii de Terra-Nova, decât peste câteva săptămâni. Or, cum pleci mâine, vei fi obligată să rămâi câtăva vreme la Londra.

Agnès îl pofteste pe Fouché să stea, în mijlocul bagajelor.

— Sunt ciumată, știu, încheie ea.

— Te vei instala, îi explică Fouché, la hotelul *Albion*, pe Picadilly. E unul dintre cele mai bune. Probabil că vei sta acolo două luni, până când va pleca un vas spre Canada.

Și, cum ea încearcă să protesteze:

— Nu duce grija cheltuielilor, spune el luându-și portofelul și scoțând din el o hârtie. Iată o poliță pentru banca Angliei care îți va asigura șederea la Londra.

Agnès ia hârtia, o privește și exclamă:

— O mie de lire? Așteptați mult de la mine?

— Dacă rămâi la Quebec, da.

Se ridică luându-și rămas bun:

— De fapt, cred că îmi explic graba primului-consul, adaugă el. Nu pleci singură.

— Nu plec singură? strigă ea cu răsuflarea tăiată.

— Vărul dumitale Atala de Florensac, însărcinat cu o misiune diplomatică pe lângă guvernul englez, te va însoți până la Londra.

— Da?!

— Totul mă îndeamnă să cred că primul-consul va face în așa fel încât colonelul Florensac să ajungă în brațele mamei sale.

— Ce grijă emoționantă, într-adevăr! remarcă în ironie Agnès.

— Primul-consul nu face nimic fără motiv, spune Fouché. Raporturile dintre vărul dumitale și generăleasa Leclerc au devenit scandaloase. Aceasta pleacă împreună cu soțul ei la Santo-Domingo. Una din însușirile primului-consul e că merge întotdeauna până la capăt în ceea ce întreprinde. Nu e omul jumătăților de măsură.

Fouché a plecat. Cum se va comporta Atala, smuls de lângă iubita lui? Agnès și-a pus această întrebare mai întâi din curiozitate, apoi cu neliniște pe măsură ce ziua întâlnirii se apropia. A fost cam dezamăgită negăsindu-l în trăsura care a venit s-o ia la ora stabilită.

După o călătorie plicticoasă, Agnès a ajuns la Rotterdam unde brickul englezesc aştepta la chei. A supravegheat îmbarcarea bagajelor, apoi un ofiţer englez a ajutat-o să se urce la bord, să-şi ia în primire cabina. A auzit comenzile scurte ale manevrei de plecare, zgomotele provocate de ridicarea parâmelor şi a ancorelor. Apoi, i s-a ciocănit în uşă. Un ofiţer o anunţa că masa e gata.

În sala de mese, comandantul navei flecărea cu Atala.

— Bună ziua, vere, spune Agnès. Hai să facem haz de necaz. Vrei?

Agnès surâde. El îi răspunde.

— Tatăl meu m-a însărcinat să încredinţez propriilor dumitale mâini moştenirea, dacă autorităţile britanice îmi îngăduie.

Când isprăviră masa, se despărţiră. Sunt deşteptaţi din somn dis-de-dimineaşă. Se întâlnesc din nou la *breakfast*: ceai, sandvişuri, şuncă, ouă prăjite, porridge. Mirosul corabiei amestecat cu cel al prăjelii o dezgustă pe Agnès, după o noapte de nesomn. Atala mănâncă cu poftă. Verişoara constată că nefericirea în dragoste nu-i cade greu la stomac.

După ce au trecut cu uşurinţă de poliţie şi vamă, o cabrioletă cu vizitiul la spate îi duce spre hotelul *Albion*.

Taciturnul însoţitor al lui Agnès nu i-a spus mai mult de douăzeci de cuvinte de când s-au întâlnit.

— Gazdele noastre sunt foarte amabile, spune ea. Ne instalează în acelaşi hotel.

— Mi se pare, răspunde el ghemuindu-se în fundul cabrioletei, că şederea noastră la Londra se va prelungi.

— Da, suspină Agnès. Erau grăbiţi să ne expedieze din Franţa.

Agnès încearcă să distingă prin *fog* trecătorii, ce-i par asemeni unor umbre.

— Englezii au construit un port, spune Atala, pe coasta atlantică a Canadei, la Halifax. Acolo ne-am îmbarcat, în 1793, eu şi tatăl meu. Vom găsi, poate, un vapor care merge până acolo. Călătoria de la Halifax la Saint-Laurent e lungă. Dar există drumuri practicabile care străbat pădurea. Ştii să călăreşti?

— Ştiam altădată, răspunde ea.

Chiar a doua zi Atala se prezintă la misiunea franceză care, condusă de Joseph Bonaparte, fratele mai mare al primului-consul, negociază tratatul de pace.

Imediat după ce s-a anunțat, Atala e întâmpinat de un tânăr înalt, blond și entuziast.

— Cetățeanul Bonaparte vă va primi. Mă prezint: Charles de la Bédoyère.

Luându-l de braț pe Atala, îl conduce într-un mic birou unde se afla Joseph Bonaparte.

— Mi-aduceți un răspuns de la fratele meu? îl întreabă acesta imediat.

— Da, spune Atala așezându-se. Un mesaj verbal. Consulii sunt de acord cu cedarea Egiptului turcilor.

— Chiar așa? se miră Joseph Bonaparte. Amorul propriu al lui Napoleone a avut negreșit de suferit din pricina asta.

— Trebuie să țină seama de opinia generală, remarcă Atala. Franța vrea pace și așteaptă ca generalul Bonaparte să i-o dea. Treptat, treptat, viața redevine normală. Dar blocada și pirații pun piedici în relațiile noastre cu America și cu Antilele, atât de dragi primului-consul.

Joseph surâde.

— Bine! Asta va face ca negocierile să progreseze.

Apoi, adaugă:

— Cred că veți locui aici în timpul șederii la Londra? V-aș cere să nu vă înapoiați la Paris înainte de întrevederea pe care o vom avea cu lord Cornwallis.

— Londra nu e pentru mine decât o primă etapă, răspunde Atala. Sunt însărcinat cu o misiune în Canada, unde va trebui s-o conduc pe domnișoara de Vaudreuil.

Joseph înalță capul:

— Continuați, colonele. Comunicați-mi și celelalte răspunsuri ale Directoratului.

— Consulii refuză să evacueze Olanda, spune Atala. Cer ca Anglia să se retragă din Antile, unde a pătruns, și ca insula Malta să fie dată cavalerilor sfântului Ioan. Cât privește relațiile comerciale dintre Anglia și Franța, consulii ar dori să nu se pomenească deloc despre ele în tratat.

— Veți merge cu mine la lordul Cornwallis, insistă Joseph. Asta vă va obliga să vă amânați plecarea în Canada.

— În privința acestei călătorii, răspunde Atala, sunt purtătorul unei scrisori din partea ministrului Relațiilor externe.

Ia de pe masă un pumnal care servește la tăiatul hârtiei, își descheie vestonul și sfâșie căptușeala. Scoate de acolo un plic

pe care i-l întinde lui Joseph Bonaparte. Acesta citește scrisoarea, apoi urmează:

— Domnul de Talleyrand spune că trebuie făcut totul pentru ca dumneavoastră să o însoțiți pe această domnișoară de Vaudreuil la Quebec. Ați fost ales fiindcă mama dumneavoastră e canadiană și doriți s-o revedeți. Beneficiați, în acest scop, de o permisie de lungă durată. Să sperăm că cedarea Egiptului va fi pentru lordul Cornwallis un prilej de bună dispoziție.

După ce au trecut trei zile fără ca Atala să-i dea vreun semn de viață, Agnès se interesează de el la portarul hotelului. Acesta îi spune că francezul a plecat, plătindu-i camera pentru o săptămână.

Deci Bonaparte s-a descotorosit de ea! Atala și-a îndeplinit misiunea și s-a reîntors în Franța. E singură la Londra, fără viza engleză pentru Canada.

A doua zi dimineața, o femeie de serviciu o anunță că un *gentleman* o așteaptă în salon.

Se privește în oglindă, gata să înfrunte pe cel mai rigid funcționar englez. Găsește că e frumoasă și surâde.

Vizitatorul este un bărbat înalt, cu părul blond și ochii albaștri. O contemplă pe Agnès coborând scara și pare uimit.

— Méhée de la Touche, spune el înclinându-se, fost șef de serviciu la Ministerul relațiilor externe.

Agnès intră înaintea lui în salon.

— Avem amândoi destule necazuri, spune el cu o voce plăcută, gravă.

Agnès simulează surpriza.

— Da, da, continuă el, prietenul nostru Fouché este în dizgrație. Agenții săi sunt lăsați în voia soartei, eu cel dintâi.

— Nu știu ce vreți să spuneți, răspunde Agnès. Sunt curioasă însă să știu cum ați aflat adresa mea.

Vizitatorul scoate din buzunarul vestei o splendidă tabacheră de aur, aspiră o priză apoi scutură tutunul de pe capac.

— Oficial, explică el, am fugit din Franța după evenimentele din septembrie. Figuram pe lista iacobinilor care urmau să fie deportați după cele întâmplate pe strada Saint-Nicaise. Mă așteptam la Guyana sau Seychelles.

Cum Agnès face un gest de surpriză, se grăbește să adauge:

— Bineînțeles că nu era decât un mijloc de-a mă introduce printre republicanii exilați. Turbații noștri tot nu s-au potolit.

Numai după asasinarea lui Bonaparte se va putea reconstitui un guvern revoluționar.

— Nu înțeleg de ce îmi faceți confidențe, răspunde cu răceală Agnès.

— Pentru că Fouché mi-a spus că unele din relațiile dumitale ne-ar putea fi utile.

Agnès îl suspectează pe acest spion flecar.

— Sunt o cetățeană canadiană pe punctul de a mă întoarce în patrie și nu mă interesează comploturile iacobine împotriva primului-consul, protestează ea.

Se ridică. Méhée o ia de braț, silind-o să se așeze.

— Crede-mă, rolul meu e să-l informez pe Fouché chiar dacă uită să-mi plătească stipendiul lunar sau chiar dacă provizoriu, dar numai provizoriu, nu e în măsură să o facă.

Agnès spera că, părăsind Franța, să scape de îndeletnicirea nedemnă la care Fouché și Barras au constrâns-o. Și iat-o din nou în capcană.

— Jocul e subtil, continuă calm Méhée. Nu-ți va lua decât câteva zile din prețiosul dumitale timp. După aceea Lord Hawkesbury, eminentul șef al Foreign-Office-ului, va fi încântat să-ți dea viza pentru Canada. Nu-ți pot ascunde că guvernul englez nu-i prea încântat să trimită francezi la Quebec, chiar dacă au avut cândva, acolo, proprietăți.

Agnès face un mare efort pentru a întreba:

— Ce dorești de la mine?

El se apleacă și o bate ușor pe mână:

— Nu-i nevoie să-ți spun că, deși guvernul majestății sale tolerează aici prezența emigraților iacobini, simpatia sa se îndreaptă totuși spre regele Franței, Dumnezeu să-l aibă în pază! Conducătorul regaliștilor e un fost ministru al lui Ludovic al XVI-lea, Molleville. Or, unul din prietenii dumitale, deportat în Fructidor, a sosit de curând la Londra. A evadat din Guyana prin Statele Unite; este generalul Pichegru în persoană.

Agnès tresare.

— Îl cunoști bine, nu-i așa? continuă Méhée. Îți voi spune unde să-l întâlnești. Vei putea lesne să-i spui că m-am introdus la iacobini numai pentru a servi cauza regelui. Sunt gata să furnizez acestor domni toate informațiile pe care le vor dori referitor la comitetul republican alcătuit: aici. De altfel, ofer informații și englezilor. Acești turbați au proiecte mari: să

organizeze o insurecție în Bourgogne și Franche-Comté, începând cu Besançon și Dijon, orașe rămase iacobine. Elveția caută să scape de sub dominația franceză. „Prietenii” mei cred că ea va împiedeca eventuala trecere a armatei din Italia, chemată în ajutor. În același timp, regaliștii ar putea ridica sudul care le este favorabil. Mai întâi, se impune alungarea lui Bonaparte. După aceea vom vedea... Această înțelegere secretă pare surprinzătoare la prima vedere, dar politica urmează căi ciudate.

— Și ești sigur că te vei descurca? întreabă ea cu ironie. În definitiv, acționezi pentru Fouché, nu?

— Te îndoiești? se indignează el. Am legături la Foreign-Office. *Sir* Francis Drake este clientul meu. E și secretar de stat. Va fi o bagatelă pentru mine să-ți obțin viza.

Se ridică înclinându-se:

— Locuiesc la hotelul *Union*, pe *Parliament Street*. Poți să-mi lași acolo un mesaj. Trec după vești de câteva ori pe zi. Voi alerga la primul apel și-ți voi spune cum poți să-l întâlnești pe Pichegru.

Méhée pleacă. Agnès nu mai are nicio îndoială: Atala a primit ordin să o aducă la Londra și să o părăsească pentru ca ea să servească aici intrigilor lui Fouché. Un pion pe tabla de șah, cum îi plăcea lui să spună vorbind despre unii și alții.

*

Lord Cornwallis, secretar de Stat la Foreign-Office, este țeapăn ca un băț de lovit toba. Atala are impresia că nu-și poate întoarce capul fără să-și miște și corpul. Ieri, le-a făcut, lui Joseph Bonaparte și lui, o primire cât se poate de rece. A luat note cu meticulozitate. Când Joseph Bonaparte a vorbit despre Egipt, abia dacă i-a tresărit un mușchi al feței.

Astăzi are loc a doua vizită.

— Excelența sa lordul Hawkesbury dorește să vă primească personal, spune pompos Cornwallis, ridicându-se să-i întâmpine.

Doi lachei în livrele deschid ușa sfintei sfintelor. Lord Hawkesbury, mic, rotofei, roșu la față și agitat, este antiteza colaboratorului său.

— Sunt foarte onorat să fac cunoștință cu fratele primului-consul. Generalul Bonaparte este un mare strateg. Noi dorim să fie, totodată, și un mare om de stat.

Fără a-i lăsa lui Joseph timp să răspundă, le indică, întinzând ambele mâini, două fotolii. Cornwallis rămâne în picioare.

— Dacă se hotărăște să încheie pace cu noi, spune ministrul, vom avea în curând dovada. Guvernul majestății sale dorește liniștea, acum când țara dumneavoastră nu mai este pradă ororilor sângeroase ale revoluției. Primul nostru ministru, lordul Adington, a fost interesat de propunerile verbale pe care ați binevoit să le faceți bunului meu prieten Cornwallis. Le-am putea materializa printr-un înscris, *scripta manent*. Sunt de părere ca fiecare dintre părți să redacteze câte un proiect de tratat pe bazele pe care ni le-am propus reciproc. Proiectul francez va fi supus guvernului majestății sale, proiectul englez – consulilor. După aceea, nu ne rămâne decât să ne întâlnim pentru *digest*.

Își freacă mâinile cu putere.

— Vedeți că totul e simplu când oamenii au bunăvoință.

Face cu ochiul.

— Pentru a v-o dovedi în ceea ce mă privește, am să vă rog să-i amintiți primului-consul că la Londra se află și regaliști și iacobini. Toți aceștia conspiră împotriva lui. Majestatea sa nu le poate interzice accesul pe teritoriul Marii Britanii fără a se sustrage celor mai elementare legi ale ospitalității. Dar avem un agent francez binevoitor care, în schimbul unui oarecare număr de guinee, ne ține la curent cu ceea ce se petrece în tabăra acestor diavoli de iacobini. De ieri se pare că omul acesta s-a introdus și în mediile regaliste. Fiți convinși că, dacă semnăm tratatul, vom ține la curent guvernul dumneavoastră cu tot ce ar putea să-l amenințe.

— Nu-mi voi permite, spune Joseph Bonaparte, să întreb pe excelența voastră, care este numele acestui informator cu multe fețe.

— Nu mă întrebați, răspunde cu veselie lord Hawkesbury, aș fi dezolat să vă refuz.

— Bine! dacă excelența voastră e de acord, voi pleca mâine în Franța, pentru a-mi încunoștința fratele asupra stadiului negocierilor noastre, conchide Joseph Bonaparte.

— Sper, cetățene Bonaparte, răspunde ministrul, că veți avea vânt bun pentru această călătorie.

Joseph Bonaparte se ridică.

— Cer iertare excelenței voastre, intervine Atala, ieri am remis domnului secretar de stat o cerere importantă.

— Oh! exclamă lord Hawkesbury cu un surâs larg, privindu-l pe Atala. Dumneata ești canadianul francez care vrea să viziteze pământurile strămoșilor? Canadian francez sau huron?

— Și una și alta, excelență, răspunde Atala impasibil.

Lordul Hawkesbury nu-și poate stăpâni o grimasă.

— Și una și alta, adică nici una, nici alta? Tânăra persoană pentru care solicitați viza este și ea metisă?

Atala strânge din dinți. Știe cum îi tratează englezii pe indieni.

— Nu, reușește el să răspundă după o pauză. Vara mea Agnès de Vaudreuil aparține unei vechi familii din Canada franceză.

— Vreți să spuneți din Quebec? îl întrerupe sec Cornwallis. Îmi permit să vă amintesc că nu mai există Canada franceză.

— Știu, îl întrerupe ministrul, că cei din familia de Vaudreuil sunt canadieni. Desigur, această tânără s-a rătăcit în Franța în momentul revoluției și ar dori să revină la noi?

— Da, răspunde Atala. Cere naționalitatea canadiană pe care o avea și tatăl ei.

— Nu există naționalitate canadiană, protestează Cornwallis. Canadienii sunt englezi. Trebuie să jure credință Coroanei.

— Colonelul de Florensac, intervine Joseph Bonaparte, a obținut de la ministrul de război francez permisiunea de a o conduce pe vara sa de Vaudreuil până la Saint-Laurent. Aș adăuga că mama acestui ofițer francez trăiește pe domeniul de la Rivière-du-Loup. Primul-consul a considerat că este o ocazie prielnică pentru colonel de a-și îmbrățișa mama.

— Recunosc în cele auzite inima mare a lui Napoleon Bonaparte, exclamă Hawkesbury, cordial. Ei bine! Vom acorda cu plăcere vizele atât tânărului colonel cât și compatrioatei *noastre* Agnès de Vaudreuil. Secretarul de stat al Imperiului, sir Francis Drake a și fost informat. Veți putea lua, domnule colonel, legătura cu el.

Își înclină bustul dolofan, în timp ce Cornwallis deschide ușa.

*

Agnès și-a dat repede seama de zădărnicia demersurilor sale. A fost primită de către funcționari dar, când și-a spus numele, au luat cu toții un aer înțepat, opunându-i refuz curtenitor și categoric.

— Canada nu mai este deschisă francezilor care au plecat, au declarat ei.

Agnès nu vede altă soluție decât aceea de a se duce la hotel *Union* și de a lăsa acolo un mesaj pentru Méhée.

Peste două ore acesta sosește la hotel *Albion*.

— Începusem să disper, spune el. Mi-era teamă că ai renunțat la Canada. Fără îndoială că ai făcut, între timp, câteva demersuri zadarnice?

O urmează în salon unde Agnès nu îl invită să se așeze. El îi întinde o foaie de hârtie.

— Iată adresă generalului Pichegru. Spune-i că ai venit la Londra în speranța de a trece Atlanticul și de a revedea Canada strămoșilor dumitale. Îi vei vorbi apoi de mine. Îi vei spune că m-ai întâlnit din întâmplare, că sunt un regalist convins, că socotesc pierdută cauza iacobinilor, că pot să-i aduc mari servicii domnului de Molleville. După ce-mi va acorda o întâlnire, vei avea viza dorită.

Peste o oră, o cabrioletă o duce la adresa furnizată de Méhée.

O menajeră englezoaică deschide ușa.

— Aș putea vorbi cu generalul Pichegru? întreabă Agnès. Vin din Franța.

Menajera se dă la o parte, pentru a o lăsa să intre într-un vestibul strâmt.

— Îi spui că îl caută domnișoara Agnès de Vaudreuil.

Menajera dispare, apoi revine și o conduce pe Agnès într-un mic birou.

Cu toate că nu are decât patruzeci de ani, Pichegru pare aproape un moșneag. Fața îi e gălbejită și brăzdată, ochii - injectați. Face un efort să se ridice și să vină în fața ei.

— Așadar, ați reușit să scăpați!

O conduce spre o canapea, o invită să se așeze, ia loc lângă ea...

— Eu am trecut prin încercări grele de la ultima noastră întâlnire, spune el. Mai sunt totuși dimineți când găsesc puterea de-a mă bucura: ticălosul de Barras este și el în exil.

Va avea oare forța să-l mintă pe acest om dezorientat care o privește cu amabilitate?

— Fii liniștită, nu-ți voi povesti evadarea mea din Guyana, continuă el, cu un surâs trist. Iancheii mi-au propus să rămân în America. Am crezut că nu am dreptul. Aici suntem, vai! într-o

situație delicată. Știm că numai întoarcerea Bourbonilor poate aduce pacea în Europa, dar interesele Franței nu sunt și cele ale Angliei. Or, noi nu suntem trădători. Dacă englezii ne ajută să-l aducem pe Ludovic al XVIII-lea pe tronul Franței, asta nu trebuie să prejudicieze patriei noastre. Înțelegeți, copila mea?

Agnès ascultă vag.

— Trebuie să-l alungăm pe uzurpatorul Bonaparte, altfel nu vom avea pace, continuă el cu vocea sa monotonă. Din război în război, din coaliție în coaliție, vom ajunge la nimicirea Franței. Nu există altă speranță decât întronarea Bourbonilor. Să nu crezi, copila mea, că am cea mai mică ambiție personală. Sunt un om sfârșit. Am văzut prea multe și am suferit prea mult. Am evadat de la ocnă.

Lui Agnès îi este milă de acest om total descumpănit.

— Da, am luat contact cu prințul de Condé, pentru ca francezii să nu se mai lupte între ei la frontiere, așa cum s-au masacrat între ei în interior. Cum să ne îndoim că Bonaparte va duce Franța, care e îndrăgostită de el, în prăpastie.

Ia mâna lui Agnès între mâinile sale.

— Copila mea, nu-i așa că gândești la fel de vreme ce ești dintre ai noștri?

— Suntem singuri? întreabă ea încet. Nimeni nu poate auzi ce vă voi spune?

El o privește mirat.

— Locuiesc cu o bătrână menajeră englezoaică. De fapt, cum ai căpătat adresa mea?

— Ascultați-mă fără să mă întrerupeți, spune ea cu glas stins. Din motive a căror lămurire ne-ar lua prea mult timp, doresc să ajung în Canada. Ministrul Fouché a organizat călătoria mea la Londra ca și cum ar fi mutat un pion. Aici, unul din agenții săi, un anume Méhée, mi-a propus un târg. Dacă vă pun în contact cu el, voi obține viza.

Pe chipul lui Pichegru se citește uimirea.

— Méhée? Fostul secretar al lui Danton? exclamă el. Speram că Bonaparte l-a trimis să mă înlocuiască în Guyana când i-a „epurat” pe iacobini.

— E aici. Datorită lui Fouché, trece drept un republican emigrat.

— Trebuie să-ți mărturisesc că Londra găzduiește specimene ciudate de francezi, exclamă trist Pichegru.

— El mi-a dat adresa dumneavoastră, continuă Agnès. Vrea să vă convingă că ar putea să vă dea informații despre iacobinii de la Londra, care pregătesc și ei o lovitură de stat. Nu mă îndoiesc că o va face.

— Crezi că este și în slujba Angliei? întreabă Pichegru.

— Probabil! E însă cu siguranță omul lui Fouché. Chiar dacă nu mai e ministru, Bonaparte nu a încetat să se folosească de el și de agenții săi. Acum, faceți cum vreți. Dacă îl primiți pe Méhée, veți ști despre ce este vorba.

Se ridică ușurată.

— Mulțumesc, spune Pichegru. Cred că Molleville va fi de acord cu primirea lui Méhée. Vom fi foarte precauți cu el, iar dumneata vei primi viza.

O conduce. Agnès se simte ușoară, aproape veselă.

Când ajunge la hotel, Atala o așteaptă, așezat pe un scaun. Uimită, se oprește în pragul salonului. El se ridică și se îndreaptă spre ea.

— Totul este în ordine, spune vesel Atala. Peste trei zile pleacă un vas spre Halifax. Am venit să-ți cer pașaportul pentru a i se pune o viză.

Capitolul III

ÎNTOARCEREA LA IZVOARE (1803)

Agnès ar vrea să știe dacă Atala consideră această călătorie drept o pedeapsă sau dacă este încântat să-și revadă mama. Ar vrea de asemenea să știe dacă mai este încă nefericit atunci când se gândește la Paulina. De câte ori îi pune însă vreo întrebare despre Damagoya, despre copilărie, despre primul lui ponei, despre prima dragoste, el întoarce capul și nu răspunde. Totuși, într-o zi, a povestit:

— E acolo o preerie mare care coboară până la fluviu. Tatăl meu voia să păstreze grădinile în stil franțuzesc așa cum le desenase unul din strămoșii tăi.

Altădată i-a vorbit despre „o cabană veche ce-a rezistat timpului”.

— Acolo, a spus el, s-a ascuns tata împreună cu mătușa ta când îl căutau englezii.

Dacă încearcă să-l întrebe despre Isabelle, se ridică și pleacă. Asta deoarece își reamintește de coșmarul copilăriei, de sosirea lui Panaouamesko, în scopul de a-l răpi sau poate de a-l ucide. Se vede pe sine trântit la pământ, legat fedeleș, apoi pe cei doi bărbați înfruntându-se în preerie, pe Isabelle întinsă în iarbă și cu o pată mare de sânge pe piept, pe Damagoya desfăcându-i legăturile și strângându-l tare în brațe. Avea aproape nouă ani. Era fericit că tatăl său se întorsese din război. Se plimba călare pe întinsul domeniului. Apoi Isabelle a murit, și Ludovic a plecat din nou. Au trecut douăzeci și cinci de ani de-atunci.

Primăvara, oceanul nu este prea furios, vânturile nu sunt prea înverșunate. La bord, se află și ofițeri englezi care se întorc la posturile lor. Sunt uscățivi și poartă mustați. Unii dintre ei și-au luat nevestele și copiii, care se joacă pe punte când marea e calmă. Sunt și câțiva funcționari roșcovani la față și vorbăreți. Căpitanul este un ins vânjos, cu o cicatrice pe obraz. A făcut războiul și nu-i poate suferi pe francezi. Îl privește cu un oarecare dispreț pe Atala, ofițer francez și metis pe deasupra. De la escala din Irlanda nu le-a mai adresat niciun cuvânt.

De când a început să bată vântul și marea a devenit agitată, Agnès a rămas în pat, în cabina pe care o împarte cu trei englezoaice, invidioase pe lenjeria ei și pe timpul pe care îl consacră toaletei.

Într-o dimineață, în timp ce pasagerii își iau micul dejun, căpitanul intră în sufragerie și spune:

— *Ladies and gentlemen*, călătoria dumneavoastră se încheie. Ca de obicei, am fost puțin zgâlțâiți când ne apropiam de coasta americană. Sper că nu ați suportat prea greu această noapte agitată. Într-o oră, profitând de flux, vom intra în portul Halifax.

Formalitățile vamale se prelungesc. La vederea pașaportului lui Atala, un vameș cheamă un ofițer care, odată sosit, clatină din cap.

— Ofițerii francezi sunt rari în Canada, spune el înapoindu-i pașaportul.

În portul Halifax, se află un hotel rudimentar, din lemn. Călătorii își petrec noaptea aici, în dormitoare comune. Poștalioanele, care au sosit pline de călători pentru Europa, vor pleca mâine spre Montreal, străbătând statul american Maine.

Atala cumpără doi cai cărora li se pun șei și potcoave cu crampoane.

De când a pus piciorul pe pământul canadian e alt om. A început să i se dezlege limba, i se întâmplă chiar să suradă. Încălecând, spune:

— Drumul va fi lung, dar pădurarii sunt ospitalieri cu călătorii. Mulți dintre ei îi simpatizează pe francezi. Vom face popas la Mancton. Starețul era bun prieten cu unchiul tău Patrice, „viteazul vitejilor”, devenit legendar printre francezii din Canada.

Mancton este o insuliță în mijlocul pădurilor, un sătuc de tăietori de lemne în preajma unei mănăstiri.

Rămân peste noapte într-un han din apropierea schitului. De dimineață, vine să-i vadă starețul care îi sfătuiește să mai întârzie puțin înainte de a înfrunta munții Appalache încă înzăpeziți.

— Muntele e încețoșat în primăvara asta. Așteptați să se nsorească. Altminteri, sunteți amenințați să vă rătăciți.

Atala, ținând seama de sfaturile abatelui, se hotărăște să pândească prima rază de soare.

E cea dintâi zi pe care o petrec între patru ochi de când au plecat din Franța.

În mica odaie de zi a hotelului, cu mobile rustice, Atala rămâne mult timp lângă fereastră privind căderea ploii.

Din când în când vine să se așeze lângă foc și privește atent jocul flăcărilor ce se reflectă pe fața lui impasibilă.

În cele din urmă Agnès nu mai rezistă.

— Orice alt băiat în locul tău și-ar fi încercat norocul, spune ironizându-l.

El pare surprins.

— Ar fi trebuit să-ți fac curte? Să-mi încerc norocul, cum spui, ca să-ți ofer plăcerea de a-ți bate joc de mine?

— Nu te crezi deloc în stare să plăci?

— Îmi închipuiam, răspunde el, că, renunțând la viața ușoară a Parisului, la intrigile în care ai fost amestecată, te vei schimba. Dacă nu, la ce bun ai făcut o asemenea călătorie?

— Am visat mereu la Rivière-du-Loup, despre care tata îmi vorbea atâta, mărturisește ea. Mă săturasem să fiu în primejdie, atunci când nu eram inutilă, mă săturasem să fiu în slujba unor bărbați pe care nu-i iubeam și a unor interese străine de mine. Dar nu m-aș fi hotărât desigur niciodată dacă n-aș fi fost silită să o fac.

— Tata nu mi-a ascuns, spune Atala după o tăcere, că primul-consul a fost cel care a hotărât să primesc însărcinarea să te conduc la Quebec.

— Se gândește la tot, oftează ea. Nu lasă nimic la voia întâmplării. Iubita ta - la Santo-Domingo, tu - pe malul fluviului Saint-Laurent. A făcut și mai mult: ți-a pus la dispoziție o femeie care trece drept atrăgătoare și despre care bănuiește că ar servi interesele lui Barras sau pe cele ale lui Fouché. Cine ar crede că nu îți sunt amantă?

— Tu? se miră el. Ești moștenitoarea domeniului Saint-Roch de la Rivière-du-Loup. Eu nu sunt decât copilul natural al unui colonel francez și al unei băstinașe. Când vei descăleca, maică-mea îți va spune stăpână și îți va săruta mâna.

— Tu ești omul marilor iubiri: după Isabelle de Florensac, Paulina Bonaparte. Mărturisesc că generăleasa Leclerc e fermecătoare. Parc-o văd în ziua când v-ați întâlnit în cabinetul lui Barras. S-ar părea că eu n-am fost pentru tine decât o ultimă soluție...

Atala se ridică, se îndreaptă spre fereastră, dă la o parte perdeaua.

— Ploaia a încetat. Se zărește luna în spatele unui strat subțire de nori care se duc. Totul ne încredințează că vom putea pleca mâine dimineață.

— Ce păcat că ești însurat, suspină Agnès apropiindu-se de el. De la prima noastră întâlnire...

— La Balul de la doamna Tallien?

— Ia te uită! Îți amintești!... Te-ai fi îndrăgostit de mine. Am fi hotărât o nouă alianță Vaudreuil-Florensac. Am fi întemeiat o familie pe pământul strămoșilor noștri comuni francezi și băștinași.

Atala nu răspunde; Agnès se îndreaptă spre cămin și se așază pe un taburet.

— Sunt un soț rău, spune el. Nevastă-mea nu vrea să mă mai vadă. Acest exil la care tata m-a condamnat nu are numai scopul de a mă îndepărta de Paulina, ci și de Florensac. S-a mizat pe faptul că nu mă voi mai întoarce.

— Avem ceva comun, observă Agnès, amândoi ne-am irosit viețile.

Atala izbucnește în râs. Agnès tresare. Râsul lui e neplăcut, icnit. Poate așa râd băștinașii?

— Îmi închipui, continuă el, efectul pe care l-ar fi produs la Quebec căsătoria noastră. Marile familii din Canada! Fratele bunicului tău, călugărul și sora bunicii tale, maica stareță, au judecat-o foarte aspru pe mătușa Isabelle pentru că m-a crescut pe mine, un bastard. Mai târziu, când tata a venit să mă caute, m-a putut recunoaște drept fiul lui fiindcă în Franța avusese loc revoluția. Aici însă nu! Pregătește-te să ajungi sub domnia lui Ludovic al XV-lea. O Vaudreuil căsătorindu-se cu fiul unei băștinașe? Întreaga aristocrație din Quebec ți-ar închide ușa. Aristocrația din Quebec a întors timpul înapoi. Am spus Ludovic al XV-lea dar de fapt ei au rămas la Regele Soare!

Agnès nu-și poate găsi somnul. Patul e incomod, salteaua tare. Dar în primul rând se gândește la ceea ce i-a spus Atala despre acest univers în care va pătrunde ca o intrusă.

Ar trebui să-l deteste pe Atala. Tocmai el să facă morală altora! El care și-a înșelat nevasta, și-a părăsit copilul pentru o destrăbălată despre care toată lumea știe că înainte fusese amanta lui Frêron și a multor altora? Ce contează, de altfel, părerea lui Atala?

Se întreabă cât timp va rămâne el la Rivière-du-Loup. Va sta câteva zile, poate câteva săptămâni, lângă maică-sa, bătrâna îngrijitoare huronă. S-ar putea oare ca Damagoya să fie împodobită cu pene?

Peste zi, când au fost împreună, ar fi vrut ca el s-o cuprindă în brațe. Îi privea gura. Dorea ca Atala s-o sărute. A fost geloasă, prostește, pe Paulina Bonaparte. Dar abia acum, când lumina dimineții pătrunde prin obloane, simte o tulburare necunoscută. Nu încapе nicio îndoială: este îndrăgostită de acest nerod.

*

Încă de la primele serpentine ale urcușului au fost nevoiți să descalece și să ia caii de căpăstru.

Agnès merge ca un automat, alunecând mereu în zăpada care se topește. Din când în când, cade din pricina plăcilor de gheață. Atala o ajută să se ridice, îi dă curaj, scoate din buzunar o sticlă de whisky și o silește să bea o dușcă. În cele din urmă o urcă din nou în șa și mână cei doi cai până-n vârf.

Coborârea e periculoasă. Cu nările fumegând, caii se poticnesc la fiecare pas, vădit osteniți.

E aproape noapte când ajung în valea care se lărgеște brusc: acum în fața lor se-ntind câmpii cât vezi cu ochii. Atala pare surprins, neliniștit.

— Aproape totul e nedestelenit sau lăsat în paragină, mormăie el. Nu înțeleg nimic!

Agnès abia se mai ține în șa prinzându-se de oblânc.

— Vom merge la pas, hotărăște Atala. Ai putea să cazi dacă am grăbi pasul. Curaj! Ne apropiem.

Trebuie să descalece adesea pentru a recunoaște drumul. Când în sfârșit apare luna dinspre Laurentides, decorul îi devine familiar. Regăsește micile pădurici, boschetele de arbori desfrunziți. Recunoaște, la o răscruce, drumul spre Saint-Roch. Dincolo de colina următoare se va ivi casa.

Un zgomot surd îl face să se întoarcă. Agnès a alunecat de pe cal, învinsă de oboseală și de frig. Atala o ia în brațe și o duce. Cât e de ușoară! Capul i se clatină la fiecare pas, nările-i sunt reci, buzele vinete, sub ochii închiși are cearcăne mari. Atala trebuie să se oprească, să o așeze pe pământ, să-i frece fața cu zăpada care acoperă, ici-colo, iarba abia răsărită. Ea își revine, tremură:

— Unde suntem? Întreabă.

Atala o ia din nou în brațe și își continuă drumul, urmat de cai.

— Ajungem îndată.

Se oprește. La dreapta se află într-adevăr marea preerie, gardul de măracini care mărginește parcul. Bariera e ridicată, dar parcă ar fi roasă de cari. O rază de lună luminează acoperișul hambarului din față și casa în dreapta. Niciun lătrat nu le vestește sosirea.

Atala îl revede pe tatăl său sărind de pe cal, dând frâul unui servitor băștinaș, urcând cele cinci trepte dintr-o suflare. Pe-atunci, Atala alerga spre el cât putea de iute și i se arunca în brațe.

Aici s-a petrecut drama. Aude vocea aspră a lui Panaouamesko, strigând:

— Un copil în care se amestecă sângele lui și-al meu nu merită să trăiască.

Indianul acela înfricoșător pregătindu-se să țintească. Cele două gloanțe pornind în același timp. Indianul căzând la pământ și în aceeași clipă, din mijlocul preeriei, țipătul Isabellei care se prăbușea lovită de moarte.

Demult, în adolescență, visa adesea această zi și, de fiecare dată, se trezea brusc, urlând de frică.

Acolo, la capătul parcului, se înalță cedrul cel mare la rădăcina căruia este îngropată Isabelle.

Încet, Atala o lasă jos pe Agnès, sprijinind-o ca să poată sta în picioare. Fata se clatină. El îi arată casa mare de lemn, cu un etaj, care se conturează în lumina lunii.

— Saint-Roch, rostește el.

Apoi strigă:

— Hei! Nu e nimeni? Hei! Mă auziți?

O așază pe Agnès pe o treaptă; bate cu pumnul în ușa de lemn.

— Hei! Mă auziți? Deschideți!

Lovește violent cu umărul în ușă. Ușa e însă trainică. Va încerca să intre străbătând terasa, dar, iată, zărește o lumină slabă prin obloanele de la primul etaj. Se aud zgomote de pași, apoi de după ușă, o voce tremurătoare:

— Cine sunteți? Ce doriți? Vedeți-vă de drum!

— Deschide, strigă Atala. Sunt Atala de Florensac, fiul fostului vostru stăpân și v-o aduc pe noua voastră stăpână: domnișoara de Vaudreuil.

Din nou liniște, apoi aceeași voce tremurătoare:

— Cine sunteți? Repetați!

— Sunt Atala de Florensac, fiul fostului vostru stăpân, fiul lui Damagoya.

Ușa se întredeschide lăsând să apară vârful unei carabine.

— Dați-vă înapoi ca să văd în lumina lunii dacă sunteți cu adevărat cine spuneți.

Atala face un salt îndărăt, ieșind din umbră. Ușa se deschide. Apare un bătrân care ține în mână o lumânare.

Atala se grăbește s-o ajute pe Agnès să se ridice. O susține ca să urce treptele. Bătrânul le-a făcut loc să intre. Sfeșnicul îi tremură în mâini; Atala îl recunoaște.

— Ești Martin, fiul lui moș Mathieu, nu-i așa? Unde e mama?

Cum Agnès nu se mai poate ține pe picioare, Atala o ia din nou în brațe și, ducând-o spre camera de zi, poruncește:

— Aprinde repede focul! Domnișoara e amorțită de frig și e la capătul puterilor.

O așază pe Agnès pe un divan. Șemineul mare e gol.

— Mă duc să caut lemne, spune bătrânul.

Atala îl apucă de reverele hainei pe care omul și-a pus-o în grabă peste cămașa de noapte.

— Ce-i cu mama, strigă, n-a trezit-o zgomotul?

Bătrânul holbează ochii.

— Nu știți, domnule? bâiguie el întorcându-și capul.

Atala înțelege. Privirea sa trece de la Agnès, care zace pe divan, la bătrânul speriat.

— Demult? întreabă.

— S-au împlinit doi ani, domnule. Sărmana, se perpelea la gândul că moare fără vești de la dumneavoastră. Odihnește sub cedrul cel mare, alături de stăpâna noastră.

Atala va pleca mâine, așa cum a făcut, acum douăzeci de ani, Alain, tatăl acestei fete. Nici el, Atala, nu e altceva decât un străin aici.

— Vom aprinde focul ca domnișoara să-și revină, poruncește el. Să pui apă la fiert ca să-i pregătim un grog. Să încingi niște vase ca să-i încălzești patul.

O privește pe Agnès care a deschis ochii, dar respiră cu greutate. Bătrânul se depărtează, iar Atala îl urmează. Amândoi coboară la stiva de lemne. Curând, în șemineu arde un foc mare. Apoi cei doi bărbați se grăbesc să aprindă mașina de gătit din bucătărie. Bătrânul scoate din fundul unui dulap o sticlă de rom.

— Cine se ocupă de moșie? întreabă Atala.

— Verii stăpânei dumneavoastră vin uneori. Fermele a trebuit să le cedăm una câte una arendașilor.

Adaugă dând din cap:

— Domeniul! Domeniul!

— Trăiești singur la Saint-Roch?

— Nu, răspunde bătrânul. Locuiesc aici și fiica mea cu bărbatul ei. Toți trei facem ce putem.

Apa clocotește în oală. Bătrânul ia oala, un ulcior cu rom și, urmat de Atala, le duce în camera de zi unde căldura focului a înviorat-o pe Agnès. Atala amestecă apa clocotită și romul într-un vas pe care i-l întinde fetei. Ea soarbe un gât, tușește.

— Trebuie să bei până la ultima picătură, poruncește el. Îți vom pregăti apoi un pat cu multe învelitori, dacă mai sunt.

Bătrânul canadian face un semn afirmativ:

— Oh! Cât despre cuverturi...

Atala se așază lângă ea pe divan.

— N-aș vrea să plec lăsându-te bolnavă.

Ea se ridică, Atala îi întinde vasul pe care fata îl golește până la fund.

— Să pleci? șoptește.

— Martin îți va face patul și îl va încălzi în timp ce eu voi adăposti caii. Le e frig și lor.

Pleacă. Într-un colț al mării încăperi un orologiu bate încet. Atala se îndreaptă spre preerie. Sub cedru se află două morminte: mormintele celor două mame ale sale. Îngenunche. Pojghița de gheață trosnește.

— Pământul ăsta e blestemat, murmură. Blestemat! Blestemat! Am revenit numai ca să vă fac o ultimă vizită.

*

— Am scris vărului tău Ambroise, spune Atala, așezându-se la căpătâiul ei, și l-am rugat să vină cât mai iute să-ți prezinte conturile. Ce s-a întâmplat aici, după moartea mamei, e de

neînțelese. Au lăsat ca totul să se ducă pe apa sâmbetei, în loc să angajeze un administrator.

Agnès surâde. De opt zile, de când au sosit la Rivière-du-Loup, Catherine, o țărancă voinică, a îngrijit-o cum a putut mai bine. În fiecare zi, Agnès merge de la pat la un fotoliu lângă fereastră, de unde privește aleea mare mărginită de pomi, altădată tăiați în stil franțuzesc, acum năpădiți de bălării. Acolo, la capăt, se ghicește fluviul și, când timpul e senin, în depărtare se profilează piscurile încă acoperite de zăpadă: munții Laurentides.

Atala vizitează zilnic pământul și vine să-i dea raportul. Ea îl ascultă distrată. Paradisul de la Rivière-du-Loup nu e decât o casă veche de lemn, șubredă și umedă, înconjurată de terenuri pline de mărăcini și bălării. Dar Agnès e fericită ca o fetiță, ca și cum cei opt ani care au trecut de la moartea tatălui ei s-au șters în sfârșit.

— Conturile! E obligat să-ți prezinte conturile! se înfurie Atala. Ți-au vândut bunurile! Te-au jecmănit!

Pleacă. Ea se ridică, se privește în oglinda toaletei, clatină din cap găsindu-se slabă și palidă, deloc seducătoare. N-are alte haine decât acest costum de călărie, uzat, rupt, și cămașa de in pe care i-a împrumutat-o țăranca. Rochiile i-au rămas la Halifax. I s-a promis că bagajele vor sosi mai târziu. Ea însă ar dori să fie frumoasă astăzi.

Deschide mecanic un dulap. Înăuntru e agățată o rochie, decolorată, prăfuită. Agnès o examinează. Bine periată, ar merge. O cheamă pe Catherine care vine în fugă: o față mare, roșcovană și blândă, ochi mirați.

— Ajută-mă să îmbrac rochia asta.

Catherine se agită.

— E o rochie a stăpânei noastre Isabelle, mătușa dumneavoastră, spune ea admirativ. În rochia asta îi veți semăna și mai mult. Când a murit eram tare mică, dar mi-o amintesc foarte bine. Semăna leit cu dumneavoastră.

Complice, cele două femei se zoresc la treabă, apoi Agnès se străduiește să dea oarecare viață părului ei.

Când Atala se întoarce, o găsește așezată în fotoliu. Se oprește în prag uimit.

— Într-adevăr îi semeni, spune el. În amintirea copiilor mici fețele sunt neclare.

O ia de mână.

— Vino!

O duce cu el. Culoarul e rece. Agnès tremură. Atala deschide o uşă, intră într-o cameră. Pe perele, într-o ramă ovală e agăţat un portret.

— Eu sunt! strigă Agnès uluită.

— Ea e, răspunde cu gravitate Atala. Te afli în camera tatălui meu.

Portretul umple acea încăpere cu pereţi goi, având drept mobilă un pat şi două scaune.

Agnès rămâne nemişcată, neputând să-şi ia ochii de la portret. Apoi se aruncă în braţele lui Atala, îşi lipeşte obrazul de umărul lui şi izbucneşte în plâns.

— Dacă ai şti cât de rea am fost cu tatăl tău, îngaimă ea.

Apoi, cu glas scăzut, cu gura lângă urechea lui Atala, adaugă:

— Dacă ai vrea, am rămâne aici, tu şi cu mine. Va veni ziua când vei înceta să o iubeşti pe cealaltă. Poate că atunci vei izbuti să mă iubeşti?

Atala vrea să se desprindă, dar ea îl reţine.

— De la moartea tatălui meu, îngaimă ea (aveam paisprezece ani) sunt singură, lipsită de dragoste, lipsită de prietenie: o epavă.

— Vino, îi spune blând Atala, ducând-o spre uşă.

O sprijină pe trepte, până în camera de zi, până la divanul din prima seară, pe care se prăbuşeşte. El se aşază alături.

Lacrimile umplu ochii mari ai lui Agnès, apoi îi curg încet pe obraji.

— Nu-i aşa că ţi-e milă de mine?

Caută cu disperare o batistă. El îi oferă. Agnès are înfăţişarea unei puştoaice pedepsite. Şi totuşi e o şireată, o intrigantă, amanta lui Barras, spioana lui Fouché. Ea a fost cea care şi-a denunţat prietenii regalişti în Fructidor. E cu putinţă ca şi acum să joace teatru?

— O să mergem la Quebec imediat ce-ţi va fi mai bine, îi spune pentru a schimba vorba. Vom cere verilor tăi conturile. Îţi datorează bani mulţi. Vom cumpăra vite, vom angaja personal. Vom încerca să găsim un administrator capabil şi cinstit. Tata nu mi-ar ierta dacă nu te-aş ajuta să-ţi refaci domeniul. Dar trebuie să te însănătoşeşti mai repede, se apropie timpul semănatului.

— Nu te vei îmbarca la Quebec, de îndată ce Saint-Laurent va fi navigabil? Întreabă ea cu voce stinsă.

— O să ne grăbim, îi răspunde. Trec vase până la începutul lui octombrie.

Fața lui Agnès se luminează.

— Desigur, voi face tot ce-mi stă în puteri ca toate să fie gata înainte, adaugă el repede.

Intră Catherine.

— Cina e aproape gata. Trebuie să o servesc pe domnișoara în cameră? Sau domnișoara va cina împreună cu domnul colonel în sufragerie?

Se străduiește să vorbească la persoana a treia, cum a auzit-o, altădată, pe maică-sa.

— Dacă ne vei face un foc bun, spune Atala, cred că domnișoara va putea să cineze cu mine.

O ajută să se ridice.

— Vremea se răcește, observă Catherine. Vântul bate dinspre apus. Mâine va fi frumos.

*

Așteaptă de câteva clipe în marele salon de la Tuileries. Ușa de la cabinetul primului-consul se deschide și apare Talleyrand.

— Generalul vă așteaptă, spune el retrăgându-se pentru a-lăsa pe delegați să intre.

Bonaparte stă în picioare la biroul său plasat între două ferestre care dau spre grădina Tuileries.

— Intrați, domnilor, și luați loc.

Ușierii se grăbesc să așeze fotoliile. Deputații Consiliului de Stat, ai Senatului, ai Tribunalului și ai Corpului legislativ se așază. Bonaparte face la fel.

— Domnilor, înțeleg neliniștea dumneavoastră. Am luptat cincisprezece ani. Pacea ne-ar fi necesară. De asta am și consimțit să închei tratatul de la Amiens. Din păcate, niciuna din condițiile acestui tratat n-a fost îndeplinită de inamicii noștri. Englezii n-au părăsit Malta, n-au început nici măcar cele mai mici preparative. Or, după Gibraltar, Malta este drumul spre Orient. Anglia vrea război. Acum câteva zile, lordul Whitworth și-a cerut vizele. Noi am făcut totul pentru a împiedeca această criză. Am cerut chiar ca Malta să fie remisă unei puteri neutre! Nu ne rămâne decât o soluție: debarcarea!

Privirea lui Bonaparte se oprește pe rând asupra fiecăruia dintre bărbații așezați în fața sa. Reia:

— Guvernul englez își închipuie că Franța nu are niciun mijloc de a-și apăra drepturile. Se înșală.

După o tăcere de gheață, Florensac se ridică.

— Există primejdia ca acest război să dezlănțuie un conflict general pe continent.

— Nu am a mă teme decât de Austria, ripostează prompt Bonaparte. Crede-mă, domnule de Florensac, că accept cu groază războiul. Dacă, însă, suntem siliți, îl vom duce cu cinste până la capăt. Iată ce vă rog să precizați alegătorilor voștri. Dacă va trebui să redevin general comandant, să știți că nu voi lăsa nimic la voia întâmplării.

Se ridică. Toți fac același lucru. Ocolește biroul, strânge mâna delegaților. Ajungând în fața lui Florensac, înalță capul și ia o atitudine semeață.

— Mereu drept ca un i, domnule conte, și la fel de încăpățânat! Am auzit că ești împotriva consulatului meu pe viață. Cu toate astea sunt încântat că te revăd.

Întinde mâna pe care Florensac i-o strânge.

— Fiindcă este bine, îi răspunde acesta, ca un conducător să depindă de poporul său și nu de bunul său plac. Pentru asta am făcut Revoluția.

Parlamentarii lasă ochii în jos, temându-se de o izbucnire, dar Bonaparte își așază mâinile, una peste alta, la spate.

— Fiul dumitale nu s-a întors încă din misiunea în Canada? Îl întreabă.

Ludovic dă din cap în semn de negație. Primul-consul își ciupește nările, apoi spune:

— Vine o clipă în care un concediu nelimitat se transformă în dezertare.

Florensac nu clipește.

— N-a putut totuși să se însoare cu frumoasa pe care i-am încredințat-o. E însurat cu nepoata dumitale.

Bonaparte scoate tabachera din buzunar, trage o priză, închide cutia cu un pocnet scurt, își scutură praful de pe veston.

— Păcat! exclamă el. E un soldat bun. Mi-e teamă că englezii nu ni-l vor înapoia.

Face stânga împrejur, revine la birou și spune:

— Domnilor, nu vă mai rețin.

Parlamentarii părăsesc cabinetul, când vocea primului-consul se aude din nou:

— Domnule de Florensac! Încă o clipă, te rog.

Ludovic se oprește, se întoarce, revine. Bonaparte îl invită să ia loc pe unul dintre fotolii și se așază lângă el, în timp ce ușa se închide în urma deputaților.

— Chiar crezi că vreau să devin împărat? întreabă el privindu-l pe Florensac drept în ochi.

— Într-adevăr, zvonul circulă pe străzi și chiar pe culoare. Se spune că e ridicol să purtați același titlu cu Cambacérès și Lebrun când de fapt hotărâți de unul singur.

Bonaparte face un gest evaziv.

— Ce contează titlurile! Ceea ce contează este Franța. Pitt a revenit la putere.

Se ridică, Florensac îl imită.

— Pentru a duce război cu Anglia am nevoie de toți bunii francezi, spune Bonaparte. Adică am nevoie și de dumneata.

Oftează însoțindu-l pe Florensac spre ușă.

— Nu am făcut Revoluția ca să-l înlocuim pe rege cu un împărat, spune calm Florensac. Gândiți-vă că ocupați un loc de seama în istoria Franței. De când sunteți la putere, ați făcut mult pentru țară. Și țara o știe. Aveți grijă ca dragostea ei să nu vă amețească.

Nemulțumit, Bonaparte se răsucește pe călcâie. Florensac iese închizând ușa în urma lui.

Capitolul IV

ADIO PĂMÂNTULUI FĂGĂDUINȚEI (1803)

Atala a descoperit într-o magazie o caleașcă veche la care a înhămat doi cai; o călătorie până la Quebec i se pare primejdioasă pentru Agnès. Martin îi va conduce. Au întâlnire cu notarul și cu o delegație a familiei Vaudreuil.

E primăvara somptuoasă și timpurie a Quebec-ului. Ierburile cresc stufoase, arborii sunt în floare. Natura se grăbește să renască, nu are nicio clipă de pierdut.

Lăsând-o pe Agnès la hotel, Atala pleacă să-l caute pe notar. E un om gras, cu trei rânduri de bărbie, cu favoriți cărunți. Îi face o primire de gheață musafirului. Nici Atala nu e mai puțin rece.

— Cunosc foarte bine, spune el, hotarele domeniului pe care l-a apărat tata. Va trebui să i se dea socoteală domnișoarei Vaudreuil de fiecare bucată de pământ.

Notarul e indignat.

— Tatăl meu era notarul familiei Vaudreuil. În vremea primei tinereți l-am cunoscut pe domnul conte Philibert. Un mare senior! Nu stă în intenția clienților mei să-i spolieze succesorii. Cât a trăit mama dumneavoastră, a apărat moșia, era o femeie destoinică. Dar vai! de atunci! Rivière-du-Loup e atât de departe. Dacă tânăra care vă însoțește e fiica lui Alain de Vaudreuil, deci unica moștenitoare a averii bunicului său, îi vom da socoteală ban cu ban.

Întorcându-se la hotel, Atala observă patru soldați englezi, îmbrăcați în roșu, care stau în fața ușii. De îndată ce a intrat în hol, un ofițer, care stătea jos, lângă scară, țeapăn ca un par, se ridică și vine spre el. Ține un baston de cauciuc în mâna dreaptă. E roșcovan și are maxilarul inferior foarte proeminent. Schițează un vag salut militar. Vorbește parcă fără a-și descleșta dinții.

— Colonelul viconte de Florensac? întreabă el examinându-l pe Atala.

Apoi strâmbă din nas.

— Sunteți indian, *sir*? întreabă în continuare. După numele pe care îl purtați, nu s-ar zice.

Atala face un pas înapoi, cu pumnii strânși.

— Sunt colonel în armata franceză, *sir*.

— Așa afirmă pașaportul pe care l-ați dat portarului și așa se explică vizita mea, *sir*. Guvernatorul consideră că este foarte regretabil ca un ofițer francez să se plimbe în voie prin Canada.

— Dar pașaportul meu este în perfectă regulă! protestează Atala.

— Fără îndoială! Fără îndoială! răspunde englezul. Dar v-a fost eliberat înainte de intrarea noastră în război. Am însărcinarea de-a vă supraveghea.

O lovitură de baston peste cizme subliniază cele spuse.

— Urmați-mă, *sir*, încheie el.

Atala obține permisiunea de a-i scrie un bilet lui Agnès. Verii săi vor veni mâine la notar și-i vor aduce conturile; îi dorește mult curaj și noroc. Închizând plicul, îi spune ofițerului:

— La ordinele dumneavoastră, *sir*!

— Ca ofițer superior și aristocrat, cu toate că sunteți în serviciul Republicii, guvernatorul vă va găzdui în palatul său, îi declară acesta. Are intenția să vă trimită în Anglia cu primul vas. Un vapor pleacă mâine spre Liverpool. Sperăm să găsim o cabină disponibilă.

Merg pe jos, încadrați de soldați. Pe măsură ce se apropie de fortăreață, ofițerul pare să se umanizeze.

— Vă înțeleg supărarea, spune el. Să fii prizonier fără să te fi luptat nu e deloc măgulitor pentru un ofițer al lui Bonaparte. E un ghinion blestemat că ați intrat în gura lupului venind la Quebec.

Atala se întreabă dacă guvernatorul nu are vreo legătură cu verii Vaudreuil. În cele din urmă curiozitatea îl readuce în fața ofițerului care îi pune lui Atala întrebarea ce-i stătea pe buze:

— Sunteți originar din Canada?

— Tatăl meu, răspunde calm Atala, a venit aici pentru a se lupta cu englezii! S-a remarcat în bătălia de la Quebec, la câțiva pași de aici. Apoi s-a luptat împreună cu Washington pentru independența Statelor Unite. Totuși, pământul acesta pe care îl voi părăsi pentru totdeauna este al huronilor, cei mai îndepărtați strămoși ai mei.

După o noapte petrecută în fortăreață, Atala este condus în port.

Curând, o goeletă cu trei catarge înalță marea pânză, marele gabier și vela foc.

Pe duneță, alături de ofițerul secund, un pilot canadian se instalează lângă omul de la cârmă. Pe punte, pilotul, dirijează manevra, suflând în fluier. Lanțurile ancorelor se răsucesc scârțâind.

În clipa când un marinar dă să ridice scândura care leagă nava de chei, o femeie cu răsuflarea tăiată sare pe punte. Marinarul înjură, cheamă pilotul în ajutor. Comandantul Maxwell coboară în goană scara de bord. E un om înalt și slab, cu pielea tăbăcită de soare, cu ochi de culoare deschisă, un marinar renumit pentru că a scăpat cu bine din nenumărate furtuni.

O privește pe tânăra femeie despletită și încântătoare.

John Maxwell se bucură de o reputație strașnică în marina engleză: nu poate lăsa să treacă nicio slujnică prin fața lui fără să-i ridice fusta. În fiecare port, dacă e nevoie de el, se știe prea bine unde poate fi găsit. Tocmai de aceea este înmărmurit de frumusețea lui Agnès. Își duce politicos mâna la caschetă într-un salut clasic și spune cu un puternic accent scoțian:

— *Excuse me, lady. You must go away, we are just starting.*⁹

Înalță capul spre duneță pentru a-i face semn matelotului să întârzie o clipă lovitura de bară după care vasul va începe să lunece spre mijlocul râului.

— Salvați-mă! Salvați-mă! se roagă Agnès. Mă urmăresc! Vor să mă omoare. Trebuie să fug cu orice preț. E bărbatul-meu. Vrea să mă asasineze pentru a-mi lua averea. A trimis ucigași până și în camera mea. Am reușit să fug pe fereastră. Lăsați-mă să ajung în Anglia!

— *It is impossible*¹⁰, răspunde comandantul.

S-a dat, însă, înapoi cu un pas. Agnès profită pentru a se apropia de el.

— Dacă nu mă primiți, mă condamnați la moarte, strigă ea. Mă lăsați pradă asasinilor. Ascundeți-mă! Ascundeți-mă!

Fără a aștepta răspunsul lui Maxwell, se repede spre scară.

Pilotul se apropie de căpitan.

— Să o scoatem afară cu forța? întreabă el.

Agnès a dispărut. Comandantul ridică ușor din umeri.

— Pe legea mea, nu! răspunde. Pare într-adevăr înspăimântată.

⁹ Scuzați-mă, doamnă. Trebuie să plecați înapoi, tocmai porneam (engl.).

¹⁰ Cu neputință (engl.).

— Dar, obiectează pilotul privind spre chei, nu mi se pare că e urmărită. Nu văd pe nimeni.

— *Well*,¹¹ spune căpitanul cu ochii la scara pe care a dispărut tânăra femeie, o vom debarca puțin mai departe.

Apoi strigă către dunetă:

— La drum! Trebuie să fim la dispoziția femeilor frumoase.

Pilotul face o strâmbătură care vrea să fie un surâs, în timp ce locotenentul comandă manevra pentru ieșirea vasului din bazinul Saint-Louis și angajarea lui în apele fluviului.

— Facem escală la Sydney. Poate tânăra doamnă dorește să viziteze Noua Scoție? spune comandantul.

Își înfundă mâinile în buzunarele hainei de pânză groasă în vreme ce pilotul își strigă ordinele echipajului cățarat pe catarge.

— Marea pânză! Brigantina!

Locotenentul strigă în pâlnie:

— Gata de virare!

Tăind apele repezi ale fluviului Saint-Laurent, vasul atinge ușor insula Orléans, trece pe lângă Montmorency, unde s-a hotărât, cu patruzeci și trei de ani în urmă, soarta Canadei.

Comandantul Maxwell, sprinten, se duce pe dunetă, lângă primul locotenent. Vaporul merge în zigzag, în limitele îngăduite de pilotul atent. Pânzele încep să se umfle. Vasul alunecă fără efort.

Locotenentul O'Leary, calm, face cu ochiul.

— Ați îmbarcat provizii de ultimă oră, domnule! constată el.

Maxwell își încruntă sprâncenele, apoi se hotărăște să suradă.

— Totul este în ordine, adaugă O'Leary. Ar trebui să o liniștiți pe această nefericită, să-i oferiți un pahar de whisky.

De la îmbarcare, Atala este închisă într-o cabină de pe punte, la pupa vasului. O santinelă veghează la ușa lui. Cabina este mobilată simplu, cu un pat, o masă și un scaun pe care Atala se cocoață ca să privească prin hublou pământul canadian, rămas în urmă.

Peste câteva ore, ușa cabinei se deschide și comandantul Maxwell apare în prag.

După salutul militaresc, se descoperă și intră:

— Iată-mă, pentru câteva zile, gazda dumitale, colonele, spune el, făcându-i semn lui Atala să se așeze pe pat, el însuși

¹¹ Bine (engl.).

așezându-se pe scaun. Amândoi, și dumneata și eu, suntem ofițeri. Nu suntem, nici dumneata, nici eu, răspunzători de ce se întâmplă. Nu am declarat eu război Franței și nici dumneata Angliei. *Well!* Vom părăsi în curând coasta americană. Nu va fi nevoie nici măcar să-ți cer cuvântul de ofițer pentru a-ți da oarecare libertate la bord. Dacă, totuși, n-ai întârzia să mi-l dai, mi-aș îngădui să te las să te plimbi chiar din acest moment pe puntea *boat*¹²-ului meu.

— Îți mulțumesc, domnule comandant, răspunde Atala. Dar prefer să stau închis cât încă se mai vede malul. Risc să cedez ispitei.

La auzul acestor cuvinte, John Maxwell se înseninează.

— Mă bucură răspunsul dumitale. Aș fi răspuns la fel într-o asemenea situație.

Se ridică.

— Deci, adaugă el, până când nu vom depăși Terra-Nova, voi lăsa o santinelă în fața ușii dumitale încuiate.

Este pe punctul de a ieși, dar se întoarce:

— *Well!* era să uit că sunt însărcinat cu un comision pentru dumneata. Avem la bord o pasageră care pare-se te cunoaște. Mi-a povestit o întâmplare destul de puțin plauzibilă. Dar această persoană este prea drăguță ca să n-o cred. S-a refugiat la bord exact în momentul când noi ridicam ancora. M-a rugat să o duc în Anglia spunând că la sosire va avea posibilitatea să-și plătească voiajul. După cum știi, sau poate nu știi, vasul meu este destinat să hrănească insularii, dar trebuie să transporte și câțiva călători, puțini la număr, de altfel: un pastor, două neveste de ofițeri chemate în Anglia de afaceri familiale, un bancher și trei sau patru persoane cu profesii nedeterminate. După noi, un vas de război trebuie să ducă în patrie două regimente, fiindcă încep ostilitățile. Se crede că Bonaparte al vostru va încerca o debarcare pe coasta engleză. *Damned!*¹³ E în stare!

— Dumneata zici că eu o cunosc pe această doamnă? se miră Atala.

— Susține că sunteți originari din aceeași regiune. A și precizat: Rivièrè-du-Loup.

Atala își ascunde cu greu mirarea. Agnès e la bord!

¹² Barcă (engl.).

¹³ Blestematul (engl.).

— În curând vom trece prin fața acestui ținut, iar doamna de Vaudreuil a avut un gând frumos în ce te privește. Mi-a cerut să-ți îngădui să ieși pe punte ca să privești pentru ultima oară râul și poate chiar casa copilăriei dumitale.

Pleacă fără să aștepte răspunsul lui Atala. Cheia se răsucește în broască.

Căpitanul Maxwell n-a întârziat să se lase subjugat de Agnès. E drept că nu era greu deloc. De aceea a instalat-o într-o cabină care rămăsese liberă. Și nici vorbă nu mai e s-o debarce la Sydney. A rugat o pasageră, nevasta unui ofițer, să împrumute niște lenjerie de corp și o rochie unei canadiene nefericite care a fugit spre a scăpa de un asasinat.

Tocmai se servise cina, când comandantul se apleacă spre Agnès, așezată la stânga sa, și îi spune:

— Nu suntem prea departe de Rivière-du-Loup!

Amurgește. Soarele coboară la orizont pe fluviul atât de lat încât Jacques Cartier¹⁴ l-a confundat cu un braț al mării.

Agnès se ridică urmată de comandant. Acesta cere scuze oaspeților că îi va lipsi o clipă de tovărășia sa.

Vântul, care s-a stârnit, umflă pânzele vasului. Când ajunge pe punte, Agnès respiră anevoie, se împleticește; Maxwell profită pentru a o prinde de talie. Pe urmă, se îndreaptă amândoi spre cabina lui Atala. Santinela prezintă arma. Maxwell bate la ușă, o deschide și îl cheamă pe Atala, care iese. Agnès surâde, întinzându-i mâna.

— Bună ziua, colonele. Am aflat de prezența dumitale la bordul acestui vas, al cărui comandant mi-a oferit cu generozitate ospitalitatea. Ți-a spus că am fugit de asasinii puși de soțul meu să mă urmărească?

Privirile li se încrucișează. Agnès surâde din nou. Se întoarce, arătând cu degetul spre mal:

— Rivière-du-Loup, spune ea.

Într-adevăr, Atala zărește în depărtare marea peluză care coboară în pantă lină spre fluviu și chiar casa. Curba vâlceleii nu permite să se ghicească cedrul cel înalt, la rădăcina căruia odihnesc mama lui și Isabelle. Privește tăcut, încordat. Apoi, ca și cum n-ar mai putea îndura, intră în cabină. Comandantul

¹⁴ Navigator francez (1491–1557). Pornit din ordinul lui Francisc I să descopere o trecere spre Asia prin lumea nouă, pune stăpânire pe nordul continentului american (Canada), numindu-l Noua Franță.

răsucește cheia în broască. Agnès a rămas sprijinită de bastingaj. Privește cum Rivièrè-du-Loup se pierde încet în ceața care se ridică pe fluviu.

La notar, verii i-au făcut o primire bună. S-au înduioșat de execuția lui Alain, deplângându-l că n-a înțeles mai devreme încotro merge republica. N-a luptat el oare în război pentru a instaura republica și în Statele Unite? De ce nu s-a întors pe urmă la Rivièrè-du-Loup? Nu se mai simțea deloc canadian? Ei, cei din familia Vaudreuil, sunt canadieni. În timpul acestei convorbiri Agnès a avut impresia, că picioarele lor sunt rădăcini înfipite în pământ. Erau șase: patru bărbați și două femei cu fața aspră. Examinau fără indulgență această flacăra zglobie ivită din Franța, emanație a Directoratului pervertit.

Purtătorul lor de cuvânt se numea Donatien. Era un om cu părul cărunț, tuns perie. Spunea:

— Biata mea copilă, evident că va trebui să înveți totul despre pământul strămoșilor tăi! Ne-am gândit să angajăm un administrator la Rivièrè-du-Loup, dar trebuie să găsim pe cineva sigur și priceput. Nu este un lucru imposibil, mai ales dacă vei locui pe domeniu ca să poți supraveghea totul.

Donatien i-a vorbit de bani. Notarul îi plasase și i-ar trebui timp ca să-i recupereze. Ar fi necesar să întreprindă lucrări importante pentru a reface moșia. Dar nimic nu e pierdut, dimpotrivă. În fiecare an Anglia cere tot mai multe produse ale pământului canadian, mai ales grâu.

După aceea, Agnès s-a întors la hotel. În ajun, primise aproape ca pe o eliberare vestea capturării lui Atala. Era poate mai bine să rămână singură, ca născută din nou, la Rivièrè-du-Loup, fără niciun martor al Agnèsei de altădată.

Apoi, după această întrevvedere familială, a lăsat totul baltă. Portarul, un irlandez vorbăreț, i-a spus că goeleta *Queen Elisabeth* va ridica ancora și-l va transporta pe ofițerul francez în Anglia.

A alergat spre port, fără să se gândească.

Comandantul zăvorește ușa cabinei lui Atala, o ia pe Agnès de braț, ducând-o cu el.

— Cina se va răci, îi spune el.

De îndată ce goeleta s-a îndepărtat de portul Sydney, John Maxwell a și venit să-l elibereze pe Atala.

— Până când vom ajunge aproape de coasta Irlandei, dumneata nu mai ești prizonierul, ci oaspetele meu.

Atala o revede pe Agnès abia seara, în sufragerie. Stă la stânga comandantului cochetând cu el, indiferentă la expresiile indignate ale doamnelor puritane. Maxwell e fermecat.

După-masă, călătorii se împart în grupuri mici pentru a juca unii whist, alții șah sau tric-trac. Comandantul se grăbește s-o ducă pe Agnès în sala hărților pentru a verifica poziția.

Atala iese pe punte. Contemplă îndelung oceanul și stelele. De ce a renunțat Agnès la moștenire? Nu poate crede că din cauza lui. Și totuși!

Abia în a treia zi, Agnès vine lângă el pe teuga din față. Fără fard, cu părul strâns într-un șal, oferindu-și fața vântului și soarelui, e mai frumoasă ca oricând.

— Bună ziua, îi spune. Captivitatea asta nu e din cale-afară de neplăcută, nu?

Atala o întreabă ce s-a întâmplat la Quebec și de ce a plecat.

— Totul îmi este ostil acolo. Dacă mi-ai fi văzut familia, ai fi înțeles. Și apoi, ce s-ar fi ales de mine acolo, fără tine?

Întoarce capul, bosumflată.

— Le voi scrie de la Londra, continuă ea, să lichideze în condiții cât mai avantajoase proprietatea. Totul aparține unui trecut în care nu-mi găsesc locul.

— Ce ai de gând să faci?

— Sunt singură pe lume de foarte multă vreme. Voi fi în continuare.

Comandantul Maxwell apare pe dunetă. Atala îl zărește.

— Sunt sigur că ne privește cu binoclul, observă el.

Ea râde fără veselie.

— E gelos ca un tigrul.

— Are dreptul?

— Bineînțeles că nu! Să știi, dragul meu, că bărbații nu mai sunt aceiași după ce le-ai cedat. Iată de ce îl țin în nesiguranță. Dar, bineînțeles, va trebui să-mi plătesc călătoria!

Un val o face să se prindă de balustradă. Atala vrea să-i vină într-ajutor. Agnès se ferește.

— Nu te apropia prea mult. Ar fi în stare să te închidă din nou în celula ta. Iar eu am alte proiecte. Am față de tine o datorie pe care vreau să mi-o plătesc.

— Nici să nu te gândești, răspunde el cu asprime.

— Ba mă gândesc! Din cauza mea ești prizonierul englezilor în loc să fii proclamat general, pe câmpul de luptă, chiar de către Bonaparte!

Se îndepărtează, dar un nou val o face să se clatine. Atala se repede să o susțină. Ea izbucnește în râs.

— Ce-ar spune doamna general Leclerc dacă te-ar vedea? zeflemisește ea ferindu-se.

Agnès pleacă. Atala simte că o detestă.

*

Comandantul Maxwell se ridică dintr-un salt, de parcă l-ar fi pișcat o viespe.

— Înțeleg totul, strigă el. Ți-ai bătut joc de mine, chiar din prima zi!

E roșu de mânie. Agnès, întinsă pe pat, îi surâde.

— John! Liniștește-te!

El răcnește:

— Totul e clar! Florensac e amantul tău. Ai venit după el ca să-l ajuți să evadeze și n-ai reușit. Ai pus gheara pe mine!

— John, observă Agnès întinzându-se leneș, nu vorbești ca un *gentleman*.

Cu pumnii strânși, o înfruntă, scos din fire:

— Nu sunt un *gentleman*. Sunt un comandant de vas. Am în sarcină un prizonier de război pe care trebuie să-l predau autorităților militare când ajung la Liverpool. Ești un fel de Iudith, de Dalila. Ai contat pe faptul că voi merge până acolo încât să-mi sacrific onoarea.

Agnès vine spre el, dar e respinsă atât de violent încât cade pe pat. Are lacrimi în ochi.

— John, vreau să fiu sinceră cu tine fiindcă ești un bărbat loial. Colonelul Florensac nu este amantul meu, ți-o jur. Îi datorez însă mult. M-a însoțit până la Quebec ca să-mi predea domeniul străbunilor mei.

— Desigur că îl iubești, mormăie Maxwell, de vreme ce ai părăsit totul la vestea arestării sale și ai venit la mine pe vas să-mi joci teatru săptămâni întregi! Acum ți-am ghicit jocul. Odată

ajunși la Liverpool, colonelul evadează cu complicitatea mea și tu te duci după el.

— Deci de asta te temi? îl întreabă ea cu tristețe. Ei bine! Îți jur, John, că nu-l voi urma. Nu înseamnă nimic pentru el. Nu mă iubește.

— Tu însă îl iubești cu prețul de-a sacrifica totul pentru evadarea lui, de a-mi ceda mie, zbiară Maxwell scos din fire.

— John, îl întreabă ea placidă, când ai o datorie de onoare, nu faci totul pentru a o plăti? Eu am, față de Atala de Florensac, o datorie de onoare. Am venit să-ți cer ajutorul pentru a o plăti.

— Ajutându-l să evadeze, nu-i așa? Și în schimb, îmi oferi...

— Fiindcă ești un om de onoare, nu-mi vei cere nimic în schimb.

Uluit, își duce pumnii la ochi. Simte că se înăbușă.

— Numai că, din întâmplare, îmi placi, John! În plus, îți voi purta o mare recunoștință. De aceea voi deveni amanta ta și mă vei însoți la Londra unde am prieteni și bani la Banca Angliei. Mai creditat, dar va trebui să-mi plătesc călătoria.

Îi face semn să vină să se așeze lângă ea pe pat. El se supune. Fruntea îi este brăzdată de cute adânci. Agnès își trece brațul în jurul gâtului lui Maxwell, atrăgându-l spre ea. Îi întinde buzele. El vrea să scape, ea îl reține și-l sărută. Ultimul bărbat pe care l-a sărutat a fost Ouvrard. Asta miroase a whisky.

— Nimic mai simplu, șoptește ea drăgăstos. În Anglia nimeni nu știe că ai la bord un ofițer prizonier. Păstrezi toate documentele în cufărul tău. Dacă le distrugi, povestea va fi înmormântată, datoria mea plătită și noi vom face o călătorie de îndrăgostiți până la Londra.

De data asta, el e cel care o sărută cu lăcomie. Agnès simte că se sufocă, se dă la o parte.

— Dar dacă e prins și vorbește? întreabă el, brusc neliniștit.

— N-ai nicio grijă, dragul meu, replică Agnès, Atala este și el un *gentleman*.

John se aruncă asupra ei, dar clopotul pe care chelnerul îl agită de-a lungul culoarului pentru a anunța cina o eliberează la momentul oportun.

Convivii sunt adunați în sufragerie când apare Agnès. A alergat până la ea în cabină ca să-și pună în ordine toaleta. Roagă să fie scuzată și se așază lângă Maxwell care nu scoate o vorbă și stă cu nasul în farfurie.

— Pari preocupat, domnule comandant, i se adresează o doamnă. Dar în curând vom fi în preajma coastelor Irlandei. Am făcut o călătorie minunată. Dorim cu toții să-ți mulțumim.

Fără să-și ridice nasul, Maxwell mormăie supărat.

— Dacă vântul continuă să bată dinspre răsărit, spune un locotenent, avem speranțe să fim în preajma capului Malin înainte de ivirea zorilor. Măine vom naviga de-a lungul Șoselei Urișilor. Înainte de căderea nopții vom pătrunde în canalul de Nord.

Maxwell își înalță capul:

— Într-adevăr, colonele, va trebui să te întorci în celula dumitale.

Terminându-se cina, Agnès ia loc la o masă de whist, în timp ce Atala, în picioare, privește o partidă de șah pe care servirea mesei a întrerupt-o. Comandantul intră ultimul în salon. Privirea sa trece de la Agnès la Atala, apoi revine la Agnès.

— Locotenentul secund nu e la curent, spune el. Va trebui să facem o escală când vom ajunge în Irlanda. Nu e grav, dar ne lipsește apa.

— Sunteți sigur, domnule comandant? se miră un ofițer așezat la o masă de tric-trac.

Maxwell îl fulgeră cu privirea.

— Absolut! Cel mai accesibil ne este portul Carndonagh, la sud de capul Malin. Va trebui să mergem de-a lungul coastei irlandeze, cât mai aproape, de altfel locotenentul Flannigan, cunoaște locul mai bine ca pe buzunarul său, s-a născut acolo. Nu vom pierde decât câteva ore. După toate semnele vom fi în apropiere de Carndonagh înainte de ivirea zorilor.

Își reia anevoie răsuflarea firească, se întoarce și pleacă fără să arunce nicio privire spre Agnès. După o clipă, aceasta întreabă:

— Poate să mă înlocuiască cineva? Sunt foarte obosită.

Un jucător de tric-trac părăsește partida și se apropie.

Agnès face o reverență și se îndreaptă spre ușă. Se oprește un moment lângă Atala, care stă în picioare lângă jucătorii de șah, și îi șoptește la ureche:

— Du-te la tine. Am ceva important să-ți spun.

Pleacă. Atala se duce în cabina lui și se așază pe pat. După o clipă cineva bate în ușa care se deschide imediat. În cadrul ei

apare comandantul; are sub braț un pachet pe care îl azvârle pe pat.

— Dumneata o să evadezi. Am ales portul Carndonagh fiindcă are adâncime portuară mai mare și fiindcă vom fi acolo la ivirea zorilor. Imediat ce vom acosta va fi harababură pe punte și pe chei. Nu va fi greu să sari pe uscat și să te streкори, îmbrăcat în acest costum de marinar. L-am ales pe acesta fiindcă are în buzunare actele de identitate ale proprietarului. Restul te privește. Adaug că voi face un raport, mărturisind că nu te-am închis la vreme.

— Dar de ce toate astea? bolborosește Atala, uimit.

— Fii liniștit, nu risc mare lucru. Vor avea nevoie de marinari buni, răspunde Maxwell.

Se răsucește pe călcâie, pune mâna pe clanță, apoi se întoarce:

— Acostăm la babord, adaugă el. Pândește momentul potrivit, vei sări pe uscat către pupa navei, chiar în fața cabinei dumatile. Nu există decât un pericol: pilotul. Voi face astfel încât să fie reținut în cealaltă parte.

Atala se apropie de pat, deschide pachetul.

— Sper să ți se potrivească oarecum, spune Maxwell. N-aveam timp să-ți iau măsurile. A trebuit să golesc și rezervorul de apă potabilă.

Se-ndreaptă spre ușă, apoi se oprește din nou.

— Uitasem! Ai nevoie de bani?

— Nu! răspunde Atala, nu m-au buzunărit.

Maxwell a plecat. Atala tocmai și-a îmbrăcat hainele marinarului când ușa se deschide din nou. Apare Agnès, care izbucnește în râs.

— Văd că John mi-a luat-o înainte.

Nu-și poate stăpâni hohotele.

— Ești într-adevăr caraghios, prietene. Dacă te-ar vedea generăleasa Leclerc...

— Știam că tu erai, îngaimă el.

— Nu credeam că John e atât de grăbit să scape de tine!

— De ce ai făcut asta?

— Ca să nu lipsesc armata franceză de unul din cei mai buni ofițeri ai ei.

Cu vocea sugrumată, Atala întreabă:

— Și ce ai promis sau ai dat în schimb?

Privirea Agnèsei devine indiferentă.

— Bănuiesc că nu ești gelos. Tu n-ai avut nevoie de mine. Mi-am plătit datoria. Succes!
Iese trântind ușa.

Capitolul V **PENTRU COROANĂ (1804)**

Lumina pătrunde prin perdelele camerei. Ușa se deschide brusc. Agnès, care ațipise, tresare.

— *Hello! my darling!* strigă Maxwell intrând.

Se apropie de pat ca să o sărute.

— Vești proaste, *darling!* Așa cum era de prevăzut, strigă el ducându-se să tragă perdelele. Mă așteptau la Amiralitate. Au fost mirați că am avut nevoie de atâtea zile ca să ajung de la Liverpool la Londra. Meritam o muștrare pentru evadarea ofițerului francez pe care nu l-au găsit. Au ei însă alte griji acum. Toate vasele majestății sale sunt prevăzute cu armament sau alertate. Se crede că nebunul de Bonaparte va încerca o debarcare pe coastele noastre. Spionii noștri semnalează o mare desfășurare de forțe la Boulogne. Eu cred că este un *bluff*, cum zic americanii.

— Și atunci? îl întreabă Agnès, întinzându-se.

— Atunci, *darling*, răspunde Maxwell dezolat, va trebui ca de mâine să iau comanda unui vas de linie care mă așteaptă la Plymouth. Sunt foarte îngrijorat pentru tine.

— Nu-ți fie teamă, răspunde Agnès, mă voi descurca.

— Îmi este cu atât mai teamă, mărturisește Maxwell nemulțumit.

Se află de trei zile la Londra, într-un hotel ale cărui terestre dau spre Hyde Park.

Au trecut zece zile de când au debarcat la Liverpool, unde îl aștepta o convocare a ministerului. Abia în dimineața acelei zile, Maxwell, cedând muștrărilor lui Agnès, s-a hotărât să se prezinte la Amiralitate.

— Imediat ce o să ajung la Plymouth, o să-ți scriu să vii după mine.

A doua zi un bric al marinei regale părăsește Londra, ducând ofițeri la bord. Îmbrăcat în frumoasa-i uniformă de comandor, John Maxwell o salută militărește pe Agnès, care flutură, pe chei, o batistă. O cabrioletă o așteaptă. Îl va găsi oare pe Pichegru la adresa unde îl întâlnise cu un an în urmă? Dacă nu, cum va izbuti să dea de Bertrand de Molleville? E foarte puțin probabil ca Méhée să locuiască încă la hotel Union.

Va reuși Atala să ajungă în Franța? Îl va mai revedea oare? Numai el ar fi putut s-o salveze de ea însăși, dar n-a vrut.

Scoate capul pe portieră spunându-i vizitiului:

— Condu-mă mai întâi la o baie publică.

*

Urcușul în serpentine prin parcul Saint-Cloud duce către castelul care domină valea Senei. Calul merge la pas. Ghemuit în fundul trăsurii, Fouché dădăie. Iarna e grea. Deși potcovit cu crampoane pentru gheață, calul alunecă și se poticnește. Fouché se întreabă de ce l-a chemat de urgență primul-consul. Nu mai este decât un simplu senator. Fără îndoială, Bonaparte are nevoie de el, de fișele și de informatorii lui.

Se anunță și este introdus imediat. Bonaparte e singur, adâncit într-un dosar, cu fața întunecată.

— Bună ziua, Fouché.

— M-ați chemat, domnule general? Am venit în grabă.

Bonaparte închide dosarul, se ridică, apoi se reazemă de birou în fața lui Fouché.

— Trebuie să știi că Cadoudal se află de luni de zile în Franța fără ca Réal să-l fi putut dibui.

— Și nici o alta dintre polițiile dumneavoastră? Întreabă Fouché cu vocea lui stinsă.

Primul-consul primește replica fără să clipească.

— Nici cabinetul negru n-a făcut nimic? Întreabă din nou Fouché. Controlul poștal al domnului de la Valette funcționează oare mai puțin bine?

— Încetează cu glumele, Fouché, îl întrerupe Bonaparte. Acești indivizi plănuiesc moartea mea. Unde și când vor lovi?

— Nu pe mine trebuie să mă întrebați, observă Fouché trecându-și pălăria din mână dreaptă în cea stângă pentru a-și căuta batista în buzunar. Scuzați-mă, sunt răcit.

— Réal mi-a spus o veste uimitoare: Pichegru a sosit și el la Paris.

— Da, e aici de cel puțin zece zile, răspunde Fouché.

— Știai și nu mi-ai spus nimic?

— Nu vreau să intru în concurență cu succesorul meu. Réal e consilierul de stat însărcinat cu poliția.

— Pichegru s-a întâlnit cu asasinii care mă pândesc din umbră, strigă Bonaparte, apucându-l pe Fouché de un nasture al vestonului și zgâlțâindu-l puternic.

— Știți, domnule general, ce rol joacă Moreau în toate astea? întreabă Fouché.

— Moreau? exclamă Bonaparte.

Îl împinge atât de violent pe Fouché încât acesta se clatină.

— Încă de la atentatul din strada Saint-Nicaise, observă el recăpătându-și echilibrul, v-am spus că pericolul nu mai vine de la iacobini.

— Moreau! mormăie Bonaparte! Moreau!

— Pichegru și cu el se detestă. Amândoi pândesc să vă ia locul, continuă Fouché. Cadoudal este destul de inteligent pentru a se servi de ei. Nici Moreau, nici Pichegru n-ar îndrăzni să atenteze la viața dumneavoastră. Cu Cadoudal însă e altceva! Și se află în Franța de aproape zece luni! Să nu-mi spuneți că, mătăhălos cum e și cu căpățâna mare, e greu de recunoscut dacă iese pe stradă.

Bonaparte bombăne.

— Mi-e teamă să nu se întâmple cumva lucruri și mai rele. Ajută-mă, Fouché!

Se așază la birou, lăsându-l pe Fouché în picioare.

— În curând vei redeveni ministru.

— Nu e nicio grabă, răspunde Fouché cu un gest de indiferență.

— Până atunci informează-te. Creditele necesare îți sunt deschise.

Fouché se înclină. În timp ce se îndepărtează, Bonaparte adaugă:

— Nu mi-e teamă de moarte, am dovedit-o, dar ar fi stupid să mor asasinat.

*

De opt zile Agnès se învârtește prin Londra; Pichegru a dispărut. Nu știe nici unde, nici cum să-l întâlnească pe Molleville. Numai cu ajutorul lor s-ar putea întoarce în Franța.

A revenit pentru a doua oară la hotel *Union* de unde Méhée a plecat în Germania anunțând că absența sa nu va dura mult.

Ieșind din hotel se aude strigată dintr-o cabrioletă care tocmai s-a oprit:

— Domnișoara de Vaudreuil! Ce surpriză plăcută!

Este Méhée. Își apleacă silueta înaltă spre ea, îi ia mâna, surâde:

— Ghicesc că pe mine voiai să mă vezi. Sunt nespus de măgulit.

Face semn unui *groom* să-i ia bagajele din cabrioletă. Luând-o pe Agnès cu familiaritate de braț o conduce pe *Parliament Street*.

Nu departe se află un salon de ceai. Intră. Méhée comandă ceai și chifle. O privește fermecat pe Agnès.

— Ești mai frumoasă ca oricând!

Ea îi explică de ce călătoria în Canada a fost un eșec.

— E un noroc că ne-am întâlnit, exclamă el. Sunt la Londra între două vapoare. Cred că voi pleca poimâine la München. Ca să-ți spun totul, lucrez pentru guvernul englez. Îl convinsesem de complotul iacobin, capabil să slăbească Consulatul în momentul când aliații vor lansa ofensiva militară.

Agnès constată că nu s-a schimbat.

— La urma urmei, în slujba cui ești de fapt? îl întreabă ea surâzând.

— Te îndoiești? exclamă el indignat. A Franței.

— Care Franță? îl întreabă ea din nou, lăsând jos ceașca de ceai. Cea a iacobinilor sau cea a lui Ludovic al XVIII-lea?

Méhée pare neplăcut, surprins.

— Cu regaliștii, nu am reușit. Cu toate astea sunt singurul, sau aproape singurul, care știe unde pot fi găsiți în Franța Cadoudal și Pichegru. Cât despre iacobini, guvernul englez nu va mai crede nimic, în ciuda eforturilor mele pe lângă *sir* Francis Drake, care multă vreme a luat ceea ce povesteam drept literă de Evanghelie. Păcat! Și dumneata?

Agnès îi mărturisește că nu cunoaște altă cale de a pătrunde în Franța decât filiera regalistă, dar că nu l-a putut întâlni pe Molleville.

Méhée ridică din umeri. Molleville e scos din cursă! „Pseudo Ludovic al XVIII-lea” nu contează decât pe Cadoudal și pe moartea lui Bonaparte.

Méhée cheamă chelnărița, plătește. Când aceasta se îndepărtează, îi șoptește lui Agnès la ureche:

— La München, acum câteva zile, am avut vești de la bunul nostru prieten. Primul-consul l-a îndepărtat pe nedrept, dar

incapacitatea succesorilor săi pare să-l readucă în grații. Dacă m-a lăsat multă vreme să mă descurc singur – și am trecut, crede-mă, prin momente grele – nu a fost vina sa. M-a căutat la München. Corespondentul său mi-a explicat totul. Am putut să-i dau câteva informații despre complotul Cadoudal-Pichegru. Va ști să le folosească. Putem nădăjdui că Bonaparte nu va fi ingrât.

Agnès e ușor scârbită.

— Nu! Nu, continuă Méhée, e imposibil să ajungi în Franța cu ajutorul regaliștilor. Nu peste multă vreme vor fi descoperiți. Arestările au și început. I-au luat pe Querelle și pe Bouvet, unul din cei mai buni oameni ai lui Cadoudal. Fouché va juca strâns, e vorba de viitorul său.

— Nu-mi rămâne decât Canada, oftează Agnès.

— Să vorbim sincer, micuța mea, murmură Méhée. Ai o mie de lire? Voi reuși să vizez pașaportul dumatăle pentru Germania. Te iau cu mine la München. De acolo îți va fi ușor să ajungi în Franța, mai ales că voi avea fără îndoială o misiune importantă să-ți încredințez. Sunt sigur că vei fi fericită să-l întâlnești pe „prietenu nostru”.

Peste două zile, Méhée, cu mia de lire în buzunar, și Agnès cu pașaportul vizat pentru Germania, pornesc spre Hull de unde un vapor îi va duce la Hamburg. Vor trebui să străbată apoi aproape întreaga Germanie pentru a ajunge în Bavaria. În timpul acestei nesfârșite călătorii, Méhée o lasă pe Agnès să plătească vaporul, hotelul, diligența.

Iată-o din nou prinsă în plasă. Și de ce? A procedat prost. La Quebec putea obține totul de la verii ei, de la notar. Nu trebuia decât să observe cu atenție expresiile lor și mai ales pe ale nevestelor lor. Ce nebunie!

Se străduiește să nu se gândească la Atala, să nu se mai întrebe ce i s-a întâmplat după dispariția în micul port din Irlanda. Trebuie să fie pe undeva la închisoare. Dar dacă a reușit să ajungă în Franța și a reîntâlnit-o pe Paulina Bonaparte? Nu vrea să se mai gândească la el.

Călătoria e grea, drumurile sunt înzăpezite, nopțile geroase, hotelurile neconfortabile. De ce să se întoarcă în Franța? Fiindcă este singura posibilitate de a-l revedea pe Atala? Doar nu e chiar atât de proastă!

În sfârșit, München! Peste capitala Bavariei s-a așternut zăpada. Hotelul e ceva mai confortabil, Méhée dispune zile întregi ca să înnoade și să deznoade intrigile lui complicate.

Nimic nu e mai rău decât inactivitatea, decât așteptarea, care-i dă prea multe prilejuri de-a se gândi la Atala. Dacă englezii nu l-ar fi arestat s-ar fi întors cu ea la Rivière-du-Loup. I-o promisese. Dar pentru cât timp? Ar fi plecat lăsând-o singură, descumpănită, pe marginea aceluia fluviu al cărui mal opus nu se vede. În concluzie, a făcut bine că s-a întors. Acolo ar fi murit de plictiseală fără Atala.

Atala! mereu el. Înseamnă că și ea e la fel de proastă ca oricare altă femeie? Dacă Atala ar fi devenit iubitul ei, i-ar fi dăruit oare acea plăcere despre care se vorbește?

A treia zi Méhée a apărut triumfător.

— Micuța mea, am primit vești de la prietenul nostru și chiar niște subsidii. Suficiente ca să rezist, nu însă ca să-ți restitui ceea ce îți datorez. Dumneata, ca să ajungi la Paris, va trebui să treci prin Elveția. Regaliștii au încercat să-l asasineze pe Bonaparte dar lucrurile au luat o întorsătură neplăcută. Pichegru și Moreau sunt arestați, Cadoudal nu mai are mult. Înseamnă că pericolul regalist rămâne. Nu e vorba de nefericitul conte de Provence care își spune „rege al Franței”, rătăcind din oraș. În oraș (a părăsit orașul Memel din Lituania și se află la Mitau în Polonia). Există însă comandantul armatei, ultimul Condé. Fouché crede că prinderea lui i-ar face pe cei din urmă iacobini să i se alăture lui Bonaparte. Trebuie prins viu și noi ne vom ocupa de asta.

Florensac îl privește pe Atala care, așezat în fața lui, își ține fiul pe genunchi. La gura sobei, înfocolită de frig, Isabelle lucrează la o tapiserie, aparent indiferentă, însă fără a pierde niciun cuvânt din povestire.

Atala a sosit în seara din ajun, cu diligența de Bordeaux. A străbătut pe jos drumul lung care urcă din vale până la castel. Se lăsa noaptea. Câinii au lătrat. A deschis chiar Florensac. Și-a îmbrățișat fiul, fără să spună nimic, apoi l-a chemat pe băiețel. Enguerrand-Ludovic a coborât repede scara fără să priceapă cine este bărbatul slab și brun care l-a îmbrățișat privindu-l cu nesaț.

Apoi a coborât Isabelle. S-a oprit jos, pe ultima treaptă, spunându-i:

— Ești acasă aici, în aceeași măsură în care sunt și eu.

În dimineața aceasta Atala își povestește odiseea. Explică cum l-a ajutat Agnès să fugă și cum a reușit să treacă drept dezertor în fața irlandezilor ostili Angliei. A trebuit să rățăcească mai multe luni, din port în port, înainte de-a se îmbarca în Scoția pe un vas cu destinația Spania.

La sfârșitul călătoriei nu mai avea bani. A străbătut pe jos o cale lungă. În Țara bascilor, niște contrabandiști l-au ajutat să treacă frontiera. Ajungând la Bordeaux s-a dus la Maurevel, un prieten al tatălui său, care i-a dat să mănânce și cu ce să plătească diligența de Langon.

Sosește ora mesei.

— Credeam că voi mai sta aici câteva zile, spune Ludovic ridicându-se, dar îmi voi scurta șederea. Ne vom întoarce împreună la Paris, poimâine: e zi de diligență.

Vor trebui să părăsească domeniul Florensac în zori. În timpul celor două zile, Isabelle a apărut doar de câteva ori, pentru puțină vreme și fără să scoată o vorbă. A trimis în camera lui Atala lenjerie de schimb și o uniformă veche mirosind a camfor.

Când se crapă de ziuă, cei doi bărbați pleacă. Dar iată că micul Enguerrand-Ludovic, cu părul vâlvoi, cu ochii umflați de somn, se năpustește pe scară aruncându-se în brațele tatălui său.

— Spune, tată, te vei întoarce? îl întreabă.

Apoi, adresându-i-se lui Florensac:

— O să mi-l aduci din nou, bunicule?

Ludovic și Atala pornesc pe drumul care, străbătând viile, coboară spre Garonna.

Când Atala se întoarce pentru ultima dată, puștiul stă în fața porții urmărindu-l cu privirea.

— Să ne grăbim, mormăie Florensac. Să nu pierdem poștalionul de Bordeaux care transportă corespondența.

*

„Am ezitat mult înainte de a vă scrie dumneavoastră, care mă disprețuiți și mă detestați, fără îndoială. Și, totuși, cui altcuiva aș putea să mă adresez? Nu știu dacă englezii l-au prins pe fiul dumneavoastră Atala, după ce am izbutit să-i aranjez evadarea de pe vasul care-l aducea înapoi, prizonier. Dacă se va întoarce, vă va povesti călătoria noastră la Rivière-du-Loup. Dacă nu l-ați văzut încă, trebuie să vă anunț că mama sa a murit, iar pământul a fost vândut arendașilor. Voi adăuga că, în timpul călătoriei și șederii noastre acolo, fiul dumneavoastră a manifestat față de mine o bunăvoință desăvârșită. M-a îngrijit. A făcut tot ce i-a stat în putință ca să mi se restituie bunurile. Fără îndoială că ar fi reușit, dacă englezii nu l-ar fi arestat și n-ar fi hotărât să-l trimită prizonier în Marea Britanie.

În cele câteva săptămâni petrecute la Saint-Roch, mi-am putut da seama de efortul supraomenesc pe care l-ați făcut pentru «a menține» domeniul părinților mei. Dar a rămâne singură în țara aceea ostilă era mai presus de puterile mele.

Și apoi, eu eram răspunzătoare de faptul că englezii l-au prins pe Atala, fiindcă el a venit la Quebec numai pentru a mă ajuta să intru în posesia moștenirii. Era deci de datoria mea să încerc a-l elibera. Am reușit. Pentru asta a fost nevoie să revin în Anglia și să renunț (fără părere de rău) la malurile fluviului Saint-Laurent și la familia Vaudreuil.

Am ajuns la Londra, de unde am vrut să revin în Franța. Un aventurier numit Méhée mi-a oferit posibilitatea. A profitat de această ocazie ca să mă jecmănească. Am ajuns mai întâi la München, apoi la Geneva, de unde vă scriu. Îmi veți răspunde oare că am făcut rău renunțând la Canada, unde aș fi putut fi, cum se spune, „alt om”? Ar fi însemnat să-l las pe fiul dumneavoastră în mâinile englezilor până la sfârșitul lungului război care începe. A fost un noroc pentru el să revină în Franța și să-și îmbrace din nou uniforma. Mi-am plătit datoria. Sper că

dumneavoastră să vă fi revăzut fiul înainte de-a primi scrisoarea mea și să i-o puteți da s-o citească.

Atala nu e fericit. N-a putut găsi acel echilibru care se spune că îți îngăduie să trăiești. Ar fi trebuit poate să-l lăsați lângă mama lui pentru a se îngriji de domeniul nostru? Poate că era la fel de puțin pregătit ca și mine să înfrunte ceea ce îndeobște se numește «civilizație»?

Ca să treci fără neplăceri prin anii pe care i-am trăit (mă tem că și prin cei pe care îi mai avem de trăit) trebuie să ai greutate. Am spus anume *greutate* și nu *duritate*. Iar Atala a fost purtat de fel de fel de vânturi. Și eu la fel. Smuls pământului natal, țării strămoșilor săi, huronii, s-a pomenit în mijlocul ciclonului. Din păcate pentru el, mai e și chipeș. Din păcate pentru mine, sunt frumoasă. Trebuie să fii mai greu decât plumbul ca să-ți îngădui să fii frumos. Noi n-am avut, nici eu, nici el, greutatea cuvenită. Toate necazurile noastre au pornit de aici. Când mă privesc în oglindă nu doresc să fiu atât de urâtă încât să stârnesc spaimă, dar visez la acea mediocritate fizică în fața căreia bărbații rămân indiferenți.

Ne-am folosit de frumusețea noastră, el pentru a se lăsa sedus, eu pentru a supraviețui. Față de mine Atala mai are și avantajul de-a fi crezut, de două ori, în ceea ce numim «dragoste». A crezut, de altfel, și în ceea ce numim «patriotism» și «glorie». Poate mai e în stare să creadă încă dacă se află pe câmpul de luptă în fața unor oameni pe care comandantii săi îi consideră inamici. Mie, vai! nu mi-a fost dat să cred nici în dragoste, nici în glorie.

Fiul dumneavoastră mă disprețuiește chiar atunci când se străduiește să-mi salveze viața, să mă îngrijească, să-mi redea moștenirea. Când mă privește și îi par frumoasă, își repetă că sunt o femeie periculoasă, un fel de spioană, amestecată în cele mai urâte intrigi ale politicii, că am fost, din interes, amanta lui Barras și a unui bancher veros. Îi cunosc bine chipul închis ca zidurile unei fortărețe care nu vrea să se lase cucerită.

Într-o zi, m-am apucat să-i spun că, dacă am rămâne la Rivière-du-Loup, ar uita poate trecutul lui și al meu și ne-am putea duce viața împreună, pe pământul strămoșilor noștri comuni. Nici măcar n-a clipit. Știu că în clipa aceea nu se mai gândea la Paulina Bonaparte, ci la mine. I-a fost frică. M-a privit ca pe un agresor. A ridicat puntea.

M-am întrebat uneori dacă, încredințându-i misiunea de-a mă duce în patrie, nu v-ați gândit că viața din Europa nu-i este prielnică și că, fiind dezrădăcinați amândoi, am putea prinde din nou rădăcini în pământul nostru.

Voi merge mai departe: acum când descendența familiei Florensac este asigurată, când un băiețel crește printre viile moșiei dumneavoastră, misiunea lui Atala s-a încheiat. Ca să poată fi îndeplinită, v-ați dus după el la Quebec. Ar fi putut să se întoarcă acolo, să redevină fiul Damagoyei. Sămânța fusese aruncată.

Oricum, eu am făcut ceea ce trebuie ca să vi-l redau.

Regret că nu am fost iubita lui Atala. Ar fi fost o experiență interesantă și totodată periculoasă. Imaginați-vă că mi-ar fi dezvăluit acea «plăcere» despre care vorbesc cărțile și chiar unele femei. Este, Domnul fie lăudat, o tulburare pe care n-o cunosc.

Cred că va trebui să mă întorc foarte curând în Franța fiindcă nu mai am bani. Poate veți reuși să luați legătura, prin America, cu verii mei Vaudreuil, care au fost pesemne uluiți aflând de plecarea mea grăbită. Au vândut fermele noastre arendate. Nu mai rămân de lichidat decât casa veche, parcul și cedrul cel mare la rădăcinile căruia odihnesc alături Isabelle de Vaudreuil, mătușa mea, și Damagoya, mama lui Atala.

Nici el, nici eu nu puteam schimba lucrurile: nu vom revedea niciodată pierdutul Saint-Laurent. Iertați-mi această lungă scrisoare, dar trebuia să v-o scriu.

Agnès de Vaudreuil.”

„P. S. Am aflat de la Méhée, înainte de-a părăsi München-ul, că se pune la cale o uneltire înfiorătoare. Se plănuia prinderea ultimului Condé, comandantul armatei regaliste și, după spusele unora, un candidat periculos la tronul Franței.”

Ludovic și Atala tocmai străbat Piața Barsac, îndreptându-se spre pensiunea unde se va opri poștalionul de Bordeaux, când un rândaș de poștă apare abia trăgându-și sufletul și îi întinde lui Florensac scrisoarea de mai sus.

— Am sosit la timp, cetățene-colonel conte, strigă el.

Cei doi bărbați intră în han. Legăturile cu Martinica fiind anevoioase, nu există pic de cafea. Hangiul le propune o ceașcă

de supă. Ludovic desface scrisoarea, se uită direct la semnătură, tresare, aruncă o privire fugară spre fiul său care e indiferent.

Termină de citit confesiunea Agnèsei tocmai când sosește poștalionul. Florensac ezită, apoi se hotărăște să păstreze această istorie pentru el.

*

Mare recepție la Tuileries. De la o zi la alta se așteaptă ca primul-consul să înceapă împărțirea crucilor noului ordin al Legiunii de onoare, pe care l-a instituit de câteva luni. Fără îndoială că vrea să arate corpului diplomatic fastul care renaște în Franța într-un moment când Anglia încearcă să atragă în război Austria și poate chiar Rusia, al cărei nou împărat, Alexandru, nu împărtășește admirația tatălui său Pavel pentru Bonaparte.

Atala se teme de primirea lui Bonaparte. A îmbrăcat cu vădită neplăcere uniforma de colonel pe care i-o încredințase tatălui său în clipa plecării la Londra.

În anticameră, în îngrămădeala ofițerilor superiori promovați de Revoluție și a nevestelor lor, majoritatea îmbrăcate fără gust, Florensac se întâlnește nas în nas cu vechiul său prieten Grégoire.

— Salut, dragul meu consilier de stat! exclamă acesta. De când ai părăsit Parlamentul și strada Vieux-Colombier, nu ne-am mai întâlnit.

Adaugă, cu un surâs abia schițat:

— Deși eu mai sunt încă senator, fără să mai fiu episcop.

Într-adevăr, Grégoire nu a figurat printre episcopi constituționali menținuți de Concordat.

Îi strecoară la ureche lui Ludovic, care a devenit deodată atent:

— Circulă vorbe surprinzătoare. Ai auzit ceva?

— Nu știu nimic! răspunde Florensac. Vin de la țară.

— Se spune că Bonaparte s-ar fi hotărât să se proclame împărat, murmură Grégoire. Răii sfetnici l-au împins la asta. Se mai spune și că vrea să lovească puternic profitând - acum, când Cadoudal și Pichegru sunt arestați - de complotul monarhist. Nu e bine să crezi toate zvonurile care circulă, dar am câțiva prieteni în preajma conducerii.

Se înalță pe vârfurile picioarelor, pentru a ajunge la urechea lui Florensac, și șoptește:

— Primul-consul l-ar fi răpit, prin intermediul generalului Ordener, pe ducele de Enghien aflat pe teritoriul Badenului. Se spune că ar fi fost luat din patul amantei sale, ducesa de Rohan, și că ar fi fost dus la Strasbourg cu intenția de a-l învinovăți de conducerea complotului. Între noi fie vorba, totul te face să crezi că n-a avut niciun amestec.

— De ce ar face Bonaparte una ca asta? întreabă Florensac care a pălit.

— Pentru a șoca opinia publică, îi răspunde tot pe șoptite abatele Grégoire. Poate și pentru a face o demonstrație iacobinilor care îl acuză de îngăduință față de regaliști. Condamnarea unui prinț de sânge drept conducător al unui complot împotriva lui Bonaparte ar tăia definitiv punțile de legătură cu emigrația.

— Dar nu va putea găsi nicio dovadă! spune Florensac.

— Să vorbim mai încet, șoptește Grégoire, ducându-l pe Florensac lângă o fereastră. Zidurile de la Tuileries au tot atâtea urechi ca și cele de la Luvru pe vremea Medicilor.

Apoi murmură cu o voce și mai scăzută:

— Primului-consul îi e teamă că va fi asasinat. Nu a socotit complotul lui Pichegru și Cadoudal drept o glumă. Vrea să compromită cu acest prilej un prinț de sânge. L-a ales pe Enghien.

Privește în jur și adaugă:

— Suntem observați. E momentul să ne facem intrarea. Și nu uita nici că după amnistie s-au întors mai mult de cincizeci de mii de emigrați, rude, moștenitori, soții! Fără îndoială că Bonaparte consideră că a sosit momentul să-i facă să simtă zăbala.

Primul-consul și Joséphine primesc invitații la intrarea în marele salon. Ea e radioasă, el pare preocupat. Îl cheamă pe Bourienne, care se află în apropiere.

— Nicio veste de la Réal, nici de la Savary?

Auzind răspunsul negativ, devine și mai posomorât.

La vederea lui Atala, care merge în urma tatălui său, privirea i se înăsprește:

— Am știut, colonele, că le-ai scăpat englezilor. Am citit azi dimineață un raport al lui Carnot despre asta. Te felicit. Te-am

repartizat la armata Rinului. Vei pleca mâine pentru a lua comanda regimentului.

Se întoarce, apoi, spre un nou-venit, în mulțimea care se înghesuie în junii bufetelor, Florensac o zărește pe Amélie de Curzon care sporovăiește cu Jeannette Hulin. Se îndreaptă spre ele. Amélie scoate un mic țipăt de bucurie și-l lovește pe Ludovic cu evantaiul strâns.

— Frumosul colonel s-a întors! strigă ea privindu-l pe Atala. Vara ta Agnès se va bucura mult. Adineauri, îmi mărturisea cât e de neliniștită. Te credea prizonier în Anglia.

— Agnès de Vaudreuil e aici? se miră Florensac.

— Toată lumea e aici, astă-seară, dragul meu. E un amestec îmbucurător de aristocrați și regicizi. Fostele doamne din Hale care au pornit în căutarea lui Ludovic al XVI-lea la Versailles (de fapt, erai acolo!) și soții lor deveniți colonei, chiar generali, pălăvrăgesc cu câțiva aristocrați întorși din exil. Unele invitate sunt frumoase văduve de ghilotinați. Este curtea regelui Petaud¹⁵.

Sfrijită, zbârcită ca un măr uscat, marchiza de Curzon pare în culmea veseliei.

— Mă amuz ca o zăpăucă, mărturisește ea.

Joséphine Bonaparte deschide balul cu ambasadorul marii Rusii, acoperit de fireturi, excelența sa Piotr Alexandrovici Vișnevski.

Jeannette Hulin pare tot atât de preocupată ca și primul-consul, care trece de la un grup la altul cu fața întunecată.

Florensac o ia afectuos de braț pe Jeannette.

— Unde naiba e scumpul Hulin? o întreabă el.

Citește în ochii Jeannettei o teamă pe care ea încearcă să o ascundă.

— Te neliniștește ceva, Jeannette? o întreabă el. Sunt cel mai vechi prieten al tău. Mie poți să-mi spui totul.

— Nu înțeleg ce se petrece, mărturisește ea. Hulin a fost chemat la Vincennes astă-seară, tocmai când ne pregăteam să venim aici. E vorba de o comisie militară, numită de generalul Murat, guvernatorul Parisului. Mi-e foarte frică. Când am sosit, Fouché mi-a strâns mâna într-un mod ciudat, ca și cum mi-ar fi adus condoleanțe.

¹⁵ În traducere liberă: satul lui Cremene (n. trad.).

O comisie militară... confidențele abatelui Grégoire despre răpirea ducelui Enghien... E oare posibil ca ultimul Condé să se afle la Vincennes și să fie judecat? Ludovic îl caută din ochi pe primul-consul; acesta a dispărut. Nu e aici nici Réal, șeful poliției, nici Savary, factotumul.

— Crezi, ca și mine, că se pregătește ceva rău, murmură Jeannette și că l-au compromis pe Hulin al meu, ca un vechi iacobin incorigibil ce este? Îi vor condamna pe Cadoudal și Pichegru?

— Mă tem să nu fie mai rău, biata mea copilă, li răspunde Ludovic dând din cap.

Se îndepărtează urmat de Atala.

Într-un salon alăturat, invitații joacă whist, șah. Bonaparte l-a provocat la o partidă pe Cambacérès.

— Cred că putem pleca, îi spune Ludovic fiului său. Te vei prezenta la ministerul armatei mâine dis-de-dimineață.

Chiar în clipa când părăseau încăperea, Atala scoate un strigăt și se sprijină de canatul ușii; în capătul celălalt al marelui salon, Joséphine și Paulina discută aprins.

— Să plecăm, spune el cu o voce surdă.

— Nu mai spune! se miră Ludovic. Să plecăm fără a-i prezenta omagiile noastre prințesei Borghese? În timp ce tu cutreierai lumea, frumoasa Paulina și-a pierdut bărbatul răpus de friguri galbene la Santo-Domingo. S-a întors pentru a se mărita cu prințul Borghese care îi făcea curte încă de la Milano, când ea nu avea ochi decât pentru tine. Prințul are o avere imensă și se spune că nu o prea stingherește. Nu știam că e la Paris. Fără îndoială că din cauza asta primul-consul preferă să te știe în Germania.

Luându-și fiul de braț îl conduce prin salonul de dans.

Prinse într-o convorbire animată, cele două femei nu-i observă decât atunci când ajung foarte aproape de ele. Paulina tresare, roșește, apoi surâde.

— Am uitat să-ți spun, surioară, gângurește Joséphine cu încântătorul ei accent insular, că unul dintre vechii tăi adoratori este din nou printre noi. Asta fiindcă discutăm politică și fiindcă, în sfârșit, suntem de acord.

Ochii Paulinei nu se dezlipesc de ochii lui Atala.

— Sunteți mai frumoasă decât în amintirea mea, îi spune el.

— Toată lumea va fi, în curând, la curent, îi explică Joséphine lui Florensac. Ducele d'Enghien a fost arestat și dus la Vincennes. Napoleon vrea să fie judecat de un tribunal excepțional. A judeca! Înțelegem cu toții ce înseamnă asta, nu-i așa? Murat și cu mine am făcut totul pentru a-l convinge pe bărbatul meu să-și schimbe hotărârea. I-am spus chiar că va fi ghilotinat, ca primul meu soț, și eu împreună cu el, dacă își va omorî prizonierul. Mi-e teamă că în acest moment...

— Dacă e adevărat, spune Florensac înmărmurit, primul-consul își va ridica întreaga Europă împotriva.

Indiferenți la tot ce-i înconjoară, Atala și Paulina se privesc în tăcere.

— Când își pune însă ceva în cap! spune furioasă Joséphine. L-am rugat cu toții, chiar și Fouché, pentru care o crimă în plus nu contează.

— Te credeam în Canada, murmură Paulina.

— Te credeam la Santo-Domingo, se bâlbâie Atala. Aflasem tocmai...

— O să vii să ne vezi la Roma? continuă drăgăstos Paulina, apropiindu-se de el. Avem un palat frumos, într-un parc mare, pe colina Pincio.

— Dacă l-ați fi auzit, izbucnește Joséphine, adineauri la Malmaison! Era într-o stare îngrozitoare. Declara că iacobinii nu l-ar mai putea acuza că vrea să-i readucă pe Bourboni la tron. A adăugat: „Trebuie să insufli teroarea sau să piei”. Semăna cu Robespierre. Mai spunea: „Regaliștii m-au compromis nu o dată în ochii revoluționarilor, iată-mă dezlegat față de toată lumea.” Și apoi a urlat aproape: „Politica mea o cere”.

Are lacrimi în ochi. Tulburat, Florensac îi pune ușor mâna pe braț, fiindcă dansatorii, care se rotesc, se întorc în trecere, încercând să asculte ce spune soția primului-consul.

— O să vedeți! O să vedeți, încheie ea, o să vrea să se proclame rege și vom fi pierduți!

În timp ce Florensac încearcă să o calmeze pe Joséphine, prințesa Borghese s-a apropiat de Atala. Îi șoptește:

— Mai rămân la Paris câteva zile. Vreau să te văd mâine. Nu trebuie, însă, să afle fratele meu.

— De îndată ce m-a văzut, îi răspunde Atala, m-a anunțat că mâine voi lua comanda unui regiment în Germania.

Ea face un pas îndărăt și izbucnește în râs:

— Nu în Italia, bineînțeles! Doar că vei pleca poimâine, asta-i tot. Acum, du-te! Dacă ne-ar zări! Dă-mi adresa hotelului tău, voi veni mâine după-amiază, la ora trei.

Se iscă o agitație. Bonaparte a ieșit din sala de joc. Dansatorii se opresc. Joséphine se strecoară printre grupuri ca să ajungă la el. Pare din ce în ce mai îngrijorat.

— Să plecăm, spune el, vom primi poate vești de la Saint-Cloud, din partea lui Savary.

O ia pe Joséphine de braț și o duce cu el. Ea pășește grăbită, depășindu-l cu un cap.

— Te-ai gândit? Mai e încă timp! îl roagă.

El bombăne:

— Hai, vino! Nu fi copilă.

Când se întoarce, Atala constată că Paulina, prudentă, a dispărut.

— Un pahar mare de coniac îmi va face bine, mormăie Florensac îndreptându-se spre bufet.

— Pariez că mâine vei primi o vizită plăcută în modestul nostru hotel de pe strada Saint-Roch.

Lângă bufet, se apropie de ei Amélie de Curzon.

— Jeannette Hulin nu mai putea rezista, spune ea. S-a dus acasă să-l aștepte pe general. Se întâmpla ceva. E-adevărat că micul corsican se va proclama împărat?

— Revoluțiile duc totdeauna la dictaturi, bombăne Florensac, golind dintr-o înghițitură un pahar de coniac.

Adaugă:

— Cred că voi avea prilejul să-mi realizez visul: să demisionez și să mă întorc la Florensac.

— Fii atent să nu te bage la închisoare, îl apostrofează marchiza.

— Așa ceva lipsește din colecția mea, mărturisește Florensac cerând încă un pahar de alcool celui care servește. Iată, sunt mai bine de zece ani de când mă aflu în libertate provizorie.

Marchiza de Curzon savurează un pahar de *Cinzano* (vermutul pe care l-a adus, de curând, armata din Italia), sorbindu-l cu înghițituri mici, lacome.

— I-am spus lui Agnès că sunteți aici, a părut foarte tulburată. Dar n-o mai văd. Fuge de voi?

După ce a plecat primul-consul, invitații încep să se răspândească. Un ins uriaș și jovial, într-o uniformă acoperită de

decorații și podoabe, apare dintr-un salon ținând-o pe Agnès de braț.

— E seara dumitale, frumosul meu colonel, șoptește printre dinți marchiza încântată.

La brațul cavalerului, Agnès înaintează spre ei.

— Așteptam să vă pot vorbi fără a provoca scene de gelozie. Bună seara, domnule consilier de stat. Cred că fiul dumneavoastră v-a povestit aventurile noastre.

— Am primit scrisoarea dumitale, îi spune Florensac.

Atala îi aruncă o privire mirată.

— Regret, continuă Ludovic, că nu ai ales Canada. Spunând asta, mă gândesc la tatăl dumitale, la biata mea Isabelle, la tot ce înseamnă pentru noi Saint-Roch.

— Cred că m-am explicat, ocolește ea. Permiteți-mi să vi-l prezint pe prințul Vladimir Ivanovici Epancin, vărul împăratului Rusiei, logodnicul meu.

Vestea pare să o bucure pe marchiza de Curzon.

— Se poate să ne-o răpiți pe încântătoarea Agnès? îl întreabă ea.

Rusul cel înalt se înclină pentru a săruta mâna Améliei.

— Sper că voi rămâne destulă vreme în serviciu la Paris ca să ne căsătorim, răspunde el.

— Adaug felicitările mele celor ale marchizei de Curzon, intervine Florensac.

— Și eu pe ale mele, adaugă Atala.

— La bufet nu e vodcă, constată calm prințul și dă pe gât un pahar mare de coniac.

Profitând de faptul că logodnicul s-a îndepărtat, Agnès îi șoptește lui Florensac:

— Trebuie neapărat să vă vorbesc. Cum vă pot întâlni?

— Locuiesc la hotelul Saint-Roch, pe strada Saint-Roch.

— Ar fi trebuit să bănuiesc. Ce gingaș omagiu adus amintirilor canadiene! Voi veni mâine după-amiază.

Apoi, întorcându-se spre Atala:

— Te-ai descurcat, nu-i așa? Am constatat că toți membrii familiei Bonaparte ți-au făcut o primire bună în seara asta.

După ce a golit un alt pahar de coniac, rusul sclipitor părăsește bufetul cu sprâncenele încruntate. Îl privește pe Atala, schițează o grimasă și o ia pe Agnès de braț.

— E târziu, spune el. E timpul să te conduc acasă.

— Voi am tocmai să-l rog pe unchiul meu Florensac, răspunde Agnès desprinzându-se de la brațul lui, să binevoiască a fi martorul meu la căsătorie.

— Voi chema special un preot de la Petersburg, exclamă Epancin înclinându-se adânc. Am onoarea!

Pleacă.

— Cred că acest mujic e gelos ca un tigru siberian, observă marchiza. Dacă Agnès te-ar mai fi privit o dată așa cum a făcut-o adineauri, te-ar fi ucis împușcându-te drept între ochi.

Ideea o face să jubileze. Continuă:

— Iar eu îl voi ruga pe prietenul meu Florensac să mă însoțească, fără niciun gând de căsătorie.

Atala urmărește din ochi perechea Agnès și Epancin care se îndepărtează.

Oftează:

— Agnès!

*

Strigătele care vin din stradă îl fac pe Atala să se ducă și să deschidă fereastra. La întretăierea străzii Saint-Roch cu strada redevenită Saint-Honoré, un om vinde *Curierul universal*.

Ultimele știri. Comisia militară specială convocată la Vincennes condamnă la pedeapsa cu moartea pe numitul Ludovic, Antoine, Henri de Bourbon, născut la 2 august 1772 la Chantilly.

— Tu nu știi? îl întreabă ea. Napoleone s-a hotărât. Se va proclama împărat. A vrut să-și dovedească lui însuși că el e Revoluția.

Atala clatină din cap.

— Acest sânge va aduce după el multe alte vărsări de sânge.

— Până atunci, țipă Paulina, ajută-mă să-mi închei rochia la spate. Voi întârzia și Napoleone mă va întreba iar unde îmi pierd timpul. E un tiran al familiei. Avem întotdeauna pe urmele noastre câte unul din spionii săi, Măine va ști că am fost la hotelul Saint-Roch ca să fac dragoste cu tine și că tu ai plecat cu o întârziere de douăzeci și patru de ore. Nimic nu-i scapă când e vorba în vreun fel ori altul de un sau de o Bonaparte.

Își trece mâinile în jurul gâtului lui Atala, sărutându-l ușor pe nas.

— Aseară te doream foarte tare, murmură ea îmbrățișându-l. Știi, cred că într-adevăr te-am iubit. Ai jucat un rol foarte important în viața mea. Din cauza ta Napoleone m-a trimis la Santo-Domingo, din cauza ta l-a expediat pe Leclerc și Leclerc a murit.

— Și iată-te prințesă, până se va ivi ceva mai bun.

Ea îi dă o mică palmă.

— Bădăranule! Mă întreb dacă am făcut bine dezgropându-ne amintirile. Va trebui să mă obișnuiesc din nou fără tine... Și apoi, zâmbește! Ceea ce-ți spun e măgulitor pentru amorul tău propriu. Fiindcă Borghese, în privința amorului... nu e deloc mai bun decât Leclerc. Oh! există desigur o diferență între ei. Leclerc era genul militar. Borghese e mai degrabă genul obosit. Îmi vei lipsi, micul meu piele roșie!

Vânzătorul de ziare se îndepărtează. Atala își sprijină fruntea de geam și își dă seama că se gândește la Agnès. În aceeași clipă, o trăsură se oprește în fața hotelului și Agnès coboară.

Paulina, care a venit lângă fereastră ca să fie aproape de iubitul ei, o zărește.

— Dumnezeu să mă ierte! E domnișoara de Vaudreuil! Tot la tine, Don Juan? Nu uita că am gheare și că sunt corsicană!

— Fii liniștită, îi răspunde el dând din umeri. Vara noastră Vaudreuil vine să-l vadă pe tata pentru a-i vorbi de treburile ei din Canada.

— Poate că a venit mai degrabă ca să reînvie amintiri ceva mai proaspete decât ale noastre? îl întreabă ea cu răutate. Îi voi scoate ochii acestei târfe a lui Barras.

E într-adevăr furioasă sau joacă teatru pentru a găsi o ieșire?

— O spioană, dragul meu! Réal o bănuiește că lucrează pentru englezi sau pentru Bourboni. Nu te-a surprins cât de ușor s-a întors din Anglia? Fii atent să nu intri în vreo încurcătură. Condé e mort, dar mai există încă Pichegru, Cadoudal și toată clica! Venirea ei aici, fie la tine, fie la tatăl tău, vă face suspecti.

Atala nu-și poate opri râsul, sporindu-i astfel furia Paulinei. O ia de mână trăgând-o spre el, o sărută.

— Dar eu ce să mai spun? Din cauza ta fratele tău m-a trimis în Canada, să fac pe dama de companie; fără Agnès aș fi putrezit într-o temniță englezească. Astea fiind zise, nu am fost amantul ei și nu am fost fiindcă te iubeam.

Ea se aruncă de gâtul lui, îmbrățișându-l.

— Iartă-mă, iubitele! Sunt o proastă. Tu m-ai iubit și mă iubești încă, nu-i așa? Ca la Milano? Ca în strada Chantereine?

După un sărut lung, Paulina se desprinde de el.

— Trebuie să mă întorc acasă, spune ea calm.

A admirat-o întotdeauna pentru că putea trece atât de ușor de la paroxism la seninătate.

— Trimite-mi adresa ta. Vino în permisie la Roma când voi fi acolo.

Din ușă, Paulina îi trimite o sărutare de rămas bun.

— Să nu te încrezi în domnișoara de Vaudreuil, îl avertizează încă o dată.

Se apleacă peste casa scării:

— Nu trebuie să o întâlnesc. L-ar informa imediat pe Pitt.

Atala revine la fereastra camerei și o vede pe Paulina dispărând după colțul străzii.

În salonul hotelului, Florensac și Agnès sunt așezați față în față la o masuță pe care s-a servit ceaiul.

— E băutura națională rusească, spune Ludovic surâzând. Te antrenezi, după cum văd.

O întreabă despre călătoria în Canada, despre Rivière-du-Loup. Tocmai voia s-o întrebe despre Atala când ușa se deschide și el intră.

Agnès nutrea speranța, nemărturisită nici chiar sieși de a-l revedea pentru ultima dată. Atala se apropie. Agnès simte la el parfumul Paulinei. Dar și ea vine din brațele lui Epancin.

Încă o dată drumurile lor se încrucișează ca să se îndepărteze apoi din nou.

Și totuși lui îi este ea menită. Dar el n-o va ști niciodată.

— Am venit să-mi iau rămas bun. Logodnicul meu pleacă mâine.

— Și eu, de asemeni, se miră Atala.

— În Rusia!

— În Germania!

— Și pleci cu el? o întreabă Florensac.

— Da, răspunde ea ducând ceașca cu ceai la buze. Pentru mine, viața e și mai insuportabilă în Franța decât la Quebec.

Surâde trist.

— Mi-am irosit tinerețea. Poate n-a fost numai din vina mea. La ce bun să revin? Fiindcă n-a fost cu puțință să-mi reîncep viața la Rivière-du-Loup, voi încerca la Petersburg. Vladimir

Ivanovici este încântător. S-a îndrăgostit nebunește de mine. Spune că voi fi cea mai frumoasă și cea mai invidiată dintre prințese. Și eu, dragul meu, ca Paulina ta. A venit adineauri scos din minți. Crede că țarul va riposta și că pentru el a sosit prilejul așteptat. Vladimir Ivanovici trebuie să părăsească Parisul mâine dimineață. Întoarcerea sa e cât se poate de nesigură. Ne vom căsători la Petersburg. Îi este atât de teamă să nu mă piardă! Acum dorește o nuntă mare, la curte, cu vărul său, împăratul.

— Îți urez să fii fericită, spune Florensac.

— Fericită? Nu, răspunde ea. Nu fac parte dintre femeile care pot fi fericite. Poate voi înceta să fiu hărțuită, urmărită, exilată. Alaltăieri doi polițiști de-ai lui Réal au venit să mă întrebe despre relațiile mele cu Pichegru! N-ar mai lipsi decât să se întoarcă Méhée. Vă dați seama că e mai bine să plec.

Se ridică, îi întinde mâna lui Atala. Inima lui se strânge la gândul că n-o va mai revedea. Vreme de un an n-a avut de făcut decât un gest ca ea să-i aparțină. Astăzi, când e pe punctul de a regreta că nu l-a făcut, e prea târziu. Agnès a și ieșit din viața lui, dacă cumva a existat vreodată.

Agnès deschide ușa. Un curent de aer îi înfoaie rochia. Dacă s-ar rezezi la ea, dacă ar lua-o în brațe, poate n-ar mai pleca. Într-o zi, la Rivière-du-Loup, ea i-a spus că au fost făcuți unul pentru altul. Se gândește la o veche poveste a huronilor pe care i-o istorisise Damagoya: *Cele două bucăți ale mărului*.

Ușa se închide fără zgomot.

*

— Mă surprinzi, domnule de Florensac. Și mă întristezi. Ne-am cunoscut în Vendemiar. Atunci am salvat Revoluția pentru prima dată. De atunci n-am întreprins nimic care să nu fi fost aprobat fie de puterea legitimă, Directoratul, fie de întreaga națiune. E fapt dovedit că sunt capabil să-i dau acestei țări stabilitatea, legile, echilibrul financiar, un început de prosperitate.

Cu fața imobilă, Florensac ascultă.

— Voi explica mâine în fața Consiliului de Stat, adică în fața voastră, continuă Bonaparte, grava hotărâre pe care a trebuit să o iau. Franța nu va avea nici pace, nici răgaz până în ziua când ultimul Bourbon va fi exterminat.

Îi privește cu atenție pe Florensac, care stă nemișcat.

— Am hotărât ca ducele d'Enghien să fie judecat repede pentru a nu-i ațâța pe emigrații reveniți în număr foarte mare. Mă temeam că un proces lung ar fi deșteptat în ei sentimente dușmănoase, obligându-mă astfel să lărgesc cercul vinovaților.

Cum Florensac nu răspunde, Bonaparte se înfurie brusc.

— De altfel a fost judecat de o comisie militară! A îndreptat armele împotriva Franței! A plătit cu moartea sa o parte din sângele celor două milioane de francezi care au pierit în acest război. Contele d'Artois, după propria sa mărturisire, întreține la Paris șaizeci de asasini. Colonele Florensac, recunoaște că eu sunt Revoluția franceză, că eu o întruchipez.

O tăcere grea plutește între cei doi bărbați. Apoi, Ludovic spune:

— Am șaptezeci și unu de ani, domnule prim-consul. De peste cincizeci de ani slujesc Franța și Libertatea. Mi-am făcut datoria. Vă cer să mă lăsați să mă întorc acasă. În armată fiul meu îmi reprezintă familia așa cum se cuvine și cum au reprezentat-o întotdeauna înaintașii mei. Acasă se află însă un copil de opt ani, din care trebuie să fac un bărbat. Doresc să consacru acestei îndeletniciri timpul care îmi mai rămâne de trăit.

Se ridică.

— Știu că o parte din opinia publică dorește să vă proclamați împărat.

Bonaparte se ridică dintr-un salt și izbește cu pumnul în masă.

— Și?

— Și sunt prea bătrân ca să vă combat și prea republican ca să vă aprob. Lăsați-mă să plec.

Bonaparte nu clipește. Florensac se înclină și pleacă. Soarele e primăvăratec. Ludovic coboară cu pași mari aleile parcului Saint-Cloud, încrucișându-se cu caretele care urcă, dându-se în lături spre a le lăsa să treacă pe cele care coboară. După ce traversează podul de la Saint-Cloud, străbate micul sat de la Boulogne, apoi o pornește prin câmpia care începe să înverzească.

Ajungând la Auteuil, se oprește la un han să mănânce. Îi e foame. Se simte ușurat, liber. Ce altceva ar fi putut face? Franța vrea un împărat! Va plăti scump această dorință. Bonaparte a jucat bine. Asasinându-l pe ducele d'Enghien, i-a neutralizat pe iacobini. Pichegru, Cadoudal, Moreau și fără-ndoială toți regaliștii vor fi condamnați fără milă, drumul e liber.

De la Auteuil, Ludovic ajunge pe malul Senei. Aici, în octombrie 1789, călărea lângă portiera carei îl readucea pe Ludovic al XVI-lea la Tuileries. Nu au trecut mai mult de cincisprezece ani de atunci. Pe vremea aceea se credea la capătul suferințelor. Se sprijină de parapet, privește îndelung fluviul, apoi pornește din nou, bucurându-se că nu simte nicio oboseală. Va trece prin Faubourg Saint-Honoré ca să-și ia rămas bun de la vechea sa prietenă Amélie, actualmente patroana unui mare magazin. Apoi se va întoarce la hotelul din strada Saint-Roch. I-ar face plăcere să cineze cu Atala, care va pleca mâine pentru a lua comanda regimentului de pe Rin. Această vizită la Bonaparte îl va scuti să asiste la ședința Consiliului de Stat în care viitorul împărat se va explica referitor la cazul Enghien.

Poimâine, cel mai târziu, va lua diligența spre Bordeaux.

Când ajunge în strada Saint-Roch, portarul hotelului îl anunță că o doamnă l-a căutat de două ori. Nu și-a spus numele, dar a zis că va mai trece. Colonelul Atala a ieșit, dar va reveni să-și ia tatăl la cină.

Ludovic începe să urce scara când ușa de la intrare se deschide și intră Jeannette. E atât de palidă, de trasă la față, buzele-i sunt atât de albe, încât coboară îngrijorat la ea.

— Pari bolnavă.

— Trebuie să-ți vorbesc, îi răspunde ea.

— Să urcăm la mine, nu mai sunt compromițător.

Îi face loc să urce treptele. Ajungând pe palier, Jeannette se proptește de el. O susține, temându-se că va leșina, o conduce în cameră și o așază pe un fotoliu.

— Știi, șoptește ea ascunzându-și fața în mâini.

Ludovic o privește tulburat.

— Cum a putut să facă una ca asta? spune ea printre sughițuri. Hulin al meu, un asasin!

— Calmează-te, îi spune blând Ludovic. El nu a făcut decât să prezideze tribunalul. Cred că Enghien a fost condamnat în unanimitate.

— Da, răspunde ea hohotind de plâns. Au fost șapte, plus Savary, după un scurt interogatoriu. Atunci, Hulin a vrut să-i scrie primului-consul pentru a-i cere să acorde condamnatului audiența pe care o solicita, Savary însă l-a împiedicat. Bonaparte dăduse ordin ca totul să se sfârșească în noaptea

aceea. Dar trebuie să mă înțelegi! Sentința a semnat-o numai Hulin, singur. Numele celorlalți vor fi uitate.

— I se poate reproșa unui ofițer că execută ordinele? obiectează Florensac.

Jeannette se ridică brusc, ochii îi sclipesc.

— Da, dacă e vorba de un asasinat mascat printr-o judecată. Da, dacă e vorba de inventarea unui tribunal fantomă ca să condamne un om care n-a făcut nimic, care a fost ridicat cu forța pentru a fi dus în fața unor judecători nevrednici.

Florensac pune mâna pe umărul Jeannettei.

— Ce altceva putea face Hulin?

— Să refuze orice amestec în această comedie sângeroasă. Iată de ce e în stare frumosul general de grenadiri al gărzii consulare!

— Era convins, fără îndoială, că e amenințată Republica.

Jeannette izbucnește într-un râs scrâșnit.

— Amenințată Republica? Când Bonaparte se va proclama împărat?

Hohotind de plâns cade din nou pe fotoliu.

— Hulin e un asasin.

— Trebuie să-l ajuți, Jeannette, spune calm Florensac. Are multă nevoie de tine.

Ea dă din cap.

— E peste puterile mele, domnule conte. Sunt exact douăzeci de ani de când, prin șiretenie, am reușit să te însoțesc la Paris, împreună cu domnișoara Isabelle. Aveam amândouă șaptesprezece ani și amândouă îl iubeam pe Gilbert Lecourt. Ea l-a luat de bărbat, spre nenorocirea lor. Domnule conte, mi-a spus adineauri portarul că pleci mâine la Florensac, că ai lichidat apartamentul. Să ștergem acești douăzeci de ani. Ia-mă la țară.

— Glumești, desigur! protestează Ludovic. Trebuie să rămâi lângă Hulin, soțul tău.

— Nu pot să-l mai văd, protestează ea. E peste puterile mele. Se agață de reverele hainei lui Florensac.

— Când am plecat azi-dimineață, dormea îmbrăcat, cufundat într-un somn de bețiv. I-am lăsat pe colțul mesei un cuvânt de adio.

— Ai făcut asta? Deci nu-l mai iubești?

— Îl vedeam desigur mai presus decât merită. Îl credeam incapabil de crimă.

— Fie! răspunde Ludovic, dar trebuie mai întâi să-l liniștești. Așază-te să-i scrii. Spune-i că vrei să pleci pentru câtăva vreme ca să-ți regăsești calmul.

O face să se așeze, îi dă o foaie de hârtie, înmoaie o pană în cerneală.

— Explică-i că o separare provizorie îți este necesară pentru a-ți recăpăta echilibrul. Sfătuiește-l să ceară un post de comandă la graniță. Adaugă că te duci la Florensac, fiind invitată de Isabelle. A trecut foarte multă vreme de când nu ți-ai îmbrățișat mama care e bătrână și suferindă.

În timp ce el vorbește, Jeannette scrie atentă. După ce scrisoarea e gata, Ludovic insistă pentru ultima dată.

— Ești sigură că nu ai puterea să te întorci acasă? Bietul Hulin trebuie să fie foarte singur!

Ea refuză cu un semn din cap. Florensac închide scrisoarea, apoi i-o duce portarului spre a-i fi trimisă lui Hulin printr-un comisionar. Ludovic tocmai reținea o cameră pentru Jeannette când apare Atala.

— Mă tem că azi nu ți-am prea înlesnit avansarea, îi spune Florensac: i-am dat primului-consul demisia mea ca să nu fiu obligat să o înmânez împăratului.

Partea a treia
ÎNCEPUTUL SFÂRȘITULUI (1812-1813)

Capitolul I

DRAGOSTEA ÎN FLĂCĂRI

— Excelența sa contele Fiodor Vasilievici Rostopcin, Agnès Alainova, strigă subreta impresionată.

Agnès este așezată lângă soba în care a făcut focul pentru prima dată, căci nopțile de septembrie au devenit friguroase.

— Guvernatorul Moscovei în persoană? se miră ea.

— Da, insistă subreta. Cere scuze că se prezintă atât de târziu la doamna prințesă, dar abia a părăsit-o pe alteța sa imperială, marea ducesă Ecaterina Pavlovna, care i-a dat acest ordin.

Agnès surâde, pune coupe-papier-ul în chip de semn de carte în volumul pe care-l citește: *Itinerariul de la Paris la Ierusalim al domnului de Chateaubriand* și pe care ministrul Suediei i l-a adus la Petersburg.

Rostopcin este o fantomă. Cu câteva luni în urmă, (când împăratul francezilor a trecut Niemen-ul și s-a apropiat de Wilna), țarul a fost nevoit să-i recheme, unul după altul, pe Kutuzov, devenit general comandant după luarea Smolenskului de către francezi, și pe Rostopcin, cel mai moscovit dintre ruși, înverșunat în a afișa pe pereți pancarte grandilocvente, priceput în prigonirea francezilor din Moscova, pe care îi consideră spioni deghizați și poruncește să fie biciuiți în piața publică și apoi deportați în Siberia.

De altfel, de câteva săptămâni, „societatea” moscovită a devenit activ francofobă. Nu mai vorbește, chipurile, franțuzește (singura limbă folosită de aristocrație), nu mai bea nici bordeaux, nici șampanie, nu mai golește prăvăliile franțuzești de pe Podul Mareșalilor.

Prințesa Epancin, deși văduva unui văr al împăratului și prietenă intimă cu marea ducesă Ecaterina Pavlovna, este supravegheată îndeaproape de poliție. Agnès știe că scrisorile îi sunt citite cu lupa, convorbirile ascultate de droaia spionilor pe care Rostopcin îi răspândește în toate cercurile. Preotul de la Saint-Louis-des-Français, abatele Surrugues, a avertizat-o discret. Iată de ce o surprinde vizita guvernatorului.

În dimineața asta *Les Nouvelles de Moscou*, publicate în franțuzește, fiindcă mulți ruși nu citesc în limba lor, afirmă că Rostopcin „va apăra Moscova până la ultima sa picătură de sânge” și că „este gata să se lupte pe străzile orașului”.

Deci, înarmați-vă cu topoare și cu târnăcoape sau, și mai bine, cu furci. Francezii nu cântăresc mai greu decât un snop.

„În ce mă privește, mă simt bine, mă durea un ochi, acum însă văd foarte limpede cu amândoi.”

Agnès se ridică încet și spune:

— Poftește-l pe conte.

— Bine, alteță.

Cu fruntea liberă, nasul scurt, părul pieptănat spre ceafă, cu o ironie în priviri chiar și în clipele cele mai tragice, Rostopcin își face apariția în uniforma de gală și se înclină ceremonios în fața lui Agnès care îi întinde mâna să i-o sărute.

Agnès n-a fost niciodată mai frumoasă și mai atrăgătoare ca acum, la treizeci și doi de ani. De când e văduvă (s-au împlinit trei ani) a înflorit. Sub privirea bănuitoare a nepoților săi - care vor moșteni într-o zi întinsul domeniu de la Kaluga, cu mii de șerbi, cele două somptuoase palate de la Moscova și Petersburg, și conacul - ea își administrează bunurile cu zâmbitoare autoritate. După un an de văduvie cuminte, a reapărut la curtea din Petersburg, cucerind inimile bărbaților și ura activă a femeilor.

Știe să-i țină pe bărbați la distanță, fără a lăsa totuși impresia că e puritană, și pare a nu lua în seamă vorbele veninoase ale doamnelor de la curte, care, de altfel, nu prea au ce cleveti, fiindcă nicio poveste scandaloasă nu poate fi răspândită pe socoteala ei.

În timpul celor șapte ani de viață conjugală, Agnès a fost pentru alteța sa imperială prințul Vladimir Ivanovici o tovarășă fără cusur. Cel mult, ar putea regreta că nu a combătut gustul bărbatului său pentru băutură și pentru femei. Gurile rele adăugau că prințul revenise la păcatele tinereții, în pofida căsătoriei sale cu una din cele mai frumoase femei ale Imperiului, fiindcă fusese primit în patul soției sale cu o mare răceală. S-ar fi plâns din această cauză prietenilor săi intimi în unele seri de beție. Dar Agnès purta cu atâta frumusețe și grandoare numele de Epancin, încât amicii au dat din umeri.

Abuzul de consolări îl dusesese, prematur, pe Vladimir Ivanovici în mormânt.

Văduvă, Agnès servea de exemplu celorlalte văduve ale Imperiului prin demnitatea și energia ei.

Adresându-i guvernatorului Moscovei cel mai rafinat surâs, îi arată un scaun lângă sobă.

— Pentru prima oară, după moartea bietului meu Vladimir, am onoarea să primesc oaspeți, constată ea.

— Desigur, alteță, răspunde Rostopcin, fiindcă locuiți mai mult la Petersburg decât la Moscova.

— Credeți-mă că primesc foarte puțin la Petersburg. Unei femei singure îi e greu să-și țină rangul.

— Dacă mi-am permis să vă inoportunez, continuă guvernatorul plimbându-și ochii indiscreți de la mobilier la sobă, apoi la figura frumoasă a lui Agnès, am făcut-o la stăruințele prietenei noastre comune, marea ducesă Ecaterina. Părăsește Moscova mâine dis-de-diminează și m-a însărcinat să vă aduc această veste.

— Într-adevăr? exclamă Agnès. De ce atâta grabă?

— Prințul Kutuzov a fost silit să ia hotărâri grave în urma unei bătălii care s-a sfârșit rău, la Borodino. Se pune problema dacă va trebui să ne luptăm pentru a apăra Moscova. Nici prințul Kutuzov, nici statul său major nu sunt de această părere. În ceea ce mă privește cred că ar fi mai bine să incendiem capitala decât s-o predăm lui Bonaparte. În orice caz, trebuie să găsească Moscova la fel de pustie ca Smolenskul. Adică, alteță, cer câtorva înalți demnitari ai imperiului care locuiesc aici să revină cât mai repede în Capitală. Exemplul lor va fi urmat de toți. Nu avem timp de pierdut. Armata pleacă, prințesă. Civili trebuie să facă la fel. Mă bizui pe dumneavoastră: vestea că zece înalte personalități au plecat se va împrăștia ca o dâră de pulbere.

— Vreți să spuneți, întreabă Agnès năucită de acest discurs impetuos, că francezii vor găsi Moscova părăsită?

— N-ar fi de ajuns, îi răspunde Rostopcin, Moscova va fi distrusă. După ce vom pleca, va arde ca o torță, mistuindu-l pe Bonaparte împreună cu armata sa.

— Cum! exclamă Agnès înnebunită. Vreți să spuneți că veți da foc orașului?

— O voi face, răspunde Rostopcin. Responsabilitatea nu mă sperie și mi-o voi asuma singur. Măsurile sunt luate. Oameni de încredere desemnați pentru asta (dacă pot îndrăzni s-o spun, fiindcă marea majoritate sunt condamnați pe care îi eliberez), vor incendia din toate cele patru colțuri orașul pustiu.

Se înflăcărează:

— Moscova va îngropa în ruine și cenușă rușinea profanării sale. Pregătiți-vă deci, alteță, cât mai repede și faceți în așa fel ca plecarea dumneavoastră să fie cunoscută de toți.

Tulburată la începutul de spusele lui Rostopcin, Agnès își regăsește treptat sângele rece.

— Armata rusă a suferit o mare înfrângere? întreabă ea.

— Cu toate că sunteți franțuzoaică, nu cred că aveți motive să vă bucurați, alteță, răspunde Rostopcin cu voce glacială. Armata lui Bonaparte a străbătut câmpia rusă fără să întâlnească cea mai mică rezistență. Încă de la Wilna era epuizată. Când au ajuns la Smolensk, francezii au găsit orașul în flăcări. Kutuzov a încercat să-i oprească la cotul râului Moscova. Această bătălie îndârjită ne-a adus pierderi importante: patruzeci și cinci de mii de morți. Dar au fost omorâți sau răniți mortal patruzeci și șase de generali francezi și au pierit cincisprezece mii de soldați de-ai lor. „Marea armată”, cum îi spun ei, nu mai numără decât o sută de mii de oameni înfometați și însetați. Armata rusă nu e învinsă.

— În câte zile credeți că francezii vor ajunge la Moscova?

— În două sau cel mult trei zile.

Se ridică.

— Mă bizui pe faptul că alteța voastră va trimite mesaje grabnice prietenilor rămași la Moscova. Eu însumi trebuie să mai fac în noaptea asta câteva vizite. Există oameni legați de casele lor, gata să ardă împreună cu mobilele și tapiseriile lor. Sper, alteță, că nu sunteți dintre aceia?

Se înclină.

— Nu veți putea lua cu dumneavoastră decât strictul necesar. Aveți, mi se pare, trei berline. Umpleți-le până la refuz și plecați la Petersburg chiar mâine.

— Și personalul? se îngrijorează Agnès.

— Să se împrăstie la țară, dacă nu vrea să ardă ca vrăjitoarele pe rug. Cu bine, alteță. Ne vom revedea la Petersburg.

Armata franceză la porțile Moscovei! Agnès se duce să deschidă ușa-fereastră, iese pe balcon și privește orașul sfânt adormit. Zgomote de care duruind pe caldarâm îi ajung la urechi: iată că prima dâră de pulbere a lui Rostopcin, cea a fricii, aruncă pe drumuri coloane de fugari speriați. Apoi cea de-a doua va incendia orașul.

Așadar, armata franceză are bivuacurile la câteva leghe. Agnès se întreabă dacă va veni și Atala, Atala pe care nu l-a mai văzut de opt ani. Ea nu s-a mai întors în Franța. Cum ar fi putut, după Austerlitz, după Friedland? Când l-a însoțit pe împăratul Alexandru la Erfurt, Vladimir Ivanovici a refuzat să-și ia soția. După ce s-a întors, a murit. De atunci, zi de zi, Agnès a trebuit să țină piept tuturor Epancinilor înverșunați împotriva aventuriei, spoliatoarei, văduvei.

A aflat, totuși, că Atala a fost făcut brigadier la Austerlitz, general la Friedland. Curierii diplomatici i-au făcut cunoscute intrigile lui Fouché și ale lui Talleyrand împotriva împăratului. Fouché, devenit duce de Otrante, începuse să ducă tratative cu Anglia prin intermediul lui Ouvrard! Fouché a fost apoi înlocuit la ministerul poliției cu Savary. Ouvrard a fost închis. Mereu inabil acest Ouvrard! În schimb Fouché s-a ales doar cu un dulce exil la Aix-en-Provence.

Hulin și Atala au devenit amândoi generali de gardă. Toate aceste vești, venite de foarte departe, nu i s-au părut niciodată o realitate vie. Abia astăzi se gândește că poate de Atala nu o despart decât câțiva kilometri. Cum mai arată? Trecut de patruzeci de ani, slab, ridat, încărunțit, încălecând tot ca indienii, ca în pădurea de la Gaspésie? Bătrânul Florensac mai trăiește oare? Trebuie să aibă aproape optzeci de ani. Sau poate odihnește în pământul de la Florensac care produce un vin atât de bun. Dar mândra Isabelle? Și Jeannette Hulin, al cărei bărbat continuă să cutreiere lumea? Și scumpa marchiză? Mai are încă magazinul cu articole de podoabe de pe o stradă din cartierul redevenit Saint-Honoré? Cum a evoluat iubirea dintre Atala și prințesa Borghese? Se revede în salonul demodat al hotelului de lângă Palais-Royal. Dacă atunci, în ziua aceea, Atala ar fi făcut un singur gest, ea n-ar mai fi acum stăpână absolută peste mii de șerbi și peste moșii imense.

Se întreabă dacă, din cauza lui, nu va nesocoti, astăzi, sfaturile lui Rostopcin rămânând în Moscova. Totuși, nu știe nici măcar dacă Atala ia parte la această campanie. Poate se află în Spania? Poate a fost ucis alaltăieri, la Borodino?

De opt ani, n-a trecut o zi măcar în care să nu se fi gândit mai puțin sau mai mult la el. Nu se va duce la Petersburg. Dacă Rostopcin dă foc Moscovei, ea va apăra, cu șerbii, cu mujicii, cu valeții ei, palatul Epancin împotriva incendiului. Iar dacă

generalul viconte de Florensac n-a fost ucis la Borodino, ea îl va primi ca pe un prinț.

*

— Moscova! În sfârșit!

Împăratul coboară din berlină pe Muntele Salvării, care domină orașul. Contemplă cupolele bisericilor care văluresc cât poți cuprinde cu ochiul. Sunt numai palate aurite, numai clopotnițe iar acolo, pe malul Moscovei, turnurile și zidurile Kremlinului. Tobe bat capitularea, trupele intră în Moscova. Muzica gărzii cântă *A noastră e victoria*.

Napoleon coboară, pentru a doua oară, din berlină la bariera Dorogomilov, de unde îl trimite pe generalul Durosnel, numit „guvernator al Moscovei”, întovărășit de colonelul Gourgaud, în căutarea autorităților. Murat pătrunde și el în oraș, cu o mică escortă, odată cu lăsarea nopții.

După puțin timp pasul unui cal pe caldarâm îl face pe Napoleon să se uite îndărăt. A și revenit Durosnel? Nu! E o femeie. Aceasta descalecă, ține calul de frâu și face o reverență.

— Majestatea voastră nu mă recunoaște? Este de înțeles. Sunt prințesa Vladimir Ivanovici Epancin, născută Agnès de Vaudreuil.

Numele trezește un ecou în memoria împăratului. Da! Desigur! Amanta aceluia destrăbălat de Ouvrard, spioana lui Fouché, canadiana pe care a escortat-o până la Quebec tânărul Florensac. Își reamintește că s-a măritat cu un rus, apoi a dispărut. E uimitor de frumoasă, vulpoaica.

— Am venit s-o încunoștințez pe Majestatea voastră că nu va găsi pe nimeni la Moscova, în afară de câțiva emigrați francezi și de câțiva bandiți, fiindcă, înainte de a pleca, guvernatorul Rostopcin a deschis porțile închisorilor.

— Moscova e pustie? exclamă împăratul. Nu-i cu putință!

— Nu am uitat că sunt franțuzoaică, continuă Agnès, și am venit să o previn pe Majestatea voastră de pericolul care o amenință. Nu intrați în oraș, sire. Înmulțiți patrulele, pregătiți uneltele de stins focul, rețineți toți suspecții, altminteri Moscova va arde în noaptea asta.

— Ce spui? izbucnește împăratul uluit. Este ca într-un roman!

— E ordinul lui Rostopcin.

— Caulaincourt! strigă împăratul. Ai auzit? Dumneata care ai fost, până anul trecut, ambasadorul meu aici, ce crezi despre asta, domnule duce de Vicence?

— Cred că Rostopcin este un naționalist nebun gata la orice. A primit desigur ordin să evacueze Moscova, dar el este în stare să-i dea și foc.

Napoleon rămâne descumpănit o clipă, apoi continuă:

— Vom aștepta, deci, ziua de mâine pentru a intra în oraș, după sfaturile dumitale, prințesă, din prudență.

Durosnel și Gourgaud sosesc tocmai în acel moment.

— Am pătruns în Kremlin forțând porțile cu tunul. Orașul pare părăsit.

Napoleon se posomorăște; se aștepta la o intrare triumfală, în fața unei mulțimi pitorești. I se adresează lui Caulaincourt:

— Trimite patrula în tot orașul. Să fie împușcați imediat toți suspectii.

Apoi lui Murat, care i-a ajuns:

— Mareșalul Bessières va ocupa Kremlinul cu trupele de gardă.

Înainte de a se urca în berlină, îi spune lui Agnès:

— Ne vom revedea la Kremlin, prințesă. Dacă nu vom fi arși de vii. Și fiindcă a venit vorba de gardă, vărul dumitale, generalul de Florensac, comandă divizionul de cavalerie. Fără îndoială că va fi fericit să te revadă. Aici nu-i atât de frig ca în Canada, nu-i așa?

Caulaincourt sare s-o ajute să se urce pe cal pe Agnès, care urmărește cu privirea redingota cenușie. Ea îl salută cu cravașa și pleacă la trap.

La căderea nopții izbucnește primul incendiu în bazar și mistuie cartierul negustorilor. Percheziționând palatul Rostopcin, sergentul Bourgogne descopere ascunse, în sobele de faianță, mici butoiașe de lemn cu substanțe incendiare.

Focul izbucnește apoi la marele depozit de rachiu aparținând coroanei, pe urmă incendiile se țin lanț în spatele palatului guvernatorului și în jurul Kremlinului. Casele de lemn ard ca torțele. În zori, izbucnesc noi focuri în casele de pe bulevardul Arbat. Pe malul Moscovei, depozitele de grâne ard parcă într-un uriaș foc de artificii. Ceva mai departe, magazinele de ulei alimentează un foc de nestins.

Când începe să sufle vântul, o adevărată tornadă împrăstie flăcările de la o casă la alta. Văpăile aleargă de-a lungul străzilor ca valurile: strada măcelarilor, târgul de lemne se transformă repede în jărat.

Ici și colo se ridică vârtejuri opace de fum negru, urmate imediat de flăcări care țâșnesc ca din cratere. Împăratul își face intrarea în Kremlin.

Focul când se înalță, când se târăște. În grădini sare din pom în pom. Resturi arzânde cad în curtea Kremlinului unde sunt rânduite tunurile Gărzii și chesoanele lor. Numai printr-o minune nu explodează totul.

Toată noaptea și toată ziua următoare trupele de Gardă luptă împotriva urgiei care le încercuiește. Ofițerii și grenadirii sunt negri de funingine din cap până în picioare.

Pe acoperișuri, soldați înarmați cu măhuri și găleți cu apă udă rămășițele încă aprinse.

Când se lasă cea de-a doua noapte, spectacolul devine și mai înfricoșător. Vântul suflă și iar suflă. Ca înnebunite, limbile de foc aleargă de la nord la est, de la est la nord, întovărășite de șuierături și de explozii. Adesea, incendiile se împletesc, se atacă vorace într-un război al focului.

În sfârșit, a treia zi de dimineață vântul se liniștește. Deasupra orașului, fumul nu mai este decât un nor imens care ascunde soarele.

Alături de mareșalul Mortier, generalul de Florensac a luptat pas cu pas, fără odihnă. Măinile și fața îi sunt acoperite de arsuri. Sare pe cal urmat de câțiva ofițeri. Patrula improvizată va parcurge orașul și va vedea care e situația. Un spectacol înfiorător i se înfățișează lui Atala. Pretutindeni zărește prin fumul înăbușitor cadavre calcinate și închircite. Bucăți de zid amintesc, ici și colo, existența străzilor.

Rarii locuitori, buimăciți, rățesc printre ruine cu o resemnare tristă, iar soldații francezi jefuiesc cu osârdie pivnițele. Mulți au căzut, beți morți, lângă cadavre.

De spânzurători, de felinare, au fost atârnați incendiarii. Apoi au ars și ei.

Atala constată propria lui neputință. Cum să împiedice jaful cumplit care se înfiripă? Prin piețe, s-a și ajuns la trocul de blănuri și bijuterii.

Caii patrulei înaintează cu greu.

Deodată, la colțul unei foste străzi, Atala oprește calul, uimit: un palat se înalță intact. Casele care îl înconjoară, ușor atinse de flăcări, par a fi fost ocrotite. Un om mânuiește un furtun de incendii, iar alți doi sunt înarmați cu puști pentru a ține la distanță pe eventualii jefuitori.

Atala se adresează unuia dintre ei:

— Cine locuiește în acest palat? Întreabă în franțuzește.

— Prințesa Epancin, răspunde mujicul.

Atala nu-și crede urechilor: prințesa Epancin e Agnès!

Se apleacă peste gâtul calului pentru a întreba:

— Vorbești franțuzește?

— Ca toată lumea aici la prințesa Epancin, îi răspunde.

— Nu e cumva franțuzoaică?

— Ba da, domnule ofițer.

— Îi sunteți cu adevărat devotați de vreme ce ați protejat palatul în pofida ordinelor guvernatorului!

— Noi nu primim ordine de la guvernator, ci de la stăpâna noastră, îi răspunde omul.

Dintr-o săritură, Atala a descălecat. Se clatină.

— Vrei să spui că prințesa a rămas la Moscova?

— Desigur, domnule ofițer. Chiar acum s-a întors. A fost până la Kremlin. Dar a venit înapoi fiindcă, se pare, acolo e mare dezordine.

— Crezi, întreabă Atala, că stăpâna ta mă va primi?

O sclipire de ironie trece prin ochii omului:

— O veți înspăimânta, domnule ofițer.

Maiorul de Migon nu se poate abține să-și spună părerea:

— Într-adevăr, semănați mai degrabă cu un cărbunar decât cu un general de Gardă!

Atala dă din umeri și se îndreaptă spre intrarea palatului, urcă cu greu scara de marmură încadrată de coloane. Are o ușoară amețală. Din pricina oboselii, poate. Își revine repede.

— Sunt un vechi prieten al prințesei, spune el.

Apoi, întorcându-se spre ofițeri:

— Continuați patrularea, domnilor.

— Credeți, intervine căpitanul de Saint-Abrys, că e prudent să vă lăsați aici singur?

— Nu sunt singur, răspunde Atala apucând cu mâna rănită ciocănelul de bătut în ușă. Am pistoalele.

Crede că visează: un majordom impecabil îl introduce într-o anticameră spațioasă, se înclină fără a părea cătuși de puțin mirat de ținuta vizitatorului.

— Aș putea să-i vorbesc prințesei Epancin? întreabă Atala. Anunțați pe generalul viconte de Florensac.

Cu pași domoli, majordomul se îndreaptă spre ușile unui salon pe care le deschide, apoi pleacă.

Este o încăpere spațioasă, mobilată în stil Ludovic al XV-lea. Închizând ușa încet, majordomul a dispărut.

În picioare, Atala privește mobilele de preț, tablourile, tapiseriile, bibelourile prețioase. O altă ușă se deschide. Atala se întoarce brusc. Agnès! Ea îl privește și izbucnește într-un râs atât de molipsitor încât Atala începe și el să râdă.

— Îți cer iertare, îngaimă ea, dar mă așteptam să văd un ofițer acoperit de fireturi!

Ochii lui Agnès se opresc pe fața lui Atala.

— Într-adevăr tu ești! spune ea oprindu-se din râs. Ești îngrozitor de ars, prietene: fața și mâinile...

Înaintează, îl ia în brațe.

— Nădărduiam atât de tare că vei veni, bâiguie ea. Iată-te în sfârșit.

Se desprinde, se duce să tragă de șnurul unei sonerii. Solemnul majordom apare.

— Adu-mi ulei de migdale, apă de trandafiri, scamă. Generalul nu s-a îngrijit de arsurile sale, care riscă să se infecteze.

— Bine, alteță.

Îl conduce pe Atala până la un fotoliu în care se prăbușește.

— Te rog să mă ierți că am venit într-o asemenea stare.

— Esențial este că ai venit. Te vom îngriji.

Majordomul reappare iute, aducând o tavă mare pe care sunt așezate flacoane și pachete de scamă.

— Scoate-ți tunică, prietene, ești plin de funingine.

Majordomul o ajută pe Agnès să-l dezbrace pe Atala, să-i descheie cămașa jengoasă.

— Trimite-mi-o pe Natașa, poruncește ea.

Majordomul pleacă.

— E camerista mea, îi spune Agnès destupând un flacon. Ne va fi de mare ajutor. Are degete de zână.

De o săptămână, Napoleon trece de la mânie la descurajare. Câteodată strigă, cu fața posomorâtă.

— De la Smolensk încoace, n-am întâlnit decât pământ ars, orașe în cenușă.

Alteori începe să urle:

— Englezii îi dau Rusiei o lovitură de care își va aminti multă vreme. Își bat joc de țar, îl împing spre ruină.

Totuși ocupația se organizează. O trupă de actori francezi s-a prezentat la porțile Kremlinului. Fără a sta pe gânduri, împăratul a hotărât să ofere un spectacol soldaților. Optimismul renaște. Ploaia a stins ultimele focare, apoi vremea s-a făcut frumoasă.

Napoleon îl tachinează pe Caulaincourt:

— Iată deci teribila dumitale iarnă rusească!

— Nu suntem decât în luna septembrie. Nu vă încredeți în ea, sire, răspunde Caulaincourt, iarna sosește aici ca o bombă.

Împăratul ridică din umeri. Pare hotărât să ierneze la Moscova.

Sosește un curier de la Paris. Împăratul radiază de bucurie. O scrisoare de la Maria-Luiza îi dă vești despre micul rege al Romei, care e cel mai sănătos copil din lume. Pe măsură ce Gourgaud îi dă scrisorile pe care le scoate din sac, figura împăratului se schimbă. Când se luminează, când se întunecă. În cele din urmă, Napoleon izbucnește în râs:

— Decretul de organizare a Comediei franceze, iată ce se impunea cu extremă urgență! Cazacii ne opresc curierii, comunicațiile noastre nu mai sunt sigure, dar acest decret esențial a ajuns la destinație!

Îl parcurge cu privirea, surâzând.

— Îl voi studia la noapte. Mă tem, adaugă el, că spectacolul pe care ni-l propune doamna Fusil (așa se numește vedeta locală) nu e pe măsura celor de la Comedia franceză. Vom merge totuși să vedem *Jocul dragostei și al întâmplării și Ibovnicul făptaș și valetul*.

Mareșalii care îl înconjoară, Murat, Berthier, Bessières, au impresia că împăratul vorbește cu atâta dezinvoltură pentru a se încuraja pe el însuși. Faptul că a hotărât să ierneze la Moscova e în afara oricărei îndoieli. Caulaincourt nu-și ascunde dezaprobarea. Napoleon îl repede cu severitate.

— Moscova ne oferă mai multe resurse decât oricare altă poziție, exclamă el. Cei o sută de mii de oameni ai noștri vor

petrece iarna aici, dacă împăratul Alexandru nu-și cunoaște interesele. I-am scris.

Davout, prinț de Eckmühl, îndrăznește să exprime oboseala tuturor: o iarnă departe de Franța, fără comunicații...

— Dacă țarul nu ne răspunde, vom cuceri Petersburgul, urmează Napoleon. Vom vedea dacă și acolo va da foc.

Caulaincourt e pesimist.

— Împăratul Alexandru nu va accepta nicio propunere, sunt sigur, afirmă el.

— Vom vedea, îi răspunde împăratul nerăbdător. Caulaincourt, dacă ai pleca la Petersburg, ca să-l convingi?

— Sire, răspunde ducele de Vicence pälind, mă tem că în această împrejurare n-aș fi un bun ambasador, îmi lipsește convingerea.

Napoleon mormăie.

— Bine! Îl voi trimite pe Lauriston. Lui îi va reveni onoarea de a face pacea, și de a salva coroana prietenului dumitale Alexandru. Între timp, trebuie să organizăm aici ocupația, să asigurăm aprovizionarea, să oprim jafurile. Jumătate din oamenii noștri sunt beți de dimineață până seara. Nu trebuie ca Moscova să devină pentru trupele noastre o nouă Capua. Măine va avea loc o paradă în curtea Kremlinului.

Al naibii om! Se ocupă de toate, ca întotdeauna și pretutindeni.

Cu un gest, după obicei, îi concediază pe mareșali și consilieri.

*

Baronul Larrey închide încetișor ușa camerei și-i spune lui Agnès care a intrat înaintea sa:

— Prietenul nostru este în afară de pericol. Febra a scăzut. Rănile de la mâini s-au cicatrizat. Pe față nu-i vor rămâne decât urme vagi. Numai rana de la piept supurează puțin. Voi duce neîntârziat aceste vești bune împăratului. Chiar și în dimineața asta era îngrijorat de starea bolnavului nostru. Dacă întreaga armată franceză ar fi tot atât de sănătoasă ca el n-aș avea nicio grijă. Dar vai! Soldații noștri beau mai mult decât mănâncă. Dulcețuri și coniac, cu asta se hrănesc.

Șeful serviciului Sănătății e slab și palid. Sub ochi are cearcăne negre.

— Nu dorm nici trei ore pe noapte, oftează el.

Agnès îl conduce spre porțile palatului în fața cărora îl așteaptă o berlină.

— Generalul va putea ieși mâine dacă timpul e bun. Îl veți întovărași până la Kremlin. Dacă rămânem la Moscova, își va relua serviciul săptămâna viitoare.

Când Agnès se întoarce în camera lui Atala, acesta surâde.

— Larrey zice că nu mai ești interesant, îi spune ea, așezându-se la căpătâi. Mâine vei putea să te razi și să te privești în oglindă.

Scoate un mic suspin.

— Și îmi vei scăpa.

Atala își sprijină coatele în pernă.

— Au trebuit să se întâmple multe ca să mă opresc, în sfârșit, în fața palatului tău, intact în mijlocul ruinelor fumegânde!

— Și ca să ne întâlnim, încheie ea.

— Unde mă vei salva, data viitoare?

— Te și gândești să pleci?

— Nu sunt niciodată eu cel care comandă.

Asfințind, soarele joacă în fereastră. Tac amândoi, când cineva bate la ușă. Impozantul majordom aduce un plic pe care Agnès îl desface repede.

— Înștiințat de vindecarea ta, majestatea sa te invită să cinezi mâine seară la Kremlin.

Îi întinde hârtia lui Atala.

— Scrisul colonelului Gourgaud, observă el, primul aghiotant. Împăratul speră că prințesa Vladimir Ivanovici Epancin îi va face marea onoare de a cina la Kremlin. El dorește ca, dacă starea sănătății îi permite, generalul Gărzii imperiale, viconte de Florensac, să o însoțească.

Atala oftează:

— După cum se pare, Larrey a și dat raportul.

— Uniforma ta e curată, aproape nou-nouță, doar ici și colo câteva cârpeli discrete. Pentru început te vei scula și vei cina cu mine. Îți garantez o bucătărie mai bună ca pe *Queen Elisabeth*.

Masa este pusă în budoarul lui Agnès: un sfeșnic cu șase brațe, tacâmuri de aur masiv, fața de masă din dantelă. Ea poartă o rochie de seară cu un colier de rubine în jurul gâtului.

Atala intră, înfășurat într-un halat gros.

— Ținuta mea mă pune în încurcătură, se scuza el. Nu mi-au călcat încă uniforma.

Agnès îl invită să se așeze, râzând.

— Îți place caviarul? Bucătarul meu a avut destulă bătaie de cap ca să-l procure, dar în felul său e un vrăjitor. În plus, vom bea din vinul meu și din șampania mea.

După cină, Agnès îl instalează pe Atala pe o canapea. Cafeaua e servită pe o măsuță. Majordomul și valeții s-au retras.

Curând, Agnès se duce să caute o oglindă.

— Nu ți-e prea frică? Întreabă ea glumind. Frumosul Atala la ieșirea din infernul Moscovei!

— Fie ce-o fi, răspunde el vesel.

Se privește, scoate un strigăt:

— Omul din caverne! Barba asta țepoasă nu te sperie?

— Stepan o va rade mâine, în onoarea lui Napoleon, îi răspunde ea așezându-se din nou. Îi vom cere de asemenea să repare și defectele coafurii tale. Focul n-a cruțat-o.

— Pe scurt, spune el, trezesc spaimă.

Încearcă să-și atingă fața cu cele două mâini bandajate. Îl împiedică, apoi îi spune cu gravitate:

— Îți amintești că într-o zi, la Rivière-du-Loup, ți-am propus să rămânem împreună, în casa aceea care era mai mult a ta decât a mea?

— Da, șoptește el. Dar cum aș fi putut accepta?

— Nu ai răspuns nimic, ceea ce, trebuie să recunoști, n-a fost politicos, glumește ea.

Se ridică și se îndreaptă spre masă de unde ia două cupe, iar din găleata cu gheață, sticla de șampanie. Pune cupele pe măsuță, le umple, ia una pe care i-o întinde lui Atala. Acesta o ține anevoie cu mâna bandajată. Agnès ridică cealaltă cupă:

— Pentru bastonul de mareșal!

— Aș prefera o altă urare răspunde el. Suntem cu toții plictisiți de război. Ne întrebăm unde ne va duce împăratul. Tuturor le este frică nu de moarte, ci de el. Fără doar și poate că se încăpățânează să ierneze la Moscova. Are oroare de cuvântul „retragere”.

— În timp ce dumneata, Atala...

— Nu ai dorit niciodată să revezi Franța? o întrerupe el.

— Nu, răspunde ea golindu-și cupa. Nu am decât amintiri urâte.

Se apleacă spre el:

— Să nu ne mai gândim la ele, în seara asta.

Buzele li se unesc. Agnès se-nfiorează. Dorea această sărutare dar se și temea de ea. Dacă gura lui Atala ar avea același gust ca și gurile celorlalți! Simte cum se topește avidă și eliberată totodată, fericită și îngrijorată. Când se despart, murmură:

— Ce mult am așteptat.

*

Împăratul, înconjurat de marele mareșal, de marele scutier și de marele șambelan, își primește invitații, mareșali și generali. Sunt și doi civili, Bausset, prefectul curții, și Lesseps, consul general al Franței la Moscova.

Generalul de Montholon pare preocupat: e însărcinat cu rechizitoriul incendiatorilor care n-au fost omorâți pe loc.

Lesseps citește o proclamație adresată rușilor rămași la Moscova (aproape două mii), care sunt invitați (de altfel în zadar) să se întoarcă în locuințele lor.

Sosirea lui Agnès, urmată de Atala, îl întrerupe.

— N-ar fi fost nevoie să fie atât de frumoasă ca să ne placă azi, murmură locotenentul Henri Beyle care asigură serviciul de ordine la intrarea în salon.

Împăratul pare uluit:

— Alteță, demersul dumneavoastră din prima zi m-a mișcat profund. Vă mulțumesc de-a vă fi amintit că, înainte de-a fi rusoaică, sunteți franțuzoaică.

— Să mă ierte majestatea voastră, răspunde cu maliție Agnès făcând o reverență adâncă dar, la ordinul majestății voastre, am devenit canadiană, adică englezoaică.

— Sunt convins, continuă Napoleon, făcându-se că n-a auzit răspunsul, că, dacă soțul dumneavoastră ar fi trăit, ne-ar fi fost de un mare ajutor. Ar fi încercat să readucă pacea între împăratul Alexandru și mine. Iubea mult Franța.

Și adaugă, întorcându-se spre mareșalul Mortier:

— Nu-i așa, domnule duce de Trévise?

— Evident, sire, răspunde automat acesta din urmă.

După ce se ridică de la masă, conviviile se întorc în marele salon. Un moment, au impresia, că sunt la Tuileries sau la Saint-Cloud: uniforme de sclipesec de curățenie, mesele de joc sunt pregătite, dar nu se află decât o doamnă, Agnès.

Împăratul o ia cu familiaritate de braț.

— N-aș dori să vă lipsesc de vărul dumneavoastră care la masă a stat departe de noi, nefiind decât general. Trăiți în Rusia de mulți ani, nu-i așa?

— De opt ani, sire. Nu am asistat la încoronarea voastră.

— Ce credeți despre situația noastră la Moscova?

— Cred, sire, răspunde prompt Agnès, că puteți folosi ocazia...

— O ocazie, într-adevăr? o întrerupe interesat.

— Da, sire! Proclamați abolirea șerbiei! Țăranii n-au uitat că li s-au făcut zadarnice promisiuni de dezrobire acum mai bine de cincisprezece ani. Împăratul Alexandru tremură la gândul că îi veți elibera pe nefericiții săi șerbi.

— Într-adevăr? întreabă împăratul cu privirea fixă, cu figura impasibilă.

Agnès se exaltă:

— În toată Rusia, se pot cumpăra încă ființe omenești. Armata e compusă, în cea mai mare parte, din șerbi. Dezrobiți-i pe cei din teritoriile ocupate și armata se va revolta imediat la această veste.

— O delegație din Wilna a și venit să-mi vorbească despre asta, răspunde el eludând problema.

Cum Atala se apropie, în tovărășia colonelului de la Riboisière, comandantul artileriei, împăratul se întoarce brusc:

— Nu ne inoportunezi, generale. Vara dumitale îmi vorbea despre importante chestiuni politice.

— Cunoscut ideile verișoarei mele, răspunde Atala. Și cred că are dreptate. În Italia, armata revoluționară se sprijinea pe poporul pe care îl elibera.

— Și până unde ar merge, după dumneata, această eliberare? îl întreabă împăratul îngrijorat. Nu e deloc ușor să oprești popoarele odată pornite.

— Totuși, sire, insistă Agnès, sunteți împăratul francezilor, împăratul revoluției! Nu puteți ezita. Dacă vreți, țarul e pierdut...

Împăratul își scoate tabachera, ia o priză, apoi face brusc stânga-mprejur.

— Voi chibzui, mormăie el.

— A și fost chibzuit totul, oftează Atala urmărindu-l cu privirea. Acum e mai aproape de țar decât de șerbi. S-a însurat cu fiica împăratului Austriei! Ți-l închipui republican? Și totuși ar fi câștigat războiul. Ar fi fost aclamat ca eliberatorul a milioane de mujici nenorociți.

Agnès îl privește pe Atala cu ochi rătători.

— Haide, exclamă ea, ești într-adevăr fiul tatălui tău, bătrânul iacobin. Din păcate se pare că hotărârea a fost luată și că împăratul a ales calea celor mai mari riscuri.

Cu speranța de-a face o pace imperială cu „fratele” său Alexandru, care îl urăște, bombăne Atala.

Se apleacă cu dragoste spre el.

— Dacă am pleca? murmură ea. Mi-e dor de tine.

Căci, noaptea trecută, într-o mare învăpăiere, Agnès a descoperit dragostea.

Capitolul II

UN ANUME GENERAL MALET

Isabelle a refuzat să-i însoțească. Continuă să se simtă „rablagită”, cum spune ea. De ani întregi nu e nici pe deplin sănătoasă, nici cu adevărat bolnavă. Florensac s-a hotărât, deci, să-și ia numai nepotul. Enguerrand-Ludovic are acum cincisprezece ani. E vârsta la care trebuie să vadă Parisul.

Vor călători în caretă, încetișor, căci expedițiile în poștalion nu mai sunt indicate pentru un bătrân de aproape optzeci de ani. „Destul de vânjos, e-adevărat”, își spune privindu-se în oglindă și isprăvind cu îmbrăcatul.

Nu s-ar fi hotărât, totuși, dacă n-ar fi primit de curând o epistolă de la marchiza de Curzon. Îi scria că sunt rude și că din această cauză s-a hotărât să-l lase moștenitor pe Enguerrand-Ludovic.

În afară de asta, veștile din Rusia sunt îngrijorătoare. Florensac nu mai primise scrisori de la fiul său de luni întregi. Spera să capete unele informații de la ministrul de Război, generalul Clarke.

Se întreabă acum dacă moștenirea bătrânei Marie-Amélie merită, cum se spune de obicei, osteneala. O prăvălie în strada Faubourg Saint-Honoré... Poate câteva terenuri recuperate după un lung proces intentat Republicii și câștigat sub Imperiu. Fiindcă n-a emigrat niciodată, Marie-Amélie se revoltase împotriva rechiziționării proprietăților sale și a vinderii lor drept „bunuri naționale”. Dar pentru un băiat de cincisprezece ani, era un lucru deosebit de interesant să vadă capitala. Curând, va sosi vremea studiilor superioare, la capătul celor făcute cu abatele preceptor. Băiatul a fost un elev strălucit, inteligent, cam încăpățânat și adesea taciturn, puțin comunicativ, deloc înclinat spre căutarea plăcerilor, în afară, poate, a celei de a citi și de a se culca, vara, în pădure, pe iarbă.

Florensac se teme că a făcut din nepotul său un țăran. Dar de unde naiba ar fi putut învăța el protocolul curții imperiale? Ludovic intenționează să încredințeze băiatul unui colegiu, pentru a-l pregăti mai bine în vederea universității. Bordeaux sau Paris? Iată un permanent subiect de neînțelegere între Isabelle și Florensac. Ea voia la Bordeaux, el la Paris. De asta a

simțit bătrânul o plăcere răutăcioasă la ideea de a-l face pe tânăr să guste viața pariziană.

Enguerrand-Ludovic e bine dezvoltat, îi seamănă uriașului său bunic, dar are încă umerii cam înguști. De la Atala a moștenit nasul puțin coroiat, ochii negri și părul neîncrețit; de la Florensac, gura senzuală, cam moale, ținuta capului foarte dreaptă, mersul puțin cam țeapăn și picioarele interminabile.

Spre sfârșitul pregătirilor, Isabelle a început să regrete că nu pornește și ea în călătorie. Dar era prea târziu. Se gândea de altfel că ar fi fost o povară continuă din pricina sănătății ei subrede. Se temea, însă, ca unchiul său, mai întreprinzător ca niciodată, să nu-l ducă pe Ludovic la distracții nepotrivite pentru vârsta lui. Cum devenise foarte pioasă, s-a confesat preotului care a liniștit-o.

— Unchiul și socrul dumitale este un necredincios, un voltairian, un republican... dar un bunic excelent.

De la fereastra primului etaj, Isabelle urmărește cu privirea careta care coboară la trap spre valea Garonnei.

Ludovic își adoră nepotul. Nu-l supără decât entuziasmul băiatului pentru epopeea napoleoniană, pentru Marea Armată, victorii, decorații și grade. Fața sa brăzdată în două și brațul lipsă amintesc câte parale fac toate astea. Însă Ludovic i-a povestit băiatului despre războiul din Quebec și despre cel al lui Washington. Și apoi, cum să-i ascundă faptele de bravură ale tatălui său la Austerlitz, la Eylau și la Wagram? Cu ce să stimuleze imaginația unui spirit mai puțin înclinat să se exalte și, în aceeași măsură, mai puțin capabil să-și disimuleze exaltarea.

Lui Florensac nu-i displace deloc să revadă Parisul, după opt ani de absență. O va vizita pe Jeannette, care s-a împăcat de multă vreme cu Hulin al ei, devenit guvernator militar al Parisului. Ludovic surâde la gândul că învingătorul de la Bastilia este conte al Imperiului și mare ofițer al Legiunii de onoare. Nu toată lumea îmbătrânește la fel.

Hotelul de pe strada Saint-Roch s-a renovat. Enguerrand-Ludovic admiră mobilele moderne ale salonului în care un tablou, așezat la loc de cinste, reprezintă ceremonia încoronării.

Cu toată oboseala călătoriei, Florensac își duce nepotul să cineze la Palais-Royal.

Monitorul universal îl interesează numai pentru rubrica spectacole. Îl va duce, desigur, pe Enguerrand-Ludovic la Comedia franceză unde actorii majestății sale joacă *Oedip*, dar și la Teatrul de varietăți, de pe bulevardul Montmartre, unde trupa domnișoarei de Montansier oferă spectatorilor *Matrimoniomania*.

Își propune să se ducă la circul Olympic al lui Franconi și la Ambigu-comique de pe bulevardul Temple pentru a vedea o melodramă bună. Va trebui, în plus, să pornească în căutarea unui croitor căci e limpede că niciunul, nici celălalt nu sunt îmbrăcați la modă.

A doua zi – pe o dimineată de toamnă, când aerul e atât de curat la Paris – bunicul și nepotul se îndreaptă spre Faubourg Saint-Honoré în căutarea Mariei-Amélie.

Ludovic descoperă noul ei magazin ale cărui vitrine dau spre Faubourg, cu câteva case înainte de străduța îngustă care îi servise marchizei drept refugiu atâția ani.

O vânzătoare înaltă, slabă și autoritară le spune că „doamna marchiză” nu apare aici decât rareori. O vor găsi cu siguranță în apartamentul ei de pe strada Monceau.

Acolo o și găsesc pe Marie-Amélie. E cuprinsă de o agitație nespusă.

— Ați aflat vestea? îi întreabă ea neliniștită chiar în momentul când camerista îi introduce pe cei doi vizitatori într-un salon spațios. Napoleon ar fi murit în Rusia!

— A murit? exclamă Florensac. Iată un fapt care poate da naștere unor mari tulburări în țară. Mulți îl cred de neînlocuit. De fapt, succesiunea sa nu va fi ușor de preluat.

— Am uitat să vă spun bună ziua, se scuză bătrâna doamnă, înălțându-se pe vârful picioarelor pentru a-l săruta pe Florensac.

Apoi se întoarce spre Enguerrand-Ludovic:

— A, acesta-i tânărul! Iată-mi moștenitorul! exclamă ea. Ce frumos e!

Îl sărută pe obraji, îl pipăie ca și cum l-ar lua în primire. Adolescentul pare consternat.

— A murit împăratul! bâlbâie el.

— Nepotul tău e bonapartist? întreabă Marie-Amélie făcând semn oaspeților să ia loc.

— De unde ai aflat vestea asta surprinzătoare?

— De la portăreasă, al cărei bărbat e în Garda națională. Cazărmile sunt consemnate. Senatul a și luat măsuri pentru a împiedeca tulburările.

— După părerea ta, cum va reacționa Franța? o întreabă Ludovic.

— Mulți burghezi se vor simți mai liniștiți. Blocada continentală paralizează afacerile. Nu se bea decât zeamă de cicoare cu zahăr din sfeclă. Francezii au simțit pe pielea lor ce înseamnă gloria și de asemeni, poliția. Portăreasa spune că Savary a fost arestat azi dimineață.

Vestea asta îl bucură pe Florensac.

— Rovigo! Pe legea mea, i-a venit și lui rândul. Omul tău atât de informat ți-a spus cumva ce alte hotărâri a mai luat Senatul?

— A vorbit de reinstaurarea Republicii.

Această noutate stârnește râsul lui Florensac.

— Sărmanul rege al Romei, abia născut, suspină marchiza. Se pare că nimeni nu se mai gândește la el.

Ludovic se ridică.

— Iartă-ne, dragă prietenă, că te părăsim atât de repede, dar ard să aflu noutăți. Adineauri strada părea atât de liniștită!

— Întoarceți-vă la prânz, să dejunăm, le propune ea. Voi întinde masă mare.

— Ești foarte bine instalată, observă Ludovic înainte de a părăsi salonul.

— Vandalii n-au distrus tot mobilierul Curzonilor. Am recuperat o parte. Am putut închiria imobilul din Faubourg Saint-Germain în așteptarea unui cumpărător. În ceea ce privește moștenirea, am văzut că s-a întors din exil un oarecare Curzon. E un văr de-al bărbatului meu. Va trebui să-mi fac testamentul cu atenție. Dar cea mai mare parte din avere îmi aparține. A fost dota mea. Va fi a acestui tânăr.

— Nu e nicio grabă, ocolește Ludovic chestiunea.

Marchiza îi conduce. Florensac dă din cap.

— Bonaparte mort la Moscova, Marea Armată împotmolită. Iată fapte ce prevestesc întoarcerea Bourbonilor! Aici trebuie să fie amestecați Talleyrand și Fouché.

În Faubourg Saint-Honoré oamenii își văd de treburile lor, nepăsându-le de evenimente.

Pornind pe trotuar, Ludovic îi spune nepotului său:

— Sunt mulți oameni ca mine, pe care Imperiul nu i-a mulțumit, gloria lui deșartă, masacrele, poliția lui, nici măcar împăratul și ambiția sa nesățioasă. I-a amețit pe francezi cu victorii, cu cuceriri, cu drapele. Dar i-a copleșit cu impozite. Le-a ucis copiii. Sfârșitul unei dictaturi este totdeauna detestabil. Mă tem de mai rău, de răzmeriță, de lupta dintre câinii ambițioși, lacomi să-și smulgă prada lui Bonaparte.

Întinde pasul, cu picioarele sale nesfârșite.

— Mergem să aflăm noutăți la soții Hulin. Ei trebuie să locuiască pe strada Castiglione sau în Piața Vendôme.

În drum, întâlnesc mai multe patrule care, fără îndoială, se duc să ocupe punctele nevralgice ale capitalei.

În Piața Vendôme, împăratul e încă în vârful coloanei sale. Soldații păzesc intrarea ministerului. Curioșii se îmbulzesc și discută în grupuri. Un puști spune arătând statuia împăratului:

— N-are rost să sui. Va coborî el!

Ludovic împreună cu nepotul o iau pe strada Castiglione și ajung în fața casei guvernatorului Parisului. Un subofițer îi îndeamnă să plece.

— Vreau să vorbesc cu doamna general Hulin, protestează Florensac.

— Biata doamnă are altceva de făcut decât să primească vizite, răspunde subofițerul. Generalul Malet i-a omorât pe trei sferturi bărbatul.

— A murit?

— L-au dus la spital, dar nu mai are mult.

— Sunt colonelul Florensac, un vechi prieten al doamnei general, insistă Ludovic.

— Poftiți, domnule colonel, răspunde subofițerul îndepărtându-se, dacă vrea să vă primească...

Urmat de Enguerrand-Ludovic, Ludovic urcă la primul etaj fără să întâlnească pe nimeni. Deschide ușa unui salon pe care îl străbat până la altă ușă. O servitoare se grăbește să le oprească trecerea.

— Sunt un prieten al doamnei general, îi spune Ludovic. Unde e?

— În cameră la dânsa. N-au vrut s-o lase să-l însoțească pe domnul general la spital.

— E rănit grav?

— Are maxilarul sfărâmat.

Jeannette este întinsă pe pat. Plânge în hohote. Ludovic se apropie încet de ea, se apleacă și spune cu voce șoptită:

— Sunt eu, Jeannette! Florensac, prietenul tău. Pot să-ți fiu de vreun ajutor?

Ea se întoarce.

— Dumneata, domnule conte! Ești singura persoană pe care aș fi dorit s-o văd azi și ai venit!

Cu vocea întretăiată de hohote de plâns, Jeannette povestește cum generalul Malet a intrat brusc în dimineața aceea, foarte devreme, în camera lor. L-a găsit pe Hulin îmbrăcându-se și i-a declarat că a venit să-l aresteze.

— Atunci am intervenit, continuă ea, și am spus: „Dacă domnul a spus adevărul, trebuie să aibă ordin. Să ni-l arate”. Sunt vinovată de ceea ce a urmat... Malet a dus mâna la buzunar, a scos pistolul și a tras în Hulin. Apoi a plecat, încuind ușa cu cheia. Am alergat la fereastră ca să strig după ajutor, dar n-a venit nimeni. Am rupt ce-am găsit la îndemână ca să-i leg bietul maxilar care atârna în stânga, apoi m-am întors la fereastră urlând. În cele din urmă a venit una din servitoarele mele care fără îndoială se ascundea, apoi niște soldați. Au chemat o ambulanță, l-au dus pe Hulin, dar nu mi-au permis să-l însoțesc. Poate că acum e mort? Fără mine!

— Dacă trăia când l-au luat, îi răspunde Florensac ca s-o liniștească, înseamnă că n-a fost atins niciun centru vital, nici deasupra, nici dedesubt; nici craniul, nici carotida. Îl vei vedea cu mutra strâmbă, ca mine.

— Bietul meu Pierrot, geme Jeannette. Ce-au făcut din tine! Domnule conte, știi ce se petrece în oraș? E adevărat că împăratul a murit și că e revoluție?

— Alerg după noutăți, spune Ludovic, și ți le voi aduce cât mai repede.

Vestea morții împăratului s-a răspândit repede în Paris. Pe pragul caselor, la colțurile străzilor, parizienii discută evenimentul.

Luându-l cu el pe Enguerrand-Ludovic, care îl așteptase în antreu, Ludovic coboară grăbit scara. La colțul străzii Saint-Honoré, o ceată de oameni înaintează urlând:

— Împăratul e mort! Trăiască pacea! S-a sfârșit cu războiul!

În fața clădirii Statului major general s-a strâns o adunătură de gură-cască. Venind de la Tuileries, grenadirii sosesc în pas alergător. Florensac se amestecă în mulțime.

— Se întâmplă ceva?

— Te cred, răspunde un om. Se pare că împăratul nu e mort. O falsă veste bună. Un general a încercat să dea o lovitură. Am aflat însă că treaba n-a izbutit.

Se produce o agitație. Ludovic, dominând mulțimea cu statura sa înalta, vede ieșind un om cu cătușe la mâini încadrat de polițiști. Cu toate că nu l-a mai întâlnit din 1792 - epocă în care locotenentul Malet făcea de gardă la ușile Convenției - Ludovic îl recunoaște imediat. Îl duc spre o trăsură.

— Să încercăm să aflăm ceva despre Hulin, fiindcă Jeannette iubește încă această paiață, apoi vom merge să petrecem la marchiză. Se întâmplă lucruri în care e mai bine să nu ne amestecăm, fiule. Poliția își poate închipui că sosirea mea la Paris coincide cu această încercare de lovitură de stat. Dacă l-au băgat pe Savary la închisoare, când va ieși va fi înrăit. Nu ne-am ales bine momentul.

Capitolul III

DRUMUL MORȚII

Cu ochii închiși, Agnès se întoarce pe cealaltă parte și se întinde. Îi place să se trezească încet, să prelungească încă puțin somnul. Brusc însă totul îi revine în minte. Deschide ochii. Atala e aplecat asupra-i. Întinde brațele spre el.

— Dragostea mea! Te-ai și sculat?

— O ștafetă, răspunde el. Mareșalul Bessières mă cheamă.

— Ai fi plecat fără să mă trezești, mizerabilule!

Îl strânge la piept și întinde buzele spre el.

— Mareșalul Bessières e un monstru. Ce vrea de la tine? În primul rând, mâinile tale nu sunt încă vindecate.

— Lauriston s-a întors ieri cu un răspuns negativ din partea țarului. Probabil că împăratul a luat o hotărâre în noaptea asta.

Agnès sare. În genunchi pe pat, se ghemuiește la pieptul lui Atala.

— Nu vei pleca! Nu-i cu putință!

— Împăratul se teme că venirea iernii va întrerupe comunicațiile și că unii, în Franța, profită de absența lui. Doar ai văzut cât e de neliniștit, de agitat.

— Voi pleca împreună cu tine!

— Mă tem, obiectează Atala, că va fi o călătorie grea.

— Trebuie să mă iei! Dacă armatele franceze părăsesc Moscova, rușii se vor întoarce și mă vor omorî.

Se resemnează să-l vadă plecând, se întoarce în pat și se ghemuiește înfrigurată. De ieri timpul s-a răcit. A început să ningă. E prea târziu ca să plece. Drumul până la Wilna ar dura două luni. O încercare nebunească, înainte de a ajunge la malul Niprului se vor lăsa marile geruri, și apoi rușii i-ar hărțui fără încetare...

Se scoală, agită un clopoțel. Trebuie să se pregătească pentru orice eventualitate: caretă sau sanie? Nu a căzut încă destulă zăpadă, dar în curând va fi prea multă.

Peste o oră, Atala se întoarce sumbru.

— Vom pleca, spune el, poimâine. Am intrat în cabinetul împăratului. Portretul regelui Romei a și fost dat jos. Împăratul dorește s-o luăm prin sud, pe la Kaluga.

— Pe la Kaluga? exclamă Agnès râzând. În acest caz veți fi oaspeții mei. Castelul meu e unul din cele mai frumoase din

Rusia. Și, înainte de a pleca, drept dar de adio, eu îmi voi elibera șerbii!

— Ești hotărâtă să ne urmezi, nu-i așa? întreabă Atala.

— Să nu crezi că te vei descotorosi de mine așa ușor, îi răspunde ea.

— L-am întâlnit pe împărat. L-am vorbit de tine. Mi-a spus că ar fi într-adevăr periculos să rămâi la Moscova. Ești franțuzoaică, iar spionii ruși te-au văzut cu noi.

— Prin sud? se îngrijorează Agnès. Va însemna un mare ocol, dar poate că asta ar fi salvarea: să se ajungă la Kiev prin Orel. Curând drumul spre Smolensk se va înzăpezi. Ar fi atât de stupid să murim acum! Nu e posibil ca soarta să ne fi dăruit numai o lună de fericire.

*

După ce și-a luat foaia de eliberare de la Force, Ludovic este condus direct pe cheiul Malaquais, la ministrul poliției.

— Suntem convinși că nu aveți nimic comun cu această treabă, domnule conte, îi spune politico Savary. Numai un nefericit concurs de împrejurări a făcut să fiți suspectat.

Ducele de Rovigo și-a regăsit prestața. Napoleon nu a murit. Se va întoarce. Ce contează restul? Savary a redevenit atotputernicul ministru al poliției, executorul acelor ordine care nu-i prea făceau cinste împăratului.

— Înțelegeți că această coincidență a neliniștit serviciile mele. Sosirea dumneavoastră la Paris, în ziua jalnicei aventuri a generalului Malet, ne permitea să vă suspectăm. Sunteți, împreună cu Lazare Carnot, abatele Grégoire și alți câțiva, de pildă Augereau (cu toate că acesta din urmă este mareșal și duce de Castiglione) bănuți de republicanism. Veți recunoaște aceasta!

— De multă vreme, răspunde placid Ludovic, n-am mai fost băgat la închisoare. Ultimul meu temnicer a fost Robespierre, acum aproape douăzeci de ani. Îmi pierdusem obiceiul.

— Domnul arhicancelar, ducele de Parma, dorește să vă întoarceți pe malurile Garonnei în răstimpul convenit.

— Puteți să-l liniștiți pe ilustrul meu coleg de la Convenție, cetățeanul Cambacérès, declară Ludovic cu seriozitate. Nu am intenția să zăbovesc la Paris. Totuși am venit aici ca să-i arăt nepotului meu capitala. Vara mea, marchiza de Curzon, a avut

amabilitatea să aibă grijă de el în timpul... absenței mele! Veți înțelege că sunt grăbit să-i liniștesc? Aș vrea să-i fac o vizită domnului duce de Feltre, fiindcă așa este numit acum generalul Clarke. Ar putea, probabil, să-mi dea vești despre fiul meu care comandă o divizie de Gardă în Rusia.

— Încă o dată regretele mele, domnule conte.

— Eh! Eh! exclamă Ludovic, cele câteva zile de închisoare m-au întinerit. S-au împlinit douăzeci și cinci de ani – din '89 – de când am evadat de la Bastilia. Am cunoscut închisoarea Carmes în '94, dar încă nu cunoscusem închisoarea Force.

Pleacă, fără să-i întindă mâna lui Savary. E foarte grăbit să-i liniștească pe Enguerrand-Ludovic și pe Marie-Amélie, care n-au avut voie să comunice cu el. Și de asemenea să facă o baie.

— Nu mi-am făcut deloc sânge rău, spune marchiza de Curzon văzându-l intrând pe Ludovic. Dacă nu te eliberau, știam că evadezi, vere.

Enguerrand-Ludovic e palid și are lacrimi în ochi. Ludovic îl strânge dragăstos în brațe.

— Astă-seară vom merge la Comedia franceză, hotărăște el. Se joacă *Cinna* de Corneille, o tragedie în stare să ne ridice moralul. Măine vom vizita muzeul Napoleon, instalat în palatul Luvru. Se pare că sunt acolo opere foarte frumoase sustrase de împărat în urma victoriilor sale. Seara vom merge la circul Franconi. Bătrânii și copiii au ceva comun: le place acest gen de spectacol. Va trebui să trecem și pe la familia Hulin, pentru a afla vești despre bietul general, unica victimă a loviturii de stat. În sfârșit, Clarke, duce de Feltre și ministru de război, ne va spune poate ce se întâmplă cu tatăl tău.

Când Ludovic este introdus în biroul ministrului, acesta e pradă unei mari agitații.

— Ah! dragă colonele, exclamă el. Trăim zile foarte grele! Să fii ministru de război când armata se află la mii de leghe, aproape lipsită de legături, fără a mai vorbi de treburile din Spania care nu merg prea bine! Spania e în sud o capcană tot atât de primejdioasă ca Rusia în nord. Deci ai venit să iei aer la Paris?

— Am venit să aflu vești despre fiul meu.

— Dacă veștile lipsesc înseamnă că dragului nostru Atala îi merge bine, răspunde Clarke. Dar dacă e vorba de retragere, atunci lucrurile se schimbă. Împăratul voia să părăsească

Moscova pe la sud, dar Murat a fost oprit de cazaci în drum spre Kaluga. Al douăzeci și șaptelea buletin al Marii Armate, pe care tocmai l-am primit, vorbește, evident, de o victorie. Dar Berthier îmi mărturisește într-o scrisoare că împăratul se îndreaptă în sus, către Smolensk, adică spre zăpadă și ger.

Seara, la Comedia franceză, în pauză, Ludovic vede apropiindu-se o femeie grasă cu fața buhăită, cu mers greoi. Când surâde o recunoaște: este Louise Contat.

— Te-am zărit în sală, îi spune ea.

Vocea și surâsul i-au rămas uimitor de tinere.

Continuă:

— Cred că după atâția ani nu mai putem fi supărați unul pe celălalt, nu-i așa?

Scoate un oftat adânc:

— Desigur, am fost rănită mai mult în amorul meu propriu decât în dragostea pentru Gilbert. Dar n-am uitat vizita dumitale la Chaillot.

— Nici eu pe cea pe care i-ai făcut-o lui Sartine, șeful poliției. Dar, nu-i nimic! Toate astea s-au petrecut demult!

— M-au scos la pensie, bombăne ea. La cincizeci și doi de ani!

Arătându-l pe Enguerrand, care a rămas mai în urmă, Ludovic spune:

— Băiatul ăsta e fiul Isabellei! Dar nu cu Gilbert. El n-a lăsat nimic în urma lui.

— Decât amintiri.

Trece un lacheu sunând dintr-un clopoțel. Pauza s-a sfârșit. Suvoiul de spectatori, care își reiau locurile, îi despart.

— O depravată frumoasă, murmură Ludovic la urechea nepotului său. O bună prietenă a lui Beaumarchais. Ea a creat-o pe Suzanne din *Nunta lui Figaro*. A avut mulți amanți. Printre alții și pe primul soț al mamei tale.

A doua zi, la muzeul Napoleon, întâlnesc pe altcineva. Ludovic, cuprins de admirație, stă în fața Giocondei de Leonardo da Vinci, când se simte tras de mânecă: e abatele Grégoire. Cei doi bătrâni iacobini cad unul în brațele celuilalt.

— Să vii la Paris fără să mă anunți, e foarte rău!

La șaiszeci și doi de ani, fostul șef al Bisericii Constituționale e slab, uscat, cu fața zbârcită, dar ochii îi sunt la fel de vii.

— Comisia Artelor frumoase pe care o prezidez a readus aici această capodoperă care nu-și avea locul la Chenonceaux. Dacă

ne ajută Dumnezeu să mai trăim, vom face din acest muzeu Napoleon cel mai frumos muzeu din lume.

— Am auzit, dragă abate, îl ironizează Ludovic, că reprezinți de unul singur opoziția în Senat? Nu-i incomod?

— De unul singur, nu! Suntem vreo douăzeci, mai mult sau mai puțin curajoși. Împăratul ne suportă așa cum te obișnuiești cu durerile vechi. Între noi fie vorba, dacă Malet ar fi reușit, Senatul ar fi votat ca un singur om Republica!

Oftează:

— Te admir că te-ai retras din viața publică. Eu nu pot să trăiesc fără să fac politică și, desigur, fără să scriu cărți. Am publicat o *Istorie a sectelor religioase* pe care n-ai s-o citești.

Apariția unui ușier în uniformă, cu lanț la gât, venind să-l anunțe pe „domnul conte Grégoire” că va începe ședința Consiliului superior, îl nemulțumește pe Florensac, apoi îl amuză. Are un surâs complice. Grégoire dă din cap:

— M-a făcut și comandor al Legiunii de onoare. Ce vrei, nu mai sunt episcop. Erau necesare unele compensații. *Vanitas vanitatum!*

Se îndepărtează cu un gest de adio.

— La urma urmei, Savary nu are dreptate, constată Ludovic. N-am mai rămas decât Carnot și cu mine.

A doua zi, cină de adio la marchiza de Curzon. Ludovic a încercat zadarnic să o hotărască să facă o călătorie la Florensac.

— Nu-ți dai seama, prietene! Trebuie să-mi supraveghez afacerile. Dacă ochiul stăpânului se închide, se fură ca în codru. Dar avem tot timpul. Când treburile Franței vor merge mai bine, îmi voi vinde bunurile și voi călători.

„Frumos optimism, se gândește Ludovic. Marie-Amélie are un an mai mult decât mine, deci a trecut de optzeci.”

Îi cere noutăți despre Atala.

Posomorât, Ludovic îi răspunde că nu știe nimic, că armata se retrage, că iarna rusească e îngrijorătoare.

— Se pare că francezii nu au găsit pe nimeni la Moscova, exclamă Marie-Amélie. Orașul ar fi ars, iar locuitorii ar fi fugit! Păcat! Închipuie-ți ce s-ar fi întâmplat dacă Atala ar fi întâlnit-o pe vara sa Agnès, devenită, după cum știi, prințesă rusă...

— Ai avut întotdeauna multă imaginație, constată Ludovic.

Plecarea armatei franceze: seamănă mai degrabă cu un exod decât cu o deplasare de trupe. Mulți ofițeri au luat cu ei rodul jafurilor sau al trocurilor: blănuri, tablouri, biblioteci întregi. Chiar infanteriștii cară în spinare alimente: orez, zahăr, alcool. Un vălmășag de trăsuri, de cai, chiar de pietoni se amestecă printre regimente.

Agnès călătorește cu cele trei berline ale sale, în care a îngrămădit ce a crezut că are mai de preț. De la plecarea din Moscova, nu l-a mai revăzut pe Atala, rămas în ariergardă cu mareșalul Mortier. Acesta a primit ordin să distrugă Kremlinul.

Într-o seară, înainte de Smolensk, armata hăituită fără încetare de cazacii care par s-o împresoare, a făcut cunoștință cu iarna rusească. Străbătuseră câmpul de luptă de la Borodino, acoperit de morți, când ninsoarea a început să cadă implacabilă. Termometrul coboară la -22°. Din pricina zăpezii și ghețușului, berlinele încep să se răstoarne în șanțuri. Caii care n-au fost potcoviți cu crampoane cad și nu se mai ridică. În zori, retragerea se transformă în derută. Răniții culeși la Borodino sunt părăsiți la margine de drum. Nu mai există furaje pentru cai.

Soldații se învelesc cu șubele furate, își pun pe cap căciuli, haine vătuite de damă, găsite în trăsurile părăsite.

Mărșăluiesc de două săptămâni – un secol – când începe foametea. Caii morți de pe marginea drumului sunt tăiați în bucăți, apoi fripți și devorați.

Acești soldați rebegiți au buzunarele pline de aur, diamante și perle, dar nu mai au pâine.

Una din berlinele lui Agnès a rezistat până la Smolensk. Celorlalte li s-au rupt roțile. Caii au căzut. Agnès a încărcat în berlina rămasă tot ce avea mai prețios, fiind ajutată în grabă de cei trei vizitii și de jupâneasa ei Natașa.

În mijlocul acestei stranii debandade, împăratul trece călare, îmbrăcat în redingota sa cenușie, purtând pe cap un chipiu împodobit cu blană, urmat de regele Neapolelui, Murat, și de prințul Eugène.

În sfârșit, Smolensk! O parte din oraș a ars, dar armata se poate înghesui în case, mai toate fără uși sau ferestre. Bisericiile sunt transformate în lazarete. Se încearcă să se reconstituie cât de cât regimentele risipite. Numai Garda a ajuns în ordine, grenadirii cu chipiurile lor din piele de urs, cu panaș, cu

vestoanele albastre cu ornamente purpurii (de la care nu lipsește nici măcar unul din nasturii de piele ghintuiți cu câte un vultur), și cu mantalele din postav albastru. Nu s-au bărbierit însă de cincisprezece zile, se încovoiaie sub încărcătură, iar noroiul înghețat face ca poalele mantalelor să se rupă ca un carton.

Când Bessières descalecă, toți se îndreaptă pentru a-i prezenta arma.

După fixarea posturilor, după împărțirea sarcinilor, după ce s-a făcut apelul, Atala rătăcește pe străzile Smolenskului (transformate în mlaștini după trecerea convoaielor) în căutarea lui Agnès. Cum să o găsească? Aici sunt aproape o sută de mii de soldați, din care jumătate în debandadă, și mai multe mii de civili rămași fără căpătâi.

La cotitura unei străzi crede că visează. O berlină deshămată aparținându-i lui Agnès: pe portieră sa află blazonul prințului Epancin.

Casele din preajmă, pe jumătate în ruină, colcăie de soldați, majoritatea beți. Toți privesc cu indiferență pe acest general al Gărzii care contemplă o trăsură părăsită.

Ceva mai departe, la colțul unei străzi, Atala observă o casă cu obloanele închise. Se apropie, ciocănește la ușă fără a primi răspuns. Insistă cu furie, până când se întredeschide un oblon de la primul etaj. Un ins bărbos îl întreabă ceva pe rusește.

— Prințesa Epancin? strigă Atala arătând careta părăsită.

— *Da!* răspunde omul dispărând imediat.

Furios și disperat, Atala se năpustește din nou asupra ușii, izbind-o cu patul pistolului, când apare Agnès la aceeași fereastră. Scoate un țipăt, cedează mujicului locul, iar acesta închide oblonul. Câteva clipe mai târziu Agnès deschide ușa.

— Agnès!

— În așteptarea ta, rezistăm asalturilor întregii armate. O! dragul meu, nu mă îndoiam că mă vei găsi: am lăsat careta afară. Aici suntem la niște prieteni. În absența lor, intendentul a avut grijă de casă. M-a recunoscut și m-a primit.

Se întoarce spre intendentul care a urmat-o.

— Piotr Igorovici, încălzește două hârdaie cu apă pentru ca Excelența sa să se poată îmbăia.

Intendentul se înclină și pleacă. Agnès adaugă surâzătoare:

— Fiindcă miroși urât, dragul meu.

Cât de simplu pare totul cu Agnès! A trăit în mijlocul acestei debandade; a văzut foametea amenințătoare, prizonierii ruși masacrați, răniții francezi părăsiți; la marginea drumurilor și pe ulițele satelor soldați luptându-se pentru a devora caii; bande de dezertori, francezi, nemți, italieni dând amenințatori târcoale în jurul bivuacurilor.

În timp ce diferiți generali și colonei încearcă zadarnic să-și reconstituie unitățile, în timp ce strada mișună de hoți, Agnès, elegantă și parfumată, dă ordine unui majordom supus.

Când iese din putina transformată în cadă, Atala găsește lenjerie și un halat. Agnès apare în pragul încăperii.

— Cina e servită, îi spune ea continuând povestea cu zâne.

Mai târziu, în cearșafurile de mătase, Atala uită ce se petrece, la doi pași, afară.

În brațele lui Agnès nu există nici ieri, nici mâine, nici altundeva.

— Plecăm, spune Atala intrând în camera unde Agnès zăboveşte culcată, cu părul răsfirat pe pernă.

Tresare, apoi sare spre el.

— Nu e adevărat! Tu n-ai să pleci! strigă ea. Te voi ascunde.

— Împăratul vrea să treacă Niprul.

— În Rusia, la mijlocul lui noiembrie, toată armata va muri de frig şi de foame. Zăpada îi va fi mormântul. Cât timp îi va trebui să ajungă la Wilna, străbătând stepa, fără adăpost, fără hrană, fără armament? Pe puţin o lună.

— Da, îi răspunde el întunecat. Am avut nevoie de două luni, astă vară, ca să ajungem aici.

— Nu mai aveţi cai! Vă veţi târî pe jos mii de poşte? Veţi muri toţi de foame şi de frig înainte de a ajunge la Minsk.

— Va trebui totuşi să ascultăm ordinul, răspunde Atala.

— Nu te voi părăsi! geme Agnès.

— Tu mă îngrijorezi, îi mărturiseşte Atala. Mă tem de ruşi, aici ca şi la Moscova. Când vor veni, Piotr le va spune că ai primit un ofiţer francez, iubitul tău, că l-ai îngrijit, că l-ai hrănit. Au să te ucidă, Agnès. Cum tu vorbeşti ruseşte, n-ai putea să te înţelegi cu servitoarea ta să te îmbraci în hainele ei şi să te ascunzi într-un sat?

— Plec şi eu.

— Nici să nu te gândeşti! Poţi găsi o ascunzătoare fără să părăseşti Smolenskul. Bani ai, chiar prea mulţi. Ascunde cât mai bine ce vei lua cu tine. Nataşa nu te-a părăsit. Împreună, vă veţi descurca. Crede-mă, nu ai altă soluţie. Rămâi peste iarnă la Smolensk ascunzându-te de ruşi. La primăvară vei găsi mijlocul de a ajunge în Franţa.

Îl cheamă să se așeze lângă ea, pe marginea patului nefăcut.

— Spune-mi adevărul, dragul meu. Napoleon nu caută oare un sfârşit legendar, într-un dezastru pe măsura sa?

Atala dă din cap.

— Nu cred. Mareşalul Victor ne aşteaptă cu douăzeci de mii de oameni pe malul Berezinei. Împăratul e de părere că dacă vom reuşi joncţiunea, vom fi salvaţi.

— Ei bine! exclamă cu veselie Agnès, să ne întâlnim cu mareşalul Victor! Mi-au mai rămas o berlină şi doi cai.

Se scoală, schiţând în mijlocul camerei un pas de dans.

— Dragul meu, esențialul este să te regăsesc în fiecare seară, în timpul haltelor.

Se apropie de ea, luând-o de încheietura mâinilor.

— Îți interzic să mă urmezi. Mă înțelegeți, îți interzic!

— Nu, domnule, Natașa, vizitiul și cu mine, în berlina plină de provizii și cuverturi vom face parte din alai. Va trebui să punem pe acoperiș nutreț pentru cai nu-i așa?

Îi scapă din mâini, face o reverență ironică:

— Generale, sunt cantiniera dumneavoastră!

Capitolul IV

CLUBUL SUPRAVIEȚUITORILOR

„Smorgoni, 5 decembrie:

Tată, sunt încă în viață. Dacă vei primi scrisoarea, înseamnă că împăratul a scăpat de la moarte. Alaltăieri, de la Molodețno, l-a expediat în Franța pe Montesquiou, aducătorul unui buletin de care poate că ai și luat cunoștință.

Ai citit că sănătatea Majestății Sale n-a fost niciodată mai bună și de asemeni că drumurile au fost acoperite de polei, că în fiecare noapte caii piereau cu miile, mai mult de cincizeci de mii în câteva zile, și că acum cavaleria noastră este în întregime pedestră. Acest buletin te-a încunoștințat că oamenii pe care națiunea nu i-a călit îndeajuns au fost zdruncinați, pierzându-și veselia și voia-bună. Ai aflat că armata a trecut fluviul Berezina în zilele de 26 și 27 noiembrie și că are nevoie să-și restabilească disciplina, să se refacă, să-și pună pe picioare cavaleria, artileria și muniția.

Și alte considerații siropoase; ce bătaie de joc! Vi se va mărturisi oare că din rămășițele cavaleriei s-au putut forma *patru companii de o sută cincizeci de oameni*, generalii având funcții de căpitani, iar coloneii de subofițeri?

Buletinul Marii Armate nu vă raportează nici multe alte lucruri! Eu îți spun simplu că mai trăiesc.

Am aflat că împăratul ne părăsește împreună cu scumpul Caulaincourt. Din întâmplare, surugiul Amodru care pleca și el a fost ordonanța mea. Mi-a promis că va face tot ce poate ca să primești scrisoarea. Trebuie să-ți scriu esențialul. Închipuie-ți că nu va supraviețui niciun martor în afară de împărat și de Caulaincourt. Ce vor povesti despre călătoria lor în infern?

Am mâncat adineauri doi cartofi și o bucată de cal, prima mea masă după trei zile. Am intrat din întâmplare într-o izbă de la marginea târgușorului. Țăranii au reușit să aprindă un foculeț ca să frigă bucata de cal. Am furat de la un sergent-furier hârtie și cerneală. E aproape o minune.

În primele zile, am izbutit să smulgem paie de pe acoperișurile hambarelor în loc de nutreț, să spargem gheața lacurilor pentru a da apă soldaților, animalelor și chiar pentru a bea noi înșine, în sfârșit, să veghem să nu ni se omoare caii ca să fie mâncați. Am părăsit Smolenskul (la 15 noiembrie) și i-am

întâlnit pe cazaci la Krasnov. Am trecut, dar nu prea știm bine cum, și prin asta. Atunci l-am văzut pe împărat mergând pe jos, cu un baston în mână, pentru a da exemplu dar și pentru a se încălzi. Era îmbrăcat cu o manta largă, căptușită cu blană și avea pe cap un chipiu de catifea. La dreapta sa mergea regele Neapolelui, Murat, iar la stânga prințul Eugène. Veneau apoi mareșalii Berthier, Ney, Mortier și Lefebvre. Ca și mine, nu mai aveau cai (al meu murise și fusese mâncat în urmă cu două zile).

Urma un cortegiu straniu, șapte sau opt sute de ofițeri purtând vulturii regimentelor din care făcuseră parte. Supraviețuitorii unei armate de o sută de mii de oameni înaintau de-a valma, îmbrăcați în mantale sau șube arse și găurite. Trebuie să-ți mai spun că am un picior degerat și nu sunt sigur că nu va trebui tăiat.

Lăsam în urma noastră morți și muribunzi cu miile. Cei care nu puteau ține pasul erau osândiți să nu ne mai ajungă niciodată.

La un moment dat, nu știu exact ce mi s-a întâmplat. Probabil că mi-am pierdut cunoștința. Am căzut.

Cei care mă înconjurau m-au lăsat bineînțeles să mor în pace, văzându-și înainte de drum, așa cum am fost obligați să facem de nenumărate ori. Urma să pier de frig, fără să-mi recapăt cunoștința. Era soarta comună a zeci de mii de bieți inși, nu îndeajuns de căliți.

A început viscolul. Cred că zăpada care îmi biciuia fața m-a readus în simțiri arzându-mi obraji.

Dumnezeu a voit să mă scol și să o pornesc la drum sau, mai bine zis, să mă târăsc. Am depășit sute de oameni care nu mai înaintau deloc. De-a lungul drumului vedeam schelete de cai care fuseseră devorați și oameni care făceau tabere arzând rămășițele trăsurilor sfărâmate.

Apoi drumul a fost barat de o nemaipomenită îngrămădire de oameni și cai. Nu mai aveam puterea să o escaladez. Muribunzii căutau să se agațe de cei care treceau peste ei. Odată prinși, aceștia cădeau și ei pentru a nu se mai ridica. Se apropia noaptea. Mă împleticeam ca un om beat. Am căzut, a doua oară, cât sunt de lung. Am crezut că acolo îmi voi afla sfârșitul. Totuși, am reușit să mă ridic și să pornesc din nou. M-am izbit de leșul unui cal. În jurul lui mai erau culcați oameni din diverse

regimente. Muriseră voind să-l facă bucăți. Nu mai avuseseră putere.

Am zărit atunci un foc, ca un far. Am înaintat spre acest foc, lângă care două femei și un bărbat încercau să gătească bucăți de carne de cal. M-am apropiat și am recunoscut-o pe vara mea Agnès de Vaudreuil, alteța sa imperială prințesa Vladimir Ivanovici Epancin pe care o mai întâlnisem la Moscova și la Smolensk. Însoțitorii săi erau vizitiul și camerista. M-am așezat jos, fără să spun nimic. Nu au avut puterea să-și arate surpriza. Vizitiul mi-a întins domol o bucată de carne de cal aproape crudă. Am devorat-o. Întreținuseră focul cu hulubele și roțile caretei. Am ajutat-o pe Agnès să se urce în caretă, unde ne-am refugiat toți ca să înnoptăm. Am adormit sub o pătură pe care Agnès a așternut-o peste mine.

A doua zi, eu susținând-o pe Agnès și vizitiul pe cameristă, am plecat din nou. După câteva ore am ajuns în fața unei cabane al cărei acoperiș de paie cobora până la pământ. Am găsit acolo un țăran cu cele două fete ale sale. Câteva monede de aur pe care Agnès le-a scos dintr-un buzunar ascuns în juponul ei i-au făcut ospitalieri pe ruși. Agnès, care era istovită, a fost dusă în fundul încăperii și culcată pe un pat așternut cu blăni de oaie. Una din fete a început să o îngrijească, iar cealaltă a venit în ajutorul meu, mi-a tras cizmele, pe care nu le mai scosesem de la Smolensk, adică din 10 noiembrie. Eram în 25.

Țăranul i-a explicat lui Agnès, după ce s-a trezit, că în ajun fusese o luptă și că învinseseră francezii. Am tras concluzia că era corpul de armată al generalului Oudinot, rămas în Lituania, care i-a atacat pe ruși ca să ne deschidă trecerea.

Am rămas în cabană toată ziua și noaptea următoare. Fiicele gazdei ne-au adus lapte, cartofi și o plăcintă din făină de secară.

În dimineața următoare Agnès s-a simțit mai bine. Ne-am hotărât să ne continuăm drumul. Eram la câteva leghe de Berezina, după cum ne spunea gazda. Puteam să o trecem pe podul de la Borisov.

Cu toate protestele țăranului care dorea să-și păstreze pensionarii atât de bogați, am plecat. Ne-a arătat un drum prin pădure. Curând am întâlnit soldați în bivouac, apoi am dat de o coloană cantonată. Ni s-a spus că împăratul este găzduit într-un castel lângă podul de la Borisov. Era posibil să-i întâlnesc acolo pe cei care mai rămăseseră din Gardă. Și într-adevăr i-am găsit

după ce am lăsat-o pe Agnès cu servitorii pe malul Berezinei. Din păcate, fluviul nu înghețase, iar rușii aruncaseră podul în aer. Era de datoria mea să mă întorc la unitate, dar a o părăsi pe Agnès însemna să-mi provoc o gravă criză de conștiință. Ea m-a sfătuit, mi-a ordonat chiar să acționez repede: era datoria mea.

Trebuia să trecem două punți pe căpriori, construite de pontonieri. Pe malul celălalt, mareșalul Victor încerca să-i oprească pe ruși. Cu toate astea, ghiulele cădeau pe furgoanele noastre.

Cincizeci de mii de spectre se înghesuiau spre punți; convoaie enorme de oameni strivindu-se unii pe alții, răsturnându-se în fluviu; cârduri de femei înnebunite de groază fugeau de la o punte la alta și dispăreau în apă scoțând țipete prelungi; uneori câte un obuz lăsa o dâră de sânge în această masă informă; pontonierii, goi, stăteau în apă până la subsuori susținând planșeele, consolidându-le sub mulțimea înnebunită de panică. Acesta era spectacolul.

Am văzut un artilerist legănând în brațe un copil pe care îl scosese din apă (unde îi dispăruse mama) și spunând: «Nu-ți va lipsi nimic, eu voi fi familia ta».

La sfârșitul zilei, armata trecuse, dar în ce stare! Ninsoarea a pornit să cadă din nou și pe malul celălalt a reînceput debandada. Era mult mai rău pe malul pe care o părăsisem pe Agnès: civili, femei și copii îmbrânciți, dați înapoi, fiindcă punțile trebuiau distruse înainte de sosirea rușilor.

De pe malul drept vedeam o mulțime confuză urlând. Uneori ființe omenești se rostogoleau în Berezina. Câte unii se aruncau de bunăvoie sperând să se cațere pe sloiuri dar, cuprinși de frig, cădeau la fund.

Mi s-a povestit că văduva unui colonel își ținea în brațe copila, în vârstă de patru ani, când explozia unui obuz i-a zdrobit coapsa. Atunci și-a luat copilul care plângea, l-a îmbrățișat de nenumărate ori, apoi l-a sugrumat. La scurt timp a fost strivită de o căruță.

Când pontonierii au dat foc punților, pe malul celălalt rămăseseră mai mult de două mii de oameni în viață.

Trecusem Berezina dar nu eram în afara pericolului. Temperatura atingea -30°. Câmpia lituaniană era pustie. Din timp în timp străbăteam câte un sat părăsit. Cu răbdare, rușii

dezmembrau trupele lui Oudinot și Victor care ajunseseră, în curând, în aceeași stare de mizerie ca și ale noastre.

Îmi pusesem pe buze o batistă ca să pot respira aerul înghețat. Nu peste mult timp pe batistă s-a făcut un sloi de gheață mare cât un ou. Răsuflarea, ajungându-mi până la pleoape, formase în jurul fiecărui ochi un fel de lumânare. Eram orbit.

În jurul nostru am văzut oameni căzând brusc, ca niște mase inerte, înțepeniți, morți. Unii își duceau mâinile la cap și se roteau de câteva ori înainte de a se prăbuși. Alții o luau drept înainte, ca și cum ar fi vrut să evadeze din ei înșiși. Apoi se opreau și cădeau ca popicele. S-ar fi zis că mușcau zăpada.

Alaltăieri, am ajuns la Molodețno, unde Caulaincourt a redactat faimosul buletin, al 29-lea. Divizia Marchand, trimisă de la Wilna, ne-a ajuns aici aducându-ne provizii: alimente și muniții. După două zile de mers, oamenii ei nu se mai deosebesc de ai noștri.

De ieri, suntem la Smorgoni de unde îți scriu. Nu mai este chiar atât de frig. A răsărit soarele.

Tată, trebuie să-ți spun din nou că am remușcări fiindcă am părăsit-o pe sărmana mea vară, care mi-a salvat de două ori viața, dar ce puteam face? Țăranul care o însoțea părea puternic și sănătos. Vorbesc rusește, au bani, ceea ce dă totdeauna bune rezultate printre locuitorii săraci din regiune. Sper că s-au putut ascunde la niște țărani tot atât de ospitalieri ca și cei care ne-au găzduit în noaptea trecută.

Cred, tată, că nici dumneata, nici eu nu am fost drepti cu Agnès. S-a născut într-o epocă îngrozitoare. Și-a petrecut tinerețea într-o lume răscolită, mai rea poate, din multe puncte de vedere, decât cea dinainte. S-a «descurcat», cum se spune în popor, fără niciun sprijin moral sau material. Ne mai dă oare mâna să fim profesori de morală?

În timpul călătoriei la Quebec, cu toate că eram plin de prejudecăți împotriva ei, i-am admirat curajul și caracterul. În sfârșit, am putut s-o cunosc mai bine, întâi la Moscova, apoi la Smolensk. A dovedit un calm, un sânge rece și o stăpânire de sine demne de admirat.

Avem toate motivele să ne temem pentru ea. Soarta ei crudă îi va fi astfel pe măsură.

Cât despre împărat, el va încerca să fugă, încercând să-și salveze tronul care se clatină. Adineauri i-a reunit pe cei câțiva mareșali și generali care au supraviețuit. Mi s-a părut în culmea amăgirii. A spus: «Trebuie ca ofițerii să păstreze o disciplină severă, ca soldații să exercite între ei o supraveghere riguroasă și să pedepsească, chiar ei, pe cei care o încalcă».

Da, a îndrăznit să spună asta în momentul când se ducea să se prăvălească pe o sofa, grăbindu-se către Marie-Louise!

La Moscova, i-am spus că putea câștiga războiul, că putea juca adevăratul său rol *eliberându-i pe serbi*. S-a făcut că nu ne aude. Doar e ginerele împăratului Austriei!

Se pare că el ia numai partea bună a lucrurilor: «Încercările prin care trece Franța, a adăugat el, vor face să înceteze geloziile, punând capăt neliniștilor pe care le-a generat influența sa. În Europa nu trebuie să vedem decât un dușman: colosul rus».

I-a spus lui Caulaincourt care mi-a repetat (uimit) cele auzite, că la întoarcere are de gând să viziteze departamentele lipsite de comunicații, să construiască drumuri, canale, să dea curs liber comerțului și să încurajeze industria! A încheiat: «Sunt foarte multe de făcut în Franța».

Gândește-te, tată, că toate astea le spunea la Smorgoni!

Plecarea împăratului îi va demoraliza pe sărmanii supraviețuitori, care și-au lăsat frații, prietenii cei mai buni, unii chiar nevestele, să crape ca niște câini în stepa asta infernală.

Sper că o duci bine cu sănătatea, ca și Isabelle și micul meu Enguerrand? În curând va fi bărbat. Ce te gândești să faci din el? La anul sau peste doi ani îl vei înscrie, negreșit, la vreo universitate. Rogu-te, tată, să nu fie o școală militară. Insuflă-i oroare față de războaiele care ne-au făcut atâta rău și dumitale și mie, ba poate ne vor mai face încă.

Iată-mă azi general fără soldați, având o singură speranță: aceea de a supraviețui, mergând până la Wilna, în ariergardă. Dar a supraviețui nu prezintă pentru mine prea mult interes.

Fiul tău, Atala."

Florensac e copleșit. Își scoate ochelarii și se freacă la ochi. Și-i pune din nou pentru a reciti scrisoarea pe-ndelete.

Cu câteva luni în urmă, întorcându-se de la Paris, s-a simțit bătrân și inutil. Senzație nouă și neplăcută. Apoi s-a îmbolnăvit

Isabelle. A trebuit s-o îngrijească. A fost mai întâi o îndeletnicire care l-a ocupat zi de zi, apoi oră de oră și în cele din urmă clipă de clipă, cu toate că venise în grabă, de la Bordeaux, o călugăriță.

Isabelle a murit fără să se știe din ce cauză. Nu s-a împotrivit bolii, ca și cum viața n-ar mai fi avut nicio însemnătate pentru ea.

Ludovic și-a dat seama de locul pe care îl ocupa în viața lui această siluetă tăcută, această umbră mereu prezentă și mereu absentă, pe cât de eficace pe atât de mută.

Nu-l părăsește gândul că această nepoată atât de fragilă n-a trecut prin viață decât pentru a suferi din dragoste și a crește cu mare grijă un copil fără tată.

Trebuie totuși să-l consoleze pe băiat, să-i alunge senzația înfiorătoare că de aci înainte va avea drept tovarăș numai un bătrân flecar. Ceea ce i-a dăruit lui Ludovic o fulgerătoare vitalitate. Trebuia să trăiască până când Atala, salvat din zăpezile rusești, va renunța la glorie pentru a se-ngriji de domeniu. Ludovic va ști să-l convingă și la nevoie să-l constrângă.

Recitind scrisoarea, oftează, ascunzând-o în buzunarul hainei sale strânse pe corp. Devenind cam zgârcit, folosește pe acasă boarfele vechi. De altfel, haina asta îl cam strânge. Începe să facă burtă, rămânând totuși slab.

Se va întoarce Atala? Sau stepa rusească îl va uni definitiv cu Agnès? Stepa rusească, nu Saint-Laurent.

Ludovic oftează, se ridică, își ia bastonul. Va trebui poate, să trăiască, să conducă și să hotărască încă mulți ani până când Enguerrand-Ludovic va ajunge la vârsta când să devină stăpânul domeniului.

*

Drumul până la Wilna nu se mai isprăvește. Puțini oameni vor supraviețui nopții de 6 spre 7 decembrie. Totul e să fii dintre aceștia. Wilna și cupolele sale!

Dar Wilna nu este decât o haltă. Rușii se apropie. La drum! Cu trei sute de oameni, generali, colonei, ofițeri, grenadiri, de-a valma, Ney conduce jalnica „ariergardă” a armatei fantomă. Câțiva ostași mai târăsc totuși un tun. Din timp în timp se opresc ca să mai tragă o salvă pentru a-i face pe ruși să creadă

că armata franceză există încă. Dar și acest tun trebuie părăsit din lipsă de forțe și de muniții.

Atala, pe care piciorul degerat îl face să se strâmbe de durere, își dă seama că nu va mai putea merge multă vreme. E sfârșitul.

— Nu mai suntem decât la câteva leghe de Kowno, spune Ney.

În fața lor, văd un om care înaintează sprijinindu-se într-un baston, oprindu-se uneori, pentru a porni din nou, șchiopătând. Curând mica trupă îl ajunge pe fugar: este mareșalul Berthier.

Ca și Wilna, Kowno a fost prădat pe primii supraviețuitori. Străzile sunt acoperite de cadavre.

Nu e totuși sfârșitul coșmarului. În față se află Polonia, iar în spate sunt cazacii. Dar la Kowno sunt case, e foc.

Cum de-a ajuns în hambarul ăsta? Cine l-a adus aici? Dârdâie de febră când, brusc, durerea din picior îl trezește. Un grenadir în uniformă apare în ușă și salută militărește. Atala se freacă la ochi. Coșmarul continuă, fără îndoială. De mult timp nu mai există nici ofițeri, nici soldați ci numai fantome, cadavre în perspectivă.

— Domnule general, îi spune grenadirul, m-a trimis mareșalul Ney. Mi-a spus că v-au culcat în hambarul ăsta. Trebuie să părăsim Kowno fiindcă riscăm să fim încercuiți de cazaci.

Buimăcit, Atala își scutură, cu un gest reflex, firele de paie amestecate prin păr. Încearcă să se scoale, dar nu reușește. Grenadirul se apropie și îl ajută să se ridice. Când vrea să-și pună piciorul pe pământ, Atala scoate un strigăt de durere. Arsura e de nesuportat.

— Vreți să vă duc eu, domnule general?

— Cum de te ții atât de bine? îl întreabă Atala.

— Fiindcă nu viu de la Smolensk. Noi așteptam aici. Azi dimineață ne-am îmbrăcat în ținută pentru a fi trecuți în revistă de regele Murat. Dar regele Murat a plecat.

— Ajută-mă.

Grenadirul îl susține. Atala pleacă într-un picior.

— Unde e mareșalul?

— În casă, domnule general.

Intră amândoi. O încăpere mare, o masă pe care fumegă o oală cu supă. Ofițerii stau pe bănci. Ney s-a bărbierit, își înalță capul.

— A fost un noroc, Florensac, că până la Kowno nu era mai mult de o leghe, îi spune el.

— Retragera continuă, adaugă Ney. Câteva mii de oameni încearcă să ajungă în Prusia. Câți vor reuși? Prințul Eugène are, dacă pot îndrăzni să mă exprim astfel, comanda. Iar eu trebuie să asigur ariergarda, cu câteva puști. Așa-i legea războiului. Ai noroc Florensac, trăiești și nu poți înainta.

— Știți bine, domnule mareșal, că rușii nu iau prizonieri.

— De aceea nu te vor lua nici pe dumneata, cel puțin așa sper, îi răspunde Ney. Dispunem de o sanie și de un chirurg. Acesta din urmă îți va examina piciorul și îl va amputa la nevoie. Sania te va duce spre Prusia.

Un ofițer s-a ridicat. Se apropie de Atala, îi smulge cizma, făcându-l să urle, apoi ciorapul. Clatină din cap.

— Vă voi amputa trei degete, altfel se vor cangrena.

Atala e culcat imediat pe masa care s-a golit, în timp ce chirurgul își pregătește instrumentele.

— Vei ajunge la Königsberg, îi explică Ney. Regele Prusiei este aliatul nostru, cel puțin sper că mai este încă. Ca să suporti cu stoicism durerea, îți voi citi mesajul pe care i-l vei duce împăratului, la Paris.

Bisturiul taie carnea. Atala scoate un geamăt înfundat. Sudoarea îi acoperă tâmpile. Se aude scârțâitul tăişului pe os.

„Sire, citește calm Ney. Cele câteva sărmane rămășițe din ceea ce a fost armata se scurg cum pot spre Prusia, sub comanda (?) prințului Eugène, după dezertarea regelui Murat. Voi încerca să rețin, împreună cu câțiva voluntari, cât mai mult timp cu putință pe cazacii care ne hărțuie din spate. În realitate, nu mai este o armată în retragere, ci sunt două mii de fantome.

Moartea a lovit mai mult de o sută de mii de oameni fără deosebire de grad, căci nu credem că rușii să se împovăreze cu prizonieri.

Garda însăși nu mai numără decât câteva sute de supraviețuitori. Armata nu mai este altceva decât o coloană înșirată pe o lungime de câteva leghe, în drum spre Prusia orientală, mareșali și generali mergând pe jos împreună cu trupa.

Armata, sire, nu mai există.”

Atala scoate un urlet și leșină. Când își revine, crede că visează. Închide ochii din nou.

— Agnès! îngaimă el.

Picioarul îl doare îngrozitor. Înseamnă că n-a murit. Ridică pleoapele. Agnès surâzătoare e aplecată deasupra lui. Îi șterge cu o batistă fruntea udă de sudoare.

— N-au vrut să mă lase să intru în timpul operației, dragul meu, îi spune ea cu duioșie. Le era teamă că voi leșina odată cu tine. Trebuie să fi suferit mult.

— Unde suntem? îngăimă el din nou.

— La Kowno, dragul meu. Ai rămas destul de mult timp fără cunoștință. Mareșalul Ney a trebuit să plece pentru a încerca să-i atragă pe cazaci spre sud. Mi-a dat plicul pe care trebuie să-l duci împăratului.

Atala înalță capul și își privește piciorul bandajat. Chirurgical se apropie.

— Eu rămân aici, spune acesta. În toate casele sunt răniți. Să sperăm că rușii nu-mi vor face de petrecanie. În câteva ore vor fi aici.

Apoi, întorcându-se spre Agnès:

— Acoperiți-i bine piciorul. La popasuri, înconjurați-l cu sticle calde.

Apoi, prinzându-l pe Atala de subsuoară:

— Vă voi susține până la sanie. Puteți face efortul de a ridica piciorul drept?

Atala are o amețeală:

— Când veți fi în sanie, acoperiți-vă bine cu păturile. Un nas degerat e mai supărător decât un deget de la picior.

În vreme ce chirurgul ajutat de Agnès îl coboară de pe masă, el reușește să o întrebe:

— Agnès! Cum de-ai ajuns aici?

— Uți, dragul meu, că sunt rusoaică și prințesă? Asta m-a ajutat mult. Am călătorit cu ofițerii avangărzii lui Kutuzov pe care i-am întâlnit în fața Berezinei. Au fost cumpliți, necruțători. Dar, la urma urmei, dragul meu, voi sunteți invadatorii! Nu puteam să fac nimic pentru tine, decât să mă rog. Datorită armatei ruse, care vă precede și vă încercuiește, sunt la Kowno de trei zile. Un general rus, prieten cu soțul meu, m-a ajutat să pătrund aici pentru a-i da informații. E fără doar și poate o vocație! M-am întâlnit chiar cu Murat înainte de plecarea lui. M-a

mai liniștit puțin. Te văzuse la Wilna. Dar de la Wilna, drumul a fost fatal. Eram moartă de îngrijorare și nu puteam face nimic. În sfârșit, ați sosit!

Sania e trasă în fața ușii, vizitiul și Natașa s-au și instalat. Chirurgical și Agnès îl așază pe Atala, grămădind păături peste el, apoi Agnès se strecoară alături.

— E interzis să deschizi gura în timpul drumului, dragul meu. Încearcă să dormi. Cu puțin noroc vom trece frontiera Prusiei în noaptea asta.

Natașa se întoarce și surâde. Vizitiul dă bice cailor. Chirurgical își scoate căciula de blană într-un larg salut. Sania pornește, în timp ce Agnès acoperă fața lui Atala cu o blană groasă.

*

— Ei bine! constată Napoleon, întoarcerea nu s-a desfășurat chiar atât de rău. Franța e calmă. Am fi putut să-l găsim pe Malet la putere, baricade pe străzi. Ar fi putut să mă scuipe în față.

Împăratul nu arată bine deloc, are fața buhăită, gălbuie, iar ochii îi lucesc tare de tot. Își trece mâna șovăitoare peste părul rărit.

— Va trebui să perseverăm, să reîncepem, continuă el cu o voce obosită. Am făcut o greșală: am crezut că voi obține într-un an ceea ce nu putea reuși decât în două campanii.

În fața lui este așezat, în spațiosul birou al castelului Saint-Cloud, arhicancelarul Cambacérès, duce de Parma, care, după obiceiul său, e foarte elegant, pudrat și chiar fardat ușor cu o umbră de ruj pe obraji.

— Vă stă în putință, sire, să reparați lucrurile. Armata se reface pe malurile Niemenului.

Talleyrand, așezat pe un alt fotoliu, insinuează:

— Cred că ar trebui negociată pacea! Tăiați părțile bolnave! Încercarea va fi grea, dar stăpâniți încă statele romane, Piemontul, Toscana și Olanda! Majestatea voastră poate solicita medierea socrului său.

— Cu rușii mă voi descurca! strigă împăratul lovind cu pumnul în masă. Trebuie!

Talleyrand dă din cap.

— Nu am deplină încredere în regele Prusiei, sire, îi este încă teamă de Majestatea voastră, dar pentru câtă vreme?

— Dacă aş semna o pace nedemnă, aş fi pierdut în țară, urlă împăratul înfuriat. Cum să sacrific o parte fără a abandona totul?

— Redați Spania regelui său, sugerează cu tact Talleyrand.

Se aud ciocănituri în ușă:

— Intră! ordonă împăratul.

Se prezintă un ofițer.

— Dădusem ordin să nu fiu deranjat! mârâie Napoleon.

— Sire, am crezut că pot îndrăzni să... spune ofițerul.

— Te-ai înșelat! Nu vi se cere decât să ascultați.

— Prințesa Epancin vine de la Kowno cu un mesaj al mareșalului Ney.

Napoleon se ridică dintr-un salt. Cei doi miniștri fac la fel. Toți trei se întorc spre ușa în cadrul căreia se profilează Agnès, aplecată într-o reverență.

— Ce s-a întâmplat, prințesă? se miră împăratul. Dumneavoastră sunteți cea care...

— Mareșalii Berthier și Ney l-au însărcinat pe generalul Florensac, spune ea. Eu l-am însoțit fiindcă starea sănătății sale era foarte îngrijorătoare.

— La obiect! La obiect! întrerupe împăratul.

— Numai printr-o minune ne-am putut continua drumul, spline Agnès. Majestatea voastră nu știe, desigur, că generalul prusac York a evacuat Königsbergul? Am ajuns totuși la Berlin.

— Ce tot spuneți?

— La Berlin generalul de Florensac nu a avut încredere în nimeni. Pentru asta m-a însărcinat să vă aduc acest plic.

I-l întinde. Napoleon se repede, îl citește cu aviditate în timp ce Agnès continuă:

— Starea lui s-a agravat în timpul călătoriei. A fost nevoie să i se taie piciorul care se cangrenase. A trebuit să-l las la spital și să pornesc imediat la drum, în urma ordinului său expres.

Napoleon n-o ascultă. Citește și recitește teribilul mesaj. Apoi cade în fotoliu, cu ochii în gol. Se lasă o tăcere grea. În sfârșit, murmură ca pentru sine:

— Marea Armată nu mai există. Murat a fugit, Eugène rățăcește de-a curmezișul Poloniei cu câteva fantome.

Își înalță capul. Privirea sa trece de la Talleyrand la Cambacérès, apoi revine la scrisoarea fatală. Dintr-odată chipul i se înăsprește.

— Dacă avem nevoie de sânge proaspăt, contingentul 1813 numără o sută patruzeci de mii de oameni. Mai sunt o sută de mii în Garda națională. Ce ar putea să ne furnizeze Confederația Rinului și regatul Neapolelui?

— Aveți două sute cincizeci de mii de oameni în Spania, insinuează Talleyrand.

— Niciodată! protestează împăratul înălțându-și umărul stâng. S-ar arunca în brațele englezilor. Dacă aș ceda un deget, mi s-ar cere un stângen, apoi din stângen în stângen, ar sfârși prin a-mi smulge totul.

Se ridică.

— Ei bine! Trebuie să pornim la treabă.

O privește pe Agnès și surâde:

— Să sperăm că vărul dumneavoastră va ieși din impas. E un viteaz. Păcat! L-aș fi făcut mareșal.

Pe pragul ușii, Agnès se pleacă într-o reverență.

Napoleon vine repede spre ea și-i ia mâna:

— Mă tem că nu v-am spus „mulțumesc”. Dar nu e greu să fii ingrat cu aducătorii unor vești rele. Cele pe care mi le-ați adus sunt cumplite. Armata mea, Garda mea, dispărute... Murat fugit. M-am gândit adesea la sfaturile pe care mi le-ați dat la Moscova. Dacă le-aș fi urmat, nu ne-am afla aici.

Îi sărută mâna.

— Vă salut, prințesă. Sunteți o supraviețuitoare a Marii Armate. Ați dat dovadă de mare curaj. Regret că ordinul meu nu poate fi decernat și femeilor. V-aș fi făcut cavaler al Legiunii de onoare.

Simte că devine confuz. Se domină.

— Încercați să ajungeți cât mai curând la generalul de Florensac, prințesă. Înștiințați-l că îl fac Mare Ofițer. Dacă îmi amintesc bine, de la Eylau e comandor, nu? Urați-i din partea mea grabnică însănătoșire. Cele mai mari nenorociri au și părți bune. Nu-i așa că dumneavoastră ați găsit la Moscova ceea ce căutați la Quebec? Vă veți căsători fiindcă e văduv. Veți avea mulți copii. Franța va avea nevoie de ei. Adio, prințesă.

Se răsucesce pe călcâie, revine la birou cu privirea dură. Sună dintr-un clopoțel.

— Să fie căutat de urgență ducele de Feltre. Ministrul de război are multe de făcut.

Oftează.

— Negocierile nu vor fi ușoare, domnule de Talleyrand.

*

„Vă scriu în grabă această scrisoare, pentru a vă spune că fiul dumneavoastră este în afară de pericol. Scrisoarea pe care v-a scris-o de la Smorgoni nu v-a liniștit decât prea puțin dacă ați aflat ce s-a întâmplat ulterior cu Marea Armată. Atala a trăit un adevărat calvar, dar Dumnezeu a vrut ca el să fie printre cei câțiva supraviețuitori de la Kowno.

Am izbutit să ajungem la Königsberg și apoi la Berlin unde a trebuit să i se amputeze piciorul stâng care începuse să se cangreneze. L-am lăsat acolo și am venit la Paris unde aveam de îndeplinit o misiune. Când am plecat, viața lui nu mai era în pericol.

Ne-am înțeles că imediat ce va fi posibil, să fie transportat la Mainz, unde îl voi găsi sau, de nu, îl voi aștepta.

Situația din Prusia nu mi se pare prea sigură și tocmai de aceea l-am rugat să părăsească Berlinul de îndată ce călătoria nu va mai însemna pentru el un risc prea mare.

În orice caz, fiul dumneavoastră nu va fi niciodată mareșal al Franței. Împăratul îl face Mare Ofițer al Legiunii de onoare. Desigur că va accepta fără a suferi prea mult să nu participe la tragedia care se pregătește. Căci, fără îndoială, Napoleon va duce războiul până la ultimul francez. Slavă domnului, acela nu va fi Atala.

Aș adăuga că am proiectat să ne căsătorim, dacă ne dați consimțământul. Suntem văduvi și unul și celălalt, am trecut prin destule încercări (poate necesare?) până să ajungem aici.

Sper că veți accepta să mă numiți fiica dumneavoastră, că veți accepta ca Atala și cu mine să venim la Florensac. Ne iubim poate din prima zi fără ca viața să ne fi îngăduit să ne dăm seama. Încercarea din Canada n-a fost fericită, dar ne-am regăsit la Moscova. Avem încredere unul în altul. Nu cer decât să trăiesc alături de el. Avem nevoie amândoi de o fericire liniștită.

Mi-ar plăcea să-l cunosc pe Enguerrand-Ludovic care este acum un băiat mare, de cincisprezece ani. Mă tem de felul în care mă va primi. Dacă mă veți accepta ca fiică, pot să vă rog să-l faceți să înțeleagă legătura noastră? Vă jur că îi voi fi, nu o mamă, desigur, ci *o prietenă*. Nu va trebui să afle prea brusc

despre hotărârea noastră. Aș dori să-l pregățiți pentru sosirea intrusei.

Cu respect, semnez

Agnès de Vaudreml.”

După expedierea scrisorii, Agnès trebuie să aștepte încă două zile pentru a obține actele, necesare și semnătura împăratului. Profită de acest prilej ca să o viziteze pe Jeannette Hulin. Aceasta îi spune că maxilarul zdrobit de Malet l-a făcut să sufere mult pe guvernatorul militar al Parisului. Dar i-a salvat, poate, viața. Hulin a fost considerat inapt să plece în Rusia și în Spania unde lucrurile se pare că au luat o întorsătură periculoasă, Wellington reluând ofensiva împotriva lui Suchet.

La patruzeci și opt de ani, Jeannette este o femeie aproape bătrână cu obraji plini și părul cărunt. Și-a păstrat ochii frumoși și surâsul plăcut.

— Te întorci de departe, constată ea. Hulin de asemenea. Ai remarcat că după ce oamenii scapă cu viață din cele mai îngrozitoare catastrofe, se spune că au avut „mult noroc”? Fără îndoială că ar fi avut și mai mult dacă n-ar fi participat la ele. Dar de! Trebuie să acceptăm norocul! Ție, micuța mea, nu noroc îți doresc, ci fericire.

Râde conducând-o:

— Când mă gândesc că socrul tău mă însărcinase să te țin prizonieră și că ai șters-o! Orice s-ar spune, am trăit într-o epocă ciudată!

Adaugă:

— Parisul se agită. Numai de n-ar avea necazuri Hulin al meu! Ieri împăratul a fost huiduit în Piața Concordiei.

*

Ajungând la Mainz, peste câteva zile, Agnès constata că marele oraș renan a fost transformat într-o fortăreață. Recruții fac exerciții, printre ei sunt italieni, elvețieni, germani, mercenari. Sunt și tineri francezi, niște copii aproape, care abia dacă au împlinit optsprezece ani. De la Mainz la Wiesbaden, malurile Rinului sunt o imensă tabără militară.

Cu multă greutate Agnès închiriază o cameră. Orașul e plin de ofițeri, de prostituate, de traficanti, tot vălmășagul ce însoțește două sute de mii de oameni!

Agnès îi scrie lui Atala, deși fără îndoială curierul nu va ajunge la Berlin. Se spune că țarul și-a făcut intrarea acolo, că alianța noastră cu Prusia e ruptă, că ura împotriva Franței a ajuns la paroxism.

Să scapi de englezi și de ruși pentru a fi prins la Berlin ar fi într-adevăr absurd.

Chiar a doua zi după sosire, Agnès e denunțată. Un ofițer o cheamă, o interoghează. Ea izbucnește în râs:

— Credeți că sunt spioană?

Îi întinde, drept bilet de liberă trecere, hârtia semnală de împărat prin care e autorizată să-și întâlnească logodnicul, pe generalul de Florensac la Koblentz.

— Generalul de Florensac? Întreabă un ofițer care tocmai intrase. Sunteți desigur prințesa Epancin? Veneam să anunț garda de eventuala dumneavoastră sosire.

— Nu-i așa că Atala e aici? Îl întreabă.

— Din păcate nu, doamnă, răspunde ofițerul.

Agnès pălește, ofițerul se grăbește s-o liniștească:

— A plecat ieri în Franța. Trebuia să vă prevenim dacă veneați la Mainz.

— A plecat! Îngaimă ea. De ce a plecat?

Descumpănirea ei nu-i privește pe oamenii aceștia. Ca un automat, pleacă, merge la întâmplare pe stradă. Aude pe cineva alergând după ea.

— Doamnă! Doamnă! strigă o voce găfâită.

Se întoarce. E ofițerul.

— M-am gândit, îi spune în grabă. Cred că am înțeles de ce colonelul...

— Nu e adevărat că a plecat! Nu vrea să mă mai vadă? De ce? Dar de ce?

Se clatină. El o susține de braț.

— Unde e?

— Cu mareșalul Ney la Schaffenburg, la câțiva kilometri de aici, pe Main. Mareșalul își trece în revistă recruții. Generalul de Florensac e nenorocit, doamnă. Trebuie să-l înțelegeți. Sunt sigur însă că nu greșesc ducându-vă la el. Numai dumneavoastră puteți să-i redați gustul de viață. Înțelegeți, doamnă, este din cauza piciorului. Mi-a spus, înainte de a pleca, că un invalid cu picior de lemn trebuie să se ascundă.

— Nerodul! mârâie Agnès furioasă. Deci nu are încredere în mine?

Peste o oră, Agnès intră în baraca unde s-a instalat mareșalul Ney. Drept, puternic, falnic în haina sa albastră brodată, examinează o hartă militară agățată în perete. La zgomotul ușii care se deschide, se întoarce.

— Eram sigur că veți rămâne totuși! exclamă el înaintând spre ea. Atala a venit aici ca să vă întâlnească... dar, în ultimul minut, s-a temut. Veniți.

O ia de braț și o conduce. A început să cadă ploaia transformând drumul într-un lac de noroi cleios. Ney merge cu pași mari, Agnès îl urmează cu pași mărunți. Ploaia îi biciuie fața, îi udă machiajul. În curând e learcă și plină de noroi ca un câine.

Mareșalul se oprește în fața unei ușii pe care o deschide cu brutalitate.

— Florensac? strigă el.

Apoi se dă la o parte pentru a-i face loc lui Agnès să între.

E o odăiță de ofițer. Atala șade la fereastră citind o carte. Se ridică, apoi se împiedică în piciorul de lemn. Agnès aleargă spre el.

— Idiotule! Idiotul meu drag!

Mareșalul Ney închide ușa discret și pleacă prin ploaia care s-a întesit.

EPILOG (1833)

Fragment din jurnalul lui Ludovic de Florensac

Totul are un sfârșit, în afară de mine, desigur, fiindcă ieri s-a serbat centenarul meu. Nu credeam că am atâtia prieteni. Au venit de pretutindeni. Astăzi mă simt puțin obosit, dar nu-nimic, *ça ira*, cum cântam altădată.

E multă vreme de când n-am mai deschis jurnalul. Nu s-a mai întâmplat nimic în viața mea, nimic în afară de doliuri. Când ești prea bătrân nu-ți mai poți face procesul: nu mai ai martori.

Din fericire, mai există și nașteri: nevasta lui Enguerrand-Ludovic, Geneviève, a născut un tânăr, Atala, primul meu strănepot. Puteam avea mai mulți, dar când s-a născut Atala, la Rivière-du-Loup, împlinisem treizeci și cinci de ani: vârsta de acum a lui Enguerrand-Ludovic.

Acesta face o strălucită carieră de inginer. Vine rar să ne vadă. Nevasta lui e cam înțepată. În casă la ei, așa cum se spune, cântă găina. În fine, nu mă pot plânge, fiindcă mi-au dăruit cinci strănepoți: Isabelle care are zece ani, Louise șapte ani, Marie-Amélie cinci, Françoise trei și în sfârșit Atala! Primul băiat!

Din căsătoria cu Agnès, Atala a avut un fiu și o fiică: Alain, născut în 1813, a și împlinit nouăsprezece ani, iar Jeannette, fina generălesei Hulin, cincisprezece.

Dinastia familiei de Florensac pare asigurată mulțumită lui Atala. Îmi spunea uneori în glumă că de asta m-am dus în 1792 să-l aduc din Canada.

Fiul meu ne-a părăsit acum cinci ani. Nu s-a refăcut niciodată pe deplin după teribila încercare din Rusia. Timp de cincisprezece ani, Agnès i-a fost o tovarășă admirabilă. Bietul băiat suferea mai puțin de urmările războiului decât de ceea ce se numește azi un „complex”. În zadar îi tot spuneam că pierderea brațului meu la Yorktown în 1781, adică la jumătatea drumului lungii mele vieți, nu m-a împiedicat să fac o sumedenie de isprăvi după aceea, și chiar să evaderez la Bastilia în '89!

Când părea morocănos, Agnès glumea spunând că are oroare de „bipezi”. Era totuși mereu abătut.

Agnès s-a dovedit o nevastă desăvârșită și o mamă admirabilă, Alain e un băiat de viitor, iar Jeannette e încântătoare. La cincizeci și trei de ani, Agnès e încă foarte frumoasă! O priveam ieri, în plin soare, turnând vinul de

Florensac, în paharele invitaților noștri cu aceeași autoritate cu care îi îndrumă pe lucrătorii de la viile mele.

De multă vreme ea e stăpâna aici: de la întoarcerea la casa părintească, adică de prin 1813. Da! S-au împlinit douăzeci de ani de când i-am dat ei frâiele gospodăriei. Afacerile sunt prospere.

Când ne-a părăsit Atala, am primit o foarte frumoasă scrisoare de la prințesa Borghese. De la căderea lui Bonaparte, trăia la Roma, în palatul său din Pincio. Acolo a murit anul trecut. Mi-a scris că Atala a fost pentru ea „o rază de soare”. Se gândea adesea la el. Nu i-am arătat scrisoarea lui Agnès.

Un alt prieten pe care aş fi vrut să-l am ieri alături de mine este dragul meu Grégoire. În 1830 mi-a scris o scrisoare delirantă de bucurie: revedea Republica. A fost repede dezamăgit. Republica s-a spulberat. Totuși nu cred că din această pricină a murit peste un an.

Ieri au fost aici toți ai mei: Enguerrand-Ludovic cu scorpia de nevastă-sa, cei cinci copii ai lor, printre ei și micul Atala, care a fost insuportabil fiindcă îi cresc primii dinți, Agnès cu cei doi copii ai ei, Alain și Jeannette.

Bătrâna mea prietenă, marchiza de Curzon, a fost mai puțin rezistentă decât mine. Era doar cu un an mai mare, dar n-a putut supraviețui Restaurației. Am auzit că Ludovic al XVIII-lea a primit-o destul de prost. I-a reproșat că a pactizat cu Imperiul, în timp ce el îi alinta pe Talleyrand și Fouché! Și toți mareșalii care s-au întors pe dos, precum vestele, numai ca să-și păstreze privilegiile și titlurile!

Pe mine, nefiind regicid, m-au lăsat în pace.

Cât despre Hulin, el și-a făcut declarația de supunere lui Ludovic al XVIII-lea, dar a reluat guvernarea Parisului în timpul celor O sută de zile. Din fericire, nu l-au împușcat, ca pe Ney. După un exil de câțiva ani în Belgia, împreună cu Jeannette, amnistia i-a permis să se întoarcă la Paris și chiar să se pensioneze.

Erau amândoi aici, ieri. Frumosul Hulin este o ruină. La falca sa ruptă, la deformarea toracelui, s-a adăugat o boală de ochi. E complet orb. Jeannette nu se dezlipește de el. Ea a atins vârsta pe care ar fi avut-o azi nepoata mea Isabelle și bietul Atala. Jeannette mai are, cum se spune, „rămășițe de frumusețe”, dar nu mai râde prea des. Hulin o repede și o brutalizează. O înjură

ca la ușa cortului, cum se zicea pe vremea Revoluției. Sau, poate, se mai spune și acum?

Agnès s-a străduit să-i găzduiască pe unii dintre ei, să-i hrănească și să le dea de băut tuturor. Aseară erau cu toți mulțumiți.

Ziarele de la Paris au vorbit de mine. Nu e centenar cine vrea. Spuneau că am avut o viață bogată: pierderea Canadei, eliberarea Americii, pregătirea Revoluției, evadarea de la Bastilia, alegerea ca deputat în Convenție și faptul că am supraviețuit Thermidorului. Mă felicită (și) pentru că am dispărut de pe scena politică la nașterea Imperiului, uitând că în acea vreme împlinisem șaptezeci și unu de ani.

Un ziarist a venit chiar de la Bordeaux. Mi-a pus întrebări indiscrete. Am sfârșit prin a mă răsti la el. Mă bătea la cap, cum spunea Barras.

Printre scrisorile necunoscuților care m-au felicitat (oamenii îți scriu cu orice prilej) am avut vești de la o veche prietenă. Chiar aceea care a fost cauza (sau una din cauzele) primelor necazuri conjugale ale nepoatei mele Isabelle. Ei da! Thérésia Cabarrus, fosta amantă a ginerelui meu Gilbert, fosta doamnă Tallien, prințesă de Caravan-Chimay, mă felicită că sunt atât de bătrân. I-am răspuns că nu am niciun merit în asta. Îmi vorbește de înlănțuirea noastră în închisoarea Carmeliților (în 94) și de vâlva pe care a făcut-o atunci evadarea mea. Mă încunoștințează că un temnicer a plătit-o cu propriul lui cap. Sunt retrospectiv dezolat. Frumoasa Thérésia, care ar fi putut deveni împărăteasă dacă nu l-ar fi aruncat pe Bonaparte în brațele Rosei-Joséphine, este și ea prințesă. Copiii ei descind din Filip cel Bun. Am auzit că a devenit obeză din cauză că se îndoapă cu dulciuri.

Apoi mi s-a făcut o surpriză, o adevărată surpriză. Spre prânz, o caretă neașteptată i-a adus la Florensac pe prefect și pe generalul comandant al regiunii. Agnès cunoștea secretul fiindcă tacâmurile lor erau puse. Eu nu știam nimic. În numele regelui francezilor, am fost făcut cavaler al Legiunii de onoare. Cauza este, bineînțeles, vechimea. Cum n-am aderat la Imperiu, Bonaparte m-a ignorat. Bourbonii au menținut ordinul înființat de el, restabilind totuși și pe cel al Sfântului Spirit. Fiul lui Philippe-Egalité (pe care l-am cunoscut bine când stăteam nu departe de tatăl său, la Convenție), devenit rege la rândul său, a

aflat că mai sunt încă pe lumea asta. În numele regelui francezilor, prefectul m-a învestit cavaler.

Iar acum, îmi voi lua bastonul și voi face o plimbare pe domeniu. Culesul viilor se anunță bun, mi-a spus Agnès. Voi veni pe urmă să mă instalez pe terasă și voi privi cum soarele asfințește de partea cealaltă a Garonnei. Mi-am trăit viața. Mă pot retrage. Nu sunt însă grăbit. Viața are și bucurii. Și apoi, habar n-am ce mă așteaptă, dincolo.